

ΜΕΡΟΣ Ι

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ
ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ ΣΤΗΝ Ο.Δ. ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ**

**Κοινωνικοπολιτισμικές και μαθησιακές
προϋποθέσεις των μαθητών και η στάση τους
απέναντι στο Μάθημα Μητρικής Γλώσσας**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΜΙΧΑΛΗΣ ΔΑΜΑΝΑΚΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
1. Διερεύνηση των συνθηκών διεξαγωγής του μαθήματος μητρικής γλώσσας για τα Ελληνόπουλα στην Ο.Δ. της Γερμανίας. Κοινωνικοπολιτισμικές και μαθησιακές προϋποθέσεις των μαθητών καθώς και η στάση τους απέναντι στο μάθημα μητρικής γλώσσας	11
Πίνακες και διαγράμματα	15
Εισαγωγή	19
1.1 Σκοπός και μέθοδος της έρευνας	21
1.1.1 Σκοπός και ερευνητικές υποθέσεις	21
1.1.2 Πληθυσμός και δείγμα	23
1.1.3 Τα ερευνητικά εργαλεία	34
1.1.4 Διεξαγωγή της έρευνας	35
1.2. Δημογραφικά στοιχεία των δειγμάτων	37
1.2.1 Μαθητές	37
1.2.2 Γονείς	41
1.2.3 Δάσκαλοι	45
1.3 Σύγκριση μεταξύ των τριών κατηγοριών (Α, Β, Γ) των μαθητών και των γονέων τους	46
1.3.1 Μαθητές	46
1.3.1.1 Σύγκριση αναφορικά με τη βιογραφία των μαθητών	47
1.3.1.2 Σύγκριση αναφορικά με τη χρήση των γλωσσών	49
1.3.1.2.1 Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους γονείς τους	50
1.3.1.2.2 Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τ' αδέρφια τους	62
1.3.1.2.3 Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους έλληνες συμμαθητές και φίλους τους, καθώς και με άλλα μέλη (συγγενείς, δασκάλους, συμπατριώτες) της ελληνικής μειονότητας στην Ο.Δ.Γ.	66
1.3.1.2.4 Τι σημαίνει δίγλωση επικοινωνία;	70
1.3.1.3 Σύγκριση αναφορικά με τη σχέση των μαθητών με τις δυο γλώσσες	74
1.3.1.4 Σύγκριση αναφορικά με τις γλωσσικές δυσκολίες και τις ευκαιρίες καλλιέργειας της ελληνικής γλώσσας.	77
1.3.1.5 Σύγκριση αναφορικά με τις κοινωνικές σχέσεις των μαθητών (ομάδες ομηλικών)	79

1.3.2	Σύγκριση ανάμεσα στους γονείς των τριών κατηγοριών .	80
1.3.3	Συμπεράσματα	84
1.4	Διαφοροποίηση των μαθητών ανάλογα με το φύλο τους ..	87
1.4.1	Μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α)	87
1.4.2	Μαθητές των Ελληνικών Σχολείων (κατηγορία Γ)	88
1.5	Συνθήκες διεξαγωγής του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας (ΜΜΓ)	90
1.5.1	Οργάνωση του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας	90
1.5.2	Σύνθεση των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας	92
1.5.3	Το διδακτικό προσωπικό των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας	93
1.5.3.1	Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί	93
1.5.3.2	Αναγκαιότητα και περιεχόμενο της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών	95
1.5.3.3	Χρήση της Γερμανικής από τους εκπαιδευτικούς στη διδασκαλία	96
1.5.4	Μέσα διδασκαλίας και μάθησης	100
1.5.5	Στάση των μαθητών και των γονέων τους απέναντι στο Μάθημα Μητρικής Γλώσσας	103
1.6	Κοινωνικοπολιτισμικές και μαθησιακές προϋποθέσεις των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας	108
1.6.1	Τύποι (μεταναστευτικής και σχολικής) βιογραφίας	108
1.6.2	Διαφοροποίηση των μαθητών ανάλογα με τον τόπο κατοικίας	110
1.6.3	Γλωσσικές δυσκολίες των μαθητών στην ελληνική γλώσσα .	112
1.6.4	Στάση των μαθητών απέναντι στις δυο γλώσσες και στο ΜΜΓ	113
1.6.5	Χρήση των δύο γλωσσών από τους μαθητές των ΤΜΓ ..	116
1.7	Τύποι διγλωσσίας	119
1.8	Σύνοψη των αποτελεσμάτων, συμπεράσματα και προτάσεις	123
1.8.1	Οι γονείς	123
1.8.2	Οι μαθητές	124
1.8.3	Οι δάσκαλοι	127
1.8.4	Το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας	129
1.8.41	Οργάνωση του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας	129
1.8.4.2	Διδακτικό υλικό	129
	Παράρτημα: Πίνακες	133
	Ερωτηματολόγια	187

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πίνακας 1 : Συγκριτικός πίνακας μαθητικού δυναμικού Α/βάθμιας εκπαίδευσης από το σχ. έτος 1980/81 έως το σχ. έτος 1985/86 στην ΟΔΓ	24
Πίνακας 2 : Συγκριτικός πίνακας μαθητικού δυναμικού Β/βάθμιας εκπαίδευσης από το σχ. έτος 1980/81 έως το σχ. έτος 1985/86 στην ΟΔΓ	25
Πίνακας 3 : Συγκριτικός πίνακας ελλήνων εκπαιδευτικών από το σχ. έτος 1980/81 έως το σχ. έτος 1985/86 στην ΟΔΓ	26
Πίνακας 4 : Σύγκριση των στατιστικών στοιχείων του Εκπ. Τμήματος με αυτά της Συνόδου των Υπουργών Παιδείας	26
Πίνακας 5 : Πραγματικός αριθμός των ελλήνων μαθητών σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο) στην ΟΔΓ	27
Πίνακας 6 : Ερωτηθέντες μαθητές και γονείς της Α' κατηγορίας	32
Πίνακας 6α: Ερωτηθέντες μαθητές και γονείς της Β' κατηγορίας	32
Πίνακας 6β: Ερωτηθέντες μαθητές και γονείς της Γ' κατηγορίας	32
Πίνακας 7 : Δείγματα κατά πόλη και κατηγορία	33
Πίνακας 8 : Κατανομή του δείγματος των μαθητών κατά φύλο	37
Πίνακας 9 : Κατανομή του δείγματος των μαθητών κατά τάξη	38
Πίνακας 10: Κατανομή του δείγματος των μαθητών κατά ηλικία	38
Πίνακας 11: Κατανομή του δείγματος των μαθητών ανάλογα με τον τόπο γέννησής τους	39
Πίνακας 12: Έτη παραμονής του δείγματος των μαθητών στην ΟΔΓ	40
Πίνακας 13: Τύπος σχολείου που φοιτούσαν οι μαθητές του δείγματος	41
Πίνακας 14: Γραμματικές γνώσεις των γονέων	42
Πίνακας 15: Επάγγελμα των γονέων	43
Πίνακας 16: Χρόνος παραμονής των γονέων στην ΟΔΓ	44
Πίνακας 17: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τους γονείς τους, όταν ψωνίζουν στα καταστήματα (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	56
Πίνακας 18: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τους γονείς τους, όταν είναι σε ελληνικό γλέντι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	57

Πίνακας 19: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων με τα παιδιά τους, όταν ψωνίζουν στα καταστήματα (σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων)	58
Πίνακας 20: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων με τα παιδιά τους, όταν είναι σε ελληνικό γλέντι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων)	59
Πίνακας 21: Γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ γονέων και παιδιών την ώρα του φαγητού (σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων)	60
Πίνακας 22: Γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ των γονέων και των παιδιών τους, σύμφωνα με τη συνολική εκτίμηση των γονέων τους	61
Πίνακας 23: Γλώσσα επικοινωνίας των αδελφιών μεταξύ τους, σύμφωνα με τη συνολική εκτίμηση των γονέων τους	62
Πίνακας 24: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τα αδέρφια τους, όταν παίζουν στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	63
Πίνακας 25: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τα αδέρφια τους, όταν ψωνίζουν στα καταστήματα (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	64
Πίνακας 26: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τα αδέρφια τους, όταν είναι σε ελληνικό γλέντι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	65
Πίνακας 27: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τους έλληνες φίλους τους, όταν τους επισκέπτονται στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	67
Πίνακας 28: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τους συγγενείς τους στην ΟΔΓ (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	69
Πίνακας 29: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τους συμπατριώτες τους στην ΟΔΓ (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	69
Πίνακας 30: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τον έλληνα δάσκαλό τους στο διάλειμμα (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	70
Πίνακας 31: Επικοινωνία των μαθητών με τους συνομιλητές τους και στις δυο γλώσσες σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	72
Πίνακας 32: Μητρική γλώσσα των μαθητών, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους	75

Πίνακας 33: Ξένη γλώσσα των μαθητών, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους	76
Πίνακας 34: Συνάρτηση μεταξύ της αξιολόγησης των δυο γλωσσών από τους μαθητές και του φύλου των μαθητών	88
Πίνακας 35: Ρυθμίσεις του ΜΜΓ στα διάφορα κρατίδια	91
Πίνακας 36: Σύγκριση των ελληνικών και γερμανικών βιβλίων από τους μαθητές των ΤΜΓ	101
Πίνακας 37: Λόγοι αποχής των μαθητών από το ΜΜΓ, σύμφωνα με τις δηλώσεις των δασκάλων	103
Πίνακας 38: Κίνητρα για την παρακολούθηση του ΜΜΓ, σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών, των γονέων και των δασκάλων	106
Πίνακας 39: Συνάρτηση μεταξύ των μεταβλητών «πόλη» και της «επιθυμίας επικοινωνίας με Ελληνόπουλα ως κινήτρου για την παρακολούθηση του ΜΜΓ»	112
Πίνακας 40: Γλωσσικές δυσκολίες των μαθητών των ΤΜΓ, σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων τους	115
Πίνακας 41: Ώρες διδασκαλίας των μαθημάτων «Στοιχεία Πολιτισμού» και «Ελληνικά» σ' ένα σχολικό έτος	131
Διάγραμμα 1 : Εκπαιδευτική κατηγοριοποίηση των μαθητών του δείγματος	47
Διάγραμμα 2α: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τους γονείς τους όταν έχουν γερμανούς επισκέπτες στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	52
Διάγραμμα 2β: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τους γονείς τους, όταν έχουν έλληνες επισκέπτες στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)	53
Διάγραμμα 2γ: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων με τα παιδιά τους, όταν έχουν γερμανούς επισκέπτες στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων)	54
Διάγραμμα 2δ: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων με τα παιδιά τους, όταν έχουν έλληνες επισκέπτες στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων)	55
Διάγραμμα 3 : Εθνική σύνθεση των ομάδων ομηλικών, σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών	79
Διάγραμμα 4 : Κατανομή των μαθητών των ΤΜΓ στους τέσσερις τύπους μεταναστευτικής βιογραφίας	108
Διάγραμμα 5 : Κατανομή των μαθητών των ΤΜΓ στους τρεις τύπους γερμανικών σχολείων	109
Διάγραμμα 6 : Τύποι διγλωσσίας	122

Εισαγωγή

Οι αναλύσεις που ακολουθούν αναφέρονται στις συνθήκες διεξαγωγής του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας (ΜΜΓ), καθώς και στις κοινωνικοπολιτισμικές και τις μαθησιακές προϋποθέσεις των ελλήνων μαθητών που παρακολουθούν το μάθημα αυτό.

Με τον όρο Μάθημα Μητρικής Γλώσσας εννοούμε το συμπληρωματικό μάθημα που προσφέρεται στους ενταγμένους σε γερμανικές κανονικές τάξεις αλλοδαπούς μαθητές και που περιορίζεται στη γλώσσα, την ιστορία και τη γεωγραφία της χώρας προέλευσης των μαθητών. Με τον ίδιο όρο εννοούμε επίσης τα εκπαιδευτικοπολιτικά μέτρα που αφορούν στη λειτουργία αυτού του μαθήματος. Στα πλαίσια της ΕΟΚ το ΜΜΓ κατοχυρώνεται από την ντιρεκτίβα της 25-7-1977(77/486/EWG). Το άρθρο 3 προβλέπει ότι τα κράτη-μέλη οφείλουν να λάβουν –έπειτα από συνεννόηση μεταξύ τους– κατάλληλα μέτρα για τη διδασκαλία της γλώσσας και του πολιτισμού των αλλοδαπών μαθητών, που προέρχονται από χώρες-μέλη. Η διδασκαλία αυτή θα πρέπει να γίνεται σε συντονισμό με το «κανονικό μάθημα», δηλαδή το μάθημα που γίνεται στις κανονικές τάξεις του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας υποδοχής.

Από γερμανικής πλευράς το ΜΜΓ ρυθμίζεται –εκτός από τις σχετικές εγκυκλίους του Υπουργού Παιδείας κάθε ομόσπονδου κρατιδίου– από την απόφαση της Συνόδου των Υπουργών Παιδείας (Kultusministerkonferenz=ΚΜΚ) από 24-5-1976. Το άρθρο 7 αυτής της απόφασης ορίζει ότι οι αλλοδαποί μαθητές που παρακολουθούν κανονικές γερμανικές τάξεις ή προπαρασκευαστικές τάξεις χωρίς ΜΜΓ, οφείλουν να έχουν 5 ώρες την εβδομάδα συμπληρωματικό Μάθημα Μητρικής Γλώσσας. Σύμφωνα με την απόφαση της Συνόδου των υπουργών παιδείας, βασική αποστολή του ΜΜΓ είναι, να κρατήσει «ανοιχτή την επανένταξη» των αλλοδαπών μαθητών «στα σχολεία της πατρίδας τους».

Την αποστολή αυτή την έχουν υιοθετήσει και τα κρατίδια, που δεν έχουν το ΜΜΓ κάτω από την εκπαιδευτική τους εποπτεία (όπως π.χ. η Βάδη-Βυρτεμβέργη), και εκείνα που το έχουν (όπως π.χ. η Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία). Στην εγκύκλιο του υπουργού παιδείας της Βάδης-Βυρτεμβέργης της 14-12-1962 (1.2) αναφέρεται π.χ. το εξής: «Η σύνδεση με τη γλώσσα και τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης πρέπει να διαφυλαχθεί και επίσης να κρατηθεί ανοιχτή η δυνατότητα της παλιννόστησης».

Στην εγκύκλιο του υπουργού παιδείας της Βόρειας Ρηνανίας Βεστφα-

λίας της 23-2-1982 τονίζεται επίσης η αναγκαιότητα του ΜΜΓ «κυρίως ως βασική προϋπόθεση για την παλιννόστηση (των παιδιών σ.τ.σ) στην πατρίδα των γονέων τους». Η σύνδεση του ΜΜΓ με την ιδέα της παλιννόστησης, σε συνδυασμό με το νομικό καθεστώς του¹ συμβάλλει αποφασιστικά στη δυσλειτουργία και την περιθωριοποίησή του. Για τη δυσλειτουργία του ΜΜΓ ευθύνονται φυσικά και οι «συνθήκες», κάτω από τις οποίες διεξάγεται, καθώς και πολλοί άλλοι παράγοντες (π.χ. διδακτικό προσωπικό, διδακτικό υλικό, διγλωσσία των μαθητών κλπ), που μέχρι σήμερα δεν έχουν διερευνηθεί.

Αν εξαιρέσουμε την έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας², δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα καμιά αξιολογη έρευνα γύρω από το ΜΜΓ. Η έρευνά μας είναι η πρώτη που εξετάζει σε ευρεία έκταση και από πολλές οπτικές γωνίες τα πολυσύνθετα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι έλληνες μαθητές στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας. Μπορούμε να πούμε, δηλαδή, ότι πατήσαμε παρθένα εδάφη. Το γεγονός αυτό ενίσχυε βέβαια στην πορεία της έρευνας το ερευνητικό μας ενδιαφέρον, μας δημιούργησε όμως και πολλές δυσκολίες.

---

1. Υπογραμμίζουμε ότι το ΜΜΓ γίνεται κατά κανόνα απογευματινές ώρες, ότι η παρακολούθηση του είναι προεραπτική και ότι οι επιδόσεις των μαθητών σ' αυτό το μάθημα δεν παίζουν κανένα ρόλο στη σχολική τους σταδιοδρομία.

2. Βλέπε: Landesinstitut für Schule und Weiterbildung: Erkundungsstudie zum Muttersprachlichen Unterricht für türkische Schüler in der Sekundarstufe I, Soest 1983 και Muttersprachlicher Unterricht mit jugoslawischen Schülern in der Sekundarstufe I –Erkundungsstudie–, Soest 1985. Η έρευνα του ΠΙ αναφέρεται σε Τούρκους και Γιουγκοσλάβους μαθητές που παρακολουθούν το ΜΜΓ.

1.1 Σκοπός και μέθοδος της έρευνας

1.1.1 Σκοπός και ερευνητικές υποθέσεις

Το ΜΕΡΟΣ I του ερευνητικού προγράμματος συνδέεται άμεσα με τα άλλα δύο μέρη (ΜΕΡΟΣ II και ΜΕΡΟΣ III) και στοχεύει στην περισυλλογή και αξιολόγηση πληροφοριών και εμπειρικών στοιχείων γύρω από:

- τις συνθήκες διεξαγωγής του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας (οργάνωση διοίκηση, μέσα διδασκαλίας και μάθησης κτλ.),
- τη στάση των μαθητών απέναντι στο Μάθημα Μητρικής Γλώσσας (ΜΜΓ)
- τη χρήση της μιας ή της άλλης γλώσσας ή και των δύο γλωσσών (μορφή διγλωσσίας),
- τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν η ελληνική μεταναστευτική οικογένεια και οι έλληνες δάσκαλοι σε σχέση με το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας (ΜΜΓ).

Η περισυλλογή και η αξιολόγηση αυτών των στοιχείων αποσκοπούν, να βοηθήσουν: α) στην ερμηνεία των γλωσσολογικών στοιχείων, που αποτελούν αντικείμενο του Μέρους II του Προγράμματος, β) στη διαμόρφωση του θεματολογίου, για το μάθημα της πατριδογνωσίας (Landeskunde) το οποίο αποτελεί το αντικείμενο του Μέρους III. γ) στη διατύπωση γενικών διδακτικών αρχών και στόχων του ΜΜΓ και δ) στην επεξεργασία προτάσεων αναφορικά με την οργάνωση του ΜΜΓ.

Επειδή η έρευνα γύρω από το ΜΜΓ, και ιδιαίτερα το ΜΜΓ για τα Ελληνόπουλα δεν είναι προχωρημένη, δεν διαθέτομε προς το παρόν στοιχεία που θα επέτρεπαν τη διατύπωση αρκετά διαφοροποιημένων ερευνητικών υποθέσεων.

Από την άλλη πλευρά όμως πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι οι μέχρι τώρα έρευνες¹, καθώς επίσης και οι μαρτυρίες των εκπαιδευτικών που διδάσκουν στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας (ΤΜΓ) συκλίνουν στις εξής διαπιστώσεις.

1. Ο θεσμός του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας δεν λειτουργεί ικανοποιητικά.

---

1. Βλέπε σχετικά: M. Damanakis: *Studieninheit zum Muttersprachlichen Unterricht für ausländische Schüler*, hektographiertes Manuskript (Universität) Essen 1984. *Deutsch lernen*, Heft 4/1983 (Thema: Muttersprachlicher Unterricht). Landesinstitut für Schule und Weiterbildung: *Erkundungsstudie zum Muttersprachlichen Unterricht für türkische Schüler in der Sekundarstufe I*, Soest 1983. Drs: *Muttersprachlicher Unterricht mit jugoslawischen Schülern in der Sekundarstufe I*, Soest 1985.

2. Το ενδιαφέρον των αλλοδαπών μαθητών για παρακολούθηση του ΜΜΓ είναι περιορισμένο, η δε στάση τους απέναντι σ' αυτό είναι αμφιταλαντευόμενη, αν όχι αρνητική.
3. Οι αλλοδαποί μαθητές που είναι ενταγμένοι στις γερμανικές κανονικές τάξεις και για τους οποίους διοργανώνεται το ΜΜΓ χαρακτηρίζονται συνήθως από μια μονόπλευρη διγλωσσία (υπεροχή της γερμανικής γλώσσας) ή από μια διπλή ημιγλωσσία (ανεπάρκεια και στις δυο γλώσσες).

Επειδή λοιπόν τα υπάρχοντα στοιχεία δεν επιτρέπουν τη διατύπωση διαφοροποιημένων ερευνητικών υποθέσεων, ξεκινήσαμε την έρευνά μας έχοντας ως αφετηρία τις εξής γενικές παραδοχές-υποθέσεις:

- Οι συνθήκες διεξαγωγής του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας επηρεάζουν το ενδιαφέρον των μαθητών για παρακολούθηση, καθώς και τη στάση τους απέναντι στο μάθημα αυτό.
- Η παρακολούθηση ή η μη παρακολούθηση του ΜΜΓ, καθώς και ο τρόπος και ο βαθμός ενασχόλησης των μαθητών με τη γλώσσα και τον πολιτισμό της χώρας προέλευσής τους επηρεάζουν όχι μόνο τη γλωσσική τους εξέλιξη, αλλά και τη διαμόρφωση της κοινωνικο-πολιτισμικής τους ταυτότητας.
- Ο τύπος (μορφή) της διγλωσσίας¹ των μαθητών εξαρτάται, ανάμεσα στα άλλα, από την παρακολούθηση ή μη παρακολούθηση του ΜΜΓ, καθώς και από τον τύπο του σχολείου (γερμανικό ή ελληνικό) που παρακολουθούν οι μαθητές. Δηλαδή, όσο στενότερη είναι η επαφή του μαθητή με τη γλώσσα της χώρας προέλευσής του, τόσο χαμηλότερος είναι ο βαθμός διείσδυσης της γερμανικής γλώσσας στην οικογενειακή και καθημερινή ζωή του.
- Οι προσανατολισμοί (κοινωνικοπολιτισμικοί, σχέδια για το μέλλον) των μαθητών και των γονέων τους επηρεάζουν την παρακολούθηση του ΜΜΓ, καθώς επίσης τη στάση των μαθητών και των γονέων απέναντι στο μάθημα αυτό.
- Μεταξύ των γεωγραφικών περιοχών (αστικοβιομηχανικά κέντρα και αραιοκατοικημένες περιοχές) υπάρχει μια διαφοροποίηση σ' ό,τι αφορά τις συνθήκες διεξαγωγής του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας, τη στά-

1. Κατά τον W. Stölting (Zweisprachigkeit jugoslawischer Schüler in der Bundesrepublik Deutschland, Wiesbaden 1980) παρατηρούνται οι εξής τέσσερις τύποι διγλωσσίας στα μεταναστώπουλα της Γερμανίας:

- μονόπλευρη διγλωσσία, δηλαδή α) υπεροχή της πρώτης (μητρικής) γλώσσας και β) υπεροχή της δεύτερης γλώσσας.
- διπλή ημιγλωσσία, δηλαδή ανεπάρκεια και στις δύο γλώσσες και
- αμφιδύναμη διγλωσσία, δηλαδή υψηλή κατοχή και των δύο γλωσσών.

ση των μαθητών απέναντι στο μάθημα αυτό και τη μορφή διγλώσσιας των μαθητών.

1.1.2 Πληθυσμός και δείγμα

Επειδή αντικείμενο της έρευνας αυτής είναι το ΜΜΓ, ο πληθυσμός αποτελείται από το σύνολο των ελλήνων μαθητών, που είναι ενταγμένοι σε γερμανικές κανονικές τάξεις και για τους οποίους διοργανώνεται το ΜΜΓ. Σύμφωνα με τις στατιστικές του Εκπαιδευτικού Τμήματος της Ελληνικής Πρεσβείας, ο αριθμός των μαθητών αυτών, οι οποίοι αποτελούν υποσύνολο του συνόλου των ελλήνων μαθητών στην ΟΔΓ (33,434 στο σχ. έτος 1985/86), ανέρχονταν κατά το σχολικό έτος 1985/86 (έτος διεξαγωγής της έρευνας) σε 17.930 (13.342 στο Δημοτικό και 4.588 στο Γυμνάσιο, βλέπε πίνακες 1 και 2, κατηγορίες Μ.Γ.Α. και Μ.Γ.Ε.).

Στο ίδιο σχολικό έτος υπηρετούσαν στην ΟΔΓ 690 έλληνες δάσκαλοι και 585 καθηγητές (βλέπε πίνακα 3). Πρίν προχωρήσουμε στην παρουσίαση της επιλογής του δείγματος, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι ο πληθυσμός (δηλαδή οι έλληνες μαθητές που παρακολουθούν γερμανικές κανονικές τάξεις και για τους οποίους διοργανώνεται το ΜΜΓ) θα πρέπει να υπερβαίνει τους 17.930 μαθητές. Αυτό προκύπτει από τη σύγκριση των στατιστικών στοιχείων του Εκπαιδευτικού Τμήματος της Ελληνικής Πρεσβείας με αυτά της Συνόδου των Υπουργών Παιδείας (ΚΜΚ = Kultusministerkonferenz) των ομοσπονδιακών κρατιδίων της ΟΔΓ. Όπως φαίνεται από τον πίνακα 4, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο στατιστικών. Αυτό συμβαίνει επειδή στις στατιστικές της Ελληνικής Πρεσβείας, στις οποίες εμφανίζεται μικρότερος αριθμός ελλήνων μαθητών, συμπεριλαμβάνονται μόνο εκείνοι οι μαθητές που παρακολουθούν κάποιο είδος ελληνόγλωσσης διδασκαλίας (προπαρασκευαστικές τάξεις, δίγλωσσες τάξεις, ΜΜΓ κλπ), ενώ στις στατιστικές της Συνόδου των Υπουργών Παιδείας συμπεριλαμβάνονται όλοι οι Έλληνες που είναι ενταγμένοι στα γερμανικά σχολεία.

Πίνακας 1: Συγκριτικός πίνακας μαθητικού δυναμικού κατά τύπο σχολείου από το σχολικό έτος 1980-81 έως το σχ. έτος 1985-86 στην ΟΔΓ.

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ Δημοτικών	Δ η μ ο τ ι κ ά					Νηπιαγ.
		Π.Π.Ε.	Μ.Γ.Α.	Μ.Γ.Ε.	Δ.Π.Ε.	Ε.Ι.	
1980-81 Σ/ριος 80	27.017	5.555	11.220	1.490	5.544	3.208	679
1981-82 Δ/ριος 81	26.777	4.715	11.641	2.423	4.376	3.622	672
1982-83 Δ/ριος 82	25.847	2.040	12.577	3.134	3.643	4.453	616
1983-84 Σ/ριος 83	24.149	1.526	11.297	3.849	3.050	4.427	586
1984-85 Οκ/ριος 84	21.342	367	9.648	3.851	2.854	4.586	616
1985-86 Οκ/ριος 85	20.202	284	10.094	3.248	2.433	4.143	539

Π.Π.Ε.: Πρωινά Προπαρασκευαστικά Ενταγμένα

Μ.Γ.Ε.: Μητρικής Γλώσσας Ενταγμένα

Δ.Π.Ε.: Δίγλωσσα Πρωινά Ενταγμένα

Μ.Γ.Α.: Μητρικής Γλώσσας Απογευματινά (μή ενταγμένα)

Ε.Ι.: Ελληνικά Ιδιωτικά

Πηγή: Εκπ. Τμήμα Ελληνικής Πρεσβείας στη Βόννη

Πίνακας 2: Συγκριτικός πίνακας μαθητικού δυναμικού κατά τύπο σχολείου από το σχολικό έτος 1980-81 έως το σχ. έτος 1985-86 στην ΟΔΓ.

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ	Γ υ μ ν ά σ ι α					ΛΥΚΕΙΑ
		Π.Π.Ε.	Μ.Γ.Α.	Μ.Γ.Ε.	Δ.Π.Ε.	Ε.Ι.	
1980-81 Σ/ριος 80	7.162	281	3.123	753	1.112	1.893	1.519
1981-82 Δ/ριος 82	7.287	64	3.176	1.176	951	2.070	2.070
1982-83 Δ/ριος 82	6.916	13	2.781	1.012	899	2.241	3.421
1983-84 Σ/ριος 83	7.179	154	2.908	1.847	204	2.366	3.916
1984-85 Οκ/ριος 84	8.318	–	3.068	1.168	1.105	2.977	4.240
1985-86 Οκ/ριος 85	8.704	–	3.156	1.432	876	3.240	4.528

Π.Π.Ε.: Πρωινά Προπαρασκευαστικά Ενταγμένα

Μ.Γ.Ε.: Μητρικής Γλώσσας Ενταγμένα

Δ.Π.Ε.: Δίγλωσσα Πρωινά Ενταγμένα

Μ.Γ.Α.: Μητρικής Γλώσσας Απογευματινά (μή ενταγμένα)

Ε.Ι.: Ελληνικά Ιδιωτικά

Πηγή: Εκπ. Τμήμα Ελληνικής Πρεσβείας στη Βόννη

Πίνακας 3: Συγκριτικός πίνακας ελλήνων εκπαιδευτικών από το σχολικό έτος 1980-81 έως το σχολικό έτος 1985-86 στην ΟΔΓ.

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ	Νηπιαγωγοί	Δάσκαλοι	Καθηγητές	ΣΥΝΟΛΟ
1980-81 Σεπτέμβριος 80	50	788	283	1.121
1981-82 Δεκέμβριος 81	50	769	375	1.194
1982-83 Δεκέμβριος 82	43	770	432	1.245
1983-84 Σεπτέμβριος 83	43	735	540	1.318
1984-85 Οκτώβριος 84	40	716	545	1.301
1985-86 Οκτώβριος 85	38	690	585	1.313

Πηγή: Εκπ. Τμήμα Ελληνικής Πρεσβείας στη Βόννη

Πίνακας 4: Σύγκριση των στατιστικών στοιχείων του Εκπ. Τμήματος με αυτά της Συνόδου των Υπουργών Παιδείας (ΚΜΚ) σε ομοσπονδιακό επίπεδο.

σχ. έτος	Σχολεία γενικής εκπαίδευσης στατιστικά στοιχεία της Ελλην. Πρεσβείας			Επαγγελμ. σχολές
	ΚΜΚ		διαφορά	
1980-81	50.704	32.698	18.005	6.126
1981-82	52.283	36.134	16.145	6.559
1982-83	51.646	36.214	15.432	6.986
1983-84	48.314	35.244	13.070	7.279
1984-85	44.456(+)	33.900	10.556	7.394
1985-86	41.492(+)	33.434	8.058	7.074

(+) Σ' αυτούς τους αριθμούς θα πρέπει να προστεθούν οι μαθητές που παρακολουθούν Ελληνικά Ιδιωτικά Σχολεία και δεν συμπεριλαμβάνονται στις γερμανικές στατιστικές.

Πηγές: ΚΜΚ και Εκπ. Τμήμα Ελλην. Πρεσβείας στη Βόννη

Από την άλλη πλευρά θα πρέπει επίσης να υπογραμμιστεί ότι στις γερμανικές στατιστικές δεν συμπεριλαμβάνονται οι έλληνες μαθητές που παρακολουθούν Ελληνικά Ιδιωτικά Σχολεία. Αυτό σημαίνει ότι ο πραγματικός αριθμός των ελλήνων μαθητών γενικής εκπαίδευσης προκύπτει, αν προσθέσουμε στον αριθμό των γερμανικών στατιστικών (ΚΜΚ) τον αριθμό των μαθητών που παρακολουθούν Ελληνικά Σχολεία. Στον πίνακα 5 έχουμε υπολογίσει τον πραγματικό αριθμό για τα σχ. έτη 1984/85 και 85/86. Από τον πίνακα αυτό φαίνεται ότι η (πραγματική) διαφορά είναι πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι αυτή που προκύπτει από τον πίνακα 4. Τα στοιχεία του πίνακα 5 φανερώνουν ότι κατά το σχ. έτος 1985/86 από τους 53.403 έλληνες μαθητές που ζούσαν στην ΟΔΓ οι 33.434 ή 62,6% παρακολουθούσαν κάποια ελληνόγλωσση διδασκαλία και είχαν συμπεριληφθεί στη στατιστική της Ελληνικής Πρεσβείας, ενώ οι υπόλοιποι 19.969 ή 37,4% ήταν ενταγμένοι σε γερμανικές τάξεις, αλλά δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ.

Πίνακας 5: Πραγματικός αριθμός των ελλήνων μαθητών σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο) στην ΟΔΓ.

Σχολ. έτος	μαθητές κατά την ΚΜΚ	μαθητές σε Ελλ. Σχολ.	άθροισμα ¹ 1+2	μαθητές κατά την Ελλ.πρεσβ.	διαφορά
	1	2	3	4	5
1984-85	44.456	11.803	56.259	33.900	22.359
1985-86	41.492	11.911	53.403	33.434	19.969

1. Το άθροισμα 1+2 εκφράζει τον πραγματικό αριθμό των ελλήνων μαθητών.

Πηγή: ΚΜΚ και Εκπ. Τμήμα Ελλ. Πρεσβείας στη Βόννη

Αυτό μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ μας δεν ανέρχεται σε 17.930 –όπως αναφέραμε παραπάνω–, αλλά είναι τουλάχιστο διπλάσιος ($7.930+19.969^1=37.899$).

Στο κρατίδιο της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, στο οποίο πραγματοποιήθηκε η έρευνα, ο αριθμός των ελλήνων μαθητών σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης ήταν 16.275 μαθητές.

1. Στον αριθμό αυτό συμπεριλαμβάνονται και οι μαθητές της Β' βαθμίδας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι δεν υποχρεούνται να παρακολουθούν το ΜΜΓ. Το ΜΜΓ προσφέρεται μόνο για τάξεις υποχρεωτικής φοίτησης (τάξεις 1-9).

12.286 μαθητές, σύμφωνα με τη στατιστική της BPB και
 +3.989 μαθητές, που παρακολουθούσαν Ελληνικά Σχολεία
 16.275 Σύνολο

Από τους 16.275 μαθητές 10.397 είχαν συμπεριληφθεί στη στατιστική της Ελληνικής Πρεσβείας, ενώ οι υπόλοιποι 6.015, ή 37%, ήταν προφανώς ενταγμένοι στις γερμανικές κανονικές τάξεις του κρατιδίου, αλλά δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Πρεσβείας παρακολουθούσαν το σχολ. έτος 1985/86, 5.627 μαθητές τα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας (τάξεις 1-9). Αν στον αριθμό αυτό προσθέσουμε και τον αριθμό των μαθητών που δεν συμπεριλαμβάνονται στη στατιστική της Ελληνικής Πρεσβείας, τότε διαπιστώνουμε ότι ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ μας στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία είναι περίπου διπλάσιος από εκείνον που μας δείχνουν οι στατιστικές της Πρεσβείας ($5.627+6.015^2=11.642$).

Από τη μέχρι τώρα ανάλυσή μας προκύπτει ότι ο πληθυσμός είναι σχεδόν διχοτομημένος. Από τη μια μεριά έχουμε την κατηγορία των μαθητών που το σχολ. έτος 1985-86 ήταν ενσωματωμένοι σε γερμανικές κανονικές τάξεις και παράλληλα παρακολουθούσαν το ΜΜΓ και από την άλλη την κατηγορία των επίσης ενσωματωμένων μαθητών, οι οποίοι όμως δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ.

Κρίνοντας από το ποιος εποπτεύει το ΜΜΓ (η ελληνική ή η γερμανική πλευρά), μπορούμε να το διακρίνουμε σε δύο τύπους:

- α) ΜΜΓ κάτω από την εποπτεία της ελληνικής πολιτείας (ισχύει για τα κρατίδια: Baden-Württemberg, Berlin, Bremen, Hamburg, Saarland και Schleswig-Holstein)
- β) ΜΜΓ κάτω από την εποπτεία της γερμανικής πολιτείας (ισχύει για τα κρατίδια: Bayern, Hessen, Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen και Rheinland-Pfalz).

Η διαφορά μεταξύ των δύο αυτών τύπων συνίσταται κυρίως στην οργάνωση του ΜΜΓ και στον αριθμό των εβδομαδιαίων ωρών. Στη δεύτερη περίπτωση (τύπος β) οι μαθητές διδάσκονται, κατά κανόνα, 5 ώρες εβδομαδιαίως ΜΜΓ, ενώ στην πρώτη (τύπος α) διδάσκονται τουλάχιστον διπλάσιες ώρες. Αναφορικά με το διδακτικό προσωπικό και τα μέσα μάθησης δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές. Ο περιορισμένος χρόνος που είχαμε στη διάθεσή μας, καθώς και τεχνικές-οργανωτικές δυσκολίες που προέκυψαν στην πορεία, μας ανάγκασαν να περιορίσουμε γεωγραφικά

---

2. Στον αριθμό αυτό συμπεριλαμβάνονται και οι μαθητές των τάξεων 10 και άνω που παρακολουθούν σχολεία γενικής εκπαίδευσης. Αυτοί όμως οι μαθητές –σύμφωνα με τους χονδρικούς υπολογισμούς μα– θα πρέπει να είναι λιγότεροι από 1.500.

και ποσοτικά (μέγεθος δείγματος) την έρευνα. Ο περιορισμός αυτός συνίσταται στην προκειμένη περίπτωση στο ότι περιοριστήκαμε στον έναν από τους παραπάνω δύο τύπους του ΜΜΓ. Επιλέξαμε το δεύτερο, επειδή στα κρατίδια αυτά ζει σχεδόν το 70% των ελλήνων μαθητών.

Από τα πέντε κρατίδια που έχουν κάτω από την εποπτεία τους το ΜΜΓ (βλέπε τύπο β) επιλέξαμε τη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία (BPB) για δύο κυρίως λόγους: Πρώτο γιατί στην BPB ζει το ένα τρίτο του συνολικού αριθμού των ελλήνων μαθητών. Δεύτερο, στο κρατίδιο αυτό δοκιμάζονταν¹ κατά το σχ. έτος 1985/86 το οπτικοακουστικό υλικό, το οποίο δημιουργήθηκε από μια Ομάδα Εργασίας του Ελληνικού Υπουργείου Παιδείας για την ελληνόγλωσση διδασκαλία στην ΟΔΓ. Επειδή η Ομάδα Έρευνας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ήθελε να κρατήσει ανοιχτή τη δυνατότητα σύνδεσης και συντονισμού των δύο προγραμμάτων (οπτικοακουστικού και διδακτικού υλικού) επικέντρωσε τις ερευνητικές της δραστηριότητες στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία².

Παίρνοντας ως κριτήριο την γεωγραφική κατανομή των μαθητών έχουμε την παρακάτω διαστρωμάτωση του πληθυσμού.

- α) Μαθητές που ζουν σ' ένα αστικοβιομηχανικό κέντρο, στο οποίο ζουν πολλοί (πάνω από 5.000) Έλληνες και όπου η ελληνική μειονότητα είναι καλά οργανωμένη (π.χ. πόλη Düsseldorf περίπου 9.000, πόλη Κολωνία περίπου 7.000 Έλληνες).
- β) Μαθητές που ζουν σ' ένα αστικοβιομηχανικό κέντρο, στο οποίο ζουν σχετικά λίγοι (κάτω από 2.000) Έλληνες (π.χ. πόλη Essen 1.900 Έλληνες).
- γ) Μαθητές που ζουν σε μικρές αραιοκατοικημένες περιοχές (Kreise), στις οποίες ζουν πολύ λίγοι Έλληνες (π.χ. Kreis Olpe περίπου 800, Kreis Siegen περίπου 500 Έλληνες).

Βασιζόμενοι στην παραπάνω διαστρωμάτωση του μαθητικού –και γενικά του ελληνικού (βλέπε χάρτη)– πληθυσμού αποφασίσαμε να διεξαγάγουμε την έρευνα στις πόλεις Köln, Düsseldorf και Essen (κατηγορίες α και β) και στις επαρχίες (Kreise): Olpe και Siegen-Wittgenstein (κατηγορία γ).

Τις πόλεις Köln και Düsseldorf τις επιλέξαμε, επειδή είναι τα μοναδικά αστικοβιομηχανικά κέντρα στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία με ελληνικό πληθυσμό πάνω από 5.000.

Το Essen το επιλέξαμε επειδή σε αντίθεση με άλλες πόλεις, στις οποίες λειτουργούν –ή λειτούργησαν στο παρελθόν– παράλληλα με τα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας και προπαρασκευαστικές ή δίγλωσσες τάξεις, στο Es-

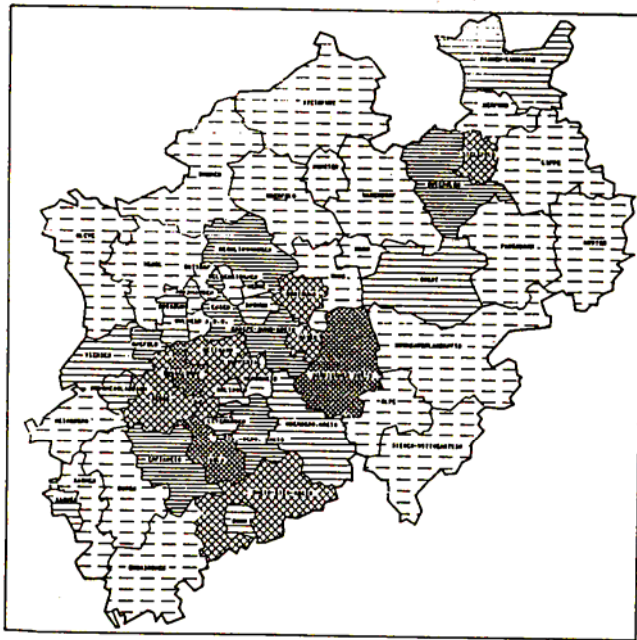
1. Την αγιολόγηση αυτού του υλικού είχε αναλάβει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του κρατιδίου της BPB, Landesinstitut für Schule und Weiterbildung.

2. Από γερμανικής πλευράς (Υπουργείο Παδείας της BPB) εκφράστηκε επίσης η επιθυμία σύνδεσης των δύο προγραμμάτων.

sen εφαρμόστηκε πάντα η πολιτική της ταχείας ένταξης των ελλήνων μαθητών στις γερμανικές κανονικές τάξεις.

Οι επαρχίες (Kreise) Olpe και Siegen είναι επίσης χαρακτηριστικές στο είδος τους, όχι μόνο επειδή ζει σ' αυτές διασκορπισμένος ένας μικρός αριθμός Ελλήνων, αλλά και επειδή είναι σχετικά αποκομμένες από τα μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ. Köln, Düsseldorf, Dortmund, Bielefeld) στα οποία είναι συγκεντρωμένη η πλειοψηφία των ελλήνων μεταναστών.

Η σύνθεση του ελληνικού μαθητικού πληθυσμού των παραπάνω πόλεων και περιοχών μπορεί να θεωρηθεί ως αντιπροσωπευτική για όλη την Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία.

REGIONALE VERTEILUNG
DER GRIECHEN
AM 31-12-85

	UNTER 1000 έως 1000	
	1000 BIS UNTER 2000	1000-2000
	2000 BIS UNTER 3000	2000-3000
	3000 BIS UNTER 6000	3000-6000
	6000 UND MEHR	6000 και άνω

Γεωγραφική κατανομή των Ελλήνων την 31-12-85 στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία

Πηγή: MAGS: Zahlenspiegel

Για τεχνικούς λόγους (π.χ. δυσκολία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων από τους μαθητές των τάξεων Α'-Γ' του Δημοτικού), αλλά και επειδή η παραγωγή διδακτικού υλικού είναι περιορισμένη στις τάξεις του Δημοτικού, αποφασίσαμε να συμπεριλάβουμε στην έρευνα όλους τους μαθητές των τάξεων Δ', Ε' και ΣΤ' που ζούσαν και παρακολουθούσαν γερμανικές κανονικές τάξεις στις παραπάνω πόλεις και επαρχίες.

Οι μαθητές αυτοί δεν αποτελούν ένα ομοιογενές σύνολο, αλλά χωρίζονται –όπως ήδη υπογραμμίσαμε– τουλάχιστο σε δύο κατηγορίες: σ' αυτούς που παρακολουθούν το ΜΜΓ, και σ' εκείνους που δεν το παρακολουθούν. Για το λόγο αυτό λάβαμε μέτρα ώστε να συμπεριληφθούν στο δείγμα και οι δύο κατηγορίες των μαθητών.

Εκτός από αυτές τις δύο κατηγορίες συμπεριλάβαμε στο δείγμα και μια τρίτη κατηγορία μαθητών: αυτούς που παρακολουθούσαν τις αντίστοιχες τάξεις (Δ', Ε' και ΣΤ') στα Ελληνικά Ιδιωτικά Σχολεία του Düsseldorf και του Wuppertal. Για να αποκτήσουμε μια πληρέστερη εικόνα του αντικείμενου της έρευνας ρωτήσαμε εκτός από τους μαθητές, τους γονείς τους και τους έλληνες δασκάλους τους, οι οποίοι δίδασκαν στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας των παραπάνω πόλεων και επαρχιών.

Συνολικά ρωτήθηκαν¹:

742 μαθητές

548 γονείς και

36 δάσκαλοι

ΔΕΙΓΜΑΤΑ:

Οι μαθητές –και οι γονείς τους– που ρωτήθηκαν, μπορούν να χωριστούν στις εξής κατηγορίες.

Α' κατηγορία: Μαθητές που παρακολουθούν μια γερμανική κανονική τάξη και παράλληλα το ΜΜΓ.

Β' κατηγορία: Μαθητές που παρακολουθούν μια γερμανική κανονική τάξη, αλλά δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ.

Γ' κατηγορία: Μαθητές που παρακολουθούν ένα Ελληνικό Ιδιωτικό Σχολείο.

Οι πίνακες 6 έως 7 παρέχουν μια αναλυτική εικόνα του αριθμού των ερωτηθέντων μαθητών και γονέων.

1. Οι αριθμοί αναφέρονται στα ερωτηματολόγια που αξιολογήθηκαν. Στην πραγματικότητα ρωτήθηκαν 782 μαθητές και 554 γονείς. Για διάφορους λόγους (π.χ. αντιφατικές απαντήσεις, ελλιπής συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από μαθητές της 7ης και 8ης τάξης, καθώς και από μαθητές μιας προπαρασκευαστικής τάξης) δεν μπόρεσαν να αξιολογηθούν 40 ερωτηματολόγια των μαθητών και 6 των γονέων.

Πίνακας 6: Ερωτηθέντες μαθητές και γονείς της Α' κατηγορίας.

Πόλη – Επαρχία	α ρ ι θ μ ό ς	
	μαθητών	γονέων
Köln	98	79
Düsseldorf	123	106
Essen	67	31
Sauerland*	68	51
Σύνολο	356	267

* Sauerland = Kreis Olpe (35 μαθητές), Kreis Siegen-Wittgenstein (16 μαθητές) + πόλη Plettenberg (17 μαθητές)

Πίνακας 6α: Ερωτηθέντες μαθητές και γονείς της Β' κατηγορίας

Πόλη – Επαρχία	α ρ ι θ μ ό ς	
	μαθητών	γονέων
Köln, Düsseldorf, Essen, Sauerland	26	15

Πίνακας 6β: Ερωτηθέντες μαθητές και γονείς της Γ' κατηγορίας

Πόλη – Επαρχία	α ρ ι θ μ ό ς	
	μαθητών	γονέων
Düsseldorf, Wuppertal	171	155
	189	111
Σύνολο	360	266

Πίνακας 7: Δείγματα κατά πόλη και κατηγορία

ΠΟΛΗ	Κατηγορία Α΄ μαθητές γονείς		Κατηγορία Β΄ μαθητές γονείς		Κατηγορία Γ΄ μαθητές γονείς		Δάσκαλ.
Köln	98	79	26	15	–	–	36
Düsseldorf	123	106			171	155	
Essen	67	31			–	–	
Sauerland	68	51			–	–	
Wuppertal	–	–			189	111	
Σύνολο	356	267	26	15	360	266	36

Οι μαθητές της Γ΄ κατηγορίας (και οι γονείς τους) επιλέχθηκαν για να χρησιμεύσουν ως ομάδα σύγκρισης. Οι μαθητές αυτοί δεν αποτελούν φυσικά μια αυθεντική ομάδα σύγκρισης, αφού ζουν κάτω από τις ίδιες μεταναστευτικές συνθήκες με τους μαθητές της Α΄ και Β΄ κατηγορίας. Επειδή όμως παρακολουθούσαν ένα διαφορετικό τύπο σχολείου (Ελληνικά Ιδιωτικά Σχολεία) και επειδή δεν υπήρχε άλλη εναλλακτική λύση, καταφύγαμε σ΄ αυτούς τους μαθητές.

Οι ερωτηθέντες μαθητές της Α΄ κατηγορίας (n=356) αποτελούν το 80% των μαθητών των τάξεων Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄ οι οποίοι –σύμφωνα με τα στοιχεία του Εκπαιδευτικού Τμήματος στο Ελληνικό Προξενείο του Düsseldorf¹– παρακολουθούσαν τα ΜΜΓ στις πόλεις Köln, Düsseldorf και Essen, καθώς και στην περιοχή του Sauerland. Το ποσοστό αυτό είναι αρκετά υψηλό αν λάβουμε υπόψη μας ότι ένας σημαντικός αριθμός μαθητών δηλώνεται στο ΜΜΓ και στη συνέχεια ή δεν το παρακολουθεί καθόλου ή απουσιάζει συχνά. Από τη σύγκριση των στατιστικών της Ελληνικής Πρεσβείας και του Υπουργείου Παιδείας της ΒΡΒ προέκυψε, ότι στις παραπάνω πόλεις και περιοχές υπήρχαν περίπου 330 μαθητές (δηλαδή 42% των ενσωματωμένων μαθητών) των τάξεων Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄, οι οποίοι δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ. Πέντε συνεργάτες είχαν αναλάβει την υποχρέωση, να εντοπίσει ο καθένας τους από 10 έως 15 μαθητές και να τους συμπεριλάβει στην έρευνα. Με τη βοήθεια των στοιχείων που μας διέθεσε η στατιστική υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας της ΒΡΒ, καθώς και με

1. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Εκπαιδ. Τμήματος παρακολουθούσαν 450 μαθητές των τάξεων Δ, Ε και ΣΤ το ΜΜΓ στις πόλεις και στις επαρχίες που έγινε η έρευνα. Ο αριθμός αυτός είναι κατά προσέγγιση, επειδή δεν υπάρχει απόλυτη αντιστοιχία μεταξύ των γερμανικών σχολικών τάξεων και των τάξεων που παρακολουθούν οι μαθητές στο ΜΜΓ.

τη βοήθεια των ελλήνων δασκάλων που δίδασκαν στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας, εντοπίστηκαν σχετικά εύκολα οι μαθητές, που είχαμε προγραμματίσει να συμπεριλάβουμε στην έρευνα. Η συμπλήρωση όμως του ερωτηματολογίου από αυτούς τους μαθητές και τους γονείς τους αποδείχθηκε αρκετά δύσκολη, λόγω της απροθυμίας τους να συνεργασθούν. Αυτό είχε φυσικά ως συνέπεια να συμπεριλάβουμε στην έρευνα μόνο 26 μαθητές αυτής της κατηγορίας. Οι 26 αυτοί μαθητές αντιπροσωπεύουν μόλις το 8% των μαθητών της κατηγορίας τους.

Το ποσοστό αυτό είναι πολύ χαμηλό, γι' αυτό και τα αποτελέσματα που αφορούν αυτή την κατηγορία των μαθητών θα πρέπει να αντιμετωπισθούν με την ανάλογη επιφύλαξη.

Οι μαθητές της κατηγορίας Γ' ρωτήθηκαν όλοι, εφόσον ήταν μόνο δύο τμήματα σε κάθε τάξη και σχολείο. Στα σχολεία που ήταν πάνω από δύο τμήματα σε κάθε τάξη, ρωτήθηκαν –μετά από κλήρωση– πάλι τα δύο. Οι 360 μαθητές του δείγματος της κατηγορίας Γ' αντιπροσωπεύουν το 35% του συνόλου των μαθητών των Ελληνικών Δημοτικών Σχολείων στο Düsseldorf και στο Wuppertal και το 61% των μαθητών των τάξεων Δ', Ε' και ΣΤ' αυτών των σχολείων (βλ. επίσης 1.2.1).

1.1.3 Τα ερευνητικά εργαλεία

Η συλλογή του εμπειρικού υλικού έγινε με τη βοήθεια τριών ερωτηματολογίων:

1. Ερωτηματολόγιο για τους μαθητές (ήταν δίγλωσσο και αποτελούνταν σχεδόν μόνο από κλειστές ερωτήσεις, απαιτούμενος χρόνος για τη συμπλήρωση κατά μέσο όρο 35').
2. Ερωτηματολόγιο για τους γονείς των μαθητών (αποτελούνταν κυρίως από κλειστές ερωτήσεις, απαιτούμενος χρόνος για τη συμπλήρωση περίπου 45').
3. Ερωτηματολόγιο για τους δασκάλους των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (αποτελούνταν κατά τα 2/3 από κλειστές και κατά το 1/3 από ανοιχτές ερωτήσεις, απαιτούμενος χρόνος για τη συμπλήρωση 45'-60').

Τα παραπάνω ερωτηματολόγια σχεδιάστηκαν στο χρονικό διάστημα από Οκτώβριο-Νοέμβριο 1985 και δοκιμάστηκαν από το μέλος της Ερευνητικής Ομάδας Μ. Δαμανάκη και τους συνεργάστες του προγράμματος στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία (BPB) κ.κ.: Ν. Θάνο, Χ. Ιωάννου, Μ. Καναβάκη, Σ. Κωσταδήμα, και Ι. Παπαχρίστο, στο χρονικό διάστημα από 12-22 Δεκεμβρίου 1985 στη BPB.

Βασιζόμενοι στα αποτελέσματα του προ-τέστ και ακολουθώντας τους περιοριστικούς όρους που μας έθεσε το Υπουργείο Παιδείας της Βόρειας

Ρηνανίας-Βεστφαλίας¹ τροποποιήσαμε και διαμορφώσαμε, στη συνέχεια, τα ερωτηματολόγια στην τελική τους μορφή.

Εκτός από το εμπειρικό υλικό που συλλέξαμε με τη βοήθεια των ερωτηματολογίων, συγκεντρώσαμε επίσης στατιστικά στοιχεία από τις γερμανικές και ελληνικές σχολικές υπηρεσίες αναφορικά με την εκπαίδευση των Ελληνόπουλων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΟΔΓ) και το Δυτικό Βερολίνο.

1.1.4 Διεξαγωγή της έρευνας

Η διεξαγωγή της έρευνας πραγματοποιήθηκε στο χρονικό διάστημα από Απρίλιο έως Ιούλιο 1986, αφού προηγήθηκε η έγκριση από πλευράς του Υπουργείου Παιδείας της ΒΡΒ και η εισαγωγή των συνεργατών (από το μέλος της Ερευνητικής Ομάδας Μ. Δαμανάκη) στην τεχνική διεξαγωγή της έρευνας.

Η κατανομή των ατόμων των τριών δειγμάτων (μαθητές, γονείς, δάσκαλοι) έγινε έτσι που εξασφαλίστηκε η παράλληλη διεξαγωγή της έρευνας στις πόλεις: Κόλν (από τους συνεργάτες: Β. Κλεισούρα και Σ. Κωσταδήμα), Düsseldorf (από τους συνεργάτες: Χ. Ιωάννου, Μ. Καναβάκη και Κ. Νικολόπουλο) και Essen (από το συνεργάτη: Παπαχρίστο), καθώς και στις επαρχίες (Kreise): Ολπε και Siegen-Wittgenstein από το συνεργάτη Ν. Θάνο).

Οι μαθητές της κατηγορίας Α συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας, που παρακολουθούσαν, ενώ οι μαθητές της κατηγορίας Γ στις τάξεις του Ελληνικού Σχολείου που παρακολουθούσαν. Οι ίδιοι μαθητές μετέφεραν τα ερωτηματολόγια για τους γονείς τους και τα επέστρεψαν –αφού τα συμπλήρωσαν οι γονείς¹– στο δάσκαλό τους.

Οι μαθητές της κατηγορίας Β (αυτοί που δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ) και οι γονείς τους συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια, κατά κανόνα, στο σπίτι τους. Οι δάσκαλοι τέλος συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια στο σχολείο ή στο σπίτι τους. Κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της έρευνας δεν προέκυψαν ιδιαίτερα προβλήματα, αν εξαιρέσουμε τους μαθητές που ήταν ενσωματωμένοι σε γερμανικές τάξεις, αλλά δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ (κατηγορία Β), καθώς και τους γονείς τους. Αυτοί οι μαθητές έ-

---

1. Το Υπουργείο Παιδείας της ΒΡΒ ενέκρινε τη διεξαγωγή της έρευνας με τον όρο να παραληφθεί μια σειρά ερωτήσεων από τα τρία ερωτηματολόγια και προπάντων από το ερωτηματολόγιο για τους γονείς. Οι ερωτήσεις αυτές αφορούσαν τις συνθήκες διεξαγωγής του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας (π.χ. αν γίνεται πρωί ή απόγευμα, πόσες φορές και ποιες ώρες γίνεται κάθε βδομάδα, αν εξυπηρετεί η συγκοινωνία τους μαθητές κλπ).

1. Στη συνοδευτική επιστολή παρακαλούσαμε τους γονείς να συμπληρώσουν από κοινού (πατέρας και μητέρα) το ερωτηματολόγιο.

δειξαν απροθυμία να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια. Σύμφωνα με τις αναφορές των συνεργατών μας, οι γονείς αυτών των μαθητών όχι μόνο ήταν απρόθυμοι να συνεργασθούν, αλλά ορισμένοι εξέφρασαν και κάποια δυσφορία.

1.2 Δημογραφικά στοιχεία των δειγμάτων

1.2.1 Μαθητές

Όπως αναφέραμε ήδη στο σημείο 1.1.2., ρωτήσαμε 356 μαθητές της κατηγορίας Α (μαθητές που παρακολουθούσαν μια γερμανική τάξη και παράλληλα το ΜΜΓ), 26 της κατηγορίας Β (μαθητές που παρακολουθούσαν μια γερμανική κανονική τάξη, αλλά δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ) και 360 της κατηγορίας Γ (μαθητές που παρακολουθούσαν ένα Ελληνικό Σχολείο).

Πίνακας 8: Κατανομή του δείγματος των μαθητών κατά φύλο

Κατηγορία μαθητών	Αγόρι απολ. %		Κορίτσι απολ. %		Σύνολο απολ. %	
	A	160	45 %	196	55 %	356
B	14	54 %	12	46 %	26	100%
Γ	189	52,5%	171	47,5%	360	100%
Γ1	90	53 %	81	47 %	171	100%
Γ2	99	52 %	90	48 %	189	100%
Σύνολο	363	49 %	379	51 %	742	100%

Γ1 = Μαθητές Ελληνικού Σχολείου Düsseldorf

Γ2 = Μαθητές Ελληνικού Σχολείου Wuppertal

Γ = Γ1 + Γ2.

Από τον πίνακα 8 φαίνεται ότι τα δύο φύλα εκπροσωπούνται στο δείγμα εξίσου, με μια ελαφρά απόκλιση όσο αφορά τους μαθητές που παρακολουθούσαν τα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α). Το ερώτημα κατά πόσο αυτή η απόκλιση είναι συμπτωματική ή οφείλεται στη συχνότερη παρακολούθηση του ΜΜΓ από τα κορίτσια, θα μας απασχολήσει παρακάτω (βλέπε κεφ. 1.4.)

Αναφορικά με την κατανομή των μαθητών κατά τάξη, η κατηγορία Α παρουσιάζει –σε σύγκριση με τις κατηγορίες Β και Γ– επίσης μια διαφορά: οι μαθητές της τάξης ΣΤ΄ εκπροσωπούνται (με 44%) σε ανώτερο βαθμό στο δείγμα (βλ. πίνακα 9).

Πίνακας 9: Κατανομή του δείγματος των μαθητών κατά τάξη

Κατηγορία μαθητών	τ ά ξ η						Σύνολο απολ. %	
	Δ΄ απολ. %		Ε΄ απολ. %		ΣΤ΄ απολ. %			
A	100	28 %	98	28 %	158	44%	356	100%
B	7	27 %	10	38 %	9	35%	26	100%
Γ	126	35 %	126	35 %	108	30%	360	100%
Γ1	60	35 %	63	37 %	48	28%	171	100%
Γ2	66	35 %	63	33 %	60	32%	189	100%
	233	31,5%	234	31,5%	275	37%	742	100%

Πίνακας 10: Κατανομή του δείγματος των μαθητών κατά ηλικία

Κατηγορία μαθητών	η λ ι κ ί α έ τ ο ς						Σύνολο
	9	10	11	12	13	14	
A απολ. %	6 1,7%	89 25 %	118 33,1%	99 28 %	38 10,7%	6 1,7%	356 100%
B απολ. %	2 7,7%	3 11,5%	8 30,8%	8 30,8%	4 15,4%	1 3,8%	26 100%
Γ απολ. %	11 3,1%	113 31,4%	119 33,1%	110 30,6%	6 1,7%	1 0,3%	360 100%
Γ1 απολ. %	4 2,3%	52 30,4%	60 35,1%	51 29,8%	3 1,8%	1 0,6%	171 100%
Γ2 απολ. %	7 3,7%	61 32,3%	59 31,2%	59 31,2%	3 1,6%	– –	189 100%
Σύνολο απολ. %	9 2,6%	205 27,6%	245 33,0%	217 29,2%	48 6,5%	8 1,1%	742 100%

Από τον πίνακα 10 φαίνεται ότι το 90% των μαθητών που ρωτήσαμε ήταν ηλικίας 10, 11 και 12 ετών (δηλαδή ηλικίες που αντιστοιχούν στις τάξεις Δ΄, Ε΄ και ΣΤ΄), και ότι οι τρεις αυτές ηλικίες εκπροσωπούνται ομοιόμορφα στο δείγμα.

Από τον ίδιο πίνακα όμως προκύπτει επίσης ότι σε αντίθεση με τους μαθητές που παρακολουθούσαν Ελληνικό Σχολείο (κατηγορία Γ), υπάρχουν στις κατηγορίες Α και Β μαθητές ηλικίας 13 και 14 ετών, οι οποίοι πιθανώς χρειάστηκε να επανυλάβουν μία ή και περισσότερες τάξεις.

Όσο αφορά τον τόπο γέννησης των μαθητών, υπάρχουν μερικές διαφορές μεταξύ των τριών κατηγοριών (βλέπε πίνακα 11), οι οποίες εντούτοις μας επιτρέπουν τη διαπίστωση ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ατόμων του δείγματός μας ($x=91\%$) γεννήθηκε στη Γερμανία. Αυτό φυσικά δε σημαίνει ότι έζησαν από τη γέννησή τους μέχρι το χρόνο διεξαγωγής της έρευνας στη Γερμανία. Όπως φαίνεται από τον πίνακα 12 το ένα τρίτο των μαθητών του δείγματος είχε ζήσει λιγότερο από 10 έτη στην ΟΔΓ. Το ποσοστό αυτής της ομάδας των μαθητών ανέρχεται μάλιστα στην περίπτωση των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων (κατηγορία Γ) σε 45,6%.

Πίνακας 11: Κατανομή του δείγματος των μαθητών ανάλογα με τον τόπο γέννησής τους

Κατηγορία μαθητών	τόπος γέννησης				Σύνολο απολ. %	
	Γερμανία απολ. %		Ελλάδα απολ. %			
A	330	93,5%	23	6,5%	353	100%
B	22	84,6%	4	15,4%	26	100%
Γ	317	88,5%	41	11,5%	358	100%
Γ1	149	87 %	22	13 %	171	100%
Γ2	168	90 %	19	10 %	187	100%
Σύνολο	669	91 %	68	9 %	737	100%

Πίνακας 12: Έτη παραμονής των μαθητών του δείγματος στην ΟΔΓ¹

Έτη παραμονής	κατηγορία μαθητών						Σύνολο απολ. 7	
	Α απολ. %		Β απολ. %		Γ απολ. %			
έως 3 έτη	13	3,7	–	–	47	13,6	60	8,3
4-7 έτη	36	10,3	3	11,5	67	19,5	106	14,8
8-9 έτη	24	7,2	6	23,1	43	12,5	73	10,2
10 έτη	80	23,0	2	7,7	67	19,5	149	20,8
11 έτη	93	26,8	6	23,1	71	20,6	170	23,7
12 και άνω	101	29,0	9	34,6	49	14,3	159	22,2
Σύνολο	347	100	26	100	344	100	717	100

1) 25 μαθητές δεν δήλωσαν, πόσα χρόνια ζούσαν στην ΟΔΓ.

Η κατανομή των μαθητών των κατηγοριών Α και Β στους διάφορους τύπους σχολείων του γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος φαίνεται από τον πίνακα 13. Η πλειοψηφία των μαθητών, που φοιτούν σε σχολεία της δευτεροβάθμιας γερμανικής εκπαίδευσης (τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄) είναι συγκεντρωμένη στο κύριο σχολείο (Hauptschule).

Συγκεκριμένα από τους μαθητές αυτούς (τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ των κατηγοριών Α και Β) 52% φοιτούσαν στο κύριο σχολείο, 15% στο θετικό (πρακτικό) σχολείο, 30% στο γυμνάσιο, 1% στο ενιαίο και 2% στο ειδικό σχολείο.

Πίνακας 13: Τύπος σχολείου που φοιτούσαν οι μαθητές του δείγματος

τύπος σχολείου	κατηγορία μαθητών							
	Α απολ. %		Β απολ. %		Γ απολ. %		Σύνολο απολ. %	
1. βασικό σχολείο Grundschule	99	27,8	8	30,8	-	-	107	14,4
2. κύριο σχολείο Hauptschule	140	39,3	4	15,4	-	-	144	19,4
3. πρακτικό σχολ. Realschule	36	10,1	5	19,2	-	-	41	5,5
4. Γυμνάσιο Gymnasium	74	20,8	8	30,8	-	-	82	11,1
5. ενιαίο σχολείο Gesamtschule	2	0,6	1	3,8	-	-	3	0,4
6. ειδικό σχολείο Sonderschule	5	1,4	-	-	-	-	5	0,7
7. Ελλην. Σχολείο Düsseldorf	-	-	-	-	171	47,5	171	23,0
8. Ελλην. Σχολείο Wuppertal	-	-	-	-	189	52,5	189	25,5
Σύνολο	356	100	26	100	360	100	742	100

1.2.2 Γονείς

Όπως αναφέραμε στο σημείο 1.1.2, παράλληλα με τους μαθητές ρωτήσαμε και τους γονείς τους. Τα ερωτηματολόγια ήταν έτσι διαμορφωμένα ώστε περισυλλέξαμε ορισμένες πληροφορίες και για τους δυο γονείς. Από τα 548 ζευγάρια γονέων, που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, 5 πατεράδες και 7 μητέρες δήλωσαν ότι η εθνικότητά τους ήταν η γερμανική, ένας πατέρας είχε άλλη (αραβική) εθνικότητα.

Πίνακας 14: Γραμματικές γνώσεις των γονέων

Γραμματικές γνώσεις	πατέρας απολ. %		μητέρα απολ. %	
1. μερικές τάξεις δημοτικού	62	11,9	64	12,4
2. απολυτήριο δημοτικού	316	60,7	351	67,8
3. μερικές τάξεις γυμνασίου	48	9,2	48	9,3
4. απολυτήριο γυμνασίου	33	6,3	23	4,4
5. πτυχίο τεχν. σχολής	37	7,1	16	3,1
6. πτυχίο ανωτέρας σχολής	17	3,3	10	1,9
7. πτυχίο ΑΕΙ	8	1,5	6	1,2
8. δεν δήλωσαν	27	—	30	—
ΣΥΝΟΛΟ	548	100	548	100

Από τον πίνακα 14 φαίνεται ότι οι πατεράδες και οι μητέρες του δείγματος μας παρουσιάζουν μια ομοιογένεια σ' ότι αφορά τις γραμματικές τους γνώσεις. Ιδιαίτερα θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι από τους 25 πατεράδες και τις 16 μητέρες που κατείχαν πτυχίο κάποιας ανωτέρας ή ανωτάτης σχολής, οι 16 πατεράδες και οι 11 μητέρες ανήκαν στην κατηγορία γονέων Γ, δηλαδή σ' αυτούς τους γονείς των οποίων τα παιδιά παρακολουθούσαν ένα Ελληνικό Σχολείο. Εδώ πρόκειται κυρίως για έλληνες εκπαιδευτικούς¹ της δημοτικής ή μέσης εκπαίδευσης, οι οποίοι υπηρετούσαν με απόσπαση σε Ελληνικά Σχολεία ή σε Τμήματα Μητρικής Γλώσσας. Αν δεν λάβουμε υπόψη μας αυτή την ειδική ομάδα γονέων, τότε διαπιστώνουμε ότι οι γονείς των κατηγοριών Α, Β και Γ δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές αναφορικά με τις γραμματικές τους γνώσεις. Η πλειοψηφία των γονέων –ανεξάρτητα από φύλο και κατηγορία (Α, Β, Γ)– κατέχει απλώς το απολυτήριο του δημοτικού.

1. Στους γονείς της Γ' κατηγορίας συμπεριλαμβάνονται 4 ανδρόγυνα δασκάλων, 3 ανδρόγυνα καθηγητών και 2 μεμονωμένοι καθηγητές (σύνολο 16 εκπαιδευτικοί).

Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί αποτελούν μια ειδική ομάδα όχι μόνο λόγω της εκπαίδευσης και του επαγγέλματός τους, αλλά και επειδή ζουν και δρουν στην ΟΔΓ στα πλαίσια ενός προκαθορισμένου χρονοδιαγράμματος (διάρκεια απόστασης 5 έτη). Είναι λοιπόν λογικό οι προσανατολισμοί ή τουλάχιστον οι προγραμματισμοί τους να είναι διαφορετικοί απ' αυτούς των εργατών μεταναστών.

Αν από τον πίνακα 15 παραλείψουμε την κατηγορία «υπάλληλοι-ακαδημαϊκοί» (εδώ πρόκειται πάλι για τους εκπαιδευτικούς), τότε διαπιστώνουμε ότι οι περισσότεροι γονείς του δείγματός μας είναι ανειδίκευτοι εργάτες/τριες. Έχουμε όμως και ένα σημαντικό ποσοστό ειδικευμένων εργατών/τριών, καθώς και αυτοαπασχολούμενων. Αρκετά υψηλό είναι επίσης το ποσοστό των μητέρων (32,1%) που ασχολούνται με τα οικιακά.

Αναφορικά με την επαγγελματική κατάσταση των γονέων θα πρέπει τέλος να υπογραμμιστεί, ότι 3,3% των πατεράδων και 4,3% των μητέρων δήλωσαν ότι ήταν άνεργοι. Σ' ό,τι αφορά τις γνώσεις της Γερμανικής από τους γονείς (σύμφωνα με την αυτοεκτίμηση τους) υπάρχει μια ομοιογένεια μεταξύ ανδρών και γυναικών, καθώς και μεταξύ των κατηγοριών Α και Γ. Περίπου τα τρία τέταρτα αυτών των γονέων μιλούν μέτρια έως καλά γερμανικά, 10% μιλούν πολύ καλά και περίπου 10% περιορισμένα. Η κατηγορία Β αποκλίνει σημαντικά από τις Α και Γ· οι γονείς αυτής της κατηγορίας μιλούν –σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή τους– κατά τα τρία τέταρτα καλά έως πολύ καλά Γερμανικά.

Σχετικά με το χρόνο παραμονής στην ΟΔΓ δεν υπάρχουν διαφορές μεταξύ των τριών κατηγοριών των γονέων. Όπως φαίνεται από τον πίνακα 16, μεταξύ των δύο φύλων υπάρχουν μικρές διαφορές. Οι μητέρες έχουν ζήσει κατά μέσο όρο λιγότερο χρόνο στην ΟΔΓ απ' ό,τι οι πατεράδες. Η πλειοψηφία όμως των μητέρων ζει επίσης πάνω από 15 έτη στη χώρα υποδοχής.

Πίνακας 15: Επάγγελμα των γονέων

Επάγγελμα	πατέρας / κατηγορία			Σύνολο
	A	B	Γ	
1. εργάτης	164 68,3%	6 40,0%	170 77,3%	340 71,6%
2. ειδικ. εργάτης	43 17,9%	5 33,3%	17 7,7%	65 13,7%
3. αυτοαπασχολούμενος	29 12,1%	3 20,0%	19 8,6%	51 10,7%
4. υπάλληλοι/ακαδημαϊκοί	4 1,6%	1 6,7%	14 6,4%	19 4,0%
Σύνολο	240 50,5%	15 3,2%	220 46,3%	475 100%

Επάγγελμα	μητέρα / κατηγορία			Σύνολο
	A	B	Γ	
1. εργάτρια	104 42,1%	5 35,7%	121 55,3%	230 47,9%
2. ειδικ. εργάτρια	23 9,3%	— —	12 5,5%	35 7,3%
3. αυτοαπασχολούμενη	30 12,1%	4 28,6%	12 5,5%	46 9,4%
4. οικιακά	84 34,0%	4 28,6%	66 30,1%	154 32,1%
5. υπάλληλοι/ακαδημαϊκοί	6 2,4%	1 7,1%	8 3,8%	15 3,1%
Σύνολο	247 51,7%	14 2,9%	219 45,6%	480 100%

Πίνακας 16: Χρόνος παραμονής των γονέων στην ΟΔΓ

Χρόνος παραμονής	πατέρας απολ. %		μητέρα απολ. %	
έως 5 έτη	11	2,1	17	3,2
6-10 έτη	14	2,7	10	1,9
11-15 έτη	121	23,1	168	31,9
16-20 έτη	234	44,7	245	46,5
21-25 έτη	121	23,1	83	15,7
26 και άνω	22	4,2	4	0,8
Σύνολο	523	100	527	100

Από τα δημογραφικά στοιχεία που παρουσιάσαμε, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το δείγμα των γονέων είναι αρκετά ομοιογενές, κάτι που δεν ισχύει για τους μαθητές.

Οι μαθητές προέρχονται μεν από οικογένειες ομοιογενείς μεταξύ τους, λόγω όμως της διαφορετικής τους μεταναστευτικής βιογραφίας (βλέπε πίνακες 11 και 12) και κυρίως λόγω των διαφορετικών τύπων σχολείων που παρακολουθούν (βλέπε πίνακα 13), παρουσιάζουν και σημαντικές διαφορές. Ήδη από τα μέχρι τώρα (ολίγα) στοιχεία που παρουσιάσαμε, προκύπτει ότι η σχολική βιογραφία είναι το στοιχείο που διαφοροποιεί τα Ελληνόπουλα της Γερμανίας (δεύτερη γενιά).

1.2.3 Δάσκαλοι

Οι 36 Έλληνες εκπαιδευτικοί (26 άνδρες και 10 γυναίκες) που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια, δίδασκαν όλοι σε Τμήματα Μητρικής Γλώσσας (ΤΜΓ) στις πόλεις Köln, Düsseldorf και Essen καθώς και στην περιοχή του Sauerland. Απ' αυτούς 31 ήταν της πρωτοβάθμιας και 5 της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ ο χρόνος υπηρεσίας τους στην ΟΔΓ κυμαίνονταν από 1 έως 16 έτη (22 ή 61% δίδασκαν 1-5 έτη στην ΟΔΓ, 5 ή 14% 6-10 έτη, 7 ή 19,5% 11-16 έτη και 2 ή 5,5% δεν δήλωσαν πόσα έτη δίδασκαν στην ΟΔΓ).

Οι γνώσεις τους στην Γερμανική ήταν –σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή τους οι εξής:

πολύ καλές	5 ή	13,9%
καλές	14 ή	38,9%
μέτριες	13 ή	36,1%
περιορισμένες	4 ή	11,1%
σύνολο	36	100 %

Οι παραπάνω 36 εκπαιδευτικοί δίδασκαν, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους, σε 195 ΤΜΓ. Αυτό σημαίνει ότι δίδασκαν συνολικά τουλάχιστο σε 2.925 Έλληνες μαθητές, επειδή για να λειτουργήσει ένα ΤΜΓ απαιτούνται τουλάχιστο 15 μαθητές. Βάσει αυτών των στοιχείων η αναλογία δασκάλων μαθητών ήταν 1:81.

1.3 Σύγκριση μεταξύ των τριών κατηγοριών (Α, Β, Γ) των μαθητών και των γονέων τους

1.3.1 Μαθητές

Πριν προχωρήσουμε στη σύγκριση των τριών κατηγοριών:

- Α΄ Κατηγορία:** Μαθητές που παρακολουθούν μια γερμανική κανονική τάξη και παράλληλα το ΜΜΓ.
- Β΄ Κατηγορία:** Μαθητές που παρακολουθούν μια γερμανική κανονική τάξη, αλλά δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ.
- Γ΄ Κατηγορία:** Μαθητές που παρακολουθούν ένα Ελληνικό Ιδιωτικό Σχολείο.

Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η κατηγορία Γ διαφοροποιείται σε δύο υποκατηγορίες:

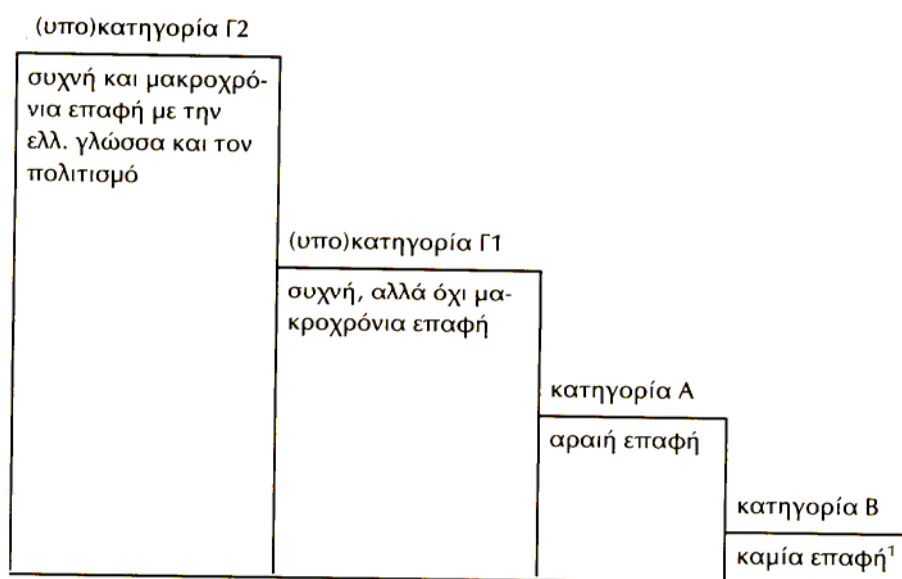
Γ1: Μαθητές του Ελληνικού Σχολείου Düsseldorf και

Γ2: Μαθητές του Ελληνικού Σχολείου Wuppertal.

Η διαφοροποίηση αυτή είναι απαραίτητη, επειδή το Ελληνικό Σχολείο του Düsseldorf λειτουργούσε το σχ. έτος 1985/86 για δεύτερη χρονιά, ενώ το Ελληνικό Σχολείο του Wuppertal λειτουργούσε για έκτη. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές του σχολείου του Düsseldorf, οι οποίοι μεταπήδησαν από κάποιο γερμανικό σχολείο στο σχολείο αυτό, βρίσκονται σε μια ενδιάμεση θέση μεταξύ των μαθητών της κατηγορίας Α και των μαθητών του Ελληνικού Σχολείου του Wuppertal, οι οποίοι είχαν τη δυνατότητα να φοιτήσουν από την πρώτη κιόλας τάξη σε καθαρά Ελληνικό Σχολείο.

Έχοντας ως κριτήριο τη συχνότητα επαφής των μαθητών του δείγματος με την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό, μέσω του σχολείου, μπορούμε να τους κατατάξουμε θεωρητικά στην παρακάτω κλίμακα:

Διάγραμμα 1: Εκπαιδευτική κατηγοροποίηση των μαθητών του δείγματος, βάσει της συχνότητας επαφής τους με την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό μέσω του σχολείου.

Αφετηρία των συγκρίσεων που ακολουθούν είναι η υπόθεση, ότι μεταξύ αυτών των κατηγοριών υπάρχουν σημαντικές διαφορές, προπάντων σ' ό,τι αφορά τη γλωσσική τους συμπεριφορά.

1.3.1.1 Σύγκριση αναφορικά με τη βιογραφία των μαθητών

Όπως αναφέραμε ήδη (βλέπε πίνακες 11 και 12), η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών γεννήθηκε στην ΟΔΓ. Ιδιαίτερα οι μαθητές των κατηγοριών Α και Β, που αποτελούν το κύριο αντικείμενο της έρευνάς μας, έζησαν αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο στη χώρα υποδοχής. Μια μικρή ομάδα (5%) μετανάστευσε στην προσχολική ηλικία στην ΟΔΓ, μια άλλη επίσης μικρή ομάδα (5%) μετανάστευσε στην σχολική ηλικία, και μια τελευταία ομάδα (8%) έζησε εναλλάξ στην ΟΔΓ και στην Ελλάδα.

Οι δύο τελευταίες ομάδες είναι πολύ μεγαλύτερες στην περίπτωση

1. Εννοούμε καμία επαφή κατά το σχ. 1985-86, χωρίς να αποκλείουμε τη δυνατότητα παρακολούθησης του ΜΜΓ σε προηγούμενα σχ. έτη.

των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων (κατηγορία Γ)¹. 14% αυτών των μαθητών μετανάστευσαν στη σχολική ηλικία στην ΟΔΓ και 16% έζησαν εναλλάξ στις δυο χώρες. Οι μαθητές που μετανάστευσαν στην προσχολική ηλικία και παρακολουθούσαν Ελληνικό Σχολείο ανέρχονταν σε 8%.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι έχουμε τέσσερις τύπους μεταναστευτικής βιογραφίας.

Α' τύπος βιογραφίας: Μαθητές που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στη χώρα υποδοχής ΟΔΓ ή μετανάστευσαν στη νηπιακή ηλικία.

Β' τύπος βιογραφίας: Μαθητές που μετανάστευσαν στην προσχολική ηλικία.

Γ' τύπος βιογραφίας: Μαθητές που μετανάστευσαν στη σχολική ηλικία.

Δ' τύπος βιογραφίας: Μαθητές που έζησαν εναλλάξ² στις δύο χώρες.

Στους μαθητές που ήταν ενσωματωμένοι στα γερμανικά σχολεία (ανεξάρτητα αν παρακολουθούσαν ή όχι το ΜΜΓ) κυριαρχεί, με 80%, ο Α' τύπος βιογραφίας. Στην περίπτωση των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων κυριαρχεί επίσης ο Α' τύπος ανέρχεται όμως μόνο σε 62%.

Συμπερασματικά μπορούμε να υπογραμμίσουμε ότι σε αντίθεση προς τους μαθητές των Ελληνικών Σχολείων, οι μαθητές που είναι ενσωματωμένοι στις γερμανικές κανονικές τάξεις παρουσιάζουν αρκετά ομοιογενή μεταναστευτική βιογραφία.

Σχετικά με τη σχολική βιογραφία υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των τριών κατηγοριών των μαθητών. 15% από την Α' κατηγορία, 11, 5% από την Β' και 36, 6% από την Γ' είχαν παρακολουθήσει μία ή και περισσότερες τάξεις στο σχολείο στην Ελλάδα. Ο αριθμός των μαθητών που φοίτησαν εναλλάξ σε σχολεία της Ελλάδας και της Γερμανίας είναι ασήμαντος: στην Α' κατηγορία πρόκειται για 3 μαθητές και στη Γ για 4.

Η φοίτηση σε ένα σχολείο στην ΟΔΓ δε σημαίνει οπωσδήποτε φοίτηση σ' ένα γερμανικό σχολείο. Οι μαθητές των Ελληνικών Σχολείων (κατηγορία Γ) φοιτούσαν, στην πλειοψηφία τους, από την πρώτη κιόλας τάξη σε Ελληνικό Σχολείο. Σ' αυτό το σημείο υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των μαθητών του Ελληνικού Σχολείου του Düsseldorf (υποκατηγορία Γ1) και εκείνου του Wuppertal. Ενώ οι μαθητές του Wuppertal παρακολουθούσαν κατά 70% ήδη από την πρώτη τάξη Ελληνικό Σχολείο, οι μαθη-

1. Μεταξύ των σχολείων του Düsseldorf και του Wuppertal δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές.

2. Εναλλάξ σημαίνει ότι αυτοί οι μαθητές μετακινήθηκαν περισσότερο από μία φορά μεταξύ των δύο χωρών και έζησαν στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα για πολύ καιρό (μήνες ή χρόνια) στη μια ή την άλλη χώρα.

τές του σχολείου του Düsseldorf είχαν παρακολουθήσει κατά 67% τις δύο πρώτες τάξεις και κατά 57% και την τρίτη σ' ένα γερμανικό σχολείο 42% (n = 66) απ' αυτούς παρακολούθησαν μάλιστα και την τετάρτη και 13% (n = 14) και την πέμπτη γερμανική τάξη και στη συνέχεια μεταπήδησαν στο νεοσύστατο Ελληνικό Σχολείο του Düsseldorf.

Σε αντίθεση προς τους μαθητές των Ελληνικών Σχολείων, και προπάντων του σχολείου του Wuppertal, τα 80% των μαθητών της Α' κατηγορίας παρακολούθησαν από την πρώτη κιόλας τάξη ένα γερμανικό σχολείο. Το ίδιο ισχύει και για τους λίγους μαθητές της Β' κατηγορίας.

Η πλειοψηφία των μαθητών της Α' κατηγορίας φοιτούσε από την πρώτη τάξη παράλληλα σε μια γερμανική τάξη και στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας. 75% των μαθητών της Δ' τάξης, παρακολουθούσαν για τέταρτο έτος το ΜΜΓ, 78% της Ε' τάξης για πέμπτο και 65% της ΣΤ' τάξης για έκτο. Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι από τους 26 μαθητές της Β' κατηγορίας οι 14, ή 54%, δεν παρακολούθησαν ποτέ το ΜΜΓ.

Από τα παραπάνω στοιχεία, γύρω από τη σχολική βιογραφία των μαθητών, προκύπτει ότι έχουμε από τη μια μεριά μια κατηγορία μαθητών αποκομμένων από την ελληνόγλωσση παιδεία (κατηγορία Β) και από την άλλη τους περιχαρακωμένους στα Ελληνικά Σχολεία (υποκατηγορία Γ2, μαθητές του σχολείου στο Wuppertal). Μεταξύ αυτών των δύο ακραίων περιπτώσεων κινούνται οι μαθητές, των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας καθώς και οι μαθητές του Düsseldorf. Τα στοιχεία αυτά τεκμηριώνουν εμπειρικά την κατηγοριοποίηση των μαθητών του δείγματος (βλέπε διάγραμμα 1).

1.3.1.2 Σύγκριση αναφορικά με τη χρήση των γλωσσών

Στο χωρίο αυτό θα περιοριστούμε στη σύγκριση των τριών κατηγοριών μαθητών του δείγματος αναφορικά με τη χρήση της μιας ή της άλλης γλώσσας κατά την επικοινωνία τους με μέλη της οικογένειάς τους ή της ελληνικής μειονότητας, χωρίς να αναζητήσουμε τους παράγοντες που προσδιορίζουν τη χρήση της μιας ή της άλλης ή και των δύο γλωσσών.

Η διερεύνηση των παραγόντων που προσδιορίζουν τη μορφή διγλωσσίας των μαθητών θα γίνει στο κεφάλαιο 1.6, το οποίο ασχολείται με τη λεπτομερή ανάλυση των κοινωνικοπολιτισμικών και μαθησιακών προϋποθέσεων των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας, που αποτελούν και το κύριο αντικείμενο της έρευνάς μας.

Πριν προχωρήσουμε στη σύγκριση, υπενθυμίζουμε ότι ο σημαντικότερος παράγοντας που διαφοροποιεί τις τρεις κατηγορίες μαθητών, είναι η σχολική τους βιογραφία και η διά μέσου του σχολείου επαφή τους με την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό. Ο παράγοντας αυτός αποτελεί το κριτήριο βάσει του οποίου γίνονται οι συγκρίσεις που ακολουθούν.

Μ' αυτές τις συγκριτικές αναλύσεις προσπαθούμε να απαντήσουμε στην εξής ερώτηση:

Ποιός ομιλεί με ποιόν, κάτω από ποιες επικοινωνιακές συνθήκες, ποια γλώσσα;

Οι συνομιλητές των ατόμων του δείγματος είναι μέλη της ελληνικής μειονότητας (γονείς, αδέρφια, συμμαθητές, φίλοι, συγγενείς, συμπατριώτες), τα οποία υποτίθεται ότι «κατέχουν» και τις δύο γλώσσες (ελληνική και γερμανική).

Τις επικοινωνιακές συνθήκες (επικοινωνιακούς όρους) τις χαρακτηρίζουμε ως:

α) **ελληνόγλωσσες**

β) **γερμανόγλωσσες και**

γ) **ουδέτερες**

Οι συνθήκες επικοινωνίας θεωρούνται **ελληνόγλωσσες**, όταν η επικοινωνία των ατόμων του δείγματος με τους (Έλληνες) συνομιλητές τους λαμβάνει χώρα σε καθαρά ελληνόγλωσσο περιβάλλον (π.χ. Ελληνικό Σχολείο), ενώ **γερμανόγλωσσες** θεωρούνται, όταν το περιβάλλον είναι γερμανόγλωσσο.

Και στις δύο περιπτώσεις προϋποθέτουμε την ύπαρξη ενός δυναμικού κοινωνικού ελέγχου, ο οποίος επηρεάζει τους (δίγλωσσους) συνομιλητές στην επιλογή του γλωσσικού κώδικα.

Ουδέτερες θεωρούνται οι συνθήκες, όταν απουσιάζουν τα πρόσωπα –φορείς της γλώσσας– που θα μπορούσαν να ασκήσουν έλεγχο, (π.χ. γονείς, δάσκαλοι).

Στον εξωτερικό έλεγχο μπορούμε να αντιπαραθέσουμε τον εσωτερικό, δηλαδή την εσωτερική, από πλευράς του δίγλωσσου ατόμου, της αρχής του αυστηρού διαχωρισμού των δύο γλωσσών – με τους Έλληνες μιλούμε Ελληνικά και με τους μη Έλληνες Γερμανικά.

Η εσωτερική και αυστηρή τήρηση αυτής της αρχής θα απέκλειε μια ενδοεθνική διγλωσσία, κάτι που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, όπως φαίνεται από τα διαγράμματα 2α-2δ.

1.3.1.2.1 Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους γονείς τους

Από τα διαγράμματα αυτά προκύπτει ότι στη συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών οικογενειών χρησιμοποιούνται και οι δύο γλώσσες. Το ποια από τις δύο γλώσσες υπερέχει, εξαρτάται από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες. Αν στην οικογένεια παρευρίσκονται γερμανοί επισκέπτες, κυριαρχεί και στην επικοινωνία μεταξύ γονέων και παιδιών η γερμανική γλώσσα. Αν αντίθετα παρευρίσκονται Έλληνες, κυριαρχεί η ελληνική.

Στη δεύτερη περίπτωση υπάρχει μια διαφοροποίηση μεταξύ των

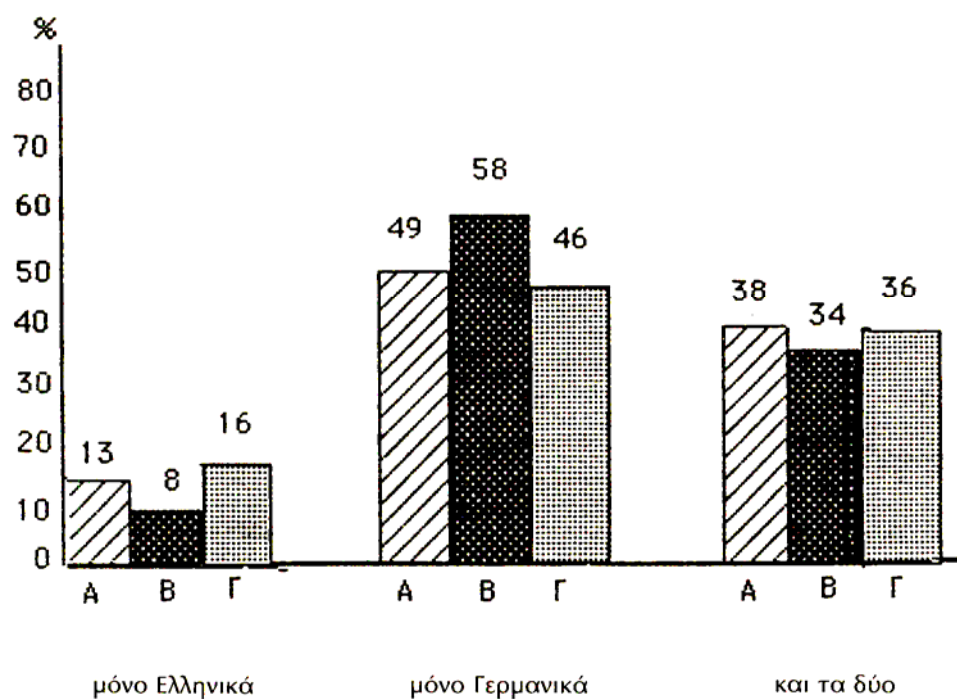
τριών κατηγοριών μαθητών και γονέων, ενώ στην πρώτη, η γλωσσική συμπεριφορά τους είναι ομοιογενής.

Σε αντίθεση με τις κατηγορίες Α και Β, οι μαθητές της κατηγορίας Γ (μαθητές των Ελληνικών Σχολείων) και οι γονείς τους τείνουν στην αποκλειστική χρήση της ελληνικής γλώσσας, όταν έχουν έλληνες επισκέπτες (βλέπε διάγραμμα 28 και 2δ).

Οι επικοινωνιακές συνθήκες, στις οποίες αναφέρονται τα διαγράμματα, είναι ιδιαίζουσες, επειδή πρόκειται για μια κατάσταση φιλοξενίας, κατά την οποία είναι φυσικό τα μέλη της οικογένειας να μιλούν και μεταξύ τους τη γλώσσα των φιλοξενούμενων τους.

Το ότι η γλωσσική συμπεριφορά των μαθητών του δείγματος επηρεάζεται από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες, φαίνεται όμως και από τους πίνακες 17 και 18. Οι πίνακες αυτοί αναφέρονται σε επικοινωνιακές περιστάσεις εκτός οικογένειας (ψώνια στα καταστήματα, ελληνικό γλέντι) και δείχνουν ότι στο γερμανόγλωσσο περιβάλλον υποχωρεί η αποκλειστική χρήση της Ελληνικής για χάρη της Γερμανικής, ή για να χρησιμοποιηθούν και οι δύο γλώσσες. Στο ελληνόγλωσσο περιβάλλον η τάση γλωσσικής συμπεριφοράς είναι αντίστροφη.

Ιδιαίτερα θα πρέπει να τονιστούν οι στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών των μαθητών. Οι μαθητές των Ελληνικών Σχολείων (κατηγορία Γ), τείνουν εντονότερα απ' ό,τι οι μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α) στην αποκλειστική χρήση της Ελληνικής, κατά την επικοινωνία με τους γονείς τους.

Διάγραμμα 2α: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους γονείς τους, όταν έχουν γερμανούς επισκέπτες στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)

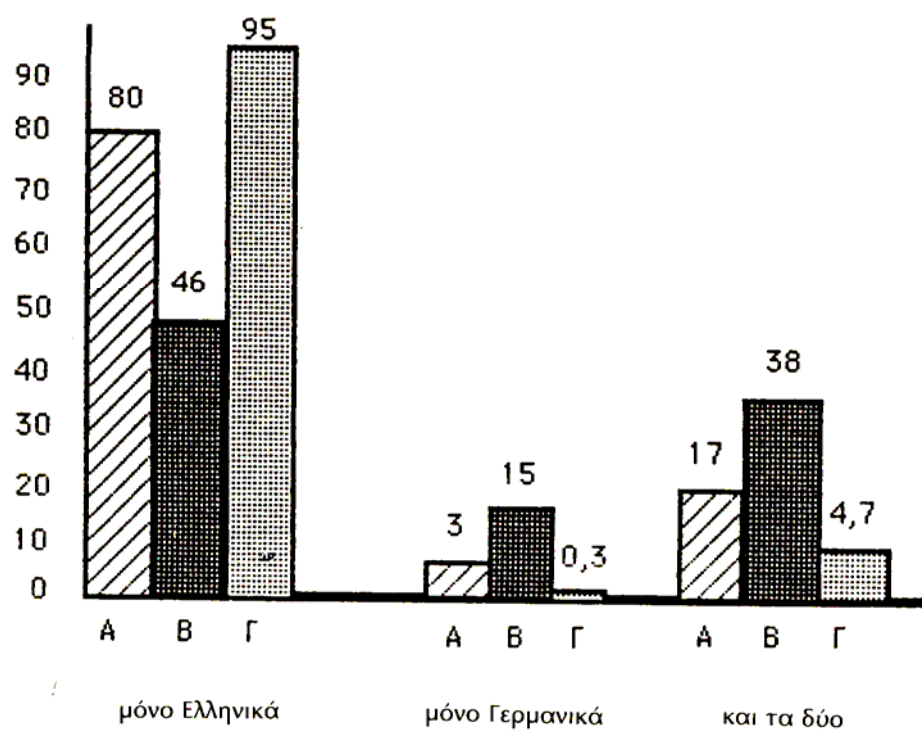
$n = 730$

$\chi^2 = 3,42$

$df = 4$

$p = 0,48$

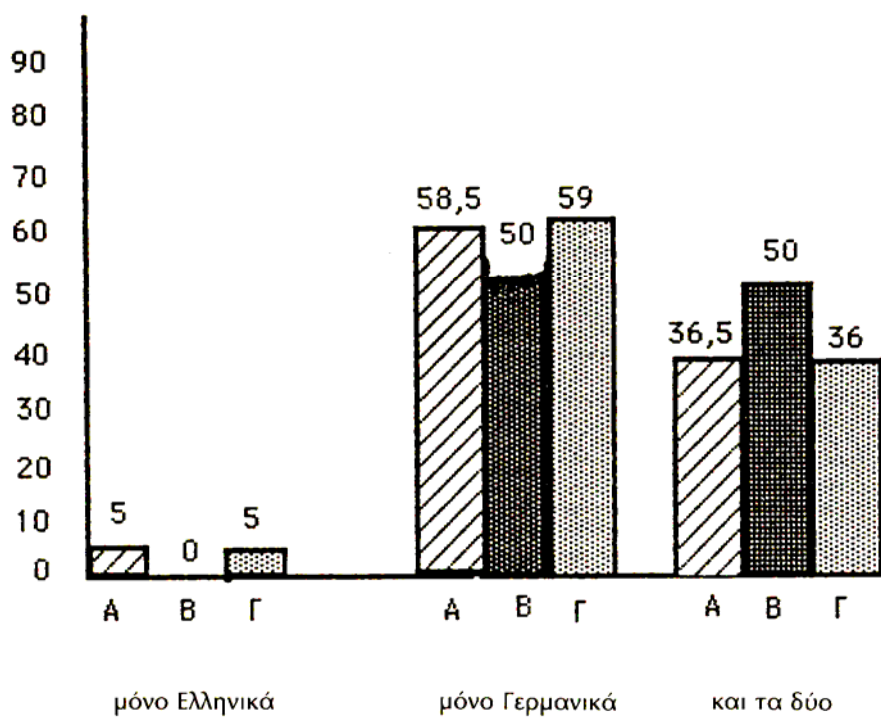
Διάγραμμα 28: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους γονείς τους, όταν έχουν έλληνες επισκέπτες στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)

$n = 734$

$\chi^2 = 78,1$

$df = 4$

$p = 0,00$

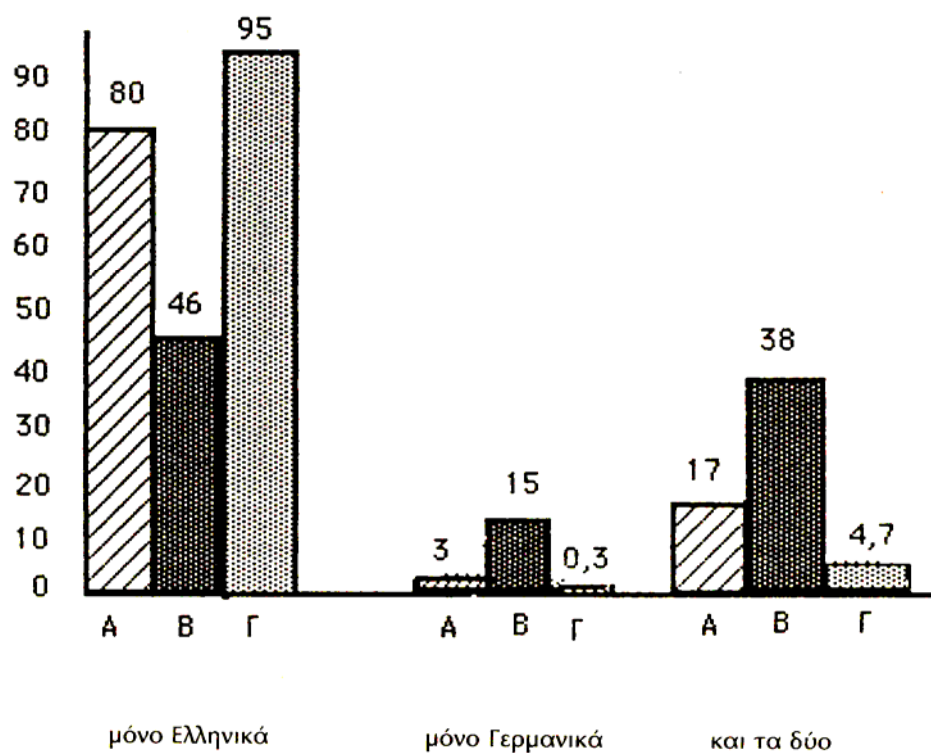
Διάγραμμα 2γ: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων του δείγματος με τα παιδιά τους, όταν έχουν γερμανούς επισκέπτες στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)

$n = 494$

$\chi^2 = 1,6$

$df = 4$

$p = 0,80$

Διάγραμμα 26: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων με τα παιδιά τους, όταν έχουν έλληνες επισκέπτες στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)

$n = 518$

$\chi^2 = 28,5$

$df = 4$

$p = 0,00$

Πίνακας 17: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τους γονείς τους, όταν ψωνίζουν στα καταστήματα (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)

Κατηγορία μαθητών	γλώσσα επικοινωνίας (%)			Σύνολο n=733
	μόνο Ελληνικά n=465	μόνο Γερμαν. n=60	και τα δύο n=208	
A (ΜΜΓ) n = 354	60,7	4,8	34,5	48,3
B (ΓΣ) n = 26	26,9	30,8	42,3	3,5
Γ (ΕΣ) n = 353	68,8	9,9	21,2	48,2
Σύνολο n = 733	63,4	8,2	28,4	100,0

ΜΜΓ = Μαθητ. Μητρ. Γλώσσας,
ΓΣ = Γερμ. Σχολείο,
ΕΣ = Ελλην. Σχολείο

$$\chi^2 = 42,65$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

Πίνακας 18: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τους γονείς τους, όταν είναι σε ελληνικό γλέντι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)

Κατηγορία μαθητών	γλώσσα επικοινωνίας (%)			Σύνολο n=732
	μόνο Ελληνικά n=648	μόνο Γερμαν. n=9	και τα δύο n=75	
A (ΜΜΓ) n = 352	83,2	1,4	15,3	48,1
B (ΓΣ) n = 25	52,0	12,0	36,0	3,4
Γ (ΕΣ) n = 355	96,3	0,3	3,4	48,5
Σύνολο n = 732	88,5	1,2	10,2	100,0

ΜΜΓ = Μαθητ. Μητρ. Γλώσσας,
ΓΣ = Γερμ. Σχολείο,
ΕΣ = Ελλην. Σχολείο

$$\chi^2 = 75,04$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

Πίνακας 19: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων με τα παιδιά τους, όταν ψωνίζουν στα καταστήματα (σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων)

Κατηγορία γονέων	γλώσσα επικοινωνίας (%)			Σύνολο n=498
	μόνο Ελληνικά n=196	μόνο Γερμαν. n=108	και τα δύο n=194	
A (ΜΜΓ) n = 242	37,2	21,5	41,3	48,6
B (ΓΣ) n = 14	21,4	28,6	50,0	2,8
Γ (ΕΣ) n = 242	42,6	21,5	36,0	48,6
Σύνολο n = 498	39,4	21,7	39,0	100,0

ΜΜΓ = Μαθητ. Μητρ. Γλώσσας,

ΓΣ = Γερμ. Σχολείο,

ΕΣ = Ελλην. Σχολείο

$$\chi^2 = 3,72$$

$$df = 4$$

$$p = 0,44$$

Πίνακας 20: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων με τα παιδιά τους, όταν είναι σε ελληνικό γλέντι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων)

Κατηγορία γονέων	γλώσσα επικοινωνίας (%)			Σύνολο n=246
	μόνο Ελληνικά n=463	μόνο Γερμαν. n=6	και τα δύο n=40	
A (ΜΜΓ) n = 246	88,6	1,6	9,8	48,3
B (ΓΣ) n = 13	38,5	7,7	53,8	2,6
Γ (ΕΣ) n = 250	96,0	0,4	3,6	49,1
Σύνολο n = 509	91,0	1,2	7,9	100,0

ΜΜΓ = Μαθητ. Μητρ. Γλώσσας,

ΓΣ = Γερμ. Σχολείο,

ΕΣ = Ελλην. Σχολείο

$\chi^2 = 53,04$

df = 4

p = 0,00

Οι μαθητές πάλι που είναι ενσωματωμένοι σε γερμανικές τάξεις και δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ (κατηγορία Β), τείνουν σε μεγαλύτερο βαθμό, απ' ό,τι οι δύο άλλες κατηγορίες, στην αποκλειστική χρήση της Γερμανικής και σε μικρότερο όσο αφορά την αποκλειστική χρήση της Ελληνικής. Οι παραπάνω τάσεις των μαθητών επιβεβαιώνονται από τις δηλώσεις των γονέων τους (βλέπε πίνακες 19 και 20).

Απ' αυτές προκύπτει επίσης ότι οι ίδιοι τείνουν σε μεγαλύτερο βαθμό, απ' ό,τι τα παιδιά τους, να προσαρμόζουν το γλωσσικό τους κώδικα στις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες. Ενώ π.χ. μιλούν 39,4% –κατά μέσο όρο– μόνο Ελληνικά με τα παιδιά τους και 21,7% μόνο Γερμανικά, όταν ψωνίζουν στα καταστήματα, τα ποσοστά αυτά διαμορφώνονται σε ένα ελληνικό γλέντι σε 91% και 1,2% αντίστοιχα. Οι δηλώσεις αυτές των γονέων διαφέρουν σημαντικά από τις αντίστοιχες των παιδιών τους (σύγκρινε πίνακες 17, 18 με 19 και 20 αντίστοιχα).

Οι απαντήσεις των μαθητών και των γονέων τους πάνω σε μια σειρά ερωτήσεων, οι οποίες αναφέρονταν στη γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ τους, όταν:

- είναι στην ελληνική εκκλησία
- ασχολούνται τα παιδιά με τα ελληνικά μαθήματά τους
- κάνουν διακοπές στην Ελλάδα
- επισκέπτονται τα παιδιά γερμανοί φίλοι τους στο σπίτι
- ευρίσκονται γονείς και παιδιά σε κάποια γερμανική υπηρεσία
- ασχολούνται τα παιδιά με τα γερμανικά μαθήματά τους

επιβεβαίωσαν τις παραπάνω τάσεις και διαφοροποιήσεις. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η επικοινωνία γονέων και παιδιών κάτω από ουδέτερες επικοινωνιακές συνθήκες, και συγκεκριμένα κατά την ώρα του φαγητού.

Πίνακας 21: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων και των παιδιών τους κατά την ώρα του φαγητού (σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων)

Κατηγορία γονέων	γλώσσα επικοινωνίας (%)			Σύνολο n=509
	μόνο Ελληνικά n=434	μόνο Γερμαν. n=7	και τα δύο n=68	
A (ΜΜΓ) n = 246	82,9	1,2	15,9	48,3
B (ΓΣ) n = 13	30,8	23,1	46,2	2,6
Γ (ΕΣ) n = 250	90,4	0,4	9,2	49,1
Σύνολο n = 509	85,3	1,4	13,4	100,0

ΜΜΓ = Μαθητ. Μητρ. Γλώσσας,

ΓΣ = Γερμ. Σχολείο,

ΕΣ = Ελλην. Σχολείο

$\chi^2 = 66,59$

df = 4

p = 0,00

Από τον πίνακα 21 προκύπτει ότι η γερμανική γλώσσα έχει διεισδύσει σε σημαντικό βαθμό στην ελληνική μεταναστευτική οικογένεια. Ο βαθμός διείσδυσης είναι ιδιαίτερα υψηλός στις οικογένειες της Β' κατηγορίας, σ' αυτές δηλαδή των οποίων τα παιδιά δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ.

Για να αποκτήσουμε μια σφαιρική εικόνα της γλωσσικής επικοινωνίας μεταξύ των μελών της οικογένειας, καλέσαμε τους γονείς να κάνουν μια

συνολική εκτίμηση της χρήσης των δύο γλωσσών κατά την επικοινωνία με τα παιδιά τους. Τα αποτελέσματα της εκτίμησής τους περιέχονται στον πίνακα 22.

Πίνακας 22: Γλώσσα επικοινωνίας των γονέων και των παιδιών τους, σύμφωνα με τη συνολική εκτίμηση των γονέων¹

Κατηγορία γονέων	γλώσσα επικοινωνίας					Σύνολο n=545
	μόνο Ελλη. n=184	περισ. Ελλ. n=326	περ. Γερμ. n=27	μόνο Γερμ. n=5	το ίδιο n=3	
A n=267	31,5	60,7	6,4	0,7	0,7	49,0
B n=14	14,3	28,6	42,9	14,3	0,0	2,6
Γ n=264	37,1	60,6	1,5	0,4	0,4	48,4
Σύνολο n=545	33,8	59,8	5,0	0,9	0,6	100,0
Γ1 n=154	36,8	60,6	2,6	0,0	0,0	100,0
Γ2 n=110	37,6	60,6	0,0	0,9	0,9	100,0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα μόνο στο **ένα τρίτο** του δείγματος – σύμφωνα πάντα με την αντίληψη των γονέων– ομιλείται αποκλειστικά η ελληνική γλώσσα. Το ποσοστό αυτό περιορίζεται στην περίπτωση των οικογενειών της Β΄ κατηγορίας στο 14%, ενώ 14% των γονέων της ίδιας κατηγορίας δηλώνουν ότι επικοινωνούν αποκλειστικά στη Γερμανική με τα παιδιά τους².

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τον πίνακα 22 είναι ότι γλώσσα επικοινωνίας στις οικογένειες της κατηγορίας Β΄ είναι κατά κύριο λόγο η γερμανική. Αντίθετα στις κατηγορίες Α΄ και Γ΄ κυριαρχεί η ελληνική γλώσσα, χρησιμοποιείται όμως σε μεγάλο βαθμό και η γερμανική.

Οι διαπιστώσεις μας αναφορικά με τους μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α΄) επιβεβαιώνονται και από τους έλληνες δα-

1. Η ερώτηση είχε τεθεί στους γονείς ως εξής: «Σε ποια γλώσσα κυρίως μιλάτε στο σπίτι με τα παιδιά σας».

2. Σχετικά με την κατηγορία αυτή των γονέων και μαθητών επαναλαμβάνουμε ότι λόγω του μικρού αριθμού των ατόμων, θα πρέπει να ερμηνεύουμε με επιφύλαξη τις δηλώσεις τους.

σκάλους τους, από τους οποίους οι μισοί δήλωσαν ότι τα παιδιά επικοινωνούν με τους γονείς εντός και εκτός οικίας και στις δύο γλώσσες.

1.3.1.2.2 Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τα αδέρφια τους

Ο βαθμός διείσδυσης της γερμανικής γλώσσας στην ελληνική οικογένεια καταφαίνεται, όταν εξετάσουμε τη γλώσσα επικοινωνίας των παιδιών (αδελφιών) μεταξύ τους.

Οι απαντήσεις των γονέων στην ερώτησή μας:

«Τα παιδιά σας (αν έχετε περισσότερα από ένα), τι γλώσσα μιλούν μεταξύ τους»; φαίνεται από τον πίνακα 23. Το ποσοστό των αδελφιών που επικοινωνούν μεταξύ τους αποκλειστικά στην ελληνική γλώσσα περιορίζεται –κατά μέσο όρο– στα 17%. Οι διαφορές μεταξύ των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων και των μαθητών που είναι ενσωματωμένοι στις γερμανικές κανονικές τάξεις είναι σημαντικά υψηλές, αξιολογούμετο όμως είναι ότι και αυτοί ακόμη οι μαθητές του Ελληνικού Σχολείου του Wuppertal, οι οποίοι παρακολουθούσαν από την πρώτη κιόλας τάξη αυτό το σχολείο, επικοινωνούν με τα αδέρφια τους κατά κανόνα και στις δύο γλώσσες. Από τους γονείς τους Ελληνικού Σχολείου του Wuppertal (Γ2) δήλωσαν μόνο 29% ότι τα παιδιά τους επικοινωνούν μεταξύ τους μόνο στην Ελληνική (βλέπε πίνακα 23).

Πίνακας 23: Γλώσσα επικοινωνίας των αδελφιών μεταξύ τους, σύμφωνα με τη συνολική εκτίμηση των γονέων τους

Κατηγορία γον./μαθ.	γλώσσα επικοινωνίας					
	μόνο Ελλη. n=86	περισ. Ελλ. n=286	περ. Γερμ. n=125	μόνο Γερμ. n=11	το ίδιο n=3	Σύνολο n=511
A n=242	9,5	43,8	42,6	3,3	0,8	47,4
B n=12	25,0	33,3	16,7	25,0	0,0	2,3
Γ n=257	23,3	68,5	7,8	0,0	0,4	50,3
Σύνολο n=511	16,8	56,0	24,5	2,2	0,6	100,0
Γ1 n=152	19,2	71,5	9,3	0,0	0,0	100,0
Γ2 n=105	29,2	64,2	5,7	0,9	0,0	100,0

Από τη σύγκριση των πινάκων 22 και 23 προκύπτει ότι η τάση των παιδιών μιας οικογένειας (δεύτερη γενιά), να επικοινωνούν μεταξύ τους και στις δύο γλώσσες, είναι πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι στην περίπτωση επικοινωνίας των ίδιων παιδιών με τους γονείς τους. Οι δηλώσεις των γονέων παρέχουν μια σφαιρική εικόνα γύρω από τη γλωσσική επικοινωνία των παιδιών τους. Μια διαφοροποιημένη εικόνα προκύπτει από τους πίνακες 24, 25 και 26, οι οποίοι αναφέρονται στην επικοινωνία των αδελφιών κάτω από συγκεκριμένες επικοινωνιακές συνθήκες.

Πίνακας 24: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τα αδέρφια τους, όταν παίζουν στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)

Κατηγορία μαθητών	γλώσσα επικοινωνίας (%)			
	μόνο Ελληνικά n=283	μόνο Γερμαν. n=68	και τα δύο n=352	Σύνολο n=703
A n = 333	26,7	14,4	58,9	47,4
B n = 22	13,6	40,9	45,5	3,1
Γ n = 348	54,9	3,2	42,0	49,5
Σύνολο n = 703	40,3	9,7	50,1	100,0

$$\chi^2 = 92,51$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 24, 40% των μαθητών του δείγματος επικοινωνούν με τα αδέρφια τους, κατά την ώρα του παιχνιδιού στο σπίτι, μόνο στην Ελληνική. 10% επικοινωνούν μόνο στην Γερμανική και 50% κάνουν χρήση και των δύο γλωσσών. Από τον ίδιο πίνακα προκύπτει ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των τριών κατηγοριών των μαθητών.

Σε αντίθεση προς 54,9% των μαθητών της Γ' κατηγορίας και 26,7% των μαθητών της Α' κατηγορίας, μόνο 13,6% των μαθητών της Β' κατηγορίας επικοινωνούν με τα αδέρφια τους (την ώρα του παιχνιδιού στο σπίτι) αποκλειστικά στην ελληνική γλώσσα.

Στις δύο άλλες κατηγορίες μαθητών –και ιδιαίτερα στην κατηγορία Γ'– η ελληνική γλώσσα συνεχίζει να παίζει, ως επικοινωνιακό μέσο, ένα σημαντικό ρόλο, παράλληλα όμως χρησιμοποιείται σε υψηλό βαθμό και η γερμανική.

Μεταξύ των υποκατηγοριών Γ1 (μαθητές του Ελληνικού Σχολείου Düsseldorf) και Γ2 (μαθητές του Ελληνικού Σχολείου Wuppertal) υπάρχουν επίσης σημαντικές διαφορές. Από τους μαθητές του Wuppertal 63,6% δήλωσαν ότι επικοινωνούν με τα αδέρφια τους κατά την ώρα του παιχνιδιού στο σπίτι μόνο στην Ελληνική, το αντίστοιχο ποσοστό των μαθητών του Düsseldorf ανέρχεται σε 45,1%.

Στη συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίπτωση έχουμε λοιπόν από τη μια μεριά τους μαθητές της κατηγορίας Β΄ –από τους οποίους 13,6% επικοινωνούν μόνο στην Ελληνική με τα αδέρφια τους, 40,9% επικοινωνούν μόνο στη Γερμανική και 45,5% και στις δύο γλώσσες– και από την άλλη τους μαθητές του Ελληνικού Σχολείου Wuppertal από τους οποίους 63,6% επικοινωνούν μόνο στην Ελληνική, 2,7% μόνο στη Γερμανική και 33,7% και στις δύο γλώσσες. Μεταξύ αυτών των δύο κατηγοριών βρίσκονται οι μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (πιο κοντά προς την κατηγορία Β΄) και οι μαθητές του Ελληνικού Σχολείου Düsseldorf (πιο κοντά στην υποκατηγορία Γ2). Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η επικοινωνιακή περίπτωση στην οποία αναφέρεται ο πίνακας 24 δεν είναι ουδέτερη, επειδή ένα σημαντικό ποσοστό γονέων προτρέπει τα παιδιά του, να μιλούν Ελληνικά. Το ποσοστό αυτό ανέρχεται –σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών– σε 28% στη Β΄ κατηγορία γονέων, σε 25,4% στην Α΄ και σε 12,2% στη Γ΄.

Πίνακας 25: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τα αδέρφια τους, όταν ψωνίζουν στα καταστήματα (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών, βλ. επίσης πίνακα 17)

Κατηγορία μαθητών	γλώσσα επικοινωνίας (%)			
	μόνο Ελληνικά n=289	μόνο Γερμαν. n=143	και τα δύο n=265	Σύνολο n=697
A n = 332	31,0	20,8	48,2	47,6
B n = 22	4,5	63,6	31,8	3,2
Γ n = 343	53,9	17,5	28,6	49,2
Σύνολο n = 697	41,5	20,5	38,0	100,0

$$\chi^2 = 67,61$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

Πίνακας 26¹: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών με τα αδέρφια τους, όταν είναι σε ελληνικό γλέντι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών, βλ. επίσης πίνακα 18)

Κατηγορία μαθητών	γλώσσα επικοινωνίας (%)			
	μόνο Ελληνικά n=451	μόνο Γερμαν. n=40	και τα δύο n=213	Σύνολο n=704
A n = 336	52,7	8,0	39,3	47,7
B n = 22	27,3	36,4	36,4	3,1
Γ n = 346	77,5	1,4	21,1	49,1
Σύνολο n = 704	64,1	5,7	30,3	100,0

$$\chi^2 = 90,70$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

Από τους πίνακες 25 και 26 προκύπτει ότι η επιλογή της μίας ή της άλλης γλώσσας επηρεάζεται από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες (βλέπε επίσης πίνακες 17 και 18). Οι παραπάνω δύο πίνακες, καθώς και ο πίνακας 24, συμβολίζουν περιστάσεις στις οποίες οι συνομιλητές παραμένουν οι ίδιοι, αλλάζουν όμως οι επικοινωνιακές συνθήκες και μαζί μ' αυτές και ο βαθμός χρήσης της μίας ή της άλλης γλώσσας. Συγκεκριμένα: αν οι επικοινωνιακές συνθήκες είναι ελληνόγλωσσες κερδίζει έδαφος η Ελληνική, αν αντίθετα είναι γερμανόγλωσσες, αυξάνεται το ποσοστό των ατόμων που ομιλούν αποκλειστικά τη Γερμανική.

Η τάση αυτή παρατηρείται σ' όλες τις κατηγορίες μαθητών, οι οποίες όμως συνεχίζουν να διατηρούν τις μεταξύ τους διαφορές.

Οι απαντήσεις των μαθητών στις σχετικές ερωτήσεις με τη γλώσσα επικοινωνίας με τα αδέρφια τους, όταν:

- παίζουν στην παιδική χαρά
- ασχολούνται με τα γερμανικά μαθήματά τους
- ασχολούνται με τα ελληνικά μαθήματά τους και τέλος όταν
- κάνουν διακοπές στην Ελλάδα

επιβεβαίωσαν τις παραπάνω τάσεις και διαφοροποιήσεις των τριών κατηγοριών των μαθητών.

Παρόμοιες τάσεις και διαφοροποιήσεις διαπιστώσαμε και στις επι-

1. Μεταξύ των υποκατηγοριών Γ1 και Γ2 υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές.

κοινωνιακές διαδικασίες μεταξύ των παιδιών και των γονέων τους. Η βασική διαφορά στην γλωσσική επικοινωνία μεταξύ πρώτης και δεύτερης γενιάς (γονέων και παιδιών), από τη μια μεριά, και των μελών της δεύτερης γενιάς μεταξύ τους, από την άλλη, συνίσταται στο ότι στη δεύτερη περίπτωση η γλώσσα της χώρας υποδοχής παίζει ένα πολύ σημαντικό ρόλο απ' ό,τι στην πρώτη (σύγκρισε πίνακες 17, 18 και 21 με τους πίνακες 25, 26 και 24 αντίστοιχα).

Τα γενικά συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν από τις αναλύσεις των σημείων 1.3.1.2.1. και 1.3.1.2.2. είναι τα εξής:

1. Η γλώσσα της χώρας υποδοχής (γερμανική) έχει διεισδύσει σε μεγάλο βαθμό στην ελληνική μεταναστευτική οικογένεια.
2. Ο βαθμός διείσδυσης είναι μεγαλύτερος στην περίπτωση επικοινωνίας των παιδιών μεταξύ τους απ' ό,τι στην επικοινωνία τους με τους γονείς τους.
3. Ο βαθμός διείσδυσης της γερμανικής γλώσσας είναι διαφορετικός στις τρεις κατηγορίες μαθητών και γονέων. Στις οικογένειες της Β' κατηγορίας (οικογένειες των οποίων τα παιδιά είναι ενσωματωμένα σε γερμανικές κανονικές τάξεις και δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ) είναι μεγαλύτερος απ' ό,τι στις οικογένειες της Α' κατηγορίας (οικογένειες των οποίων τα παιδιά είναι ενσωματωμένα σε γερμανικές τάξεις και παράλληλα παρακολουθούν το ΜΜΓ), οι οποίες με τη σειρά τους χρησιμοποιούν στην ενδοοικογενειακή επικοινωνία τους τη Γερμανική σε υψηλότερο ποσοστό απ' ό,τι οι οικογένειες της Γ' κατηγορίας (οικογένειες των οποίων τα παιδιά παρακολουθούν Ελληνικό Σχολείο).

Η τελευταία διαπίστωση μας επιτρέπει να υποστηρίξουμε ότι ο παράγοντας «σχολείο» επηρεάζει αποφασιστικά την μορφή της ενδοοικογενειακής (δι)γλωσσικής επικοινωνίας.

1.3.1.2.3 Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους Έλληνες συμμαθητές και φίλους τους, καθώς και με άλλα μέλη (συγγενείς, δασκάλους, συμπατριώτες) της ελληνικής μειονότητας στην ΟΔΓ

Στα προηγούμενα σημεία 3.1.2.1 και 3.1.2.2 εξετάσαμε τη μορφή της ενδοοικογενειακής γλωσσικής επικοινωνίας. Σ' αυτό το σημείο θα ασχοληθούμε με την επικοινωνία των μαθητών του δείγματός μας με Έλληνες συνομήλικούς τους (συμμαθητές και φίλους) καθώς και με ενήλικα μέλη της ελληνικής μειονότητας.

Πίνακας 27: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους έλληνες φίλους τους, όταν τους επισκέπτονται (οι φίλοι τους) στο σπίτι (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών¹)

Κατηγορία μαθητών	γλώσσα επικοινωνίας (%)			
	μόνο Ελληνικά n=419	μόνο Γερμαν. n=41	και τα δύο n=270	Σύνολο n=730
A n = 349	42,7	8,6	48,7	47,8
B n = 25	24,0	36,0	40,0	3,4
Γ n = 356	74,2	0,6	25,3	48,8
Σύνολο n = 730	57,4	5,6	37,0	100,0

$$\chi^2 = 124$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

Η γλωσσική συμπεριφορά των ατόμων του δείγματος κατά την επικοινωνία τους με τους έλληνες φίλους τους είναι παρόμοια με τη μορφή επικοινωνίας με τα αδέρφια τους, με μια όμως διαφορά: κατά την επικοινωνία με τους έλληνες φίλους χρησιμοποιείται από περισσότερα άτομα η Ελληνική (βλέπε πίνακα 27) απ' ό,τι κατά την επικοινωνία με τα αδέρφια (βλέπε πίνακα 24). Η διαφορά αυτή ίσως να οφείλεται στο ότι οι έλληνες φίλοι θεωρούνται ως εκπρόσωποι της μειονότητας και φορείς της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται η επιλογή του γλωσσικού κώδικα.

Η επιλογή του γλωσσικού κώδικα εξαρτάται –όπως και στην περίπτωση επικοινωνίας των ατόμων του δείγματος με τα αδέρφια τους– από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες.

Γενικά μπορούμε να διαπιστώσουμε, ότι η μορφή επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους έλληνες συνομηλίκους τους δεν διαφέρει ουσιαστικά από τη μορφή επικοινωνίας με τα αδέρφια τους. Και στις δύο περιπτώσεις: α) υπάρχει μια διαφοροποίηση μεταξύ των τριών κατηγοριών των μαθητών, β) παρατηρείται μια τάση δίγλωσσης επικοινωνίας (δηλαδή χρήσης και των δύο γλωσσών σε μια επικοινωνιακή περίπτωση) και γ) η επιλογή του γλωσσικού κώδικα εξαρτάται από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες.

1. Βλέπε επίσης σημείο 1.3.1.5 διάγραμμα 3.

Διαφορετική φαίνεται να είναι η γλωσσική συμπεριφορά των μαθητών του δείγματος κατά την επικοινωνία τους με ενήλικα μέλη της μειονότητας. Από τους πίνακες 28 και 29 φαίνεται ότι οι διαφορές μεταξύ των τριών κατηγοριών μαθητών συνεχίζουν να είναι σημαντικές και σταθερές. Σημαντικές είναι επίσης οι διαφορές μεταξύ των μαθητών του Ελληνικού Σχολείου του Düsseldorf και του Ελληνικού Σχολείου του Wuppertal, οι τελευταίοι επικοινωνούν σε σημαντικά υψηλότερο ποσοστό μόνο στην Ελληνική.

Από τη σύγκριση των πινάκων 28 και 29 μεταξύ τους, καθώς και με τους πίνακες 27 και 24, προκύπτει ότι η αποκλειστική χρήση της Ελληνικής, ως επικοινωνιακού μέσου, είναι ιδιαίτερα υψηλή κατά την επικοινωνία των ατόμων του δείγματός μας με τους συμπατριώτες τους, δηλαδή με άτομα τα οποία τα βλέπουν απλώς ως φορείς της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού και που θα μπορούσαν να μην αποδεχθούν τη Γερμανική ως μέσο επικοινωνίας. Ως ο πλέον αντιπροσωπευτικός φορέας της Ελληνικής γλώσσας φαίνεται να είναι, στα μάτια των μαθητών, ο Έλληνας δάσκαλος.

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 30, 90% των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α') και 94,6% των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων (κατηγορία Γ') επικοινωνούν με τον Έλληνα δάσκαλό τους αποκλειστικά στην Ελληνική. Από τον πίνακα όμως προκύπτει επίσης ότι και σ' αυτήν την περίπτωση υπάρχει μια στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο κατηγοριών μαθητών.

Η γλωσσική συμπεριφορά των μαθητών του δείγματός μας απέναντι στους γονείς και τ' αδέρφια τους, στους Έλληνες συμμαθητές και φίλους τους και ιδιαίτερα απέναντι στους συμπατριώτες και τους δασκάλους τους, μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι η επιλογή του γλωσσικού κώδικα επηρεάζεται και από τον εκάστοτε συνομιλητή. Η γλωσσική συμπεριφορά των μαθητών απέναντι σε συγγενικά και φιλικά πρόσωπα παρουσιάζει μια ομοιομορφία και διαφέρει από τη γλωσσική συμπεριφορά τους απέναντι σε άγνωστα πρόσωπα (συμπατριώτες) και στους Έλληνες δασκάλους.

Τα παραπάνω συμπεράσματα καθώς και οι μέχρι τώρα διαπιστώσεις, ότι δηλαδή η επιλογή του γλωσσικού κώδικα επηρεάζεται από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες, μας επιτρέπουν να υποστηρίξουμε ότι όσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες άσκησης κοινωνικού ελέγχου, τόσο περισσότερες είναι και οι πιθανότητες επιλογής εκείνου του γλωσσικού κώδικα που αποκλείει τον κοινωνικό έλεγχο ή περιορίζει τις πιθανότητες άσκησης αυτού του ελέγχου.

Πίνακας 28: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους συγγενείς τους στην ΟΔΓ, σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών

Κατηγορία μαθητών	γλώσσα επικοινωνίας (%)			
	μόνο Ελληνικά n=395	μόνο Γερμαν. n=87	και τα δύο n=243	Σύνολο n=725
A n = 347	43,8	16,1	40,1	47,9
B n = 26	26,9	30,8	42,3	3,6
Γ n = 352	67,0	6,5	26,4	48,6
Σύνολο n = 725	54,5	12,0	33,5	100,0

$$\chi^2 = 52,70$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

Πίνακας 29: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τους συμπατριώτες τους στην ΟΔΓ, όταν τους συναντούν στο δρόμο (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών, βλ. επίσης πίνακα 17)

Κατηγορία μαθητών	γλώσσα επικοινωνίας (%)			
	μόνο Ελληνικά n=511	μόνο Γερμαν. n=65	και τα δύο n=153	Σύνολο n=729
A n = 351	57,0	14,8	28,2	48,1
B n = 25	40,0	20,0	40,0	3,4
Γ n = 353	85,3	2,3	12,5	48,4
Σύνολο n = 729	70,1	8,9	21,0	100,0

$$\chi^2 = 83,32$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

Πίνακας 30: Γλώσσα επικοινωνίας των μαθητών του δείγματος με τον έλληνα δάσκαλό τους στο διάλειμμα (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)

Κατηγορία μαθητών	γλώσσα επικοινωνίας (%)			
	μόνο Ελληνικά n=650	μόνο Γερμαν. n=10	και τα δύο n=44	Σύνολο n=704
A n = 351	90	1,4	8,5	49,9
Γ n = 353	94,6	1,4	4,0	50,1
Σύνολο n = 704	92,3	1,4	6,3	100,0

$$\chi^2 = 6,31$$

$$df = 2$$

$$p = 0,04$$

1.3.1.2.4 Τι σημαίνει δίγλωσση επικοινωνία;

Στα μέχρι τώρα στατιστικά στοιχεία που αναλύσαμε εμφανίζεται ένα σημαντικό ποσοστό ατόμων που δηλώνουν ότι επικοινωνούν στην ίδια επικοινωνιακή περίσταση και στις δύο γλώσσες.

Στον πίνακα 31 έχουμε συγκεντρώσει όλες τις δηλώσεις των μαθητών τις σχετικές με τη χρήση και των δύο γλωσσών στις διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις.

Από τον πίνακα προκύπτουν τα εξής:

Σ' όλες ανεξαιρέτως τις κατηγορίες μαθητών και σε όλες τις επικοινωνιακές περιστάσεις παρατηρείται ένα υψηλό ποσοστό ατόμων που επικοινωνούν –σε μία και την αυτή επικοινωνιακή περίσταση– και στις δύο γλώσσες. Το ποσοστό αυτό ποικίλλει από κατηγορία σε κατηγορία (διαφοροποίηση των κατηγοριών Α, Β, Γ των μαθητών), καθώς και από επικοινωνιακή περίσταση σε επικοινωνιακή περίσταση.

Η ποσοστιαία διακύμανση μεταξύ των διαφόρων επικοινωνιακών περιστάσεων είναι απόρροια της εξάρτησης της επιλογής του γλωσσικού κώδικα από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες. Η αύξηση π.χ. της χρήσης της ελληνικής γλώσσας σε μία επικοινωνιακή περίσταση έχει επιπτώσεις και στην γερμανόγλωσση και στη δίγλωσση επικοινωνία.

Τι σημαίνει όμως δίγλωσση επικοινωνία;

Κατ' αρχήν θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η δίγλωσση επικοινωνία προϋποθέτει ότι οι συνομιλητές (δύο ή περισσότεροι) είναι δίγλωσσοι. Τα Ελληνόπουλα επικοινωνούν π.χ. στη Γερμανική με τους μη Έλληνες συμμαθητές και φίλους τους στην ΟΔΓ, και στην Ελληνική με τους συγγενείς και φίλους στην Ελλάδα. Εδώ δηλαδή πρόκειται για δύο μονόγλωσσες επικοινωνιακές περιστάσεις· τα άτομα όμως που λαμβάνουν μέρος και στις δύο περιστάσεις είναι δίγλωσσα και χρησιμοποιούν ανάλογα με την περίπτωση τη μία ή την άλλη γλώσσα, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν στην ίδια επικοινωνιακή περίπτωση εναλλάξ και τις δύο γλώσσες.

Τα άτομα όμως του δείγματος είχαν τη δυνατότητα της εναλλάξ χρήσης και των δύο γλωσσών, επειδή οι συνομιλητές τους ήταν μέλη της ελληνικής μειονότητας στην ΟΔΓ, τα οποία, κατά κανόνα, είναι δίγλωσσα. Όπως δε διαπιστώσαμε, ένα σημαντικό ποσοστό των ατόμων όλων των κατηγοριών (κατηγορίες Α, Β, Γ) κάνει σε όλες τις επικοινωνιακές περιστάσεις χρήση αυτής της δυνατότητας. Αυτή τη μορφή επικοινωνίας θα την αποκαλέσουμε **δίγλωσση επικοινωνία** ή αλλιώς **ενδοεθνική διγλωσσία**¹.

Το ερώτημα σε ποιο βαθμό κατά τη δίγλωσση επικοινωνία γίνεται ένας διαχωρισμός των γλωσσών, (π.χ. θεματικός διαχωρισμός: τα παιδιά μιλούν Γερμανικά, όταν παίζουν κουκλοθέατρο και Ελληνικά όταν παίζουν Καραγκιόζη) ή ανακατεύουν τις δύο γλώσσες, μπορεί να απαντηθεί μόνο έμμεσα από το εμπειρικό υλικό του ΜΕΡΟΥΣ Ι. Μία πιο άμεση απάντηση μπορεί να δοθεί από το υλικό του ΜΕΡΟΥΣ ΙΙ.

Ένα δεύτερο βασικό ερώτημα, που προκύπτει από τα στοιχεία του πίνακα 31, είναι: πώς εξηγείται το υψηλό ποσοστό των ατόμων που επικοινωνούν και στις δύο γλώσσες; Πώς εξηγείται η δήλωση των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας, ότι 39,5% (βλέπε πίνακα 31, 3.3.) απ' αυτούς επικοινωνούν με τους συμμαθητές τους κατά τη διάρκεια του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας και στις δύο γλώσσες;

Στο σημείο αυτό θα δώσουμε μια πρώτη απάντηση, στην οποία θα επανέλθουμε στο κεφάλαιο 1.7. Η δίγλωσση επικοινωνία (ενδοεθνική διγλωσσία) οφείλεται, μεταξύ των άλλων στη γλωσσική ανεπάρκεια των ατόμων αυτής της ομάδας. Εάν οι γνώσεις στη μια γλώσσα ήταν επαρκείς για μια μονόγλωσση επικοινωνία, δεν θα γινόταν χρήση της άλλης γλώσσας.

1. Με τους διάφορους τύπους της διγλωσσίας θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα στο κεφ. 1.7.

Πίνακας 31: Επικοινωνία των μαθητών του δείγματος με τους συνομιλητές τους και στις δύο γλώσσες σε διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών).

επικοινωνιακή περίπτωση	Κατηγορία* μαθητών				
	A	B	Γ	Γ1	Γ2
1. επικοινωνία με τους γονείς και στις δύο γλώσσες:					
1.1 όταν έχουν γερμανούς επισκέπτες	37,2	34,6	38,2	37,9	38,5
1.2 όταν έχουν έλληνες επισκέπτες	17,2	38,5	4,8	6,6	3,2
1.3 όταν ψωνίζουν στα καταστήματα	34,7	42,3	21,2	25,1	17,7
1.4 όταν είναι σε ελληνικό γλέντι	15,3	36,0	3,4	5,3	1,6
1.5 στην εκκλησία	8,5	34,8	2,0	3,0	1,1
1.6 όταν κάνουν διακοπές στην Ελλάδα	30,7	29,2	17,6	21,2	14,4
2. επικοινωνία με τα αδέρφια και στις δύο γλώσσες:					
2.1 όταν παίζουν στο σπίτι	58,9	45,5	42,0	51,2	33,7
2.2 όταν παίζουν στην παιδική χαρά	57,1	40,9	42,3	42,9	41,8
2.3 όταν ψωνίζουν στα καταστήματα	48,2	31,8	28,6	32,4	24,7
2.4 όταν είναι σε ελληνικό γλέντι	39,3	36,4	21,1	22,6	19,8
2.5 όταν ασχολούνται με τα γερμ. μαθήματά τους	35,6	23,8	39,1	37,5	40,6
2.6 όταν ασχολούνται με τα ελλην. μαθήματά τους	27,8	–	9,4	14,5	4,9
2.7 όταν κάνουν διακοπές στην Ελλάδα	44,4	35,0	27,7	35,4	20,8
3. επικοινωνία με τους Έλληνες συμμαθ. και στις δύο γλώσσες:					
3.1 στο διάλειμμα στο γερμ. σχολ.	65,3	42,3	–	–	–
3.2 στο διάλειμμα στα ΤΜΓ/Ελ.Σχολ.	55,9	–	42,3	55,3	30,8
3.3 κατά τη διάρκεια του ελλ.μαθ.	39,5	–	34,3	41,5	29,1
3.4 στην παιδική χαρά	50,4	38,5	31,7	36,7	27,1
3.5 στο σπίτι, όταν τους επισκέπτονται οι έλληνες φίλοι τους	48,7	40,0	25,3	36,1	–
4. επικοινωνία με τους συγγενείς στην ΟΔΓ και στις δύο γλώσσες	39,3	42,3	26,4	30,1	23,1
5. επικοινωνία με τους συμπατριώτες και στις δύο γλώσσες	28,3	40,0	12,5	21,0	4,8
6. επικοινωνία με τον Έλληνα δάσκαλο και στις δύο γλώσσες	8,6	–	4,0	7,1	1,1

* Σχετικά με τις κατηγορίες των μαθητών βλ. κεφ. 1.1.2

Επειδή όμως οι μαθητές (αυτής της ομάδας) δεν διαθέτουν γλωσσική επάρκεια π.χ. στην Ελληνική, καλούν σε βοήθεια τη Γερμανική, ή αντίστροφα¹. Οι δύο γλώσσες λειτουργούν δηλαδή συμπληρωματικά, η μια συμπληρώνει τα κενά της άλλης.

Μια τέτοια εξήγηση τεκμηριώνεται και από τις δηλώσεις των δασκάλων. 89% των δασκάλων των ΤΜΓ δήλωσαν ότι οι περισσότεροι μαθητές τείνουν στην ανάμειξη των δύο γλωσσών. Αυτό που ονομάζουν οι μαθητές χρήση και των δύο γλωσσών, σημαίνει στην πράξη μάλλον ότι κάθε φορά κάνουν χρήση του γλωσσικού κώδικα που τους είναι πιο εύκολος. Πρόκειται δηλαδή για μια «**συμπληρωματική ενδοεθνική διγλωσσία**», η οποία αποτελεί έκφραση της «διπλής ημιγλωσσίας» των μαθητών.

Αυτή η εξήγηση υποστηρίζεται επίσης από τις δηλώσεις των γονέων από τους οποίους –κατά μέσο όρο– 22,6% χρησιμοποιούν συχνά και 50% κάπου-κάπου μια γερμανική λέξη ή φράση, εφόσον κατά την συνομιλία με τα παιδιά τους, με συγγενείς και φίλους ή με συμπατριώτες «δεν τους έρχεται η κατάλληλη ελληνική λέξη ή φράση».

Η ενδοοικογενειακή διγλωσσία αποτελεί μια ειδική μορφή της ενδοεθνικής διγλωσσίας. Αν όμως την θεωρήσουμε ως ξεχωριστό τύπο διγλωσσίας και τη συγκρίνουμε με την ενδοεθνική διγλωσσία –η οποία σ' αυτή την περίπτωση θα σήμαινε δίγλωσση επικοινωνία των μελών της μειονότητας με τους συμπατριώτες τους, αλλά όχι με τα μέλη της οικογένειάς τους, –τότε διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν διαφορές μεταξύ των δύο τύπων διγλωσσίας. Από τον πίνακα 31 (σύγκρισε π.χ. 1.3, 2.3 με 5, καθώς και 2.2. με 3.4) και από τη σύγκριση των πινάκων 17 και 24 με τους πίνακες 29 και 27 αντίστοιχα, προκύπτει ότι η χρήση και των δύο γλωσσών, σε μια και την αυτή επικοινωνιακή περίσταση, καθώς επίσης η αποκλειστική χρήση της γερμανικής είναι συχνότερη στην ενδοοικογενειακή απ' ό,τι στην ενδοεθνική επικοινωνία, αυτό βέβαια είναι συνέπεια της συνάρτησης μεταξύ της επιλογής του γλωσσικού κώδικα και του εκάστοτε συνομιλητή. Επειδή κάθε μέλος της ελληνικής μειονότητας βλέπει τους συμπατριώτες του ως φορείς της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού και επειδή δεν γνωρίζει πάντα κατά πόσο αυτοί θα αποδεχθούν ή όχι τη Γερμανική ως κώδικα επικοινωνίας, επικοινωνεί μαζί τους στην Ελληνική. Δηλαδή, στην περίπτωση επικοινωνίας ενός μέλους της ελληνικής μειονότητας με τους συμπατριώτες του οι επικοινωνιακοί όροι δεν είναι σαφείς. Αντίθετα, στην περίπτωση της επικοινωνίας με μέλη της οικογένειας, με συγγενείς, καθώς και με στενούς φίλους, οι όροι είναι γνωστοί και όπως φαίνεται επιτρέπουν τη χρήση της Γερμανικής ως κώδικα επικοινωνίας.

1. Υπενθυμίζουμε ότι η δίγλωσση επικοινωνία, ή ενδοεθνική διγλωσσία, προϋποθέτει τη διγλωσσία των συνομιλητών.

Η διαπίστωση ότι η ενδοοικογενειακή διγλωσσία είναι περισσότερο προχωρημένη απ' ό,τι η ενδοεθνική, σε συνδυασμό με τη διαπίστωση ότι η γερμανική γλώσσα έχει διεισδύσει περισσότερο στις οικογένειες της Β κατηγορίας (δηλαδή σ' αυτές των οποίων τα παιδιά δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ), μας επιτρέπει να υποστηρίξουμε ότι η οικογένεια μπορεί να λειτουργήσει ως φορέας και θεραπευτής της Ελληνικής μόνο εφόσον είναι ενσωματωμένη στην μειονότητα, η οποία φυσικά με τη σειρά της θα πρέπει να είναι οργανωμένη, για να μπορέσει να καλλιεργήσει την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό στη χώρα υποδοχής (βλέπε επίσης 1.3.1.4). Από τη διαπίστωση αυτή γίνεται επίσης καταφανές ότι η ελληνική γλώσσα μπορεί να διατηρηθεί και να καλλιεργηθεί συστηματικά μόνο μέσα από το σχολείο.

Κλείνοντας το σημείο 1.3.1.2. αναφέρουμε, αντί σύνοψης, τις απαντήσεις των μαθητών στην τελευταία ερώτηση του δίγλωσσου ερωτηματολογίου μας, η οποία είχε διατυπωθεί ως εξής: «Σε ποια γλώσσα διάβασες τις περισσότερες ερωτήσεις, στην ελληνική ή στη γερμανική»; Τα αποτελέσματα έχουν ως εξής:

Κατηγορία	A (η=334)	55,4%	στην	Ελληνική	44,6%	στη	Γερμανική
»	B (η=25)	1,5%	»	»	96,0%	»	»
»	Γ (η=332)	89,2%	»	»	10,8%	»	»
Υποκατηγορία	Γ1	84,8%	»	»	15,2%	»	»
»	Γ2	93,5%	»	»	6,5%	»	»

Τα στοιχεία αυτά επισφραγίζουν τις διαφορές των τριών εκπαιδευτικών κατηγοριών των μαθητών σ' ό,τι αφορά τη χρήση των δύο γλωσσών. Οι διαφορές αυτές ανάγονται κατά κύριο λόγο στην «σχολική βιογραφία» των μαθητών (μορφή και διάρκεια της εκπαίδευσής τους), και κάνουν καταφανές πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος του σχολείου για τη γλωσσική κοινωνικοποίησή τους.

1.3.1.3 Σύγκριση αναφορικά με τη σχέση των μαθητών με τις δύο γλώσσες

Η χρήση της μιας ή της άλλης γλώσσας δεν αποκλείεται να εξαρτάται και από τη στάση του ατόμου απέναντι σ' αυτή. Σ' αυτό όμως το σημείο δεν θα ασχοληθούμε με τη διερεύνηση μιας πιθανής συνάρτησης μεταξύ των δυο αυτών μεταβλητών, αλλά με τη σχέση των τριών κατηγοριών των μαθητών με τις δύο γλώσσες, καθώς και με τη στάση τους απέναντι σ' αυτές.

Από τους πίνακες 32 και 33 φαίνεται η συναισθηματική σχέση των μαθητών με την ελληνική και τη γερμανική γλώσσα. Τη σχέση αυτή την απο-

καλούμε συναισθηματική, επειδή η δήλωση 92,7% –κατά μέσο όρο– των μαθητών ότι αισθάνονται την Ελληνική ως μητρική τους γλώσσα δεν σημαίνει ούτε ότι την χρησιμοποιούν συχνότερα ως επικοινωνιακό μέσο –όπως ήδη έχουμε αναφέρει– ούτε και ότι την κατέχουν καλύτερα, όπως θα δείξουμε σ' άλλο σημείο.

Οι διαφορές μεταξύ των τριών κατηγοριών των μαθητών είναι σημαντικές. Σε αντίθεση προς τις κατηγορίες Α (8,3%) και Γ (3,4%), δηλώνουν 48% των μαθητών της Β κατηγορίας ότι αισθάνονται τη Γερμανική μητρική τους γλώσσα.

Από τη σύγκριση των πινάκων 32 και 33 προκύπτει μια αντίφαση σ' ό,τι αφορά τις δηλώσεις των κατηγοριών Α και Γ. Ο αριθμός εκείνων που δηλώνουν ότι αισθάνονται την Ελληνική ως ξένη γλώσσα είναι τριπλάσιος και τετραπλάσιος του αριθμού αυτών που δηλώνουν ότι αισθάνονται τη Γερμανική ως μητρική τους γλώσσα (κατηγορία Α 23,6%:8,3%, κατηγορία Γ 12,9%:3,4%). Εκτός τούτου υπάρχει διαφορά στον αριθμό των ατόμων που απέφυγαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις τις σχετικές με το ποια γλώσσα αισθάνονται ως μητρική και ποια ως ξένη. Στην πρώτη ερώτηση δεν απάντησαν 18 άτομα της Α κατηγορίας και 7 της Γ, ενώ στην δεύτερη απέφυγαν να απαντήσουν 34 άτομα της Α κατηγορίας και 20 της Γ. Οι παραπάνω αντιφάσεις μπορούν να ερμηνευτούν ως ενδείξεις του συναισθηματικού φορτισμού των σχετικών δηλώσεων.

Ένας συναισθηματικός φορτισμός διαφαίνεται επίσης από τις απαντήσεις των μαθητών στην ερώτηση, ποια χώρα αισθάνονται ότι είναι η πατρίδα τους. Μόνο 3,1% (απολ. αριθμός 11 μαθητές) των μαθητών της Α κατηγορίας και 2,3% (απολ. αριθμός 8) της Γ δήλωσαν ότι αισθάνονται τη Γερμανία ως πατρίδα τους.

Πίνακας 32: Μητρική γλώσσα (ΜΓ) των μαθητών, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους

κατηγορία μαθητών	αισθάνονται ως ΜΓ την		
	Ελληνική n = 664	Γερμανική n = 52	Σύνολο n = 716
A n = 338	91,7	8,3	47,2
B n = 25	52,0	48,0	3,5
Γ n = 353	96,6	3,4	49,3
Σύνολο n = 716	92,7	7,3	100,0

$$x^2 = 69,94 \quad df = 2 \quad p = 0,00$$

Πίνακας 33: Ξένη γλώσσα (ΞΓ) των μαθητών, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους

κατηγορία μαθητών	αισθάνονται ως ΞΓ την		
	Ελληνική n = 130	Γερμανική n = 544	Σύνολο n = 684
A n = 322	23,6	76,4	47,1
B n = 22	45,5	54,5	3,2
Γ n = 340	12,9	87,1	49,7
Σύνολο n = 684	19,0	81,0	100,0

$$x^2 = 22,54 \quad df = 2 \quad p = 0,00$$

Το αντίστοιχο ποσοστό των μαθητών της κατηγορίας B ανέρχεται σε 11,5% (υπενθυμίζομε ότι 48% δήλωσαν ότι αισθάνονται τη Γερμανική ως μητρική τους γλώσσα). Αξίζει να σημειωθεί ότι 38,5% των μαθητών της B κατηγορίας, 22% της A και 13% της Γ αισθάνονται και τις δύο χώρες ως πατρίδες τους.

Οι παραπάνω τάσεις και διαφοροποιήσεις των τριών κατηγοριών μαθητών επιβεβαιώνονται και από τις απαντήσεις τους στην ερώτηση, ποια ομάδα θα ήθελαν να νικήσει, εάν έπαιζαν ποδόσφαιρο οι εθνικές ομάδες Ελλάδας-Γερμανίας. 79,2% της Γ κατηγορίας, 75,4% της A και 52% της B τάχθηκαν υπέρ της ελληνικής ομάδας. Υψηλό όμως είναι και το ποσοστό εκείνων που θα επιθυμούσαν μια ισοπαλία, το ποσοστό αυτό ανέρχεται στην κατηγορία B σε 44%, στην A σε 16,8% και στην Γ σε 15,4%. Μεταξύ των Ελληνικών Σχολείων Düsseldorf και Wuppertal δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η σχέση των μαθητών προς τα «σύμβολα»: γλώσσα, πατρίδα, εθνική ομάδα, είναι –σύμφωνα με τις δηλώσεις τους– αρκετά στενή, με εξαίρεση την κατηγορία των μαθητών, που είναι ενσωματωμένοι στις γερμανικές κανονικές τάξεις και δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ (κατηγορία B). Υπάρχει όμως μια ομάδα ατόμων και στις τρεις κατηγορίες, η οποία τείνει να ταυτισθεί και με τα δύο κοινωνικοπολιτικά συστήματα.

Το ερώτημα κατά πόσο αυτή η «δεδηλωμένη σχέση» είναι ουσιαστική ή έχει απλώς συμβολικό και χωρίς αντίκρουσμα χαρακτήρα, θα μας απασχολήσει και στο κεφάλαιο 1.6. Από τις αναλύσεις όμως γύρω από τη

χρήση των δύο γλωσσών (βλέπε 1.3.1.2) προκύπτει τουλάχιστο η εντύπωση ότι η σχέση αυτή θα πρέπει να είναι σε υψηλό βαθμό συμβολική, προπάντων σ' ό,τι αφορά τους μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας.

Αν θεωρήσουμε τις δηλώσεις των μαθητών σχετικά με τη χρησιμότητα των δύο γλωσσών (για τους ίδιους) ως ένδειξη της στάσης τους απέναντι σ' αυτές, τότε θα πρέπει να διαπιστώσουμε ότι η πλειοψηφία των μαθητών τείνει στην ίση αξιολόγηση των δυο γλωσσών. 53,6% της κατηγορίας Α, 53,8% της Β και 46,8% της Γ δήλωσαν ότι οι δύο γλώσσες τους είναι εξίσου χρήσιμες. Οι μαθητές της κατηγορίας Β αποκλίνουν και σ' αυτήν την περίπτωση από τις δύο άλλες κατηγορίες δηλώνοντας κατά 46,2% ότι η Γερμανική τους είναι χρησιμότερη. Αντίθετα, 32,8% από την Α κατηγορία και 44,3% από την Γ νομίζουν ότι τους είναι χρησιμότερη η Ελληνική.

Από την συγκριτική αξιολόγηση των δύο γλωσσών –από τους μαθητές– διαφαίνονται τρεις τάσεις: Η πλειοψηφία των μαθητών όλων των κατηγοριών (με μία ελαφρά απόκλιση της κατηγορίας Γ) θεωρούν, από πλευράς χρησιμότητας, ισότιμες τις δύο γλώσσες. Μια δεύτερη ομάδα (η οποία δεν υπάρχει στην κατηγορία Β) αξιολογεί θετικότερα την Ελληνική και μια τρίτη ομάδα (κατηγορία Α 13,7%, Β 46,2% και Γ 8,9%) θεωρεί χρησιμότερη τη Γερμανική.

1.3.1.4 Σύγκριση αναφορικά με τις γλωσσικές δυσκολίες και τις ευκαιρίες καλλιέργειας της ελληνικής γλώσσας

Από τους μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α) δήλωσαν 63% και από τους μαθητές των Ελληνικών Σχολείων 44,4% ότι έχουν δυσκολίες στην Ελληνική γλώσσα.

Οι δυσκολίες των μαθητών της Α κατηγορίας εστιάζονται κυρίως:

- στην ομιλία (γενικά) και ορθογραφία (68,9% και 68,1% αντίστοιχα κάνουν αυτή τη δήλωση)
- στην έκθεση (47,1%)
- στη διατύπωση ορθών και μακροσκελών προτάσεων (29,2%)

Οι μαθητές των Ελληνικών Σχολείων δυσκολεύονται:

- στην ορθογραφία (56,3% κάνουν αυτή τη δήλωση)
- στην έκθεση (47,9%) και
- στη διατύπωση ορθών και μακροσκελών προτάσεων (38,7%).

Από τη σύγκριση των δηλώσεων των μαθητών μ' αυτές των γονέων τους και των δασκάλων, που δίδασκαν στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας, προκύπτει ότι οι δυσκολίες όλων ανεξαιρέτως των μαθητών εστιάζονται κυρίως στο γραπτό λόγο (ορθογραφία, έκθεση, σύνταξη). Οι μαθητές της κατηγορίας Α έχουν επίσης δυσκολίες στην ανάγνωση και την κατανόηση ελληνικών κειμένων, ενώ οι μαθητές της κατηγορίας Β δυσκολεύονται – σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων τους– και στην ομιλία.

Η διαφοροποίηση μεταξύ των τριών κατηγοριών μαθητών εντοπίζεται κυρίως στον προφορικό λόγο. Οι μαθητές των Ελληνικών Σχολείων φαίνεται να έχουν λιγότερες δυσκολίες απ' αυτούς των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας, οι οποίοι με τη σειρά τους δυσκολεύονται λιγότερο απ' ό,τι οι μαθητές, που δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ.

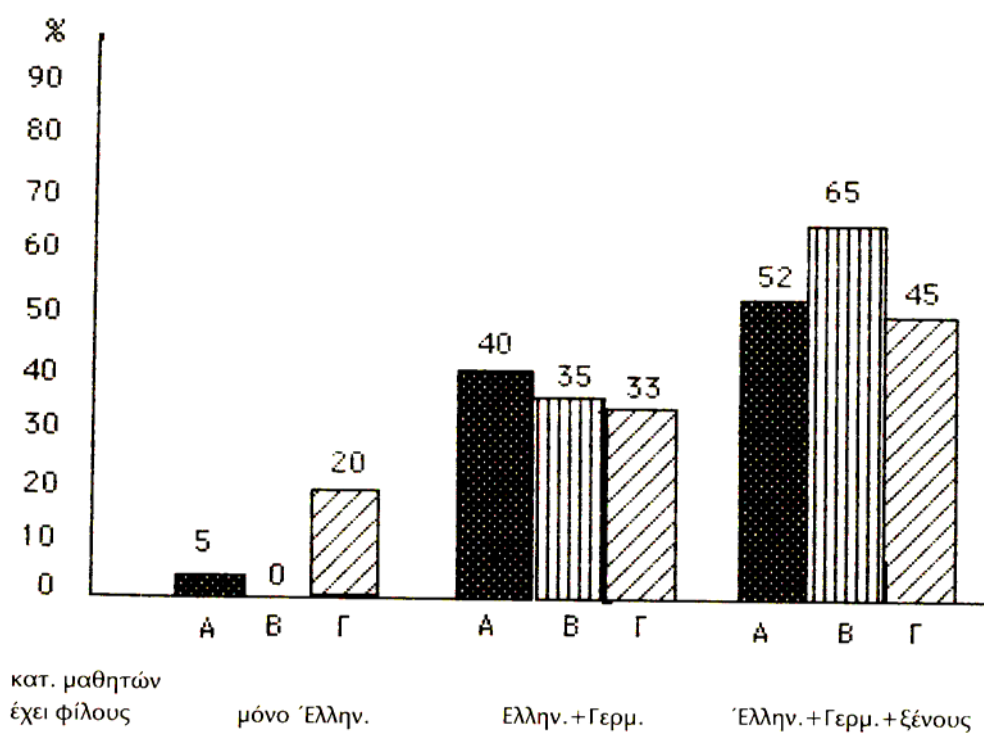
Η διαφοροποίηση αυτή δεν οφείλεται μόνο στη μορφή εκπαίδευσης των μαθητών αλλά και στην ενασχόληση τους με την ελληνική γλώσσα εκτός σχολείου. Από τις απαντήσεις των μαθητών στην ερώτηση αναφορικά με τα «αναγνώσματα» στον ελεύθερο χρόνο, προκύπτει ότι οι μαθητές της Β κατηγορίας στη συντριπτική τους πλειοψηφία (81%) διαβάζουν μόνο, ή κατά κύριο λόγο, γερμανόγλωσσα βιβλία. Οι μαθητές των δύο άλλων κατηγοριών δηλώνουν ότι διαβάζουν και γερμανόγλωσσα και ελληνόγλωσσα βιβλία. Το ποσοστό των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων, που δηλώνουν ότι διαβάζουν μόνο ή κυρίως γερμανόγλωσσα βιβλία,, περιορίζεται σε 8%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας ανέρχεται σε 37%.

Οι παραπάνω δηλώσεις των μαθητών επιβεβαιώνονται από τις αντίστοιχες των γονέων τους, οι οποίοι δηλώνουν επίσης ότι τα ελληνόγλωσσα βιβλία, που διαβάζουν τα παιδιά τους είναι κατά κανόνα δικά τους ή τα δανείζονται από τους έλληνες συμμαθητές και φίλους τους. Από τις δηλώσεις των γονέων και των δασκάλων προκύπτει ότι οι περισσότερες Ελληνικές Κοινότητες δεν διαθέτουν δανειστικές βιβλιοθήκες παιδικής λογοτεχνίας. Μόνο 4,7% των γονέων της κατηγορίας Α και 5,9% της Γ δήλωσαν ότι τα παιδιά τους δανείζονται βιβλία από την Ελληνική Κοινότητα.

Από την άλλη πλευρά δηλώνουν 58,3% των δασκάλων ότι τα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας, στα οποία διδάσκουν, δεν διαθέτουν δανειστική ελληνόγλωσσα βιβλιοθήκη για τους μαθητές τους,, ενώ 47,7% δήλωσαν ότι υπάρχει βιβλιοθήκη.

Από τα μέχρι τώρα δεδομένα προκύπτει ότι η ελληνική γλώσσα καλλιεργείται κυρίως στα στενά πλαίσια της ελληνόγλωσσης διδασκαλίας και στην οικογένεια. Ένας άλλος χώρος στον οποίο θα μπορούσε, θεωρητικά, να καλλιεργηθεί η Ελληνική, είναι οι ομάδες των συνομηλίκων, στις οποίες θα αναφερθούμε στο επόμενο σημείο.

1.3.1.5 Σύγκριση αναφορικά με τις κοινωνικές σχέσεις των μαθητών (ομάδες ομηλικών)

Διάγραμμα 3: Εθνική σύνθεση των ομάδων ομηλικών, σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών

Όπως διαπιστώσαμε ήδη στο σημείο 1.3.1.2.3, ο αριθμός των μαθητών των κατηγοριών Α και Β, που επικοινωνούν με τους Έλληνες συμμαθητές και φίλους τους αποκλειστικά στην Ελληνική είναι περιορισμένος. Η αποκλειστική χρήση της Ελληνικής στις ομάδες ομηλικών προϋποθέτει, μεταξύ των άλλων, ότι οι ομάδες αυτές είναι εθνικά ομοιογενείς, δηλαδή ότι αποτελούνται μόνο από Έλληνες. Από το διάγραμμα 3 όμως φαίνεται ότι οι καθαρά ελληνικές ομάδες ομηλικών σπανίζουν ακόμα και στην κατηγορία των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων (κατηγορία Γ). Οι ομάδες ομηλικών είναι κατά κανόνα πολυεθνικές ή τουλάχιστον ελληνογερμανικές. Η παρουσία όμως έστω και ενός μόνο μη Έλληνα στην ομάδα, συνεπάγεται τη χρήση της γερμανικής γλώσσας ως μέσου επικοινωνίας της.

Η παραπάνω διαπίστωση καθιστά σαφές, πόσο σχετικές είναι οι πληροφορίες του πίνακα 27, ο οποίος αναφέρεται σε μία συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση, στην οποία προϋποθέτουμε την παρουσία μόνο Ελλήνων συνομηλικών.

Εάν λάβουμε υπόψη ότι οι κοινωνικές σχέσεις και οι φιλίες συνάπτονται στους κύκλους των συμμαθητών και των γειτόνων, τότε μπορούμε εύκολα να αντιληφθούμε ότι οι καθημερινές επαφές των μαθητών –προπάντων των κατηγοριών Α και Β– έχουν ένα πολυεθνικό χαρακτήρα και δεν περιορίζονται στους συνομηλικούς τους της ελληνικής μεινότητας¹. Το Ελληνόπουλο δεν προσκαλεί π.χ. στα γενέθλιά του τους Γερμανούς και αλλοδαπούς συμμαθητές και φίλους του ξεχωριστά από τους Έλληνες· ούτε και αποφεύγει τους Γερμανούς ή αλλοδαπούς γείτονές του στην παιδική χαρά, επειδή έτυχε να έχει παρέα κάποιο άλλο Ελληνόπουλο. Μεικτές ομάδες εμφανίζονται και σε ελληνικές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, όπου τα Ελληνόπουλα προσέχονται με τους Γερμανούς φίλους τους.

Συμπερασματικά μπορούμε λοιπόν να διατυπώσουμε τη θέση ότι οι ομάδες ομηλικών δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως φορείς και θεραπευτές της ελληνικής γλώσσας.

1.3.2 Σύγκριση ανάμεσα στους γονείς των τριών κατηγοριών

Κατά την παρουσίαση των δημογραφικών στοιχείων (βλ. 1.1.2) των τριών κατηγοριών γονέων (Α = γονείς των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας, Β = γονείς των μαθητών που ήταν ενσωματωμένοι σε γερμανικές τάξεις και δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ και Γ = γονείς των

1. Βλέπε τα αποτελέσματα της έρευνας του Δαμανάκη γύρω από τις κοινωνικές σχέσεις των Γερμανών και αλλοδαπών νεολαίων (M. Damanakis: Soziale Beziehungen Ausländischer Jugendlicher. Ergebnisse einer empirischen Untersuchung in einem Ballungsgebiet, in: Lernen in Deutschland, 3/1984 (S. 78-86).

μαθητών των Ελληνικών Σχολείων) διαπιστώσαμε ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους σ' ό,τι αφορά τη μεταναστευτική τους βιογραφία και το κοινωνικό τους status. Μια απόκλιση διαπιστώσαμε μόνο στη Β κατηγορία γονέων, οι οποίοι –σύμφωνα με την αυτοεκτίμηση τους– ομιλούν καλύτερα τη Γερμανική απ' ό,τι οι άλλοι Έλληνες γονείς.

Από τα στοιχεία τα σχετικά με τη γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ γονέων και μαθητών (βλέπε κυρίως διάγραμμα 2γ και 2δ και τους πίνακες 19,20,21,22) προκύπτει επίσης μια διαφοροποίηση των γονέων αυτών. Αν παραλείψουμε αυτή την κατηγορία γονέων, τότε διαπιστώνουμε ότι οι στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των γονέων των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας και των γονέων των μαθητών των Ελληνικών σχολείων περιορίζονται¹.

Όσο αφορά τη γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ των γονέων των δύο αυτών κατηγοριών και των παιδιών τους υπάρχουν βέβαια διαφορές, οι οποίες όμως –αν και στατιστικά σημαντικές– δεν είναι πολύ μεγάλες (κυμαίνονται μεταξύ του 5% και 10%). Οι διαφορές αυτές φαίνεται να αποτελούν απλώς μια αντανάκλαση των διαφορών που παρουσιάζουν τα παιδιά τους. Η τάση των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας, να χρησιμοποιούν σε υψηλότερο βαθμό τη Γερμανική, απ' ό,τι οι μαθητές των Ελληνικών Σχολείων, επηρεάζει τη γλωσσική συμπεριφορά των γονέων προς την ίδια κατεύθυνση.

Ομοιογένεια υπάρχει επίσης πάνω στα μελλοντικά σχέδια. Μόνο 3,9% από την Α κατηγορία και 1,5% από τη Γ δήλωσαν ότι δεν σκοπεύουν να παλινοοστήσουν, 65,3% από την Α και 72,5% από τη Γ δήλωσαν ότι σκοπεύουν να παλινοοστήσουν, οι δε υπόλοιποι (30,9% και 26% αντίστοιχα) δεν γνώριζαν κατά πόσο θα παλινοοστήσουν ή όχι.

Μεταξύ των γονέων των δύο κατηγοριών υπάρχει όμως μια θεμελιώδης διαφορά: οι γονείς της Α κατηγορίας στέλνουν τα παιδιά τους σ' ένα γερμανικό, ενώ αυτοί της Γ σ' ένα ελληνικό σχολείο. Πριν αναφερθούμε σ' αυτή τη διαφορά πρέπει να επισημάνουμε ότι η προτίμηση του Ελληνικού Σχολείου προϋποθέτει την ύπαρξη ενός τέτοιου, ώστε οι γονείς να έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ δύο εναλλακτικών λύσεων. Μια τέτοια δυνατότητα επιλογής είχαν οι γονείς του Düsseldorf, στους οποίους και αναφέρονται τα στοιχεία που ακολουθούν.

Οι γονείς του Düsseldorf που έστειλαν τα παιδιά τους σ' ένα γερμανικό σχολείο έδωσαν στη σχετική (ανοιχτή) ερώτηση του ερωτηματολογίου τις εξής απαντήσεις:

---

1. Μεταξύ των γονέων του Ελληνικού Σχολείου Düsseldorf και του Ελληνικού Σχολείου Wuppertal δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές.

Λόγοι προτίμησης του γερμανικού σχολείου:

1. σωστή εκμάθηση των Γερμανικών	36,7% (n = 18)
2. «ανοιχτή» παραμονή στην ΟΔΓ	26,5% (n = 13)
3. ευνοεί την επαγγελματική σταδιοδρομία	22,4% (n = 11)
4. έλλειψη ή δυσλειτουργία Ελληνικού Σχολείου	14,3% (n = 7)
5. έτσι ορίζει ο νόμος	6,1% (n = 4)
6. διάφορα	5,3% (n = 3)

Οι αντίστοιχες απαντήσεις των γονέων του Düsseldorf που έστειλαν τα παιδιά τους στο Ελληνικό Σχολείο έχουν ως εξής (η ερώτηση ήταν επίσης ανοιχτή):

Λόγοι προτίμησης του Ελληνικού Σχολείου

1. παλιννόστηση	67,5% (n = 77)
2. σωστή εκμάθηση των Ελληνικών	53,1% (n = 60)
3. εθνική και πολιτισμική ταυτότητα	12,3% (n = 14)
4. επαγγελματική σταδιοδρομία στην Ελλάδα	3,5% (n = 4)
5. διάφορα	3,5% (n = 4)

Από την ιεράρχηση προκύπτει ότι τα μελλοντικά σχέδια των γονέων (μακροχρόνια παραμονή στην ΟΔΓ ή «ταχεία» παλιννόστηση) επηρεάζουν σημαντικά τις εκπαιδευτικές επιλογές τους. Στην κατηγορία Γ κυρίαρχος λόγος για την προτίμηση του Ελληνικού Σχολείου είναι η παλιννόστηση.

Σημαντική είναι επίσης η επίδραση του μαθησιακού παράγοντα (σωστή εκμάθηση των Ελληνικών/Γερμανικών). Η απάντηση των γονέων «στέλνουμε το παιδί μας στο γερμανικό/ελληνικό σχολείο για να μάθει καλά Γερμανικά/Ελληνικά» σημαίνει σίγουρα κάτι περισσότερο από την ξηρή εκμάθηση της γλώσσας ως επικοινωνιακού μέσου. Οι όροι «Ελληνικά» και «Γερμανικά», τους οποίους χρησιμοποιούν οι γονείς, αναφέρονται έμμεσα και στο περιεχόμενο διδασκαλίας των δύο σχολείων, δηλαδή στα προσόντα που παρέχουν τα δύο σχολεία στους μαθητές τους.

Ένα σημαντικό ποσοστό γονέων της Α κατηγορίας (22,4%) νομίζει ότι το γερμανικό σχολείο ευνοεί την επαγγελματική σταδιοδρομία των παιδιών. Μια άλλη ομάδα γονέων της ίδιας κατηγορίας (περίπου 14%)¹ υπογραμμίζει μάλιστα τη δυσλειτουργία του Ελληνικού Σχολείου του Düsseldorf.

1. Ορισμένοι γονείς δήλωσαν ότι έστειλαν τα παιδιά τους στο γερμανικό σχολείο, επειδή δεν υπήρχε ελληνικό. Υπενθυμίζουμε ότι το Ελληνικό Σχολείο Düsseldorf λειτουργούσε το σχ. έτος 1985/86 μόλις δύο χρόνια. Οι γονείς αυτοί επηρεασμένοι ίσως και από τη «δυσλειτουργία» του Ελληνικού Σχολείου, άφησαν τα παιδιά τους να συνεχίσουν το γερμανικό σχολείο.

Από τις παραπάνω δηλώσεις των γονέων διαφαίνεται, ότι η επιλογή του ενός ή του άλλου σχολείου δεν επηρεάζεται μόνο από τα μελλοντικά σχέδια των γονέων, αλλά και από τη στάση τους απέναντι στο σχολείο, καθώς και τις εκπαιδευτικές προσδοκίες τους (επαγγελματική αποκατάσταση) για τα παιδιά τους. Οι παράγοντες που προσδιορίζουν τη στάση και τις εκπαιδευτικές προσδοκίες των γονέων είναι πολυσύνθετες και δεν μπορούν να αναλυθούν εδώ¹.

Οι λόγοι προτίμησης του γερμανικού σχολείου από τους γονείς της κατηγορίας Β είναι παρόμοιοι μ' αυτούς των γονέων της κατηγορίας Α, με τη διαφορά ότι οι γονείς της κατηγορίας Β τονίζουν ιδιαίτερα την παραμονή τους στην ΟΔΓ καθώς και το ότι το γερμανικό σχολείο είναι «καλύτερο» από το ελληνικό.

Οι λόγοι για τους οποίους δεν στέλνουν τα παιδιά τους στο ΜΜΓ επικεντρώνονται στην «κόπωση» των παιδιών. Το ΜΜΓ, το οποίο γίνεται κατά κανόνα απόγευμα, αποτελεί για τους μαθητές και τους γονείς μια «επιβάρυνση», γι' αυτό και το αποφεύγουν.

Ενδεικτικά παραθέτουμε μερικές απαντήσεις των γονέων της κατηγορίας Β στην ερώτηση: «Για ποιους λόγους δεν στέλνετε το παιδί/τα παιδιά σας στο Μάθημα Μητρικής Γλώσσας;»

- «Τα παιδιά δεν έμαθαν απ' τη μητέρα τους Ελληνικά, επειδή και η ίδια δεν τα ξέρει».
- «Δεν θέλουν τα παιδιά, γιατί κουράζονται».
- «Δεν μπορεί να ανταπεξέλθει σε δύο σχολεία».
- «Δεν το στέλνω στο ελληνικό μάθημα, γιατί η σχολική εργασία στο γερμανικό είναι πολλή και δεν μένει χρόνος ελεύθερος καθόλου».
- «Είναι μακριά από το σπίτι μας και το απόγευμα».
- «Έχει πολλά μαθήματα».
- «Για να αφοσιωθεί σε ένα μόνο σχολείο και να μην αισθάνεται κάτι ξεχωριστό από τους συμμαθητές του». (Βλέπε επίσης πίνακα 37).

1. Βλέπε: Μ Δαμανάκης: Μετανάστευση και Εκπαίδευση, Gutenberg, Αθήνα 1987, καθώς και Α. Ζογραφού: Zwischen zwei Kulturen. Griechische Kinder in der Bundesrepublik, ISS. Materialien 19.

1.3.3 Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα των αναλύσεων του κεφαλαίου 1.3. θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στα εξής γενικά συμπεράσματα:

Μεταξύ των τριών εκπαιδευτικών κατηγοριών των μαθητών υπάρχουν σημαντικές διαφορές ό,τι αφορά:

- τη βιογραφία τους (σχολική και μεταναστευτική)
- τη χρήση των δύο γλωσσών (επικοινωνία με τους γονείς τους, τα αδέρφια, τους συμμαθητές και φίλους και τους συμπατριώτες τους στην ΟΔΓ).
- τη σχέση τους με τις δυο γλώσσες και
- τις κοινωνικές τους σχέσεις

Παίρνοντας ως κριτήριο τη μεταναστευτική βιογραφία των μαθητών μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις τύπους βιογραφίας:

Α' τύπος βιογραφίας: Άτομα που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στη χώρα υποδοχής ή μετανάστευσαν στη νηπιακή ηλικία

Β' τύπος βιογραφίας: Άτομα που μετανάστευσαν στην προσχολική ηλικία

Γ' τύπος βιογραφίας: Άτομα που μετανάστευσαν στη σχολική ηλικία

Δ' τύπος βιογραφίας: Άτομα που έζησαν εναλλάξ στις δύο χώρες

Και στις τρεις κατηγορίες μαθητών κυριαρχεί ο Α' τύπος βιογραφίας. Αυτό σημαίνει ότι, σε αντίθεση με τις δεκαετίες του 1960 και 1970, σήμερα έχουμε να αντιμετωπίσουμε μια γενιά μαθητών που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στη χώρα υποδοχής και των οποίων οι κοινωνικοπολιτισμικές προϋποθέσεις έχουν μόνο έμμεσα σχέση με τη χώρα προέλευσης των γονέων τους.

Οι προσπάθειές μας να απαντήσουμε την ερώτηση: **ποιος ομιλεί με ποιον κάτω από ποιες επικοινωνιακές συνθήκες ποια γλώσσα**, κατέληξαν στα εξής γενικά συμπεράσματα:

- Η γερμανική γλώσσα έχει διεισδύσει σε μεγάλο βαθμό στην ελληνική μεταναστευτική οικογένεια.
- Ο βαθμός διείσδυσης είναι μεγαλύτερος στην περίπτωση επικοινωνίας των παιδιών μεταξύ τους απ' ό,τι στην επικοινωνία με τους γονείς τους, καθώς και με ενήλικα μέλη της ελληνικής μειονότητας στην ΟΔΓ.
- Ο βαθμός διείσδυσης της γερμανικής γλώσσας στην επικοινωνία των μελών του δείγματος ποικίλλει από κατηγορία σε κατηγορία μαθητών και γονέων. Μεγαλύτερος είναι στις οικογένειες της κατηγορίας Β και μικρότερος στις οικογένειες της κατηγορίας Γ. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει συνάρτηση μεταξύ της ενδοοικογενειακής (δι)γλωσσικής επικοινωνίας

- νίας και του τύπου σχολείου (ελληνικό ή γερμανικό σχολείο) που παρακολουθούν τα παιδιά.
- Η επιλογή του γλωσσικού κώδικα (χρήση της μιας ή της άλλης γλώσσας ή και των δύο) επηρεάζεται:
    - από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες και, τον/τους εκάστοτε συνομιλητή/τές.
    - Όσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες άσκησης κοινωνικού ελέγχου τόσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες επιλογής εκείνου του γλωσσικού κώδικα που αποκλείει τον κοινωνικό έλεγχο ή περιορίζει τις πιθανότητες άσκησης ελέγχου.
  - Ανάμεσα στην επικοινωνία των μελών της δεύτερης γενιάς (παιδιά) μεταξύ τους και στην επικοινωνία της δεύτερης γενιάς με την πρώτη, υπάρχει μια σημαντική διαφορά σ' ό,τι αφορά τη χρήση των δύο γλωσσών. Στην πρώτη περίπτωση (επικοινωνία των μελών της δεύτερης γενιάς μεταξύ τους) η γερμανική παίζει ένα σημαντικότερο ρόλο ως επικοινωνιακό μέσο.
  - Η ενδοοικογενειακή και η ενδοεθνική διγλωσσία αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο στην ελληνική μειονότητα στην ΟΔΓ, η πρώτη φαίνεται μάλιστα να είναι περισσότερο προχωρημένη από τη δεύτερη.
  - Η σχέση των μαθητών προς τα «σύμβολα»: γλώσσα, πατρίδα, εθνική ποδοσφαιρική ομάδα, είναι –σύμφωνα με τις δηλώσεις τους– στην Α και Γ κατηγορία αρκετά στενή. Οι αναλύσεις των εμπειρικών στοιχείων έδειξαν όμως ότι αυτή η «δεδηλωμένη σχέση» έχει ένα συμβολικό χαρακτήρα και στερείται του ανάλογου αντικρύσματος.
  - Η στάση των μαθητών απέναντι στις δύο γλώσσες φαίνεται να είναι εξισορροπημένη, η πλειοψηφία των μαθητών αξιολογεί εξίσου και τις δύο γλώσσες. Μια δεύτερη ομάδα μαθητών (από τις κατηγορίες Α και Γ) αξιολογεί θετικότερα την Ελληνική και μια τρίτη ομάδα θεωρεί χρισμότερη τη Γερμανική.
  - Οι γλωσσικές δυσκολίες των μαθητών στην Ελληνική εστιάζονται –σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή τους και τις δηλώσεις των γονέων τους– στο γραπτό λόγο (ορθογραφία, έκθεση, σύνταξη), και είναι κοινές για όλους τους μαθητές. Μία διαφοροποίηση μεταξύ των τριών κατηγοριών (Α, Β, Γ) των μαθητών εντοπίζεται κυρίως στον προφορικό λόγο, όπου τις λιγότερες δυσκολίες έχει η κατηγορία Γ και τις περισσότερες η κατηγορία Β.
  - Οι ομάδες ομηλικών είναι κατά κανόνα πολυεθνικές –προπάντων στις κατηγορίες Α και Β– και δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως φορείς και θεραπευτές της ελληνικής γλώσσας.
  - Τα μέλη της πρώτης γενιάς (γονείς) παρουσιάζουν μια ομοιογένεια στο κοινωνικό status, τη μεταναστευτική βιογραφία, τη χρήση των δύο

- γλωσσών και τα μελλοντικά σχέδια (παραμονή ή παλιννόστηση).
- Σε αντίθεση προς την πρώτη γενιά (γονείς του δείγματος) η οποία είναι ομοιογενής, παρατηρούμε στη δεύτερη γενιά (παιδιά) μια έντονη διαφοροποίηση (ετερογένεια), η οποία ανάγεται κατά κύριο λόγο στη διαφορετική σχολική βιογραφία των μαθητών του δείγματος.

1.4 Διαφοροποίηση των μαθητών ανάλογα με το φύλο τους

Πριν προχωρήσουμε στη σύντομη παρουσίαση των διαφορών μεταξύ των δύο φύλων θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι θα εξετάσουμε κάθε κατηγορία μαθητών ξεχωριστά, για να αποκλείσουμε την επίδραση του παράγοντα «τύπος σχολείου», ο οποίος –όπως διαπιστώσαμε στο κεφάλαιο 1.3.1.– ασκεί σημαντικές επιδράσεις στους μαθητές.

Στην περίπτωση των μαθητών που ήταν ενταγμένοι σε γερμανικές τάξεις και δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ (κατηγορία Β) δεν διαπιστώσαμε σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων.

1.4.1 Μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α)

Αντίθετα, στους μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α) υπάρχουν μερικές διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. Μια διαφορά συνίσταται στον τύπο του γερμανικού σχολείου που φοιτούσαν τα άτομα του δείγματος. Από τα κορίτσια των τάξεων Ε΄ και ΣΤ΄ (n = 137) φοιτούσαν 34% στο γυμνάσιο, 13% στο πρακτικό σχολείο (Realschule) και 53% στο κυριο σχολείο (Hauptschule). Τα αντίστοιχα ποσοστά των αγοριών (n = 113) ανέρχονταν σε 24%, 16% και 60%. Βάσει αυτών των στοιχείων τα κορίτσια παρουσιάζουν καλύτερη σχολική «επίδοση» από τα αγόρια. Το αποτέλεσμα αυτό ενισχύεται από τη διαπίστωση ότι η τάση των αγοριών να διακόψουν τη φοίτησή τους στο ΜΜΓ, είναι σημαντικά ισχυρότερη απ' ό,τι αυτή των κοριτσιών, 39% των αγοριών και 24% των κοριτσιών σκέφτονται «κάπου-κάπου» να διακόψουν το ΜΜΓ.

22% των κοριτσιών δηλώνουν τέλος, ότι ο έλληνας δάσκαλος τούς επισημαίνει κατά καιρούς τις δυσκολίες τους στο ΜΜΓ, ενώ το ποσοστό των αγοριών που κάνουν την ίδια δήλωση ανέρχεται σε 35%.

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει μια διαφοροποιημένη εικόνα αναφορικά με τη σχολική «επίδοση» των αγοριών και των κοριτσιών υπέρ των δευτέρων.

Διαφορές φαίνεται να υπάρχουν επίσης σ' ό,τι αφορά τη στάση των δύο φύλων απέναντι στις δύο γλώσσες. Όπως προκύπτει από τον πίνακα 34 ένα υψηλό ποσοστό (53,6%) και των δύο φύλων αξιολογεί εξίσου τις δύο γλώσσες. Το ποσοστό όμως αυτό είναι στην περίπτωση των κοριτσιών (58,8%) σημαντικά υψηλότερο απ' αυτό των αγοριών (47,1%) από τα οποία μάλιστα 39,5% νομίζουν ότι η ελληνική γλώσσα τους είναι χρισμότερη απ' ό,τι η γερμανική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 34: Συνάρτηση μεταξύ της αξιολόγησης των δύο γλωσσών από τους μαθητές και του φύλου των μαθητών

Φύλο	μου είναι χρησιμότερη			
	η ελληνική (n=115)	η γερμανική (n=48)	το ίδιο (n=188)	σύνολο (n=351)
αγόρι (n = 157)	39,5	13,4	47,1	44,7
κορίτσι (n = 194)	27,3	13,9	58,8	55,3
σύνολο (n = 351)	32,8	13,7	53,6	100,0

$$\chi^2 = 6,13$$

$$df = 2$$

$$p = 0,04$$

Οι διαφορές που προκύπτουν από τον πίνακα 34 είναι βέβαια στατιστικά σημαντικές, δεν μας επιτρέπουν όμως να υποστηρίξουμε ότι η στάση των δύο φύλων απέναντι στις δύο γλώσσες διαφέρει ριζικά, αφού και στα δύο φύλα υπερέχει η ομάδα των ατόμων που αξιολογούν εξίσου τις δύο γλώσσες. Σε δεύτερη θέση έρχεται η ομάδα αυτών που υπερεκτιμούν την ελληνική, και την τελευταία θέση καταλαμβάνουν εκείνοι που υπερεκτιμούν τη γερμανική. Οι τάσεις είναι επομένως οι ίδιες, αυτό που διαφέρει είναι η ποσοστιαία κατανομή αγοριών και κοριτσιών στις τρεις τάσεις.

Σ' ότι αφορά τη μεταναστευτική βιογραφία των μαθητών του δείγματος, τη χρήση των δύο γλωσσών, τις δυσκολίες τους στα Ελληνικά –σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή τους–, τα κίνητρα παρακολούθησης του ΜΜΓ, τις κοινωνικές τους σχέσεις και την επιθυμία τους για παλινόστηση ή παραμονή στην ΟΔΓ δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων.

Αυτές οι διαπιστώσεις μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι το φύλο δεν παίζει αποφασιστικό ρόλο στα θέματα που μας ενδιαφέρουν.

1.4.2 Μαθητές των Ελληνικών Σχολείων (κατηγορία Γ)

Στην περίπτωση των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων υπάρχουν επίσης τρεις τάσεις σχετικά με την αξιολόγηση των δύο γλωσσών: 50,8% των αγοριών και 42,4% των κοριτσιών θεωρούν τις δύο γλώσσες εξίσου χρήσιμες, 37,6% των αγοριών και 51,8% των κοριτσιών υπερεκτιμούν την

ελληνική και τέλος 11,6% των αγοριών και 5,9% των κοριτσιών υπερεκτιμούν τη γερμανική.

Αναφορικά με τη χρήση των δύο γλωσσών και τις δυσκολίες στα Ελληνικά –σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή τους– δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων.

Σε αντίθεση προς τους μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α) υπάρχει στην περίπτωση των μαθητών των Ελληνικών Σχολείων μια διαφοροποίηση των δύο φύλων σ' ό,τι αφορά τις κοινωνικές σχέσεις. Το ποσοστό των κοριτσιών που έχουν μόνο Έλληνες φίλους/φιλενάδες ανέρχεται σε 25% και είναι υψηλότερο απ' αυτό των αγοριών, που είναι 17%. Από την άλλη πλευρά δηλώνουν 49,5% των αγοριών ότι έχουν Έλληνες, γερμανούς και αλλοδαπούς φίλους, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των κοριτσιών ανέρχεται σε 39%. Οι διαφορές αυτές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών είναι μάλλον το αποτέλεσμα της οικογενειακής αγωγής τους. Επειδή οι μαθητές αυτής της κατηγορίας φοιτούν σε Ελληνικά Σχολεία, δεν έχουν δυνατότητες σύναψης κοινωνικών σχέσεων με μη Έλληνες στα πλαίσια του σχολείου. Η σύναψη σχέσεων εκτός σχολείου προϋποθέτει όμως μια σχετική ελευθερία κινήσεων (ανταλλαγή επισκέψεων, επίσκεψη θεατρικών παραστάσεων, περίπατοι κ.λ.π.) την οποία, κατά κανόνα, απολαμβάνουν τα αγόρια σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι τα κορίτσια¹.

Συνοψίζοντας τα σημεία 1.4.1. και 1.4.2. μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η μεταβλητή «φύλο» δεν παίζει αποφασιστικό ρόλο σε καμιά από τις εκπαιδευτικές κατηγορίες (Α, Β, Γ) των μαθητών. Αυτή η «ουδετερότητα» του παράγοντα «φύλο» θα διευκολύνει τις παραπέρα αναλύσεις μας.

---

1. Βλέπε σχετικά μ' αυτό το θέμα: G. Galanis: Griechische Migrantenmädchen im Alter vom 15-18 Jahren in Deutschland, Berlin 1984.

1.5 Συνθήκες διεξαγωγής του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας (ΜΜΓ)

1.5.1 Οργάνωση του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας

Όπως αναφέραμε ήδη στο σημείο 1.1.2., τα 6 από τα 11 κρατίδια, της ΟΔΓ, έχουν το ΜΜΓ κάτω από την εποπτεία τους. Στα υπόλοιπα κρατίδια την ευθύνη και εποπτεία έχουν οι διπλωματικές αντιπροσωπίες των χωρών προέλευσης. Ο πίνακας 35 δίνει μια σφαιρική εικόνα γύρω από το οργανωτικό πλαίσιο του ΜΜΓ στα διάφορα κρατίδια. Από τον πίνακα αυτό φαίνεται, μεταξύ των άλλων, ότι η παρακολούθηση του ΜΜΓ είναι υποχρεωτική μόνο στο κρατίδιο της Έσσης.

Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση της οργάνωσης του ΜΜΓ στο κρατίδιο της Βόρειας Ρηνανίας Βεστφαλίας (BPB), όπου έγινε η έρευνα, υπενθυμίζουμε ότι οι μισοί περίπου έλληνες μαθητές που είναι ενσωματωμένοι σε γερμανικές κανονικές τάξεις δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ (βλέπε σημείο 1.1.2). Αυτό και μόνο το γεγονός αρκεί, για να τεκμηριωθεί η παραμέληση του μαθήματος αυτού.

Βάσει των στατιστικών στοιχείων, που μας διέθεσε το Εκπαιδευτικό Τμήμα της Ελληνικής Πρεσβείας στη Βόννη, λειτουργούσαν κατά το σχολικό έτος 1985/86 στη BPB τα εξής Τμήματα Μητρικής Γλώσσας (ΤΜΓ):

ΤΜΓ Α/θμιας Εκπαίδευσης (τάξεις 1-6):

πρωινά	170 ή	42%
απογευματινά	233 ή	58%
σύνολο	403 ή	100%

Από τα Τμήματα αυτά το ένα τρίτο είχε εβδομαδιαία 2-4 ώρες ΜΜΓ, το δεύτερο είχε 5 ώρες και το άλλο τρίτο 6 έως 10 ώρες¹.

1. Η σχετική εγκύκλιος του Υπουργείου Παιδείας της BPB προβλέπει μέχρι 5 ώρες τη βδομάδα ΜΜΓ. Οι επιπλέον ώρες χρηματοδοτούνται, κατά κανόνα, από την ελληνική πλευρά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 35: Ρυθμίσεις του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας στα διάφορα κρατίδια

Κρατίδιο	αριθ. ωρών εβδομαδ.	ΜΜΓ υπόκειται στη γερμανική εποπτεία	ΜΜΓ είναι υποχρεωτικό	αναγνώριση της ΜΓ αντί ξένης γλώσσ.	κατώτερος αριθμός μαθ. ανά ΤΜΓ
Baden-Würt 14.12.82 ¹	5-8	όχι	όχι	δυνατή	12 ²
Bayern 19.7.79	5	ναι	όχι	δυνατή	12
Berlin 13.12.77	5-8	όχι	όχι	δυνατή	-
Bremen 19.1.78	5	όχι	όχι	όχι	—
Hamburg 1.2.76	4-6	όχι	όχι	δυνατή	—
Hessen 20.3.78	3-5	ναι	ναι	δυνατή	12
Niedersachsen 20.11.81	5	ναι	όχι	δυνατή	8
Nordrhein- Westfalen 23.3.82	έως 5	ναι	όχι	δυνατή	15
Rheinland-Pfalz 1.5.78	5	ναι	όχι	δυνατή	8
Saarland 10.10.77	5	όχι	όχι	δυνατή	15 ³
Schleswig- Holstein 3.7.73	5	όχι	όχι	όχι	—

1. Ημερομηνία της εκάστοτε εγκυκλίου
  2. Από 12 μαθητές ανά ΤΜΓ οικον. επιχορήγηση εκ μέρους του κρατιδίου
  3. Από 15 μαθητές ανά ΤΜΓ οικον. επιχορήγηση εκ μέρους του κρατιδίου
- ΜΜΓ = Μαθήματα Μητρικής Γλώσσας,
ΜΓ = Μητρική Γλώσσα,
ΤΜΓ = Τμήματα Μητρικής Γλώσσας

Πηγή: Μ. Δαμανάκης: Μετανάστευση και Εκπαίδευση, Gutenberg, Αθήνα 1987.

Ώρες εβδομαδιαία	Ποσοστό Τμημάτων
2 ώρες	8%
3 ώρες	12%
4 ώρες	12%
5 ώρες	34%
6 ώρες	33%

ΤΜΓ Β/θμιας Εκπαίδευσης (τάξεις 7-9)

πρωινά	18 ή 17%
απογευματινά	58 ή 55%
πρωί και απόγευμα	30 ή 28%
<hr/>	
σύνολο	106 ή 100%

Από τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία προκύπτει ότι:

- το ΜΜΓ γίνεται συνήθως απόγευμα και
- ένα ποσοστό μαθητών διδάσκεται λιγότερο από 5 ώρες τη βδομάδα την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό.

1.5.2 Σύνθεση των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας

Η οργανωτική ανομοιογένεια που χαρακτηρίζει τα ΤΜΓ –σ' ό,τι αφορά την εποπτεία, το χρόνο διδασκαλίας (πρωί, απόγευμα), και τις ώρες της εβδομαδιαίας διδασκαλίας (2-10 ώρες)– συνοδεύεται από μια ανομοιογένεια αναφορικά με τη σύνθεσή τους. Σε περιοχές όπου ο αριθμός των μαθητών είναι μικρός, τα ΤΜΓ λειτουργούν σαν μονοθέσια ή διθέσια σχολεία. Και στα αστικοβιομηχανικά όμως κέντρα, όπου ο αριθμός αρκεί για τη λειτουργία των Τμημάτων κατά τάξη, παρατηρείται μια μεγάλη ανομοιογένεια των μαθητών ενός Τμήματος. Οι 36 δάσκαλοι που ρωτήσαμε δήλωσαν ότι δίδασκαν σε 195 Τμήματα. Απ' αυτά ήταν 120 ή 62%, ομοιογενή όσο αφορά την ηλικία των μαθητών και τα υπόλοιπα ανομοιογενή.

Αν πάρουμε ως κριτήριο τις γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών, τότε η ανομοιογένεια παρουσιάζεται πολύ οξύτερη. Σύμφωνα με τις δηλώσεις των δασκάλων μόνο 108 ΤΜΓ ή 55%, ήταν «γλωσσικά ομοιογενή». 40% των δασκάλων δήλωσαν ότι 5-15% των μαθητών τους δεν παρακολουθούσαν στα ΤΜΓ την ύλη της τάξης, η οποία αντιστοιχούσε στην τάξη που παρακολουθούσαν στο γερμανικό σχολείο, αλλά την ύλη της προηγούμενης τάξης. Ο «υποβιβασμός» των μαθητών κατά μία, δύο ή και τρεις τάξεις –λόγω γλωσσικών δυσκολιών στην Ελληνική– είναι στα ΤΜΓ συνηθισμένο φαινόμενο. Η γλωσσική ετερογένεια των μαθητών κυμαίνεται μεταξύ δύο ακραίων περιπτώσεων. Από τη μια μεριά υπάρχουν μαθητές που έχουν «δυσκολίες» επικοινωνίας στην Ελληνική και από την άλλη μα-

θητές που την κατέχουν πολύ καλά ως άριστα. 45% των δασκάλων δήλωσαν ότι είχαν ένα ποσοστό μαθητών (5-20%) με τους οποίους είχαν δυσκολίες επικοινωνίας στην Ελληνική.

Αυτές οι συνθήκες καθιστούν σε πολλές περιπτώσεις αναγκαία τη χρήση της Γερμανικής από τους δασκάλους. 36% των δασκάλων του δείγματος δήλωσαν ότι κάνουν συχνά χρήση της γερμανικής γλώσσας κατά την ώρα της διδασκαλίας τους στα ΤΜΓ. 44,4% τη χρησιμοποιούν σπάνια και 19,4% δεν κάνουν ποτέ χρήση.

Στην υπάρχουσα ανομοιογένεια προστίθεται η μη τακτική φοίτηση των μαθητών στα ΤΜΓ, η οποία δυσχεραίνει με τη σειρά της τη διδασκαλία και μάθηση στα Τμήματα αυτά. 20% των δασκάλων δήλωσαν ότι το 20-50% των μαθητών τους δεν παρακολουθούν τακτικά το ΜΜΓ. Μόνο 55,6% των δασκάλων δήλωσαν ότι τα 95-100% των μαθητών τους φοιτούν τακτικά, δηλαδή απουσιάζουν μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις.

1.5.3 Το διδακτικό προσωπικό των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας

Στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας διδάσκουν κατά κανόνα έλληνες εκπαιδευτικοί, οι οποίοι αποσπώνται για μια πενταετία στο εξωτερικό. Στα κρατίδια που έχουν υπό την εποπτεία τους το ΜΜΓ και το χρηματοδοτούν πλήρως, διδάσκουν επίσης έλληνες εκπαιδευτικοί που δεν έχουν υπαλληλική σχέση με το ελληνικό, αλλά με το γερμανικό δημόσιο (οι λεγόμενοι ιδιωτικοί ή μη δημόσιοι εκπαιδευτικοί¹).

Οι «μη δημόσιοι» εκπαιδευτικοί διδάσκουν κατά κανόνα πολλά χρόνια στα ΤΜΓ, κατέχουν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής και γνωρίζουν τα ιδιαίτερα προβλήματα των μεταναστών σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι οι «δημόσιοι». Αυτό φυσικά δεν σημαίνει πως δεν έχουν προβλήματα και ότι δεν θεωρούν αναγκαία την παραπέρα επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού των ΤΜΓ.

1.5.3.1 Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί

Στις απαντήσεις που έδωσαν οι εκπαιδευτικοί στην ανοιχτή ερώτησή μας: «Ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζετε στο Μάθημα Μητρικής Γλώσσας;», κυριαρχούν δύο προβλήματα:

1. Η ακαταλληλότητα των βιβλίων και η έλλειψη εποπτικού υλικού και αναλυτικού προγράμματος για το ΜΜΓ.
2. Η κόπωση των μαθητών, η οποία είναι απόρροια του χρόνου διεξαγωγής του ΜΜΓ. Το ΜΜΓ διεξάγεται κατά κανόνα απόγευμα ή στην κα-

1. 40% από τους εκπαιδευτικούς του δείγματος ανήκαν σ' αυτή την κατηγορία.

λύτερη περίπτωση τις τελευταίες ώρες του πρωινού προγράμματός τους.

Παρόλο που το πρώτο πρόβλημα αναφέρεται συχνότερα από τους εκπαιδευτικούς (βλέπε επίσης 1.5.4.) το δεύτερο φαίνεται να τους αγγίζει και να τους προβληματίζει περισσότερο. Χαρακτηριστικές είναι οι παρακάτω δηλώσεις δύο εκπαιδευτικών:

Νρ. Ερ. 20: «Το ΜΜΓ γίνεται τις απογευματινές ώρες. Όλα τα παιδιά προσέρχονται στο μάθημα κουρασμένα. Επειδή ο χρόνος, που μεσολαβεί από τότε που σχολάνε από το γερμανικό σχολείο μέχρι τότε που αρχίζει το ΜΜΓ, είναι ελάχιστος, μερικά παιδιά έρχονται στο μάθημα νηστικά. Επομένως, ο χρόνος που διεξάγεται το ΜΜΓ είναι τελείως ακατάλληλος».

Νρ. Ερ. 31: «Επειδή το ΜΜΓ γίνεται απόγευμα, το σπουδαιότερο πρόβλημα για μένα είναι το ότι τα παιδιά έρχονται πολλές φορές κατ' ευθείαν από το γερμανικό σχολείο. Μερικές φορές η κούραση των παιδιών φαίνεται στα πρόσωπά τους. Το απογευματινό σχολείο, ΜΜΓ, δεν μπορεί να απαιτήσει αυτά που πρέπει από τα παιδιά, όταν σαν εκπ/κοί βλέπουμε ότι τα παιδιά βρίσκονται στο σχολείο από τις 8 π.μ. μέχρι 6μ.μ. Έτσι ο εκπ/κός πρέπει τις περισσότερες φορές να προσφέρει μόνο. Αν όμως το ΜΜΓ γινότανε πρωί θα ήταν πολύ διαφορετικά για τα παιδιά και για τους γονείς που τα πηγαينوφέρνουν, αλλά και για τους εκπ/κούς».

Άλλα, επίσης αξιόλογα, προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί είναι τα εξής¹:

3. Μειωμένο ενδιαφέρον των μαθητών, το οποίο ανάγεται κυρίως στις συνθήκες διεξαγωγής του ΜΜΓ και στο γεγονός ότι η επίδοση (βαθμός) στη μητρική γλώσσα δεν συνεκτιμάται για την προαγωγή ή μη προαγωγή του μαθητή στο γερμανικό σχολείο.
- 4.1 Ανομοιογενή Τμήματα Μητρικής Γλώσσας και χαμηλό γλωσσικό επίπεδο των μαθητών.
- 4.2 Προβλήματα των οικογενειών των μεταναστών, τα οποία επηρεάζουν την εκπαίδευση των παιδιών και τις σχέσεις σχολείου οικογένειας.
5. Λίγες ώρες ΜΜΓ, πολλοί μαθητές διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα μόνο δύο ώρες τη βδομάδα.
6. Απασχόληση των εκπαιδευτικών σε πολλά σχολεία, με αποτέλεσμα να τλαιπωρούνται και να καταναλώνουν πολύ χρόνο στους δρόμους.
- 7.1 Έλλειψη βιβλιοθηκών στα ΤΜΓ.

1. Η ιεράρχηση των προβλημάτων έγινε με βάση τη συχνότητα που εμφανίζονται στις δηλώσεις των εκπαιδευτικών.

7.2 Το ΜΜΓ δεν είναι υποχρεωτικό.

7.3 Η στάση μερικών γερμανών δασκάλων απέναντι στο ΜΜΓ είναι αρνητική.

7.4 Καθυστερημένη αποστολή των βιβλίων από την Ελλάδα.

7.5 Έλλειψη βιβλιογραφίας και οδηγιών για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας.

Η βαρύτητα των παραπάνω προβλημάτων γίνεται καταφανής, αν λάβουμε υπόψη μας ότι τα περισσότερα προβλήματα των δασκάλων είναι συγχρόνως προβλήματα και των μαθητών.

1.5.3.2 Αναγκαιότητα και περιεχόμενο της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών

86% των εκπαιδευτικών, που ρωτήσαμε, θεωρούν αναγκαία την επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού των ΤΜΓ, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στο δύσκολο έργο του.

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών του δείγματος, η επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού των ΤΜΓ θα πρέπει να αναφέρεται:

- στην εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής,
- στο κοινωνικό και το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας υποδοχής,
- στις συνθήκες ζωής και τα προβλήματα των μεταναστών,
- στα ιδιαίτερα κοινωνικά, ψυχολογικά και εκπαιδευτικά προβλήματα των μεταναστών,
- στη νομοθεσία που διέπει το ΜΜΓ
- στη χρήση εποπτικών μέσων
- στην ειδική διδακτική του ΜΜΓ

Ορισμένοι εκπαιδευτικοί υπογραμμίζουν ότι η επιμόρφωση που τους παρέχεται πριν την απόσπασή τους στο εξωτερικό θα πρέπει να διαρκεί περισσότερο και να συνεχίζεται στη χώρα υποδοχής. Για να δώσουμε μια πληρέστερη εικόνα των απόψεων των εκπαιδευτικών γύρω απ' αυτό το επίκαιρο θέμα, παραθέτουμε μερικές από τις δηλώσεις τους:

Νρ. Ερ. 31: «Βέβαια χρειάζεται ειδική επιμόρφωση γιατί οι περισσότεροι εφαρμόζουν και στην ΟΔΓ τον τρόπο διδασκαλίας που είχαν στην Ελλάδα.

Η γνώση σε κάποιο βαθμό, της γερμανικής γλώσσας είναι απαραίτητη γιατί έτσι μπορεί κανείς να βοηθήσει τους μαθητές κουβεντιάζοντας οποιοδήποτε θέμα και καμιά φορά συγκρίνοντας κάτι ελληνογερμανικά. Σαν εκπ/κός γίνεται γνώστης των θεμάτων και προβλημάτων που απασχολούν το χώρο που ζει και έτσι δεν φαίνεται ξεκομμένος και απο-

μονωμένος, πράγμα που τα παιδιά το καταλαβαίνουν και δημιουργούν ανάλογες εντυπώσεις για το δάσκαλό τους».

- Νρ. Ερ. 03: 1. Προπαρασκευή των συναδέλφων πάνω στο θέμα, πώς είναι οι Έλληνες και τα Ελληνόπουλα στην ΟΔΓ, ποιες είναι οι ανάγκες τους, τα προβλήματά τους.
2. Τι επικρατεί στην ΟΔΓ στην εκπ/ση, χωριστά για κάθε κρατίδιο.
3. Που στοχεύει η πολιτική της Γερμανίας με την πολιτική της στο εκπ/κό πρόβλημα των αλλοδαπών.
4. Πώς θα μπορούσαν να βοηθήσουν καλύτερα.
5. Εκμάθηση, όσο γίνεται, της γερμανικής γλώσσας.
6. Πώς θα αντιμετωπίσουν τα εδώ προβλήματα και δυσκολίες σχετικά με τους εαυτούς τους».
- Νρ. Ερ. 33: «Επιμόρφωση σχετικά με τη διγλωσσία, τα δύο σχολεία, τη διδακτική που πρέπει να εφαρμόζουν σε τέτοια σχολεία, και τα προβλήματα εργαζομένων».
- Νρ. Ερ. 20: «Ετήσιο σεμινάριο για εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας και πλήρη ενημέρωση σχετικά με το εδώ σχολικό και κοινωνικό σύστημα».

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες είναι οι απόψεις ενός εκπαιδευτικού, ο οποίος δεν θεωρεί αναγκαία την επιμόρφωση.

- Νρ. Ερ. 28: «Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί δεν (στερούνται) χρειάζονται καμιά ειδική επιμόρφωση στο έργο τους. Καλό θα ήταν να γινόταν προσπάθεια για μια άρτια και σωστή οργάνωση του μαθήματος της ΜΓ.
Πολλές φορές έχω την εντύπωση πως γίνεται πολύς θόρυβος για κάτι όχι και τόσο σπουδαίο, ενώ σπουδαία και σοβαρά θέματα μπαίνουν σε δεύτερη μοίρα. Τι θα βοηθήσει οιαδήποτε θεωρία αν οι συνθήκες οργάνωσης του ΜΜΓ παραμένουν αυτές που είναι σήμερα;»

1.5.3.3 Χρήση της Γερμανικής από τους εκπαιδευτικούς στη διδασκαλία

Όπως υπογραμμίζουν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, ένα συνθετικό στοιχείο της επιμόρφωσής τους θα πρέπει να είναι η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής. 47% των εκπαιδευτικών του δείγματος δήλωσαν ότι κατείχαν «μέτρια ως περιορισμένα» τη Γερμανική. Αυτός ο βαθμός κατοχής δεν αρκεί σίγουρα για να κατανοήσουν τα γλωσσικά λάθη των μαθητών τους, τα οποία ανάγονται στην επίδραση της γλώσσας της χώρας υποδοχής στην Ελληνική (Interferenzfehler). Επίσης δεν αρκεί για να χρησιμοποιήσει ο δάσκαλος τη γλώσσα της χώρας υποδοχής βοηθητικά κατά τη διδασκαλία του στα ΤΜΓ. Η βοηθητική (υποστηρικτική) χρήση της γλώσ-

σας της χώρας υποδοχής, από τους δασκάλους των ΤΜΓ, φαίνεται να είναι σε ορισμένες περιπτώσεις αναπόφευκτη.

Σύμφωνα με τις δηλώσεις των δασκάλων, η πλειοψηφία των μαθητών τους χρησιμοποιεί την ώρα του ΜΜΓ γερμανικές λέξεις ή φράσεις. Μόνο 11% των δασκάλων του δείγματος δήλωσαν ότι οι μαθητές τους δεν χρησιμοποιούν τη Γερμανική την ώρα του μαθήματος. Από τους ίδιους τους δασκάλους, 36,1% χρησιμοποιούν «συχνά» τη Γερμανική, 44,4% «σπάνια» και 19,4% ποτέ. Ιδιαίτερα ενδιαφέροντες είναι οι λόγοι, για τους οποίους οι δάσκαλοι χρησιμοποιούν ή όχι τη Γερμανική στη διδασκαλία τους. Παρακάτω παραθέτουμε ορισμένα χαρακτηριστικά επιχειρήματα των εκπαιδευτικών γύρω από τη χρήση ή μη χρήση της Γερμανικής στη διδασκαλία.

A. Εκπαιδευτικοί που δεν χρησιμοποιούν ποτέ τη Γερμανική

1. «Δεν γνωρίζω καλά τα Γερμανικά» (Νρ. Ερ. 16)¹
2. «Δεν ξέρω καλά τα Γερμανικά. Αλλά κι αν ήξερα θα προτιμούσα να εξηγήσω με ανάλογα παραδείγματα στα Ελληνικά» (Νρ. Ερ. 34).
3. «Χρησιμοποιώ μόνο την Ελληνική (συνώνυμα, αντίθετα, περιφράσεις κ.λ.π.), όπως γίνεται και με τη διδασκαλία μιας ξένης γλώσσας (Νρ. Ερ. 26).

B. Εκπαιδευτικοί που χρησιμοποιούν σπάνια τη Γερμανική

1. «Για να καταλάβουν οι μαθητές (σ. του συγγρ.) πιο γρήγορα και καλύτερα» (Νρ. Ερ. 25).
2. «Σε περίπτωση που είναι αδύνατη η κατανόηση εννοιών ή λέξεων μέσω της ελληνικής γλώσσας, προσφεύγω στη Γερμανική που την κατανοούν σε καλύτερο βαθμό» (Νρ. Ερ. 02).
3. «Επειδή η εξήγηση ορισμένων λέξεων δεν γίνεται κατανοητή από τους μαθητές επιβάλλεται να γίνει η εξήγηση στη Γερμανική γλώσσα» (Νρ. Ερ. 01).
4. «Αφού γίνει συζήτηση για κάποια άγνωστη λέξη, δίνεται και η γερμανική και διαπιστώνω με τον τρόπο αυτό, αν έγινε κατανοητή η λέξη ή η πρόταση» (Νρ. Ερ. 05).
5. «Γιατί και εγώ δεν γνωρίζω τη Γερμανική. Προτιμώ την εξήγηση από άλλο συμμαθητή» (Νρ. Ερ. 08).
6. «Οι μαθητές ζητούν να μάθουν την αντίστοιχη λέξη στα Γερμανικά» (Νρ. Ερ. 10).

Γ. Εκπαιδευτικοί που χρησιμοποιούν συχνά τη Γερμανική

1. «Αναγκάζομαι να εξηγήσω, σύντομα βέβαια, γιατί το καταλαβαίνουν γρηγορότερα απ' άλλη μέθοδο» (Νρ. Ερ. 07).

1. Οι αριθμοί στην παρένθεση αναφέρονται στο Νρ. του ερωτηματολογίου.

2. «Χρησιμοποιώ κυρίως τη γερμανική γλώσσα για την εξήγηση λέξεων αγνώστων κι όχι για την εξήγηση άλλων φαινομένων» (Νρ. Ερ. 03).
3. «Υπάρχουν λέξεις στα κείμενα που δεν ακούει το παιδί στο σπίτι και φυσικά ούτε τις συνώνυμες απ' αυτές, οπότε υποχρεωτικά, αφού εξαντλήσω τις συνώνυμες, καταφεύγω στις γερμανικές» (Νρ. Ερ. 06).
4. «Όταν πρόκειται για λέξεις με αφηρημένη έννοια τις καταλαβαίνουν καλύτερα στα Γερμανικά. Το ίδιο συμβαίνει και με τεχνικούς όρους ή με λέξεις που έχουν σχέση με τα σύγχρονα προβλήματα, την σύγχρονη ορολογία ή που έχουν σχέση με υπηρεσίες» (Νρ. Ερ. 14).
5. «Η γερμανική γλώσσα είναι για τα περισσότερα παιδιά γλώσσα σκέψης» (Νρ. Ερ. 18).
6. «Μητρική γλώσσα για τους Έλληνες μαθητές, που γεννήθηκαν και ανατράφηκαν στη Γερμανία, είναι η Γερμανική και όχι η Ελληνική, όπως κάπως νομίζεται. Είναι ευνόητο ότι χρησιμοποιεί κανείς και καταλαβαίνει καλύτερα τη μητρική του γλώσσα παρά μια ξένη» (Νρ. Ερ. 20).
7. «Θέλω οι μαθητές μου φεύγοντας από το σχολείο να μην έχουν απορίες που τις περισσότερες φορές θα προέλθουν, επειδή δεν κατάλαβαν κάποια λέξη στα Ελληνικά, ενώ στα Γερμανικά την ξέρουν» (Νρ. Ερ. 31).
8. «Για καλύτερη κατανόηση ορισμένων λέξεων της γλώσσας μας ή για παραλληλισμό και κατανόηση μερικών γραμματικών φαινομένων που διέπονται από τους ίδιους κανόνες και στις δύο γλώσσες» (Νρ. Ερ. 33)
9. «Για 1. οικονομία χρόνου, 2. καλύτερη και σιγουρότερη κατανόηση, 3. να μην θεωρείται «αμαρτία» η επαφή με την ξένη κουλτούρα (γλώσσα κ.λ.π.), 4. να συνηθίζουν στις μεταφράσεις, 5. να αξιοποιώ κεκτημένες γνώσεις απ' το γερμανικό σχολείο» (Νρ. Ερ. 32).

Βασιζόμενοι στις παραπάνω δηλώσεις, μπορούμε να κατατάξουμε τους εκπαιδευτικούς σε τρεις κατηγορίες σχετικά με τη χρήση ή μη χρήση της γλώσσας της χώρας υποδοχής στη διδασκαλία τους στα ΤΜΓ.

- 1. Κατηγορία:** Εκπαιδευτικοί που δεν την χρησιμοποιούν, επειδή δεν την κατέχουν (περίπτωση Α1).
- 2. Κατηγορία:** Εκπαιδευτικοί που την χρησιμοποιούν περιστασιακά και για λειτουργικούς λόγους (περιπτώσεις Β1, Β2, Β3 και Γ1, Γ2, Γ3, Γ4). Σ' αυτή την κατηγορία ανήκει η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που κάνουν χρήση της Γερμανικής.
- 3. Κατηγορία:** Εκπαιδευτικοί που δεν χρησιμοποιούν ή χρησιμοποιούν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής για θεωρητικούς (μεθοδολογικούς) λόγους (περιπτώσεις Α2, Α3 για όσους δεν τη χρησιμοποιούν και περιπτώσεις Γ5, Γ6, Γ7, Γ8, Γ9 για όσους τη χρησιμοποιούν).

Οι εκπαιδευτικοί που απορρίπτουν τη χρήση της γλώσσας της χώρας προέλευσης φαίνεται να είναι επηρεασμένοι από τη «μονόγλωσση μέθοδο» διδασκαλίας μιας «ξένης» γλώσσας, ενώ εκείνοι που υποστηρίζουν τη

χρήση της στηρίζονται στη «δίγλωσση μέθοδο». Θεμελιώδης διαφορά μεταξύ των δύο απόψεων είναι ότι η δεύτερη προσπαθεί να αξιοποιήσει στο ΜΜΓ τις «κεκτημένες γνώσεις» των μαθητών «από το γερμανικό σχολείο», ενώ η πρώτη τις αγνοεί.

Η χρήση της γερμανικής είναι «λειτουργική» και «αντιπαραθετική-συγκριτική». Η λειτουργική χρήση στοχεύει στην γρήγορη (οικονομία χρόνου) και αποτελεσματική αντιμετώπιση των γλωσσικών δυσκολιών των μαθητών, κυρίως στο επίπεδο του λεξιλογίου. Η χρήση είναι περιστασιακή, μη συστηματική –καμιά φορά και αναπόφευκτη (περίπτωση Β2, Β3, Β6)– και συμβάλλει στην «ομαλή» λειτουργία και την αποδοτικότητα της διδασκαλίας.

Η αντιπαραθετική-συγκριτική χρήση στοχεύει στην αξιοποίηση του μορφωτικού κεφαλαίου των μαθητών το οποίο σχετίζεται με τη γερμανική γλώσσα και τον πολιτισμό, καθώς και σε μια συνειδητή διγλωσσία, μέσα από τη συνειδητή και προγραμματισμένη χρήση της Γερμανικής στα πλαίσια της διδασκαλίας της Ελληνικής (βλέπε περιπτώσεις Γ8 και Γ9)¹. Στα πλαίσια μιας αντιπαραθετικής-συγκριτικής χρήσης της Γερμανικής δεν αναλύονται μόνο βασικές ομοιότητες (βλέπε περίπτωση Γ8) αλλά και βασικές διαφορές μεταξύ των δύο γλωσσών. Εννοείται βέβαια ότι η χρήση της Γερμανικής δεν γίνεται –και δεν επιτρέπεται να γίνεται– για χάρη της ανάλυσης και συνειδητοποίησης των ομοιοτήτων και των διαφορών των δύο γλωσσών, αλλά για χάρη της εκμάθησης της Ελληνικής. Η χρήση δηλαδή της Γερμανικής δεν αποτελεί αυτοσκοπό αλλά χρησιμεύει ως μέσο για την εκμάθηση της Ελληνικής. Εκτός τούτου θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η αντιπαραθετική σύγκριση των δύο γλωσσών δεν πρέπει να συντελεσθεί την ώρα του μαθήματος από τους μαθητές, αλλά πολύ περισσότερο από τον δάσκαλο στα πλαίσια της προπαρασκευής της διδασκαλίας τους.

Μπορούμε μάλιστα να υποστηρίξουμε ότι ένας δάσκαλος, ο οποίος έχει συνειδητοποιήσει τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο γλωσσών, έχει εντοπίσει τις επιδράσεις της γερμανικής στην ελληνική και μπορεί να προβλέψει τις πιθανές δυσκολίες των μαθητών του, οι οποίες ανάγονται στην επίδραση της γερμανικής γλώσσας πάνω στην ελληνική, μπορεί να μεθοδεύσει έτσι τη διδασκαλία του, ώστε να αποφευχθούν αυτές οι δυσκολίες, και μάλιστα χωρίς να κάνει ευρεία χρήση της Γερμανικής στη διδασκαλία του.

Για να φτάσει όμως ο δάσκαλος σ' αυτό το επίπεδο, χρειάζεται μια συστηματική επιμόρφωση.

1. Μία παραλλαγή της συνειδητής και προγραμματισμένης χρήσης της Γερμανικής αποτελεί η χρήση της ως μέσου ελέγχου του βαθμού κατανόησης εννοιών στην Ελληνική (περίπτωση Β4).

1.5.4 Μέσα διδασκαλίας και μάθησης

Στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας (ΤΜΓ) χρησιμοποιούνται τα ίδια βιβλία (Γλώσσας, Ιστορίας και Γεωγραφίας) που χρησιμοποιούνται και στην Ελλάδα. Επειδή οι «μαθησιακές» προϋποθέσεις των ελλήνων μαθητών που ζουν στην Ελλάδα δεν είναι οι ίδιες μ' αυτές των Ελλήνων μαθητών που ζουν στη Γερμανία, και τα βιβλία απευθύνονται στους πρώτους, είναι φυσικό οι δεύτεροι να έχουν δυσκολίες με τη χρήση τους.

Για να αποκτήσουμε μια άμεση εικόνα των απόψεων των μαθητών των ΤΜΓ, των γονέων και των δασκάλων τους για τα βιβλία αυτά, τους καλέσαμε να τα αξιολογήσουν, και μάλιστα σε σύγκριση με τα γερμανικά βιβλία των μαθητών. Από τους γονείς το ένα τέταρτο (23,6%) δεν είχε άποψη, 18% θεωρούσαν «καλύτερα» τα ελληνικά από τα γερμανικά, 22,8% θεωρούσαν τα γερμανικά καλύτερα και 35,6% τα αξιολογούσαν ισότιμα.

Τα αποτελέσματα της συγκριτικής αξιολόγησης, από πλευράς των μαθητών¹, περιέχονται στον πίνακα 36. Από τον πίνακα αυτό φαίνεται ότι τα ελληνικά βιβλία δεν υστερούν στην εικονογράφηση και στο χιούμορ έναντι των γερμανικών, περιέχουν όμως σημαντικά περισσότερες και δυσκολότερες ασκήσεις απ' ό,τι τα γερμανικά. Πέρα απ' αυτό, οι μαθητές δεν τα κατανοούν και δεν τα διαβάζουν τόσο ευχάριστα, όσο τα γερμανικά βιβλία τους.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τις παραπάνω δηλώσεις των μαθητών είναι, ότι η ύλη των ελληνικών βιβλίων τους είναι και πολλή και δύσκολη. Αυτό είναι φυσικό, αφού τα βιβλία αυτά συγγράφτηκαν όχι γι' αυτούς, αλλά για τους συνομηλίκους τους στην Ελλάδα, οι οποίοι φέρουν εντελώς διαφορετικές μαθησιακές προϋποθέσεις.

Η ακαταλληλότητα των ελληνικών βιβλίων επιβεβαιώνεται και από τη συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων δασκάλων, 77,4% απ' αυτούς τα θεωρούν ακατάλληλα. Οι απόψεις των δασκάλων αυτών αναφορικά με τη μορφή και το περιεχόμενο των βιβλίων, που προορίζονται για το ΜΜΓ, επικεντρώνονται στα εξής σημεία.

1. Το ποσοστό των μαθητών που δεν είχε άποψη κυμαίνεται από 1,1-5%. Η ερώτηση είχε διατυπωθεί ως εξής: «Αν συγκρίνεις τα ελληνικά και τα γερμανικά βιβλία σου μεταξύ τους, ποια έχουν ωραιότερες εικόνες, ποια έχουν πιο πολύ χιούμορ...».

Πίνακας 36: Σύγκριση των ελληνικών και γερμανικών βιβλίων από τους μαθητές των ΤΜΓ

Κριτήριο σύγκρισης	αξιολόγηση (%)		
	τα ελληνικά	τα γερμανικά	το ίδιο
έχουν ωραιότερες εικόνες (n = 350)	42,3	12,6	45,1
έχουν πιο πολύ χιούμορ (n = 345)	34,2	30,4	35,4
έχουν πιο πολλές ασκή- σεις (n = 352)	58,0	13,6	28,4
έχουν πιο εύκολες ασκή- σεις (n = 352)	25,0	43,2	31,8
κατανοούν (οι μαθ.) κα- λύτερα (n = 352)	20,2	42,0	37,8
διαβάζουν (οι μαθ.) πιο ευχάριστα (n = 348)	19,6	42,5	37,9

1. Τα βιβλία πρέπει να περιέχουν εικονογραφημένες ιστορίες κατάλληλες για προφορική άσκηση.
2. Η εικονογράφηση πρέπει να βοηθά στην κατανόηση του κειμένου και να κεντρίζει το ενδιαφέρον και τη φαντασία των μαθητών.
3. Η ύλη (τα κείμενα) των βιβλίων πρέπει να είναι λιγότερη και σε ευκολότερη γλώσσα.
4. Το περιεχόμενο των βιβλίων πρέπει να είναι προσαρμοσμένο στο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον των μαθητών στις μαθησιακές προϋποθέσεις, στα ενδιαφέροντα και στις ανάγκες τους.

Τα δύο τελευταία σημεία (3 και 4) υπογραμμίζονται σχεδόν απ' όλους τους εκπαιδευτικούς, που θεωρούν τα βιβλία ως ακατάλληλα. Παρακάτω παραθέτουμε ορισμένες αντιπροσωπευτικές προτάσεις των εκπαιδευτικών του δείγματος.

Νρ.Ερ.03: «Είναι μια δύσκολη ερώτηση. Απαντώ όχι, διότι τα βιβλία μας, για τους μαθητές εδώ, είναι σχεδόν ξένα. Τα θέματα θα έπρεπε να είναι από το ελληνικό και το γερμανικό περιβάλλον, απλά και με προσεγμένη εικονογράφηση για να μη μπαίνουν σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με τα γερμανικά».

Νρ.Ερ.31: «Κατ' αρχήν τα ελληνικά βιβλία είναι τα ίδια για τα ελληνόπουλα της Γερμανίας και της Ελλάδας. Είναι λοιπόν γραμμένα σε

μια γλώσσα, που ακόμα και τα παιδιά της Ελλάδας δυσκολεύονται να κατανοήσουν, πόσο μάλλον τα παιδιά της Γερμανίας. Στερούνται εικόνων, που μπορούν να εξηγούν δύσκολα σημεία του κειμένου αφενός και που να κεντρίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών για μελέτη αφετέρου».

- Νρ.Ερ.33: «Για τους μαθητές των Τμημάτων ΜΓ τα βιβλία θα πρέπει να περιέχουν: α) Λιγότερα, απλούστερα και πιο συντομευμένα κείμενα. β) Περισσότερες ασκήσεις σύνταξης, σύνθεσης, αντίθεσης και παραγωγής λέξεων. γ) Βοήθημα ανεξάρτητο από το βιβλίο της γλώσσας με πολύ μικρά κείμενα και εμπέδωση ενός γραμματικού φαινομένου. δ) Εικονογραφημένες ιστορίες για προφορική άσκηση».
- Νρ.Ερ.16: «Χρειάζεται λιγότερη ύλη και πιο πολύ εύκολη, αφού οι ώρες είναι λίγες και οι μαθητές δεν διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις για να μπορούν να τα καταλαβαίνουν. Τα θέματα να μην είναι φανταστικά, αλλά αληθινά, παρμένα απ' τη ζωή».
- Νρ.Ερ.01: «Το Ελληνικό λεξιλόγιο των μαθητών είναι πτωχό και δεν μπορούν να κατανοήσουν καλά τα κείμενα. Επίσης στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας, με 5 ώρες την εβδομάδα, κείμενα της γλώσσας, που αναφέρονται στο φθινόπωρο διδάσκονται την άνοιξη».
- Νρ.Ερ.21: «Τα βιβλία έπρεπε να είναι διαμορφωμένα σύμφωνα με τις κοινωνικές και ψυχολογικές συνθήκες των Ελληνόπουλων της Γερμανίας. Ακόμη να περιέχουν θέματα Ιστορίας, πολιτισμού και κοινωνικά από τη σύγχρονη Ελλάδα και θέματα γύρω από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες μαθητές στη γερμανική κοινωνία».
- Νρ.Ερ.32: «Τα βιβλία πρέπει να περιέχουν:
- Πολλές εικόνες.
  - Θέματα απ' τη ζωή των Ελλήνων της Ελλάδας και της Γερμανίας.
  - Γλώσσα στρωτή και συστηματικά... αναπτυσσόμενη. Το βιβλίο δηλ. να μαθαίνει στο παιδί τη γλώσσα και να μην προϋποθέτει μια «έστω ασυστηματοποίητη» γνώση της γλώσσας απ' την οικογένεια».

Οι απόψεις των ολίγων εκπαιδευτικών (20%), που θεωρούν τα βιβλία κατάλληλα, κινούνται στις παρακάτω κατευθύνσεις:

- Νρ.Ερ.28: «Μπορεί τα βιβλία τα ελληνικά να είναι λίγο πληθωρικά, δεν παύουν όμως να είναι ο συνδεκτικός κρίκος ανάμεσα σε δύο κόσμους. Προσαρμογή και στο θέμα των βιβλίων σύμφωνα με τα δεδομένα της Γερμανίας, πιστεύω ότι θα είναι το πρώτο βήμα για την αποξένωση από την γενέτειρα».

Νρ.Ερ.35: «Ναι με την προϋπόθεση ότι μέχρι να ενηλικιωθούν (οι μαθητές, σ.τ. συγγρ.) θα επιστρέψουν στην Ελλάδα για μόνιμη εγκατάσταση».

1.5.5 Στάση των μαθητών και των γονέων τους απέναντι στο Μάθημα Μητρικής Γλώσσας

Όπως τονίσαμε ήδη στο σημείο 1.1.2 σχεδόν οι μισοί έλληνες μαθητές, που είναι ενσωματωμένοι σε γερμανικές κανονικές τάξεις δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ. Τα 3/4 των δασκάλων, που ρωτήσαμε, δήλωσαν επίσης ότι γνώριζαν μαθητές που δεν παρακολουθούσαν κατά το σχολικό έτος 1985/86 το ΜΜΓ. Οι λόγοι που ωθούν τους μαθητές –σύμφωνα με τις δηλώσεις των δασκάλων¹– στην αποχή² από το ΜΜΓ εμπεριέχονται στον πίνακα 37.

Πίνακας 37: Λόγοι αποχής των μαθητών από το ΜΜΓ, σύμφωνα με τις δηλώσεις των δασκάλων

αποχή ² λόγω:	ποσοστό δασκάλων* που ανέφεραν αυτό το λόγο:
1. αδιαφορίας των μαθητών και των γονέων τους	25,0%
2. μόνιμης παραμονής στη Γερμανία	22,2%
3. της άβολης συγκοινωνίας και της μεγάλης απόστασης	19,4%
4. της ακατάλληλης ώρας διεξαγωγής του ΜΜΓ	16,7%
5. κόπωσης των μαθητών	16,7%
6. του ότι επικεντρώνουν τις προσπάθειες τους στο γερμανικό σχολείο	8,3%
7. του ότι δεν γνωρίζουν καθόλου Ελληνικά	5,6%
8. του ότι το ΜΜΓ είναι προαιρετικό	2,8%

* 30% των δασκάλων που γνώριζαν μαθητές, οι οποίοι δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ, δεν γνώριζαν τους λόγους της αποχής τους.

1. Η ερώτηση ήταν ανοιχτή.

2. Με τον όρο αποχή εννοούμε ότι οι μαθητές δεν παρακολουθούν καθόλου το ΜΜΓ. Βλέπε επίσης τις δηλώσεις των γονέων της κατηγορίας Β στο σημείο 1.3.2.

Οι λόγοι αυτοί θα μπορούσαν να χωρισθούν σε δύο κατηγορίες: στους δομικούς και στους ατομικούς. Οι ώρες διεξαγωγής του ΜΜΓ (κατά κανόνα απόγευμα ή τις τελευταίες ώρες του πρωινού προγράμματος), η κακή συγκοινωνία και η κόπωση στην οποία πρέπει να υποβληθούν οι μαθητές, για να μπορέσουν να παρακολουθήσουν το ΜΜΓ, είναι βασικοί ανασταλτικοί παράγοντες, οι οποίοι προφανώς οδηγούν στην «αδιαφορία» των μαθητών και των γονέων τους για το ΜΜΓ και στην αποχή των πρώτων απ' αυτό. Ενδιαφέρουσα όμως είναι από την άλλη μεριά η διαπίστωση των δασκάλων, ότι γονείς που έχουν αποφασίσει να μείνουν μόνιμα στη Γερμανία, δεν ενδιαφέρονται τόσο να στέλνουν τα παιδιά τους στο ΜΜΓ.

Οι παραπάνω ανασταλτικοί παράγοντες επηρεάζουν και τη συχνότητα της φοίτησης εκείνων των μαθητών που δηλώνονται επίσημα στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας. Σχεδόν οι μισοί δάσκαλοι δήλωσαν ότι ένας σημαντικός αριθμός των μαθητών τους (μέχρι και 50%) απουσιάζει συχνά από τὸ ΜΜΓ. Τα αίτια αυτών των απουσιών είναι, κατά σειρά προτεριότητας (σύμφωνα πάντα με τις δηλώσεις των δασκάλων), τα εξής:

1. κόπωση των μαθητών,
2. αδιαφορία των μαθητών,
3. γλωσσικές δυσκολίες των μαθητών,
4. ακατάλληλες ώρες διεξαγωγής του ΜΜΓ,
5. η φοίτηση στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας είναι προαιρετική,
6. κακή συγκοινωνία και μεγάλες αποστάσεις.

Ο αποφασιστικός ανασταλτικός ρόλος των παραπάνω παραγόντων διαφαίνεται και από τις δηλώσεις των δασκάλων αναφορικά με το αν οι μαθητές τους «νοιώθουν» το ΜΜΓ ως μια «επιπρόσθετη επιβάρυνση». 25,7% δήλωσαν ότι έχουν συχνά αυτή την εντύπωση από τους μαθητές τους, 62,9% κάπου-κάπου και 11,4% ποτέ. Οι λόγοι για τους οποίους οι μαθητές «νοιώθουν» το ΜΜΓ ως «επιβάρυνση», είναι –σύμφωνα με τις δηλώσεις των δασκάλων– οι ίδιοι που αναφέραμε παραπάνω, με τη διαφορά ότι σ' αυτό το σημείο οι δάσκαλοι υπογραμμίζουν το πρόβλημα της έλλειψης ελεύθερου χρόνου. Το γεγονός ότι οι έλληνες μαθητές υποχρεώνονται να διαθέσουν τον ελεύθερό τους χρόνο για το ΜΜΓ, τους προδιαθέτει δυσμενώς απέναντι στο μάθημα αυτό.

Αυτή η προδιάθεση, και γενικά η «αρνητική» στάση, ενός σημαντικού αριθμού μαθητών απέναντι στο ΜΜΓ εκφράζεται ως τάση, ή επιθυμία, διακοπής της παρακολούθησής του. Σύμφωνα με τις δηλώσεις των ίδιων των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας, 5% σκέφτονται πολύ συχνά και 30,7% κάπου-κάπου να διακόψουν το ΜΜΓ. Οι λόγοι τους οποίους ανέφεραν στη σχετική ανοιχτή ερώτηση επικεντρώνονται στην κόπωση, την οποία συνεπάγεται η παρακολούθηση του μαθήματος αυτού τις

τελευταίες ώρες του κανονικού πρωινού προγράμματος ή τις απογευματινές ώρες, καθώς και στην κακή συγκοινωνία και τις μακρινές αποστάσεις, που πρέπει να διανύσουν, για να φτάσουν στο σχολείο όπου γίνεται το μάθημα. Από τους γονείς των μαθητών δήλωσαν μόνο 4,6% ότι σκέφτονται κατά καιρούς να διακόψουν το παιδί τους από το ΜΜΓ. Αιτιολογούν δε τη δήλωσή τους αυτή με τα ίδια επιχειρήματα των μαθητών και των δασκάλων δηλαδή: κόπωση των μαθητών, μεγάλες αποστάσεις, κακή συγκοινωνία. Το ποσοστό των μαθητών (35,7%), που σκέφτονται πολύ συχνά ή κατά καιρούς να διακόψουν το ΜΜΓ είναι σημαντικά υψηλό. Από την άλλη μεριά θα πρέπει όμως να υπογραμμισθεί ότι η πλειοψηφία των μαθητών (64,3%) παρακολουθεί το μάθημα, επειδή το θεωρεί χρήσιμο και ενδιαφέρον και δεν σκέφτεται να το διακόψει.

Εκτός από τις ερωτήσεις αναφορικά με τη συχνότητα παρακολούθησης του ΜΜΓ, την πρόθεση διακοπής της παρακολούθησης και την αποχή απ' αυτό, θέσαμε μια σειρά ερωτήσεις στα άτομα των δειγμάτων οι οποίες στόχευαν στη διερεύνηση των κινήτρων παρακολούθησης του ΜΜΓ. Τα σχετικά αποτελέσματα είναι συνοψισμένα στον πίνακα 38. Τα κίνητρα που κυριαρχούν είναι, από τη μια μεριά, εκείνα που πηγάζουν από το ενδιαφέρον των παιδιών και των γονέων τους για την ελληνική (μητρική) γλώσσα, καθώς και για τη χώρα προέλευσης (Νρ. 1, 2, 3, 7) και από την άλλη μεριά εκείνα, που έχουν σχέση με τους μελλοντικούς προσανατολισμούς της οικογένειας (4, 5, 9).

Ένα σημαντικό ποσοστό μαθητών και γονέων (24,3% και 25,2% αντίστοιχα) τονίζει επίσης το θετικό ρόλο του ΜΜΓ στη σύναψη και προώθηση κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των Ελληνόπουλων (Νρ. 8). Τέλος δεν θα πρέπει να διαφύγουν της προσοχής μας οι μαθητές, που παρακολουθούν το ΜΜΓ, επειδή τους το επιβάλλουν οι γονείς τους (Νρ. 6), καθώς και εκείνοι οι οποίοι το παρακολουθούν, για να μπορέσουν αργότερα να μεταπηδήσουν σ' ένα ελληνικό γυμνάσιο ή λύκειο (Νρ. 11).

Συμπερασματικά μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η αδιαφορία ενός σημαντικού αριθμού μαθητών και γονέων για το ΜΜΓ δεν πηγάζει από μια πιθανή αποξένωση από τη μειονότητα τους και μια αρνητική προδιάθεση απέναντι στο ΜΜΓ, αλλά είναι πολύ περισσότερο προϊόν των δυσμενών συνθηκών διεξαγωγής του μαθήματος (βλέπε επίσης σημείο 1.5.1). Αυτό το συμπέρασμα ισχύει κυρίως για τους μαθητές, που παρακολουθούν, η παρακολουθούσαν κάποτε, το ΜΜΓ, αλλά κατά ένα μεγάλο μέρος και για αυτούς που δεν το παρακολουθούν. Η αποχή από το ΜΜΓ (βλέπε σημείο 1.3.2 και πίνακα 37) ανάγεται από τους γονείς και τους δασκάλους κυρίως στις συνθήκες διεξαγωγής του ΜΜΓ.

Πίνακας 38: Κίνητρα για την παρακολούθηση του ΜΜΓ (%)¹

Κίνητρα ²	σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών, γονέων, δασκάλων		
	n = 338	n = 262	n = 33
1. εκμάθηση γραφής και ανάγνωσης στα Ελληνικά	91,4	90,5	57,6
2. διατήρηση των Ελληνικών	77,8	71,4	–
3. πρόσκτηση γνώσεων για την Ελλάδα	74,0	66,0	–
4. επαγγελματική αποκατάσταση στην Ελλάδα	71,9	82,8	27,3
5. πιθανή συνέχιση του σχολείου στην Ελλάδα	54,8	78,2	–
6. επειδή το θέλουν (επιβάλλουν) οι γονείς	33,1	–	33,3
7. από ενδιαφέρον (των παιδιών)	26,6	24,8	–
8. επικοινωνία με άλλα Ελληνόπουλα	24,3	25,2	18,2
9. παλιννόστηση	–	–	42,4
10. ανάπτυξη και διατήρηση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας	–	–	18,2
11. μεταπήδηση σε ελληνικό σχολείο στη Γερμανία	–	–	9,1

1) Τα ποσοστά αναφέρονται στα άτομα που δήλωσαν αυτό το κίνητρο στη σχετική ερώτηση, η οποία στην περίπτωση των μαθητών και των γονέων ήταν κλειστή ενώ στην περίπτωση των δασκάλων ανοιχτή.

2) Η ερώτηση επέτρεπε πολλές απαντήσεις.

Η αδιαφορία όμως των μαθητών της Β κατηγορίας και των γονέων τους (βλέπε πίνακα 37) καθώς και το γεγονός ότι αρκετοί από αυτούς τους μαθητές και τους γονείς αρνήθηκαν να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια και εξέφρασαν κάποια δυσφορία, και τέλος η διαπίστωση ότι οι μισοί μαθητές της κατηγορίας Β δεν παρακολούθησαν –σύμφωνα με τις δηλώσεις τους– ποτέ το ΜΜΓ, μας επιτρέπουν να υποστηρίξουμε ότι μια ομάδα μαθητών και γονέων έχει αποκοπεί από την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη χώρα υποδοχής¹. Η αποκοπή από την ελληνόγλωσση εκπαί-

1. Η ομάδα αυτή ανέρχεται, σύμφωνα με γενικού υπολογισμού, στα 25% των ενσωματωμένων μαθητών. Στα ποσοστά αυτά εμπεριέχονται και τα παιδιά από μεικτούς γάμους.

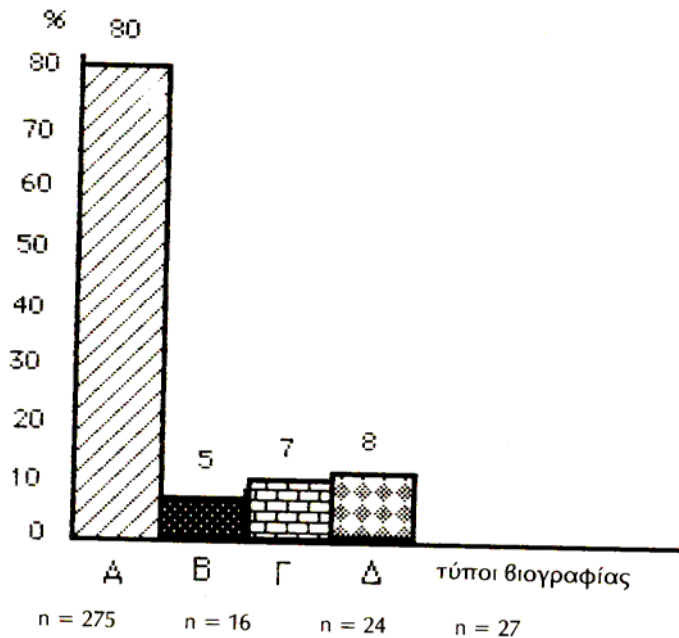
δευση μπορεί να οδηγήσει σταδιακά στην αποξένωση και από την μειονότητα και τη χώρα προέλευσης. Κλείνοντας το σημείο 1.5.5 θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε τα εξής: Αν λάβουμε υπόψη μας ότι, από τη μια μεριά, σχεδόν οι μισοί έλληνες μαθητές των γερμανικών κανονικών τάξεων δεν παρακολούθησαν το σχ. έτος 1985/86 το ΜΜΓ, από την άλλη μεριά δε ότι πάνω από το ένα τρίτο (35,7%) εκείνων που παρακολουθούσαν το μάθημα, παρουσίαζε μειωμένο ενδιαφέρον, τότε θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι η σχέση της πλειοψηφίας των ενσωματωμένων μαθητών με το ΜΜΓ μπορεί να χαρακτηριστεί κάθε άλλο παρά ικανοποιητική.

1.6 Κοινωνικοπολιτισμικές και μαθησιακές προϋποθέσεις των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας

1.6.1 Τύποι (μεταναστευτικής και σχολικής) βιογραφίας

Υπενθυμίζουμε ότι οι μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας (ΤΜΓ) ανήκουν στην κατηγορία των μαθητών που δεν έχει συχνή επαφή με την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη χώρα υποδοχής (βλέπε διάγραμμα 1, κατηγορία Α). Αναφορικά με τη μεταναστευτική τους βιογραφία, αναφέραμε ήδη στο σημείο 1.3.1.1 ότι στους μαθητές των ΤΜΓ κυριαρχεί ο Α τύπος βιογραφίας¹. Η ποσοστιαία κατανομή των μαθητών στους 4 τύπους μεταναστευτικής βιογραφίας παρουσιάζεται στο διάγραμμα 4.

Διάγραμμα 4: Κατανομή των μαθητών των ΤΜΓ στους τέσσερις τύπους μεταναστευτικής βιογραφίας (βλ. 3.1.1)

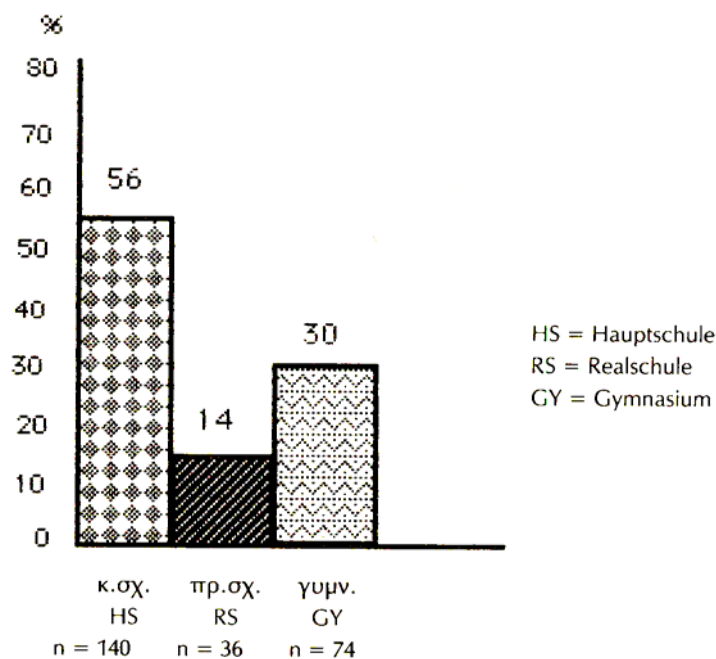

1. Δηλαδή οι μαθητές που γεννήθηκαν και μεγαλώνουν στη χώρα υποδοχής. Σχετικά με τους 4 τύπους βιογραφίας βλέπε το σημείο 1.3.1.1.

Σε αντίθεση με τη μεταναστευτική βιογραφία, οι μαθητές παρουσιάζουν μια διαφοροποιημένη σχολική βιογραφία. Η διαφοροποίηση αυτή συνίσταται όχι τόσο στο αν οι μαθητές είχαν φοιτήσει σε μια ελληνική τάξη ή σ' ένα ελληνικό σχολείο ή αντίθετα σε μια γερμανική τάξη, αλλά στη μέχρι τότε σχολική τους επιτυχία (σταδιοδρομία)².

Η κατανομή των μαθητών των τάξεων 5 και 6 στους τρεις τύπους σχολείου (Hauptschule = κύριο σχολείο, Realschule = πρακτικό σχολείο και Gymnasium = γυμνάσιο) του γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος φαίνεται από το διάγραμμα 5.

Διάγραμμα 5: Κατανομή των μαθητών των ΤΜΓ στους τρεις τύπους γερμανικών σχολείων

Από το διάγραμμα προκύπτει ότι η πλειοψηφία των μαθητών των τάξεων 5 και 6 παρακολουθεί το κύριο σχολείο (HS), που είναι και ο κα-

2. Μόνο 15% των μαθητών είχαν φοιτήσει σε ένα σχολείο στην Ελλάδα και στη συνέχεια σ' ένα σχολείο στη Γερμανία. Περίπου 80% φοιτούσαν ήδη από την Α' τάξη σ' ένα γερμανικό σχολείο.

τώτερος από τους τρεις τύπους σχολείων και του οποίου το απολυτήριο, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης και ανεργίας, δεν παρέχει ουσιαστικές δυνατότητες επαγγελματικής αποκατάστασης. Το πρακτικό σχολείο το οποίο οδηγεί σε μεσαία και ανώτερα τεχνικά επαγγέλματα φαίνεται ότι δεν το προτιμούν ιδιαίτερα οι έλληνες μαθητές. Αντίθετα τα ποσοστά αυτών, που φοιτούν στο γερμανικό γυμνάσιο –το οποίο είναι αρκετά δύσκολο και επιλεκτικό– παρουσιάζονται ικανοποιητικά και κινούνται σχεδόν στα ίδια επίπεδα με το μέσο όρο του αριθμού των γερμανών μαθητών που μεταπηδούν από το βασικό σχολείο (Grundschule) στο γυμνάσιο.

Ανάμεσα στις δυο μεταβλητές (μεταναστευτική και σχολική βιογραφία) δεν υπάρχει καμία συνάρτηση. Αυτό βέβαια είναι λογικό, αφού το δείγμα των μαθητών είναι αρκετά ομοιογενές αναφορικά με τη μεταναστευτική τους βιογραφία, και κατά συνέπεια και το χρόνο παραμονής τους στην ΟΔΓ (βλέπε διάγραμμα 4).

Η μεταναστευτική βιογραφία των μαθητών (δηλαδή ο χρόνος μετανάστευσής τους και ο χρόνος παραμονής τους στη χώρα υποδοχής) αποδείχθηκε ως μία μεταβλητή, που δεν επηρεάζει σημαντικά τη στάση των μαθητών απέναντι στις δύο γλώσσες και στο ΜΜΓ, καθώς και τους μελλοντικούς τους προσανατολισμούς. Επηρεάζει όμως την επιλογή του γλωσσικού κώδικα, που χρησιμοποιούν οι μαθητές κατά την επικοινωνία τους με μέλη της ελληνικής μειονότητας, και κυρίως με τα μέλη της οικογένειάς τους. Η σχολική βιογραφία επηρεάζει –όπως θα δείξουμε παρακάτω– σε σημαντικότερο μάλιστα βαθμό από τη μεταναστευτική, τη γλωσσική συμπεριφορά των μαθητών, τη στάση τους απέναντι στις δύο γλώσσες και τα μελλοντικά τους σχέδια.

1.6.2 Διαφοροποίηση των μαθητών των ΤΜΓ ανάλογα με τον τόπο κατοικίας

Μεταξύ των πόλεων Düsseldorf και Essen, από τη μια μεριά, της Κολωνίας και της περιοχής Sauerland από την άλλη, υπάρχουν συγκεκριμένες διαφορές, που αφορούν τη σχολική βιογραφία των μαθητών, δηλαδή τον τύπο του σχολείου (HR, RS, GY), που παρακολουθούσαν. Στο Düsseldorf και στο Essen ο αριθμός των μαθητών του γυμνασίου είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των μαθητών του κυρίου και του πρακτικού σχολείου. Αντίθετα στην Κολωνία και στην περιοχή του Sauerland στην πρώτη θέση βρίσκονται οι μαθητές του κυρίου σχολείου (βλέπε παράρτημα πίνακα Π3). Οι διαφορές όμως αυτές δεν αποτελούν συνέπεια μιας διαφοροποίησης των τριών τύπων γεωγραφικής κατανομής των μαθητών (α) αστικοβιομηχανικό κέντρο με πολυάριθμη ελληνική μειονότητα, Köln, Düsseldorf β) αστικοβιομηχανικό κέντρο με ολιγάριθμη ελληνική μειονότητα, Essen και γ) αραιοκατοικημένη περιοχή με ολιγάριθμη ελληνική μειονότητα, Sauer-

land), αλλά κάποιων ιδιαιτεροτήτων, που συναντάμε στους μαθητές των πόλεων Düsseldorf και Essen.

Στο Düsseldorf μεταπήδησαν πολλοί έλληνες μαθητές από το κύριο και πρακτικό γερμανικό σχολείο στο Ελληνικό Σχολείο. Αυτό είχε ως συνέπεια τη μείωση των μαθητών σ' αυτούς τους δύο τύπους σχολείων ενώ ο αριθμός των μαθητών, που παρακολουθούν ένα γερμανικό γυμνάσιο παρέμεινε σταθερός, με αποτέλεσμα να είναι και ο μεγαλύτερος.

Το Essen αποτελεί σε όλη τη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία μια θετική εξαίρεση. Στην πόλη αυτή λειτουργούσε –από δεκαετίας– ο θεσμός των Φροντιστηριακών Τμημάτων για Έλληνες και Τούρκους μαθητές. Τη διοργάνωση και επίβλεψη αυτών των Τμημάτων είχε αναλάβει το Πανεπιστήμιο της πόλης. Η πρόοδος των Ελλήνων μαθητών μέσα από αυτά τα Τμήματα ήταν τόσο σημαντική, ώστε τα ποσοστά της σχολικής επιτυχίας τους να μη διαφέρουν ουσιαστικά από αυτά των γερμανών συμμαθητών τους¹.

Γενικά θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι δεν υπάρχουν οι αναμενόμενες διαφορές μεταξύ των τριών γεωγραφικών περιοχών αναφορικά με: τη γλωσσική συμπεριφορά των ελλήνων μαθητών, τη στάση τους απέναντι στις δύο γλώσσες και στο ΜΜΓ, τις κοινωνικές τους σχέσεις και τους μελλοντικούς προσανατολισμούς τους (βλέπε τη σχετική υπόθεση στο σημείο 1.1). Η σημαντικότερη διαφορά μεταξύ των τριών γεωγραφικών περιοχών συνίσταται στα κίνητρα παρακολούθησης του ΜΜΓ. Ο αριθμός των μαθητών της πόλης Essen και της περιοχής Sauerland, που δήλωσαν ότι παρακολουθούσαν το ΜΜΓ, επειδή τους το επέβαλαν οι γονείς τους, είναι (με 45% και 37,3% αντίστοιχα) σημαντικά υψηλότερος απ' αυτόν των πόλεων Köln και Düsseldorf (27,5%). Αυτό θα πρέπει να είναι συνέπεια του γεγονότος ότι στο Essen και στην περιοχή του Sauerland οι μαθητές πρέπει να διανύσουν μεγάλες αποστάσεις, για να φτάσουν στο σχολείο, όπου γίνεται το ΜΜΓ. Από την άλλη μεριά όμως η επιθυμία των μαθητών του Essen και της περιοχής Sauerland να επικοινωνήσουν με έλληνες συνομήλικούς τους, συντελεί στην παρακολούθηση του ΜΜΓ (βλέπε πίνακα 39).

Αναφορικά με την οργάνωση του ΜΜΓ στις διάφορες γεωγραφικές περιοχές θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι αδυνατούμε να τις περιγράψουμε αναλυτικά, επειδή –όπως ήδη αναφέραμε στο σημείο 1.1.3– το Υπουργείο Παιδείας της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας δεν μας επέτρεψε τη λεπτομερή διερεύνηση της οργάνωσης του μαθήματος αυτού (βλέπε υποσημείωση 1 στο σημείο 1.1.3). Από τις πληροφορίες όμως, που μας έδω-

1. Βλέπε σχετικά C. Benholz: Βοηθητικά μαθήματα για Έλληνες μαθητές στο Πανεπιστήμιο του Έσσεν, στο: Προβληματισμοί, Έκδοση του Συλλόγου Ελλήνων Εκπαιδευτικών Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας, 9/1987, (σ. 31-38).

σαν τα συλλογικά όργανα των γονέων και των δασκάλων, καθώς και οι ελληνικές σχολικές υπηρεσίες, διαπιστώνεται ότι σε περιοχές που οι έλληνες μαθητές είναι λίγοι ή και διασκορπισμένοι σε πολλά σχολεία, η οργάνωση και η ομαλή λειτουργία του ΜΜΓ είναι αρκετά δύσκολες. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στην πόλη Essen¹ οι Έλληνες μαθητές των σχολείων γενικής εκπαίδευσης (N = 320) ήταν κατανεμημένοι σε 84 σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Πίνακας 39: Συνάρτηση μεταξύ των μεταβλητών «πόλη» και της «επιθυμίας επικοινωνίας με Ελληνόπουλα ως κινήτρου για τη παρακολούθηση του ΜΜΓ»

πόλη	παρακολουθεί το ΜΜΓ για να επικοινωνεί με άλλα Ελληνόπουλα		σύνολο n = 338
	όχι n = 258	ναι n = 80	
Köln/Düsseldorf n = 211	81,5	18,5	62,4
Essen n = 60	61,7	38,3	17,8
Sauerland n = 67	73,1	26,9	19,8
σύνολο n = 338	76,3	23,7	100,0

$$\chi^2 = 10,66$$

$$df = 2$$

$$p = 0.004$$

1.6.3 Γλωσσικές δυσκολίες των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας στα Ελληνικά

Από την αναζήτηση των πιθανών αιτιών για τις γλωσσικές δυσκολίες, που δηλώνουν οι ίδιοι οι μαθητές (βλέπε σημείο 1.6.4 πίνακα) προέκυψε ότι δεν υπάρχει καμιά συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών των μαθητών, από τη μία μεριά, και της ηλικίας τους, της τάξης που φοιτούσαν, της μεταναστευτικής βιογραφίας τους, του χρόνου παραμονής τους

1. Υπενθυμίζουμε ότι στο Essen ζούσαν το 1985 περίπου 2.000 Έλληνες. Ο συνολικός πληθυσμός της πόλης ανέρχονταν σε 700.000.

στη Γερμανία και του χρόνου παρακολούθησης του ΜΜΓ, από την άλλη.

Μια στατιστικά σημαντική συνάρτηση παρατηρείται μεταξύ των γλωσσικών προϋποθέσεων των μαθητών και του τύπου σχολείων (HR, RS, CY), που παρακολουθούσαν (σχολική βιογραφία). Από τη συνάρτηση αυτών των δύο μεταβλητών προκύπτει ότι οι μαθητές του πρακτικού σχολείου και του γυμνασίου υπερέχουν από τους μαθητές του πρακτικού σχολείου όχι μόνο στη γερμανική γλώσσα, αλλά και στην ελληνική (βλέπε πίνακες 1.6.3.1 έως 1.6.3.4 στο παράρτημα). Μεταξύ των δύο παραπάνω μεταβλητών δεν υπάρχει φυσικά μια σχέση μονόπλευρης εξάρτησης αλλά μια σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης.

Γενικά σε ό,τι αφορά τις γλωσσικές προϋποθέσεις –και κατά συνέπεια και τις γλωσσικές δυσκολίες– των μαθητών θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι αυτές δεν εξαρτιούνται και δεν απορρέουν απλώς από ορισμένους παράγοντες, αλλά είναι συνθετικά στοιχεία μιας διαδικασίας γλωσσικής κοινωνικοποίησης, στην οποία άλλοτε εμφανίζονται ως αίτια και άλλοτε ως αποτέλεσμα.

Κατά την άποψη των γονέων (της κατηγορίας Α), οι δυσκολίες των παιδιών τους στην ελληνική γλώσσα οφείλονται στους εξής παράγοντες:

1. δυσλειτουργία του ΜΜΓ	63%*
2. γερμανικό περιβάλλον/φοίτηση στο γερμανικό σχολείο	39%
3. ακατάλληλα ελληνικά βιβλία	7%
4. έλληνες δάσκαλοι	6%
5. αδυναμία των γονέων να βοηθήσουν τα παιδιά τους	5%
6. αδιαφορία των παιδιών	2%

1.6.4 Στάση των μαθητών απέναντι στις δύο γλώσσες και στο ΜΜΓ

Από τους πίνακες του παραρτήματος 1.6.4.1 έως 1.6.4.5 προκύπτει ότι οι γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών (βαθμός κατοχής μιας γλώσσας, γλωσσικές δυσκολίες) έχουν μια στατιστικά σημαντική σχέση με την στάση των μαθητών απέναντι στις δύο γλώσσες. Η σχέση αυτή μεταξύ των μεταβλητών, που αναφέρονται στους παραπάνω πίνακες, δεν είναι μια μονομερής σχέση εξάρτησης της μιας μεταβλητής από την άλλη, αλλά πολύ περισσότερο μια σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης. Ο βαθμός κατοχής μιας γλώσσας επηρεάζει τη στάση του μαθητή απέναντι

* Η ερώτηση ήταν ανοιχτή. Τα ποσοστά αναφέρονται στους γονείς που δήλωσαν αυτό τον παράγοντα.

σ' αυτή, ενώ η στάση του αυτή επηρεάζει με τη σειρά της την παραπέρα διαδικασία εκμάθησης της γλώσσας.

Η στάση των μαθητών απέναντι στην ελληνική γλώσσα επηρεάζεται ε-ξάλλου από το φύλο τους. Όπως φαίνεται από τον πίνακα 1.6.4.6 το πο-σοστό των αγοριών, που θεωρούν την Ελληνική ως χρησιμότερη γλώσσα είναι σημαντικά υψηλότερο απ' αυτό των κοριτσιών.

Οι μαθητές των τριών τύπων γερμανικού σχολείου (Hauptschule, Real- schule Gymnasium) αξιολογούν, τέλος, διαφορετικά τις δύο γλώσσες. Οι μαθητές του κυρίου σχολείου (Hauptschule) αξιολογούν την Ελληνική θετι-κότερα απ' τους μαθητές του πρακτικού σχολείου, οι οποίοι με τη σειρά τους την αξιολογούν πιο θετικά απ' ό,τι οι μαθητές του γυμνασίου. Σχετι-κά με την αξιολόγηση της Γερμανικής, η σειρά των τριών ομάδων των μα-θητών είναι ακριβώς η αντίθετη (βλέπε πίνακα 6.4.7). Η διαφοροποιημένη στάση των μαθητών των τριών τύπων σχολείων απέναντι στις δύο γλώ-σσες οφείλεται μάλλον στις διαφορετικές γλωσσικές προϋποθέσεις των μα-θητών (βλέπε πίνακες 1.6.3.1 έως 1.6.3.4).

Οι γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών και το φύλο τους επηρεά-ζουν επίσης τη στάση τους απέναντι στο ΜΜΓ, (βλέπε πίνακες 1.6.4.8 έως 1.6.4.11). Δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα συνεπάγονται μειωμένο ενδια-φέρον για το ΜΜΓ και μια τάση να διακόψουν την παρακολούθησή του. Το μειωμένο αυτό ενδιαφέρον βοηθάει με την σειρά του στη διατήρηση και αύξηση των γλωσσικών δυσκολιών.

Οι γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών παίζουν ένα βασικό ρόλο και σχετικά με τη στάση τους απέναντι στα γερμανικά και ελληνικά βιβλία τους. Όπως φαίνεται από τους πίνακες 1.6.4.12 έως 1.6.4.14 η αξιολόγη-ση των ελληνικών βιβλίων από τους μαθητές εξαρτάται από τις γλωσσικές τους γνώσεις στην Ελληνική. Μαθητές οι οποίοι –σύμφωνα με την αυτοε-κτίμηση τους– ομιλούν και γράφουν την Ελληνική σωστότερα από τη Γερ-μανική, αξιολογούν θετικότερα τα ελληνικά τους βιβλία απ' ό,τι οι άλλοι μαθητές. Η προθυμία των μαθητών να μελετήσουν τα ελληνικά ή τα γερ-μανικά βιβλία τους επηρεάζεται επίσης από τις γλωσσικές προϋποθέσεις τους (βλέπε πίνακες 1.6.4.16 έως 1.6.4.18), οι οποίες δεν είναι φυσικά ανε-ξάρτητες από το βαθμό ενασχόλησης των μαθητών με τα ελληνικά ή και τα γερμανικά βιβλία τους.

Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι υπάρχει μια συνάρτηση μετα-ξύ των γλωσσικών προϋποθέσεων των μαθητών και του τύπου σχολείου, που παρακολουθούν (HS, RS, GY), από τη μια μεριά, και της προθυμίας τους για παλιννόστηση, από την άλλη. Ιδιαίτερα θα πρέπει να τονιστεί ότι το ποσοστό των μαθητών του γυμνασίου, που επιθυμούν να παλιννο-στήσουν, είναι σημαντικά χαμηλότερο από αυτό των μαθητών του πρα-κτικού σχολείου και του κυρίου σχολείου (βλέπε πίνακα 6.4.20). Αυτό ση-

μαίνει ότι μαθητές, που έχουν επιτυχία στη χώρα υποδοχής, δεν ενδιαφέρονται τόσο να παλινοστήσουν, χωρίς φυσικά να αποκλείεται η ερμηνεία, ότι ο προσανατολισμός τους προς τη χώρα υποδοχής επηρεάζει και τη σχολική τους σταδιοδρομία.

Κλείνοντας το σημείο 1.6.4 μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η στάση των μαθητών απέναντι στις δύο γλώσσες καθώς και στο ΜΜΓ δεν προσδιορίζεται από ανεξάρτητες μεταβλητές, όπως π.χ.: ηλικία, χρόνος, παραμονής στην ΟΔΓ, έτη παρακολούθησης του ΜΜΓ –εξαίρεση αποτελεί η ανεξάρτητη μεταβλητή «φύλο»– αλλά έχει άμεση σχέση με τις γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών στην Ελληνική, οι οποίες πάλι με τη σειρά τους επηρεάζονται από τη στάση των μαθητών απέναντι στις δύο γλώσσες. Η σημασία αυτής της διαπίστωσης γίνεται κατανοητή, αν αναλογιστούμε τις γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας – σύμφωνα με την δική τους εκτίμηση. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, που ακολουθεί, οι προϋποθέσεις αυτές δεν είναι καθόλου ευνοϊκές.

μεταβλητή	Ελληνικά	Γερμανικά	το ίδιο
ομιλούν σωστότερα	17,3%	38,5%	42,2%
γράφουν »	17,0%	53,0%	30,0%
έχουν δυσκολίες στα Ελληνικά		ναι	όχι
		62,9%	37,1%

Ιδιαίτερα στο γραπτό λόγο υπάρχει μεγάλη διαφορά στο βαθμό κατοχής των δύο γλωσσών σε βάρος της ελληνικής. Για ολοκλήρωση της εικόνας αναφέρουμε και τις σχετικές δηλώσεις των γονέων των μαθητών. Από τον πίνακα 40 φαίνεται, ότι οι μαθητές έχουν γλωσσικές δυσκολίες κυρίως στα Ελληνικά.

Πίνακας 40: Γλωσσικές δυσκολίες των μαθητών των ΤΜΓ, σύμφωνα με τις δηλώσεις των γονέων τους (n = 267)

έχουν δυσκολίες	πολλές	λίγες	καθόλου	σύνολο
στα Γερμανικά	7,1	37,8	55,1	100%
στα Ελληνικά	25,5	45,1	29,4	100%

Αυτό επιβεβαιώνεται και από τις σχετικές δηλώσεις των δασκάλων των ΤΜΓ.

1.6.5 Χρήση των δύο γλωσσών από τους μαθητές των ΤΜΓ

Από τις αναλύσεις του κεφαλαίου 1.3. (βλέπε σημείο 1.3.3) προέκυψε ότι η επιλογή του γλωσσικού κώδικα εξαρτάται από τις εκάστοτε επικοινωνιακές συνθήκες και τον/τους εκάστοτε συνομιλητές, καθώς επίσης και από τις πιθανότητες άσκησης κοινωνικού ελέγχου στον ομιλητή. Η χρήση όμως της μιας ή της άλλης γλώσσας επηρεάζεται επιπλέον και από τους παρακάτω παράγοντες:

- α) Μεταναστευτική βιογραφία και χρόνος παραμονής στην ΟΔΓ
- β) Βαθμός κατοχής της γλώσσας
- γ) Γλωσσικές δυσκολίες στα Ελληνικά
- δ) Συναισθηματική σχέση του ατόμου με τις δύο γλώσσες
- ε) Στάση του ατόμου απέναντι στις δύο γλώσσες
- στ) Τύπος γερμανικού σχολείου, που παρακολουθούν οι μαθητές
- ζ) Επιθυμία για παλιννόστηση

α) Μεταναστευτική βιογραφία και χρόνος παραμονής στην ΟΔΓ.

Όπως φαίνεται από τους πίνακες του παραρτήματος 1.6.5.α1 – 1.6.5.α11, υπάρχει μια στατιστικά σημαντική συνάρτηση μεταξύ της παραμονής στη χώρα υποδοχής, από τη μία μεριά, και της χρήσης της μιας ή της άλλης ή και των δύο γλωσσών από την άλλη.

Οι μαθητές που κοινωνικοποιήθηκαν από τη νηπιακή τους ηλικία κάτω από διπολιτισμικές και διγλωσσικές συνθήκες, στη χώρα υποδοχής (τύπος Α), καθώς και οι μαθητές που μετανάστευσαν στην προσχολική ηλικία (τύπος Β), χρησιμοποιούν σε μεγαλύτερο βαθμό τη Γερμανική ή και τις δύο γλώσσες, από τους μαθητές που μετανάστευσαν στη σχολική τους ηλικία (τύπος Γ). Το γεγονός ότι οι μαθητές του τύπου Δ (μαθητές που έζησαν εναλλάξ και στις δύο χώρες) χρησιμοποιούν επίσης περισσότερο απ' ό,τι οι μαθητές του τύπου Γ τη Γερμανική, οφείλεται στο χρόνο παραμονής τους στην ΟΔΓ, που ήταν μεγαλύτερος από το χρόνο των μαθητών που μετανάστευσαν στη σχολική ηλικία.

Ο χρόνος παραμονής στη χώρα υποδοχής ευνοεί τη χρήση της γλώσσας της χώρας αυτής και οδηγεί στη σταδιακή συρρίκνωση της Ελληνικής (βλέπε παράρτημα πίνακες 1.6.5.α1 – 1.6.5.α11).

β) Βαθμός κατοχής της γλώσσας

Η βαθμιαία υποχώρηση της Ελληνικής σε όφελος της Γερμανικής, έχει σοβαρές επιπτώσεις στη γλωσσική συμπεριφορά των μαθητών, επειδή, όπως φαίνεται και από τους πίνακες του παραρτήματος 1.6.5.β1 – 1.6.5.β12 οι έλληνες μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας προτιμούν ως γλώσσα επικοινωνίας εκείνη που κατέχουν καλύτερα¹. Η χρήση όμως

1. Το γεγονός ότι ο βαθμός κατοχής της κάθε γλώσσας επηρεάζει τη χρήση της, προ-

αυτής της γλώσσας οδηγεί στη βελτίωση του βαθμού κατοχής της, και κατά συνέπεια στη συχνότερη χρήση της, με αποτέλεσμα τη συνεχή μείωση των δυνατοτήτων και προϋποθέσεων για εξέλιξη της ασθενέστερης γλώσσας, η οποία στην περίπτωσή μας είναι η Ελληνική.

γ) Γλωσσικές δυσκολίες στα Ελληνικά

Οι γλωσσικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας στην Ελληνική είναι σημαντικά περισσότερες απ' εκείνες που αντιμετωπίζουν στη Γερμανική (βλέπε πίνακα 40). Οι δυσκολίες αυτές μειώνουν τις πιθανότητες χρήσης της ελληνικής γλώσσας, κάτι που οφείλει τη γερμανική (βλέπε πίνακες 1.6.5.γ1 – 1.6.5.γ7).

δ&ε) Συναισθηματική σχέση του ατόμου με τις δύο γλώσσες και η στάση του απέναντι σ' αυτές

Όπως αναφέραμε ήδη στο σημείο 1.6.4, οι γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών (βαθμός κατοχής και γλωσσικές δυσκολίες) επηρεάζουν τη συναισθηματική σχέση τους με τις δύο γλώσσες και τη στάση τους απέναντι σ' αυτές.

Οι δύο αυτές μεταβλητές επηρεάζουν με τη σειρά τους τη χρήση των δύο γλωσσών. Όπως φαίνεται από τους πίνακες 1.6.5.δ1 έως 1.6.5.δ18, η επιλογή του γλωσσικού κώδικα, στις διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις, εξαρτάται από το βαθμό που οι μαθητές αισθάνονται την κάθε μια από τις δύο γλώσσες μητρική ή ξένη. Από τους πίνακες 1.6.5.ε1 έως 1.6.5.ε11 εξάλλου προκύπτει ότι η χρήση των δύο γλωσσών προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη στάση του ατόμου απέναντι σ' αυτές.

Από τους πίνακες 1.6.5.δ1 – 1.6.5.δ18 και 1.6.5.ε1 – 1.6.5.ε11, τέλος, φαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας αισθάνεται την Ελληνική ως μητρική γλώσσα, χωρίς αυτό να συνδέεται με μια αρνητική στάση απέναντι στη γερμανική. Οι συναισθηματικοί δεσμοί των μαθητών με τη γλώσσα των γονέων τους δεν επιτρέπεται όμως να υπερεκτιμηθούν, επειδή δεν διαθέτουν το ανάλογο αντίκρουσμα.

στ) Τύπος γερμανικού σχολείου, που παρακολουθούν οι μαθητές

Ο τύπος του γερμανικού σχολείου, που παρακολουθούν οι μαθητές, δεν επηρεάζει μόνο τη στάση τους απέναντι στις δύο γλώσσες, τα γερμανικά και τα ελληνικά βιβλία τους, καθώς επίσης τους μελλοντικούς του προσανατολισμούς (βλέπε πίνακες 1.6.4.7, 1.6.4.15, 1.6.4.19 και 1.6.4.20), αλλά και την επιλογή του γλωσσικού κώδικα. Οι έλληνες μαθητές του κυρίου σχολείου (HS) κάνουν χρήση της Ελληνικής σε υψηλότερα ποσοστά από

κύπτει και από τη συνάρτηση της μεταβλητής «γράφει σωστότερα» με τις μεταβλητές που εμπεριέχονται στους πίνακες 1.6.581-1.6.5812.

τους μαθητές του πρακτικού σχολείου, οι οποίοι, με τη σειρά τους, οδηγούνται περισσότερο από τους μαθητές του γυμνασίου στη χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Η διαφοροποίηση των τριών ομάδων των μαθητών στην επιλογή του γλωσσικού κώδικα είναι η φυσιολογική συνέπεια των διαφορετικών γλωσσικών προϋποθέσεων τους. Οι μαθητές του πρακτικού σχολείου και του γυμνασίου κάνουν συχνότερη χρήση της Γερμανικής από τους μαθητές του κύριου σχολείου, επειδή την κατέχουν σε υψηλότερο βαθμό.

ζ) Επιθυμία για παλιννόστηση

Ένας τελευταίος παράγοντας που επιδρά στην επιλογή του γλωσσικού κώδικα είναι οι μελλοντικοί προσανατολισμοί του ατόμου. Μαθητές που προσανατολίζονται να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσης, ομιλούν συχνότερα την Ελληνική απ' ό,τι οι μαθητές που δεν έχουν σαφείς προσανατολισμούς ή επιθυμούν μια μόνιμη παραμονή στη χώρα υποδοχής (βλέπε επίνακες 1.6.5.ζ1 – 1.6.5.ζ9).

Το γεγονός ότι οι μελλοντικοί προσανατολισμοί επηρεάζουν τη «γλωσσική και εκπαιδευτική πολιτική» της οικογένειας, και κατά συνέπεια και την ενασχόληση των παιδιών με τη μία ή την άλλη ή και τις δύο γλώσσες, γίνεται σαφές και από τη διαπίστωση ότι οι παραπάνω προβληματισμοί αποτελούν ένα σημαντικό κίνητρο για την παρακολούθηση του ΜΜΓ (βλέπε πίνακα 38). Εκτός τούτου παίζουν ένα αποφασιστικό ρόλο στην επιλογή του γερμανικού ή του ελληνικού σχολείου. Όπως δείξαμε στο σημείο 1.3.2. ο σημαντικότερος λόγος που στέλνουν οι γονείς τα παιδιά τους στο Ελληνικό Σχολείο, είναι η πρόθεσή τους να παλιννοστήσουν.

1.7 Τύποι διγλωσσίας

Οι κοινωνιογλωσσολογικές αναλύσεις μας (βλέπε κυρίως τα σημεία 1.3.1.1.-1.3.1.3. και 1.6.5. αναφέρονται αποκλειστικά στην ενδοοικογενειακή και ενδοεθνική επικοινωνία των ατόμων του δείγματος. Η πρώτη γενική διαπίστωση που προκύπτει απ' αυτές τις αναλύσεις είναι ότι η ενδοοικογενειακή και ενδοεθνική επικοινωνία δεν είναι μονόγλωσση, αλλά δίγλωσση. Η γερμανική γλώσσα έχει διεισδύσει σε μεγάλο βαθμό στη ζωή της ελληνικής οικογένειας, και γενικά της ελληνικής μειοότητας. Επειδή όμως ο βαθμός διείσδυσης δεν είναι ομοιογενής, η διγλωσσία των ατόμων του δείγματος εμφανίζεται σε διάφορες μορφές.

Βασιζόμενοι στη χρήση των δύο γλωσσών, η οποία εκφράζει έμμεσα και το βαθμό κατοχής τους (βλέπε 1.6.5.), καθώς και στις δηλώσεις των δασκάλων αναφορικά με τις γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών τους, μπορούμε να διακρίνουμε τους εξής τύπους διγλωσσίας:

- A τύπος διγλωσσίας:** Μονόπλευρη διγλωσσία με υπεροχή της Γ1 (ελληνικής γλώσσας).
- B τύπος διγλωσσίας:** Μονόπλευρη διγλωσσία με υπεροχή της Γ2 (γερμανικής γλώσσας).
- Γ τύπος διγλωσσίας:** Διπλή ημιγλωσσία, δηλαδή χαμηλός βαθμός κατοχής και των δύο γλωσσών.
- Δ τύπος διγλωσσίας:** Αμφιδύναμη διγλωσσία, δηλαδή υψηλός βαθμός κατοχής και των δύο γλωσσών¹.
- Ε τύπος διγλωσσίας:** Ψευδοδιγλωσσία, δηλαδή κατοχή της Γερμανικής και πολύ περιορισμένες γνώσεις στην Ελληνική.

Ο Α τύπος διγλωσσίας κυριαρχεί στην κατηγορία Γ των μαθητών και στις οικογένειές τους, δηλαδή στις οικογένειες εκείνες των οποίων τα παιδιά παρακολουθούν Ελληνικά Σχολεία. Αυτό βέβαια δεν οφείλεται τόσο στον τύπο σχολείου (ελληνικό ή γερμανικό), όσο στους προσανατολισμούς της οικογένειας που οδήγησαν στην επιλογή αυτού του σχολείου (βλέπε 1.3.2).

Οι προσανατολισμοί ορισμένων οικογενειών στη χώρα προέλευσης και η περιχαράκωσή τους στη μειονότητά τους στη χώρα υποδοχής, έχουν ως συνέπεια την υπερίσχυση της Ελληνικής ως επικοινωνιακού μέσου (βλέπε πίνακες 22 και 23). Η Ελληνική όμως δεν είναι η αποκλειστική γλώσσα επικοινωνίας. Αυτό σημαίνει ότι και σ' αυτές τις οικογένειες έχου-

---

1. Σχετικά με τους τύπους διγλωσσίας Α-Δ βλέπε: Stöling, W: Die Zweisprachigkeit jugoslawischer Schüler in der Bundesrepublik Deutschland, Wiesbaden 1980, 199. Cummis, J: Zweisprachigkeit und Schulerfolg in: Die Deutsche Schule 3/84 (S. 187-198). Δαμανάκης, Μ: Μετανάστευση και Εκπαίδευση, Gutenberg Αθήνα 1987.

με μία –έστω περιορισμένη– ενδοοικογενειακή διγλωσσία (βλέπε ΜΕΡΟΣ II, ασταθής ενδοεθνική διγλωσσία), η οποία δεν αφορά μόνο την επικοινωνία των αδελφιών μεταξύ τους, αλλά και την επικοινωνία των γονέων με τα παιδιά τους.

Ο Β τύπος διγλωσσίας κυριαρχεί στην κατηγορία Β των μαθητών και στις οικογένειές τους. Οι οικογένειες που προσανατολίζονται στο κοινωνικοπολιτισμικό σύστημα της χώρας υποδοχής, στοχεύουν σε μία μακροπρόθεσμη παραμονή στη χώρα αυτή και στην ένταξη των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημά της και, τέλος, έχουν αποκοπεί από τη μειονότητά τους, έχουν φτάσει σ' ένα τέτοιο βαθμό ενδοοικογενειακής διγλωσσίας, που η Γ2 (γερμανική γλώσσα) είναι η κυρίαρχη γλώσσα επικοινωνίας (βλέπε ΜΕΡΟΣ II σταθερή ενδοεθνική διγλωσσία). Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι οικογένειες αυτές βρίσκονται στο δρόμο για μια μονογλωσσία, με γλώσσα επικοινωνίας τη Γερμανική.

Ο Ε τύπος διγλωσσίας εμφανίζεται συνήθως σε μεικτές οικογένειες ή οικογένειες που προσανατολίζονται στο κοινωνικοπολιτισμικό σύστημα της χώρας υποδοχής που έχουν αποκοπεί από την ελληνική κοινότητα. Τα άτομα που ανήκουν σ' αυτόν τον τύπο διγλωσσίας είναι σχεδόν μονόγλωσσα¹. Οι γνώσεις τους στην Ελληνική είναι τόσο περιορισμένες, ώστε κατανοούν με μεγάλη δυσκολία τον ελληνόγλωσσο συνομιλητή τους και δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν την ελληνική γλώσσα, ή την χρησιμοποιούν μόνο σε «θ.σμοθετημένες» επικοινωνιακές περιστάσεις, π.χ. στο Μάθημα Μητρικής Γλώσσας. Πρόκειται δηλαδή γι' αυτούς τους μαθητές των ΤΜΓ, με τους οποίους οι έλληνες δάσκαλοι έχουν σοβαρές δυσκολίες επικοινωνίας στην Ελληνική (βλέπε 1.5.2 Οι περιορισμένες γνώσεις στην Ελληνική δεν σημαίνουν φυσικά ότι το άτομο δεν έχει συνείδηση της κοινωνικοπολιτισμικής του προέλευσης, και ότι διαθέτει μια μονοπολιτισμική (γερμανική) ταυτότητα. Η ψευδοδιγλωσσία μπορεί να εξελιχθεί σε πραγματική διγλωσσία ή σε μονογλωσσία, ανάλογα με την εκπαίδευση του ατόμου.

Στους μαθητές που παρακολουθούν γερμανικές κανονικές τάξεις και παράλληλα και το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας (κατηγορία Α) εμφανίζονται όλοι οι τύποι διγλωσσίας. Οι αναλύσεις του κεφαλαίου 1.6 μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι ο Γ τύπος διγλωσσίας εμφανίζεται κυρίως στους μαθητές του κύριου σχολείου, ενώ ο Δ τύπος στους μαθητές του γυμνασίου. Οι μαθητές του κύριου σχολείου κατέχουν αναμφισβήτητα σε χαμηλότερο βαθμό τη Γερμανική απ' ό,τι οι μαθητές του πρακτικού σχολείου και του γυμνασίου. Οι γλωσσικές και λοιπές δυσκολίες τους είναι

1. Η μονογλωσσία αυτή μπορεί να οφείλεται εκτός από τους παραπάνω λόγους και στο ότι π.χ. το παιδί το ανέθρεψε μια Γερμανίδα Babysitter.

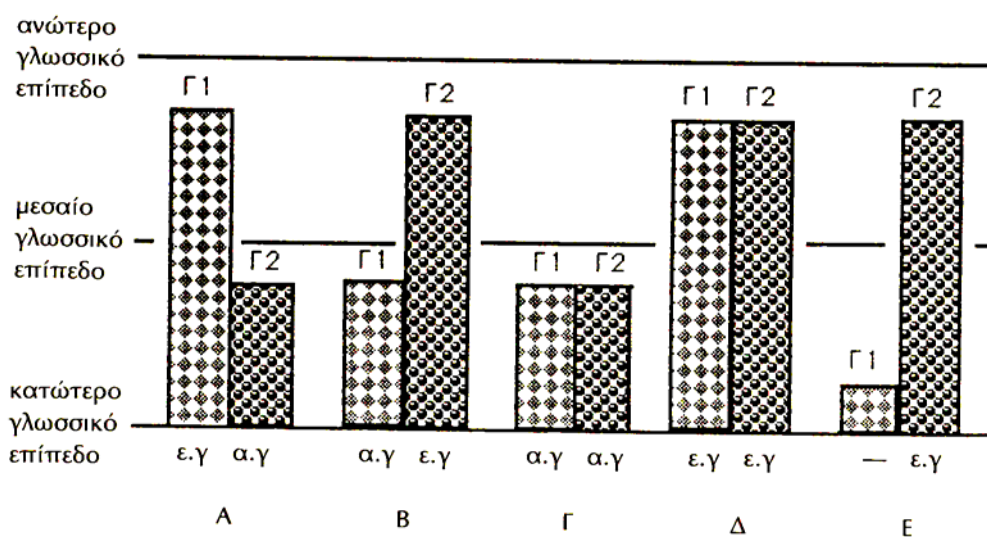
μάλιστα τόσες, που περισσότεροι από το ένα τέταρτο των μαθητών αυτών αποφοιτούν από το σχολείο χωρίς απολυτήριο¹. Από την άλλη μεριά, οι μαθητές αυτού του σχολείου δηλώνουν ότι έχουν στα Ελληνικά τις ίδιες ή και περισσότερες δυσκολίες απ' ό,τι οι μαθητές του πρακτικού σχολείου και του γυμνασίου. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές του κύριου σχολείου απειλούνται, περισσότερο από κάθε άλλη ομάδα μαθητών, από μια διπλή ημιγλωσσία. Ιδιαίτερα στην περίπτωση των ατόμων που έχουν ανεπάρκεια στις δύο γλώσσες, οι γλωσσικές παρεμβολές είναι αναπόφευκτες επειδή η μία γλώσσα συμπληρώνει τα κενά της άλλης (βλέπε επίσης 1.3.1.2.4).

Η εμφάνιση όλων των τύπων διγλωσσίας στους μαθητές που παρακολουθούν γερμανικές κανονικές τάξεις (κατηγορίες μαθητών Α και Β) αποτελεί έκφραση της γλωσσικής ανομοιογένειας που διακρίνει αυτούς τους μαθητές. Η ανομοιογένεια αυτή τεκμηριώνεται από τις δηλώσεις των δασκάλων, καθώς και από τις δηλώσεις των ίδιων των μαθητών και των γονέων τους.

Η παρακάτω γραφική παράσταση των πέντε τύπων διγλωσσίας βοηθά στην καλύτερη κατανόηση και συνειδητοποίηση της γλωσσικής ανομοιογένειας των μαθητών, στους οποίους απευθύνεται το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας, (βλέπε επίσης σημείο 1.8.2).

---

1. Το σχολικό έτος 1981/82 αποφοίτησαν στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία 39,7% των αλλοδαπών μαθητών χωρίς το απολυτήριο του κύριου σχολείου. Το αντίστοιχο ποσοστό για το σχολικό έτος 1984/85 ανέρχεται σε 24,9%. Τα αντίστοιχα ποσοστά των Γερμανών μαθητών ανέρχονται σε 12,9% και 5,4%. (MAGS Zahlenspiegel 1982 και 1986).

Διάγραμμα 6: Τύποι διγλωσσίας*

Γ1 = Πρώτη Γλώσσα (Ελληνική)
 Γ2 = Δεύτερη Γλώσσα (Γερμανική)

ε.γ = επαρκείς γνώσεις
 α.γ = ανεπαρκείς γνώσεις

*Διευκρινίζουμε ότι οι παραπάνω πέντε τύποι διγλωσσίας δεν είναι θεωρητικοί, αλλά υπαρκτοί. Δηλαδή εκπροσωπούνται με σημαντικό ποσοστό στο δείγμα.

1.8 Σύνοψη των αποτελεσμάτων συμπεράσματα και προτάσεις

1.8.1 Οι γονείς

Από τις αναλύσεις του σημείου 1.2.2. (δημογραφικά στοιχεία) προκύπτει ότι οι γονείς του δείγματος παρουσιάζουν μια ομοιογένεια αναφορικά με:

- τη μεταναστευτική τους βιογραφία
- την επαγγελματική τους κατάσταση
- τις γραμματικές τους γνώσεις και, τέλος,
- τις γνώσεις τους στη Γερμανική.

Σχετικά με τις γνώσεις στη Γερμανική υπενθυμίζουμε ότι η Β κατηγορία γονέων (γονείς των οποίων τα παιδιά δεν παρακολουθούσαν το ΜΜΓ) παρουσιάζει μια ελαφρά απόκλιση. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους, αυτοί ομιλούν τη γερμανική γλώσσα καλύτερα από τις άλλες δύο κατηγορίες των γονέων. Υπενθυμίζουμε επίσης ότι οι οικογένειες αυτές είχαν περισσότερες δυνατότητες για την εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας απ' ότι οι άλλες κατηγορίες των οικογενειών.

Οι παραπάνω αποκλίσεις μπορούν να ερμηνευθούν ως ενδείξεις τόσο για το βαθμό ενσωμάτωσης αυτών των οικογενειών στην κοινωνία της χώρας υποδοχής, όσο και για τους κοινωνικοπολιτισμικούς και μελλοντικούς τους προσανατολισμούς.

Γενικά μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι γονείς του δείγματος είναι ομοιογενείς σχετικά με τη μεταναστευτική βιογραφία και το κοινωνικό τους status, διαφοροποιούνται όμως αναφορικά με την αντιμετώπιση της σχολικής-επαγγελματικής σταδιοδρομίας των παιδιών τους.

Έχοντας ως βάση τις εκπαιδευτικές επιλογές των γονέων, μπορούμε να τους κατατάξουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Σ' αυτούς που επιλέγουν το Ελληνικό Σχολείο για τα παιδιά τους (κατηγορία Γ) και σ' εκείνους που επιλέγουν το γερμανικό (κατηγορίες Α και Β). Οι επιλογές των γονέων είναι φυσικά σε πολλές περιπτώσεις αναπόφευκτες και έμμεσα τους επιβάλλονται, αφού οι γονείς δεν έχουν πάντα τη δυνατότητα να επιλέξουν ανάμεσα στο ελληνικό και στο γερμανικό σχολείο, οι ίδιες αποτελούν όμως παράλληλα και έκφραση των προσανατολισμών και των μελλοντικών τους σχεδίων. Παρόλο που οι γονείς (των διαφόρων κατηγοριών) δεν παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές σχετικά με τις προθέσεις τους να παλιννοστήσουν (βλέπε 1.3.2), θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι εκείνοι που επιλέγουν το γερμανικό σχολείο, προσανατολίζονται τουλάχιστο σε μια μακροπρόθεσμη παραμονή στη χώρα υποδοχής. Επιπλέον θεωρούν το γερμανικό σχολείο «καταλληλότερο», για τα παιδιά τους, απ' ό,τι το ελληνικό.

Μεταξύ των γονέων τώρα που προτιμούν το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα υπάρχει μια συγκεκριμένη διαφοροποίηση. Από τη μια μεριά έχουμε την πλειοψηφία των γονέων που στέλνουν τα παιδιά τους στο γερμανικό σχολείο και παράλληλα στο ΜΜΓ, και από την άλλη μια μικρή μερίδα γονέων οι οποίοι δεν στέλνουν τα παιδιά τους στο ΜΜΓ (βλέπε 1.3.2). Σύμφωνα με τις δηλώσεις αυτών των γονέων, οι λόγοι που τους εξαναγκάζουν να μη στέλνουν τα παιδιά τους στο ΜΜΓ, είναι αντικειμενικοί (βλέπε 1.3.2.) και δεν οφείλονται σε ιδιαίτερους κοινωνικοπολιτισμικούς προσανατολισμούς ή στην αφομοίωση τους στη γερμανική κοινωνία. Αν παραδεχτούμε ότι οι δηλώσεις αυτές των γονέων είναι ειλικρινείς, τότε θα πρέπει να συμπεράνουμε, ότι η διαφορετική αντιμετώπιση του ΜΜΓ, από τους γονείς των κατηγοριών Α και Β, οφείλεται στις συνθήκες διεξαγωγής αυτού του μαθήματος και όχι σε κάποια διαφορετική «ιδεολογία».

Αυτό σημαίνει ότι δεν χρειάζεται να πείσουμε τους γονείς, που δεν στέλνουν τα παιδιά τους στο ΜΜΓ, για την αναγκαιότητα της παρακολούθησης του μαθήματος και για τα οφέλη που ενδεχομένως αποκομίζουν τα παιδιά τους απ' αυτό, αλλά εκείνο που πρέπει να κάνουμε είναι να βελτιώσουμε τις συνθήκες διεξαγωγής του μαθήματος για να κερδίσουμε και τους γονείς και τα παιδιά. Τελειώνοντας θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι οι οικογένειες από μεικτούς γάμους αποτελούν *de jure* και *de facto* μια ιδιαίτερη κατηγορία οικογενειών, οι οποίες όμως δεν εκπροσωπούνται σχεδόν καθόλου στο δείγμα μας, και κατά συνέπεια, δεν μπορούμε να συνάγουμε από το συγκεκριμένο εμπειρικό υλικό συμπεράσματα για τις οικογένειες αυτές.

1.8.2 Οι μαθητές

Με βάση τη μορφή εκπαίδευσης που ακολουθούν οι μαθητές, τους κατατάξαμε σε τρεις κατηγορίες: στους μαθητές που παρακολουθούν ένα γερμανικό σχολείο και παράλληλα το ΜΜΓ (κατηγορία Α), στους μαθητές που παρακολουθούν ένα γερμανικό σχολείο, αλλά δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ (κατηγορία Β) και, τέλος, στους μαθητές που παρακολουθούν ένα Ελληνικό Σχολείο (κατηγορία Γ).

Επειδή το κύριο αντικείμενο της έρευνάς μας είναι οι κατηγορίες Α και Β, θα περιοριστούμε στο συγκεκριμένο χωρίο μόνο σ' αυτές.

Οι μαθητές των δύο αυτών κατηγοριών παρουσιάζουν μια ομοιογένεια αναφορικά με τη μεταναστευτική τους βιογραφία. Και στις δύο περιπτώσεις κυριαρχεί ο Α τύπος βιογραφίας, δηλαδή τα παιδιά που γεννήθηκαν στη χώρα υποδοχής και κοινωνικοποιούνται κάτω από διπολιτισμικές, διγλωσσικές συνθήκες στη χώρα αυτή. Τα κοινά διπολιτισμικά βιώματα και οι κοινές εμπειρίες δεν συνεπάγονται όμως και ομοιογένεια σχετικά

με τις μαθησιακές προϋποθέσεις αυτών των μαθητών. Οι μαθησιακές προϋποθέσεις των μαθητών των Τμημάτων Μητρικής Γλώσσας δεν είναι ανομοιογενείς μόνο λόγω των διαφορετικών σχολικών τους γνώσεων και εμπειριών (βλέπε διάγραμμα 5), αλλά και εξαιτίας του διαφορετικού βαθμού διείσδυσης της γερμανικής γλώσσας στην κάθε ελληνική οικογένεια και, κατά συνέπεια, της αντίστοιχης συρρίκνωσης της ελληνικής γλώσσας ως επικοινωνιακού μέσου.

Οι γνώσεις του μαθητών στην ελληνική γλώσσα καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα μεταξύ μιας ψευδοδιγλωσσίας, που προσεγγίζει τα όρια της μονογλωσσίας με κυρίαρχη γλώσσα τη γερμανική, και μιας μονόπλευρης διγλωσσίας με κυρίαρχη γλώσσα την ελληνική (βλέπε διάγραμμα 6). Οι διαφοροποιημένες γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών στα Ελληνικά – που συνοδεύονται από επίσης διαφοροποιημένες γνώσεις στα Γερμανικά, καθώς και διαφοροποιημένες γενικές και ειδικές γνώσεις – καθιστούν δύσκολη τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας και περιορίζουν σημαντικά την αποδοτικότητά της.

Από το διάγραμμα 6 προκύπτει ότι συναντούμε στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας τουλάχιστο τρεις διαφορετικές μαθησιακές ομάδες:

- A Μαθησιακή Ομάδα:** Μαθητές που κατέχουν σε υψηλό βαθμό την ελληνική γλώσσα (τύποι διγλωσσίας Α και Δ).
- B Μαθησιακή Ομάδα:** Μαθητές που κατέχουν σε μέτριο ή χαμηλό βαθμό την ελληνική γλώσσα (τύποι διγλωσσίας Β και Γ).
- Γ Μαθησιακή Ομάδα:** Μαθητές των οποίων οι γνώσεις στα Ελληνικά είναι πάρα πολύ περιορισμένες (τύπος διγλωσσίας Ε).

Η διδακτική-μεθοδολογική αντιμετώπιση των προβλημάτων που απορρέουν από την ανομοιογένεια των μαθησιακών και ιδιαίτερα των γλωσσικών, προϋποθέσεων των μαθητών θα ήταν εντελώς διαφορετική, αν οι μαθητές ήταν μονόγλωσσοι. Η κατοχή όμως –σε κάποιο βαθμό– μιας δεύτερης γλώσσας δεν επιτρέπεται να αγνοηθεί, αλλά πρέπει να αποτελέσει τη βάση για κάθε διδακτική-μεθοδολογική σκέψη που αφορά το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας.

Στα πλαίσια του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας θα πρέπει να αξιοποιηθεί, όσο το δυνατό περισσότερο, το μορφωτικό κεφάλαιο που φέρνουν οι μαθητές από το γερμανικό σχολείο.

A Μαθησιακή Ομάδα (ΜΟ)

Στην περίπτωση της πρώτης ΜΟ η αξιοποίηση αυτού του κεφαλαίου (τύπος διγλωσσίας Δ) θα οδηγούσε π.χ. σε μια συνειδητοποίηση της διγλωσσίας από το μαθητή, και κατά συνέπεια, σε μια εμπάνθυση στη δομή της ελληνικής γλώσσας. Αυτή η μαθησιακή ομάδα μπορεί φυσικά να ε-

ξελιχθεί και να επιτύχει με κύριο εργαλείο της την Ελληνική και χωρίς τη βοηθητική χρήση της δεύτερης γλώσσας (Γ2), επειδή οι γνώσεις της στην πρώτη γλώσσα (Γ1) είναι αρκετά υψηλές. Στην πρώτη ΜΟ, επομένως, η βοηθητική χρήση της Γερμανικής είναι σκόπιμη, αλλά δεν είναι αναγκαία.

Β Μαθησιακή Ομάδα

Η δεύτερη ΜΟ διαφοροποιείται σ' αυτούς που κατέχουν τη Γ2 σε υψηλό βαθμό (τύπος διγλωσσίας Β) και σ' εκείνους που την κατέχουν σε μέτριο ή χαμηλό βαθμό (τύπος διγλωσσίας Γ). Η βοηθητική χρήση της Γ2 θα μπορούσε να βοηθήσει σημαντικά την πρώτη υποομάδα στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας (Γ1). Αυτή η υποομάδα αποτελεί βέβαια για το δάσκαλο ένα «πρόβλημα», οι προοπτικές εξέλιξής της όμως δεν είναι προβληματικές.

Αντίθετα, οι προοπτικές της δεύτερης υποομάδας (τύπος διγλωσσίας Γ) είναι πολύ προβληματικές· αυτή η υποομάδα απειλείται από ένα διπλό αναλφαριθμητισμό. Μια προώθηση αυτής της υποομάδας είναι δυνατή μόνο μέσα από ειδικά αντισταθμιστικά μέτρα, που κάτω από τις σημερινές συνθήκες διεξαγωγής του ΜΜΓ είναι πολύ δύσκολα, αν όχι αδύνατα.

Γ Μαθησιακή Ομάδα

Η τρίτη ΜΟ φαίνεται ως η πλέον προβληματική, επειδή τα μέλη της προσεγγίζουν τα όρια της μονογλωσσίας με κυρίαρχη γλώσσα την Γ2, συνδιδάσκονται όμως με τα μέλη της πρώτης ΜΟ.

Στην περίπτωση των μαθητών της τρίτης ΜΟ θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η Ελληνική είναι πια γι' αυτούς ξένη γλώσσα και, κατά συνέπεια, πρέπει να την διδάχουν και με ανάλογο τρόπο. Η άποψή μας είναι ότι και γι' αυτούς ακόμα τους μαθητές η Ελληνική δεν είναι ξένη γλώσσα στην παραδοσιακή έννοια του όρου. Οι γλωσσικές γνώσεις που μπορεί να χρησιμοποιήσει κάθε στιγμή η ομάδα αυτή είναι βέβαια πολύ περιορισμένες, όμως οι γλωσσικές γνώσεις που βρίσκονται σε μια παθητική κατάσταση, το πολιτισμικό κεφάλαιο, και, τέλος, η συνείδηση για την εθνική-πολιτισμική τους καταγωγή, που σίγουρα απέκτησαν –σε κάποιο βαθμό– από την οικογένειά τους, δεν μας επιτρέπουν να κατατάξουμε αυτούς τους μαθητές στην κατηγορία των μονοπολιτισμικών και μονόγλωσσων ατόμων. Το πολιτισμικό κεφάλαιο που φέρνουν οι μαθητές, από την οικογένειά τους και το μορφωτικό κεφάλαιο (κυρίως οι γνώσεις στη Γερμανική) που απέκτησαν στο γερμανικό σχολείο, αποτελούν μια σταθερή βάση για μια επιτυχή εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Μια εξατομικευμένη διδασκαλία θα μπορούσε να οδηγήσει αυτούς τους μαθητές σε σύντομο χρονικό διάστημα στο επίπεδο των μαθητών του Β τύπου διγλωσσίας (βλέπε διάγραμμα 6).

Οι ανομοιογενείς γλωσσικές προϋποθέσεις των μαθητών, το διπολιτι-

σμικό μορφωτικό τους κεφάλαιο και, τέλος, η υιοθέτηση της διδακτικής αρχής, βάσει της οποίας θα πρέπει να αξιοποιηθεί στα πλαίσια του ΜΜΓ το μορφωτικό κεφάλαιο που φέρνουν οι μαθητές από το γερμανικό σχολείο, έχουν φυσικά συνέπειες για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που διδάσκουν στα ΤΜΓ, την οργάνωση του ΜΜΓ και τη διαμόρφωση των μέσων διδασκαλίας και μάθησης. Μ' αυτές τις συνέπειες θα ασχοληθούμε στα σημεία 1.8.3, 1.8.4.1 και 1.8.4.2. Πριν όμως προχωρήσουμε σ' αυτά τα σημεία θα πρέπει να κάνουμε μια ουσιαστική διευκρίνιση.

Η αποδοχή της διδακτικής αρχής ότι η Γ2 μπορεί να χρησιμοποιηθεί βοηθητικά στο ΜΜΓ, θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι το διδακτικό υλικό που χρησιμοποιείται στα ΤΜΓ, πρέπει να είναι δίγλωσσο. Η κατασκευή δίγλωσσου διδακτικού υλικού εγκυμονεί, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, τουλάχιστο τους παρακάτω κινδύνους:

Πρώτο θα ενίσχυε την όσμωση των δύο γλωσσών και δεύτερο, οι μαθητές που έχουν δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα, θα κατέφευγαν συνεχώς στην ευκολότερη γι' αυτούς γλώσσα, δηλαδή τη γερμανική. Το δίγλωσσο διδακτικό υλικό θα λειτουργούσε, δηλαδή, μάλλον ανασταλτικά στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Για να αποφευχθούν οι παραπάνω κίνδυνοι θα πρέπει, λοιπόν, το διδακτικό υλικό, που παίρνουν οι μαθητές στο χέρι, να είναι **κατά κανόνα** μονόγλωσσο. Η αξιοποίηση, δηλαδή, των γνώσεων στην Γερμανική, και γενικά του μορφωτικού κεφαλαίου που φέρνουν οι μαθητές από το γερμανικό σχολείο, δεν θα γίνει μέσα από το διδακτικό υλικό που θα δίνεται στους μαθητές, αλλά θα πρέπει να αναζητηθούν άλλες δυνατότητες αξιοποίηση αυτού του κεφαλαίου. Μια τέτοια δυνατότητα μπορούν να αποτελέσουν για παράδειγμα οι δάσκαλοι.

1.8.3 Οι δάσκαλοι

Οι δάσκαλοι που διδάσκουν στα ΤΜΓ αντιμετωπίζουν, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους (βλέπε 1.5.3), σοβαρές δυσκολίες που δεν οφείλονται μόνο στην ανομοιογένεια του μαθητικού πληθυσμού, και στις δυσμενείς συνθήκες διεξαγωγής του ΜΜΓ, αλλά και στην ελλιπή προετοιμασία τους για ένα τόσο δύσκολο έργο.

Πολλοί απ' αυτούς είναι μονόγλωσσοι, ενώ πρέπει να διδάξουν δίγλωσσους μαθητές. Ο μονόγλωσσος¹ έλληνας δάσκαλος όχι μόνο δεν μπορεί να αξιοποιήσει το διπολιτισμικό-διγλωσσικό κεφάλαιο των μαθητών του, αλλά αδυνατεί να αναλύσει και να αντιμετωπίσει τις γλωσσικές δυ-

---

1. Ο μονόγλωσσος δάσκαλος συνήθως δεν γνωρίζει το κοινωνικοπολιτισμικό και εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας υποδοχής και δεν μπορεί να αναλύσει και να κατανοήσει τις διπολιτισμικές-διγλωσσικές συνθήκες κοινωνικοποίησης των μαθητών του.

σκολίες και τα λάθη των μαθητών του στα Ελληνικά, επειδή οι δυσκολίες αυτές, έχουν να κάνουν πολλές φορές με την επίδραση που ασκεί η γλώσσα της χώρας υποδοχής στην Ελληνική.

Αντίθετα, ο δίγλωσσος και κατάλληλα επιμορφωμένος δάσκαλος είναι σε θέση να αναλύσει τις δυσκολίες και τα λάθη των μαθητών του, να τα προβλέψει και κατά ένα μέρος να τα προλάβει μέσα από μια κατάλληλα προπαρασκευασμένη διδασκαλία.

Όπως τονίσαμε και στο σημείο 1.5.3.3, η «αντιπαραθετική-συγκριτική» χρήση της Γερμανικής δεν πρέπει να συνετελείται κατά την ώρα της διδασκαλίας από το μαθητή, αλλά πολύ περισσότερο από το δάσκαλο στα πλαίσια της προπαρασκευής της διδασκαλίας του.

Η ευκαιριακή, «λειτουργική» χρήση της Γ2 (βλέπε 1.5.3.3) βοηθάει βέβαια τους μαθητές, δεν εξαντλεί όμως τις δυνατότητες αξιοποίησης της στα πλαίσια του ΜΜΓ.

Η αξιοποίηση της Γ2 πρέπει να πραγματώνεται μέσα από τη δομή και τη μέθοδο της διδασκαλίας. Το ζητούμενο, δηλαδή, δεν είναι μια δίγλωσση διδασκαλία –στα πλαίσια του ΜΜΓ–, αλλά μια κατά το δυνατό μονόγλωσση διδασκαλία, η οποία όμως στηρίζεται διδακτικά – μεθοδολογικά στις δίγλωσσες προϋποθέσεις των μαθητών.

Η «αντιπαραθετική-συγκριτική» διδασκαλία μπορεί να εφαρμοσθεί, όχι μόνο στο μάθημα των Ελληνικών, αλλά και στο μάθημα των «Στοιχείων Πολιτισμού»¹.

Η αντιπαραθετική σύγκριση και ανάλυση ιστορικών γεγονότων, καθώς και των σύγχρονων οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών εξελίξεων στις δύο χώρες, θα μπορούσε π.χ. να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τις ιστορικές σχέσεις των δύο χωρών και να συνειδητοποιήσουν ποιοι είναι οι λόγοι που ώθησαν τους γονείς τους στη μετανάστευση, και κάτω από ποιές συνθήκες λαμβάνει χώρα η κοινωνικοποίησή τους.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την υλοποίηση μιας διδασκαλίας που αξιοποιεί το διπολιτισμικό-διγλωσσικό κεφάλαιο των μαθητών είναι: η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών γύρω από τις διπολιτισμικές-διγλωσσικές συνθήκες κοινωνικοποίησης των μαθητών και η παροχή κατάλληλων διδακτικών-μεθοδολογικών οδηγιών μέσα από τα βιβλία για τους δασκάλους, που θα συνοδεύουν τα βιβλία για τους μαθητές.

---

1. Εννοούμε το μάθημα της Πατριδογνωσίας (Landeskunde), όπως το αποκαλούν επίσημα οι γερμανικές εκπαιδευτικές υπηρεσίες.

1.8.4 Το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας

1.8.4.1 Οργάνωση του Μαθήματος Μητρικής Γλώσσας

Από τις αναλύσεις του σημείου 1.5.1 προκύπτει ότι ο ρόλος του ΜΜΓ είναι περιθωριακός, επειδή –μεταξύ των άλλων–:

- η παρακολούθησή του είναι προαιρετική (εξαίρεση αποτελεί το κρατίδιο της Έσσης).
- οι επιδόσεις των μαθητών στη μητρική τους γλώσσα δεν παίζουν κανένα ρόλο στη σχολική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία.
- το ΜΜΓ γίνεται κατά κανόνα απογευματικές ώρες ή τις τελευταίες ώρες του πρωινού προγράμματος.
- οι ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας, σε πολλές περιπτώσεις, είναι πολύ λίγες.

Για να λειτουργήσει σωστά και αποδοτικά το ΜΜΓ, πρέπει να ενταχθεί στο κανονικό πρόγραμμα των μαθητών και να αποκτήσει το status ενός κανονικού μαθήματος (ordentliches-Lehrfach). Ένα τέτοιο status θα είχε –μεταξύ των άλλων– ως συνέπεια μια οργανωτική ομοιογένεια του ΜΜΓ και θα διευκόλυνε σημαντικά και την κατασκευή διδακτικού υλικού για το μάθημα αυτό.

Κάτω από τις σημερινές συνθήκες το διδακτικό υλικό για το ΜΜΓ θα πρέπει να απευθύνεται σε μαθητές που διδάσκονται την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό 1-2 ώρες εβδομαδιαίως (μίνιμουμ) και σε μαθητές που διδάσκονται 8-10 ώρες (μάξιμουμ). Αν λάβουμε υπόψη μας αυτό το δεδομένο, καθώς επίσης ότι η διάρκεια διδασκαλίας του μαθήματος –στην καλύτερη περίπτωση– είναι 40 εβδομάδες σε ένα σχολικό έτος (συνήθως είναι μόνο 35 εβδομάδες) και, τέλος, ότι στα πλαίσια του ΜΜΓ θα πρέπει, εκτός από τη γλώσσα (ελληνικά) να διδαχθούν και «Στοιχεία Πολιτισμού», τότε οι ώρες διδασκαλίας που πρέπει να καλύψει το διδακτικό υλικό κατά τη διάρκεια ενός σχολικού έτους κυμαίνονται θεωρητικά μεταξύ 0 και 120 για το μάθημα «Στοιχεία Πολιτισμού» και 80-200 για το μάθημα «Ελληνικά» (βλέπε πίνακα 41). Στην ουσία βέβαια οι ώρες διδασκαλίας ενός σχολικού έτους δεν ξεπερνούν για το μάθημα «Στοιχεία Πολιτισμού» τις 80 και για τη διδασκαλία της γλώσσας τις 160.

1.8.4.2 Διδακτικό υλικό

Στο σημείο 1.5.4 αναφερθήκαμε στις αδυναμίες των μέσων διδασκαλίας και μάθησης που χρησιμοποιούνται στο ΜΜΓ, καθώς επίσης στην κριτική των μαθητών και των δασκάλων πάνω σ' αυτά και, τέλος, στις προτάσεις των δασκάλων για τη διαμόρφωση κατάλληλου διδακτικού υλικού για το ΜΜΓ.

Στο συγκεκριμένο χωρίο δεν θα κάνουμε συγκεκριμένες προτάσεις για τη μορφή και το περιεχόμενο του διδακτικού υλικού, αλλά θα περιοριστούμε απλά να υπογραμμίσουμε τρεις βασικές προϋποθέσεις που θα πρέπει να εκπληρώνει ένα τέτοιο υλικό.

Το διδακτικό υλικό θα πρέπει να είναι έτσι διαμορφωμένο και διαφοροποιημένο ώστε:

1. να επιτρέπει μια εσωτερική διαφοροποίηση στα πλαίσια μιας τάξης ή ενός τμήματος και να ικανοποιεί τις μαθησιακές ανάγκες των διαφόρων μαθησιακών ομάδων (βλέπε 1.8.2).
2. να αξιοποιεί το μορφωτικό κεφάλαιο που φέρνουν οι μαθητές από την οικογένειά τους και από το γερμανικό σχολείο,
3. να μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποδοτικά ανάλογα με τις διαθέσιμες ώρες διδασκαλίας (βλέπε πίνακα 41).

Σε προηγούμενο σημείο (βλέπε 1.8.2) αναφέραμε ότι το διδακτικό υλικό που παίρνουν οι μαθητές στο χέρι θα πρέπει να είναι μονόγλωσσο. Δεν αποκλείσαμε όμως και τη χρήση δίγλωσσου υλικού. Οι γνώσεις των μαθητών στη Γερμανική θα μπορούσαν π.χ. να αξιοποιηθούν μέσα από ένα γερμανοελληνικό και ελληνογερμανικό λεξικό προσαρμοσμένο στην ύλη του ΜΜΓ, καθώς και στις καθημερινές ανάγκες και το γλωσσικό επίπεδο των μαθητών. Ο περιορισμός της όσμωσης των δύο γλωσσών (γλωσσικές παρεμβολές, εναλλαγή του γλωσσικού κώδικα) και η συνειδητοποίηση της διγλωσσίας θα μπορούσαν, τέλος, να επιτευχθούν, όχι μόνο μέσα από μια κατάλληλα προπαρασκευασμένη διδασκαλία, αλλά και με τη βοήθεια κειμένων αντικείμενο των οποίων θα ήταν η λεγόμενη γλώσσα των μεταναστών (Migrantensprache)¹.

---

1. Ως παράδειγμα αναφέρουμε μια επικοινωνιακή περίπτωση που μπορεί να επαναληφθεί σε κάθε ελληνική οικογένεια που ζει στη Γερμανία. Η οικογένεια καταστρώνει το πρόγραμμα της επόμενης ημέρας, ο πατέρας απευθυνόμενος στη μητέρα και στο γιο του λέει:

«Εγώ αύριο το πρωί θα πάω το Γιαννάκη στο Kindergarten και στη συνέχεια θα πάω στο Arbeitsamt. Άμα τελειώσω θα περάσω από την Krankenkasse να πάρω μερικά Krankenscheine και μετά θα έλθω στο Kaufhof για να ψωνίσουμε. Μέχρι τότε θα έχει τελειώσει και ο Γιαννάκης και θα περάσουμε να τον πάρουμε για να έρθουμε στο σπίτι.

Εσύ Γιαννάκη να μα περιμένεις έξω από το Kindergarten».

ΠΙΝΑΚΑΣ 41: Ώρες διδασκαλίας των μαθημάτων «Στοιχεία Πολιτισμού» και «Ελληνικά» σ' ένα σχολικό έτος*

Διαθέσιμες διδ. ώρες		από τις διαθέσιμες διδ. ώρες διαθέτονται για το μάθημα			
εβδομαδ.*	σχ. έτος (× 35) ¹	Στοιχεία Πολιτισμού		Ε λ λ η ν ι κ ά	
		εβδομαδ.	σχ. έτος (× 35) ¹	εβδομαδ.	σχ. έτος (× 35) ¹
2	70	ευκαιριακά	—	2	70
3	105	1	35	2	70
4	140	1	35	3	105
5	175	2	70	3	105
6	210	2	70	4	140
8 ²	245	3	105	5	175

* Βλέπε επίσης 1.5.1.

1. Για να βρούμε το σύνολο των διδακτικών ωρών για ένα σχ. έτος πολλαπλασιάζουμε τις διαθέσιμες ώρες ανά εβδομάδα επί 35 εβδομάδες.
2. Περιορίζουμε τους υπολογισμούς μας στις 8 ώρες, επειδή, σύμφωνα με τις μέχρι τώρα εμπειρίες, οι μαθητές δεν παρακολουθούν περισσότερο από 6-8 ώρες εβδομαδιαίως το ΜΜΓ. Η προσφορά δηλαδή 10 ωρών εβδομαδιαίως δεν συνεπάγεται μια 10ωρη παρακολούθηση από τους μαθητές.

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΠΙΝΑΚΕΣ**

ΠΙΝΑΚΑΣ Π1: Κατανομή του δείγματος των μαθητών κατά τόπο κατοικίας και τάξη

τόπος κατοικίας	τ ά ξ η						σύνολο απόλ. %	
	Δ΄ απόλ. %		Ε΄ απόλ. %		ΣΤ΄ απόλ. %			
Köln	19	19,4	31	31,6	48	49,0	98	27,5
Düsseldorf	41	33,3	19	15,4	63	51,2	123	34,6
Essen	14	20,9	28	41,8	25	37,3	67	18,8
Sauerland	26	38,2	20	29,4	22	32,4	68	19,1
Σύνολο	100	28,1	98	27,5	158	44,4	356	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ Π2: Κατανομή του δείγματος των μαθητών κατά τόπο κατοικίας και φύλο

τόπος κατοικίας	φ ύ λ ο				σύνολο απόλ. %	
	αγόρι απόλ. %		κορίτσι απόλ. %			
Köln	42	42,9	56	57,1	98	27,5
Düsseldorf	51	41,5	72	58,1	123	34,6
Essen	34	50,7	33	49,3	67	18,8
Sauerland	33	48,5	35	51,5	68	19,1
Σύνολο	160	44,9	196	55,1	356	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ Π3: Κατανομή του δείγματος των μαθητών κατά τόπο κατοικίας και τύπο γερμανικού σχολείου

τόπος κατοικίας	τύπος σχολείου						
	βασικό σχολείο απόλ. %	κύριο σχολείο απόλ. %	πρακτικό σχολείο απόλ. %	γυμνάσιο απόλ. %	ενιαίο σχολείο απόλ. %	ειδικό σχολείο απόλ. %	σύνολο απόλ. %
Köln	18 18,4	63 64,3	7 7,1	10 10,2	- -	- -	98 27,5
Düsseldorf	40 32,4	34 27,6	7 5,7	39 31,7	- -	3 2,4	123 34,6
Essen	12 17,9	18 26,9	14 29,9	20 29,9	2 3,0	1 1,5	67 18,8
Sauerland	29 42,6	25 36,8	8 11,8	5 7,4	- -	1 1,5	68 19,1
Σύνολο	99 27,8	140 39,3	36 10,1	74 20,8	2 0,6	5 1,4	356 100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ Π4: Γλώσσα στην οποία διάβασαν οι μαθητές τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους

κατηγορία μαθητών	n	διάβασε τις ερωτήσεις στα		Σύνολο n = 691
		Ελληνικά n = 482	Γερμανικά n = 209	
A	n = 334	55,4	44,6	48,3
B	n = 25	4,0	96,0	3,6
Γ	n = 332	89,2	10,8	48,0
Σύνολο	n = 691	69,8	30,2	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ Π5: Στάση των γονέων απέναντι στη Γερμανική ως γλώσσα επικοινωνίας των παιδιών τους, σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών

κατηγορία μαθητών	όταν τα αδέρφια ομιλούν μεταξύ τους Γερμανικά, οι γονείς τους αντιδρούν			σύνολο n = 712
	ουδέτερα n = 564	κριτικά n = 137	αρνητικά n = 11	
A n = 350	72,9	25,4	1,7	49,2
B n = 25	72,0	28,0	0,0	3,5
Γ n = 337	86,4	29,9	1,5	47,3
Σύνολο n = 712	79,2	19,2	1,5	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ Π6: Συνάρτηση μεταξύ της κατηγορίας μαθητών και της επιθυμίας για παλιννόστηση

κατηγορία μαθητών	επιθυμεί να παλιννοστήσει			σύνολο n = 733
	όχι n = 62	ναι n = 487	δεν ξέρω n = 184	
A n = 350	10,3	58,3	31,4	47,7
B n = 26	23,1	34,6	42,3	3,5
Γ n = 357	5,6	76,8	17,6	48,7
Σύνολο n = 733	8,5	66,4	25,1	100,0

$$\chi^2 = 41,12$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.3.1*: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου και του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών (προφορικός λόγος)

τύπος σχολείου	ομιλούν σωστότερα (σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή τους)			σύνολο n = 249
	Ελληνικά n = 42	Γερμανικά n = 105	το ίδιο n = 102	
κύριο σχολείο n = 139	24,5	33,1	42,4	55,8
πρακτικό σχολείο n = 36	8,3	55,6	36,1	14,5
γυμνάσιο n = 74	6,8	52,7	40,5	29,7
Σύνολο n = 249	16,9	42,2	41,0	100,0

$x^2 = 17,26$

df = 4

p = 0,001

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.3.2: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου και του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών (γραπτός λόγος)

τύπος σχολείου	γράφουν σωστότερα (σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή τους)			σύνολο n = 248
	Ελληνικά n = 41	Γερμανικά n = 129	το ίδιο n = 78	
κύριο σχολείο n = 139	21,6	42,4	36,0	56,0
πρακτικό σχολείο n = 35	17,1	68,6	14,3	14,1
γυμνάσιο n = 74	6,8	62,2	31,1	29,8
Σύνολο n = 248	16,5	52,0	31,5	100,0

$x^2 = 16,37$

df = 4

p = 0,002

* Το νούμερο 1.6.3 σημαίνει ότι ο πίνακας εντάσσεται στο σημείο 1.6.3 της εργασίας. Οι αριθμοί 1, 2, 3 κλπ. είναι οι αύξοντες αριθμοί των πινάκων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.3.3: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου και των δυσκολιών των μαθητών στα Ελληνικά

τύπος σχολείου	έχουν συντακτικές δυσκολίες στο γραπτό λόγο (σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή τους)		σύνολο n = 155
	όχι n = 109	ναι n = 46	
κύριο σχολείο n = 88	62,5	37,5	56,8
πρακτικό σχολείο n = 23	69,6	30,4	14,8
γυμνάσιο n = 44	86,4	13,6	28,4
Σύνολο n = 155	70,3	29,7	100,0

$\chi^2 = 8,01$

df = 2

p = 0,01

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.3.4: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου και της επισήμανσης των δυσκολιών των μαθητών στα Ελληνικά, από τον έλληνα δάσκαλό τους

τύπος σχολείου	επισήμανση των δυσκολιών στα Ελληνικά από τον έλληνα δάσκαλο (σύμφωνα με τις δηλώσεις των μαθητών)		σύνολο n = 246
	όχι n = 178	ναι n = 68	
κύριο σχολείο n = 138	66,7	33,3	56,1
πρακτικό σχολείο n = 35	85,7	14,3	14,2
γυμνάσιο n = 73	76,7	23,3	29,7
Σύνολο n = 246	72,4	27,6	100,0

$\chi^2 = 6,04$

df = 2

p = 0,04

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.1: Συνάρτηση μεταξύ της αξιολόγησης των δύο γλωσσών από τους μαθητές και του βαθμού κατοχής των γλωσσών

θεωρεί ως χρησιμότερη γλώσσα	ομιλεί σωστότερα (σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή του)			σύνολο n = 349
	Ελληνικά n = 58	Γερμανικά n = 135	το ίδιο n = 156	
ελληνική n = 114	31,6	33,3	35,1	32,7
γερμανική n = 48	8,3	52,1	39,6	13,8
το ίδιο n = 187	9,6	38,5	51,9	53,6
Σύνολο n = 349	16,6	38,7	44,7	100,0

$$\chi^2 = 30,7$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.2: Συνάρτηση μεταξύ της αξιολόγησης των δύο γλωσσών από τους μαθητές και του βαθμού κατοχής των γλωσσών

θεωρεί ως χρησιμότερη γλώσσα	γράφει σωστότερα (σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή του)			σύνολο n = 348
	Ελληνικά n = 58	Γερμανικά n = 187	το ίδιο n = 103	
ελληνική n = 138	30,1	44,2	25,7	32,5
γερμανική n = 48	12,5	68,8	18,8	13,8
το ίδιο n = 187	9,6	55,6	34,8	53,7
Σύνολο n = 348	16,7	53,7	29,6	100,0

$$\chi^2 = 26,48$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.3: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών και της στάσης των μαθητών απέναντι σ' αυτές

ομιλεί σωστότερα (σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή του)	αισθάνεται ως ξένη γλώσσα		σύνολο n = 320
	Ελληνική n = 76	Γερμανική n = 244	
ελληνικά n = 58	12,1	87,9	18,1
γερμανικά n = 119	38,7	61,3	37,2
το ίδιο n = 143	16,1	83,9	44,7
Σύνολο n = 320	23,8	76,3	100,0

$\chi^2 = 23,61$

df = 2

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.4: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών και της στάσης των μαθητών απέναντι σ' αυτές

γράφει σωστότερα (σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή του)	αισθάνεται ως μητρική γλώσσα		σύνολο n = 335
	Ελληνική n = 307	Γερμανική n = 28	
ελληνικά n = 55	98,2	1,8	16,4
γερμανικά n = 182	87,4	12,6	54,3
το ίδιο n = 98	95,9	4,1	29,3
Σύνολο n = 335	91,0	8,4	100,0

$\chi^2 = 9,76$

df = 2

p = 0,007

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.5: Συνάρτηση μεταξύ των δυσκολιών των μαθητών στα Ελληνικά και της στάσης τους απέναντι στις δύο γλώσσες

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά (σύμφωνα με τις δηλώσεις του)	αισθάνεται ως ξένη γλώσσα		σύνολο n = 320
	Ελληνική n = 75	Γερμανική n = 245	
όχι n = 123	12,2	87,8	38,4
ναι n = 197	30,5	69,5	61,6
Σύνολο n = 320	23,4	76,6	100,0

$$\chi^2 = 13,07$$

$$df = 1$$

$$p = 0,003$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.6: Συνάρτηση μεταξύ του φύλου των μαθητών και της αξιολόγησης των δύο γλωσσών από τους ίδιους

φύλο	θεωρεί ως χρησιμότερη γλώσσα			σύνολο n = 351
	Ελληνική n = 115	Γερμανική n = 48	το ίδιο n = 188	
αγόρι n = 157	39,5	13,4	47,1	44,7
κορίτσι n = 194	27,3	13,9	58,8	55,3
Σύνολο n = 351	32,8	13,7	53,6	100,0

$$\chi^2 = 6,13$$

$$df = 2$$

$$p = 0,04$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.7: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου γερμανικού σχολείου, που παρακολουθούν οι μαθητές, και της αξιολόγησης των δυο γλωσσών από τους ίδιους

τύπος σχολείου	θεωρεί ως χρησιμότερη γλώσσα την			σύνολο n = 248
	Ελληνική n = 77	Γερμανική n = 35	το ίδιο n = 136	
HS n = 138	40,6	11,6	47,8	55,6
RS n = 36	38,9	13,9	47,2	14,5
GY n = 74	9,5	18,9	71,6	29,8
Σύνολο n = 248	31,0	14,1	54,8	100,0

$$\chi^2 = 23,11$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.8: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών και της στάσης των μαθητών απέναντι στο ΜΜΓ

ομιλεί σωστότερα	σκέπτεται να διακόψει το ΜΜΓ			σύνολο n = 342
	ποτέ n = 220	κάπου-κάπου n = 106	πολύ τακτικά n = 16	
ελληνικά n = 59	79,1	15,3	5,1	17,3
γερμανικά n = 133	48,9	44,4	6,8	38,9
το ίδιο n = 150	72,0	25,3	2,7	43,9
Σύνολο n = 342	64,3	31,0	4,7	100,0

$$\chi^2 = 24,96$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.9: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών και της στάσης των μαθητών απέναντι στο ΜΜΓ

γράφει σωστότερα	σκέπτεται να διακόψει το ΜΜΓ			σύνολο n = 340
	ποτέ n = 217	κάπου-κάπου n = 106	πολύ τακτικά n = 17	
ελληνικά n = 54	77,8	18,5	3,7	15,9
γερμανικά n = 182	53,8	39,0	7,1	53,5
το ίδιο n = 104	74,0	24,0	1,9	30,6
Σύνολο n = 340	63,8	31,2	5,0	100,0

$$\chi^2 = 18,06$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.10: Συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών των μαθητών στα Ελληνικά και της στάσης τους απέναντι στο ΜΜΓ

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά	σκέπτεται να διακόψει το ΜΜΓ			σύνολο n = 340
	ποτέ n = 219	κάπου-κάπου n = 105	πολύ τακτικά n = 16	
όχι n = 126	72,2	25,4	2,4	37,1
ναι n = 214	59,8	34,1	6,1	62,9
Σύνολο n = 340	64,4	30,9	4,7	100,0

$$\chi^2 = 6,15$$

$$df = 2$$

$$p = 0,04$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.11: Συνάρτηση μεταξύ του φύλου των μαθητών και της στάσης τους απέναντι στο ΜΜΓ

φύλο	σκέπτεται να διακόψει το ΜΜΓ			σύνολο n = 343
	ποτέ n = 220	κάπου-κάπου n = 106	πολύ τακτικά n = 17	
αγόρι n = 154	53,9	39,0	7,1	44,9
κορίτσι n = 189	72,5	24,3	3,2	55,1
Σύνολο n = 343	64,1	30,9	5,0	100,0

$\chi^2 = 13,13$

$df = 2$

$p = 0,00$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.12: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών και της αξιολόγησης των ελλ. και γερμ. βιβλίων από τους μαθητές

γράφει σωστότερα	έχουν ωραιότερες εικόνες			σύνολο n = 347
	ελλην. βιβλ. n = 148	γερμαν. βιβλ. n = 44	το ίδιο n = 155	
ελληνικά n = 57	56,1	10,5	33,3	16,4
γερμανικά n = 186	44,6	17,2	38,2	53,6
το ίδιο n = 104	31,6	5,8	62,5	30,0
Σύνολο n = 347	42,7	12,7	44,7	100,0

$\chi^2 = 23,43$

$df = 4$

$p = 0,00$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.13: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών και της αξιολόγησης των ελλ. και γερμ. βιβλίων από τους μαθητές

γράφει σωστότερα	έχουν περισσότερο χιούμορ			σύνολο n = 342
	ελλην. βιβλ. n = 117	γερμαν. βιβλ. n = 105	το ίδιο n = 120	
ελληνικά n = 54	55,6	18,5	25,9	15,8
γερμανικά n = 186	31,7	35,5	32,8	54,4
το ίδιο n = 102	27,5	28,4	44,1	29,8
Σύνολο n = 342	34,2	30,7	35,1	100,0

$$\chi^2 = 16,99$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.14: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών και της αξιολόγησης των ελλ. και γερμ. βιβλίων από τους μαθητές

ομιλεί σωστότερα	έχουν περισσότερο χιούμορ			σύνολο n = 343
	ελλην. βιβλ. n = 117	γερμαν. βιβλ. n = 105	το ίδιο n = 121	
ελληνικά n = 58	65,5	15,5	19,0	16,9
γερμανικά n = 133	27,1	36,8	36,1	38,8
το ίδιο n = 152	28,3	30,9	40,8	44,3
Σύνολο n = 343	34,1	30,6	35,3	100,0

$$\chi^2 = 31,93$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.15: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου γερμανικού σχολείου, που παρακολουθούν οι μαθητές, και της αξιολόγησης των ελλην. και γερμ. βιβλίων τους από τους ίδιους

τύπος σχολείου	έχουν ωραιότερες εικόνες			σύνολο n = 245
	ελλην. βιβλ. n = 100	γερμαν. βιβλ. n = 34	το ίδιο n = 111	
HS n = 138	46,4	8,7	44,9	56,3
RS n = 36	50,0	16,7	33,3	14,7
GY n = 71	25,4	22,5	52,1	29,0
Σύνολο n = 245	40,8	13,9	45,3	100,0

$$\chi^2 = 14,52$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.16: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών και της στάσης των μαθητών απέναντι στα ελλην. και γερμ. βιβλία τους

ομιλεί σωστότερα	διαβάζει πιο ευχάριστα			σύνολο n = 347
	ελλην. βιβλ. n = 68	γερμαν. βιβλ. n = 147	το ίδιο n = 132	
ελληνικά n = 59	50,8	11,9	37,3	17,0
γερμανικά n = 132	6,1	64,4	29,5	38,0
το ίδιο n = 156	19,2	35,3	45,5	45,0
Σύνολο n = 347	19,6	42,4	38,0	100,0

$$\chi^2 = 76,49$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.17: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής των δύο γλωσσών και της στάσης των μαθητών απέναντι στα ελλην. και γερμ. βιβλία τους

γράφει σωστότερα	διαβάζει πιο ευχάριστα			σύνολο n = 345
	ελλην. βιβλ. n = 68	γερμαν. βιβλ. n = 147	το ίδιο n = 130	
ελληνικά n = 56	51,8	23,2	25,0	16,2
γερμανικά n = 186	9,1	58,1	32,8	53,9
το ίδιο n = 103	21,4	25,2	53,4	29,9
Σύνολο n = 345	19,7	42,6	37,7	100,0

$$\chi^2 = 72,89$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.18: Συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών των μαθητών στα Ελληνικά και της στάσης τους απέναντι στα ελλην. και γερμ. βιβλία τους

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά	διαβάζει πιο ευχάριστα			σύνολο n = 346
	ελλην. βιβλ. n = 68	γερμαν. βιβλ. n = 146	το ίδιο n = 132	
όχι n = 128	28,9	32,8	38,3	37,0
ναι n = 218	14,2	47,7	38,1	63,0
Σύνολο n = 346	19,7	42,2	38,2	100,0

$$\chi^2 = 13,09$$

$$df = 2$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.19: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου γερμανικού σχολείου, που παρακολουθούν οι μαθητές, και της στάσης τους απέναντι στα ελλην. και γερμ. βιβλία τους

τύπος σχολείου	διαβάζει πιο ευχάριστα			σύνολο n = 244
	ελλην. βιβλ. n = 48	γερμαν. βιβλ. n = 105	το ίδιος n = 91	
HS n = 136	27,9	36,8	35,3	55,7
RS n = 35	17,1	45,7	37,1	14,3
GY n = 73	5,5	53,4	41,1	29,9
Σύνολο n = 244	19,7	43,0	37,3	100,0

$$x^2 = 15,87$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4.20: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου γερμανικού σχολείου, που παρακολουθούν οι μαθητές, και της επιθυμίας τους για παλιννόστηση

τύπος σχολείου	επιθυμούν παλιννόστηση			σύνολο n = 245
	όχι n = 26	ναι n = 141	δεν ξέρω n = 78	
HS n = 136	8,8	65,4	25,7	55,5
RS n = 36	13,9	55,6	30,6	14,7
GY n = 73	12,3	43,8	43,8	29,8
Σύνολο n = 245	10,6	57,6	31,8	100,0

$$x^2 = 9,76$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.1*: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου βιογραφίας** και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος βιογραφίας	κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο γερμανικό σχολείο ομιλεί με τα Ελληνόπουλα			σύνολο n = 328
	μόνο Ελληνικά n = 59	μόνο Γερμανικά n = 54	και τα δύο n = 215	
A n = 261	14,6	17,2	68,2	79,6
B n = 16	43,8	18,8	37,5	4,9
Γ n = 24	25,0	4,2	70,8	7,3
Δ n = 27	29,6	18,5	51,9	8,2
Σύνολο n = 328	18,0	16,5	65,5	100,0

$$\chi^2 = 15,79$$

$$df = 6$$

$$p = 0,01$$

* Τα νούμερα 1.6.5α., 1.6.5β. κλπ. αναφέρονται στα αντίστοιχα σημεία του κεφ. 1.6.5.

** Σχετικά με τους τύπους βιογραφίας, βλέπε σημείο 1.3.1.1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.2: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου βιογραφίας και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος βιογραφίας	κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο ΜΜΓ ομιλεί με τους συμμαθητές του			σύνολο n = 334
	μόνο Ελληνικά n = 109	μόνο Γερμανικά n = 37	και τα δύο n = 188	
A n = 269	29,4	11,5	59,1	80,5
B n = 16	37,5	25,0	37,5	4,8
Γ n = 23	56,5	4,3	39,1	6,9
Δ n = 26	42,3	3,8	53,8	7,8
Σύνολο n = 334	32,6	11,1	56,3	100,0

$$\chi^2 = 13,39$$

$$df = 6$$

$$p = 0,03$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.3: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου βιογραφίας και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος βιογραφίας		όταν παίζει στο σπίτι του με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 320
		μόνο Ελληνικά n = 87	μόνο Γερμανικά n = 45	και τα δύο n = 188	
A	n = 259	22,0	15,1	62,9	80,9
B	n = 13	46,2	15,4	38,5	4,1
Γ	n = 21	47,6	4,8	47,6	6,6
Δ	n = 27	51,9	11,1	37,0	8,4
Σύνολο	n = 320	27,2	14,1	58,7	100,0

$\chi^2 = 19,49$

df = 6

p = 0,003

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.4: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου βιογραφίας και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος βιογραφίας		όταν παίζει στην παιδική χαρά με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 309
		μόνο Ελληνικά n = 80	μόνο Γερμανικά n = 53	και τα δύο n = 176	
A	n = 249	21,3	18,1	60,6	80,6
B	n = 14	28,6	14,3	57,1	4,5
Γ	n = 21	52,4	9,5	38,1	6,8
Δ	n = 25	48,0	16,0	36,1	8,1
Σύνολο	n = 309	25,9	17,2	57,0	100,0

$\chi^2 = 17,24$

df = 6

p = 0,008

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.5: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου βιογραφίας και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος βιογραφίας		όταν ψωνίζει στα καταστήματα με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 318
		μόνο Ελληνικά n = 97	μόνο Γερμανικά n = 66	και τα δύο n = 155	
A	n = 256	26,2	22,7	51,2	80,5
B	n = 14	21,4	21,4	57,1	4,4
Γ	n = 21	47,6	9,5	42,9	6,6
Δ	n = 27	63,0	11,1	25,9	8,5
Σύνολο	n = 318	30,5	20,8	48,7	100,0

$$\chi^2 = 19,77$$

$$df = 6$$

$$p = 0,003$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.6: Συνάρτηση μεταξύ του χρόνου παραμονής στην ΟΔΓ και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

χρόνος παραμονής στην ΟΔΓ		όταν έχουν γερμανούς επισκέπτες σπίτι, ομιλεί με τους γονείς του			σύνολο n = 338
		μόνο Ελληνικά n = 42	μόνο Γερμανικά n = 167	και τα δύο n = 129	
έως 5 έτη	n = 29	27,6	34,5	37,9	8,6
6-10 έτη	n = 120	15,8	45,0	39,2	35,5
11 και άνω	n = 189	7,9	54,5	37,6	55,9
Σύνολο	n = 338	12,4	49,4	38,2	100,0

$$\chi^2 = 12,37$$

$$df = 4$$

$$p = 0,01$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.7: Συνάρτηση μεταξύ του χρόνου παραμονής στην ΟΔΓ και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

χρόνος παραμονής στην ΟΔΓ	όταν ψωνίζει στα καταστήματα με τους γονείς του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 343
	μόνο Ελληνικά n = 209	μόνο Γερμανικά n = 16	και τα δύο n = 118	
έως 5 έτη n = 29	65,5	3,4	31,0	8,5
6-10 έτη n = 123	74,0	0,8	25,2	35,9
11 και άνω n = 191	51,8	7,3	40,8	55,7
Σύνολο n = 343	60,9	4,7	34,4	100,0

$$x^2 = 18,46$$

$$df = 4$$

$$p = 0,001$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.8: Συνάρτηση μεταξύ του χρόνου παραμονής στην ΟΔΓ και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

χρόνος παραμονής στην ΟΔΓ	όταν παίζει στο σπίτι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 323
	μόνο Ελληνικά n = 86	μόνο Γερμανικά n = 46	και τα δύο n = 191	
έως 5 έτη n = 27	59,3	3,7	37,0	8,4
6-10 έτη n = 117	26,5	12,0	61,5	36,2
11 και άνω n = 179	21,8	17,3	60,9	55,4
Σύνολο n = 323	26,6	14,2	59,1	100,0

$$x^2 = 18,53$$

$$df = 4$$

$$p = 0,001$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.9: Συνάρτηση μεταξύ του χρόνου παραμονής στην ΟΔΓ και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

χρόνος παραμονής στην ΟΔΓ	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 311
	μόνο Ελληνικά n = 82	μόνο Γερμανικά n = 53	και τα δύο n = 176	
έως 5 έτη n = 27	59,3	11,1	29,6	8,7
6-10 έτη n = 115	24,3	14,8	60,9	37,0
11 και άνω n = 169	22,5	19,5	58,0	54,3
Σύνολο n = 311	26,4	17,0	56,6	100,0

$$\chi^2 = 17,63$$

$$df = 4$$

$$p = 0,001$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.10: Συνάρτηση μεταξύ του χρόνου παραμονής στην ΟΔΓ και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

χρόνος παραμονής στην ΟΔΓ	όταν ψωνίζει στα καταστήματα με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 321
	μόνο Ελληνικά n = 98	μόνο Γερμανικά n = 67	και τα δύο n = 156	
έως 5 έτη n = 27	59,3	14,8	25,9	8,4
6-10 έτη n = 118	35,6	14,8	50,0	36,8
11 και άνω n = 176	22,7	26,1	51,1	54,8
Σύνολο n = 321	30,5	20,9	48,6	100,0

$$\chi^2 = 20,11$$

$$df = 4$$

$$p = 0,005$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5α.11: Συνάρτηση μεταξύ του χρόνου παραμονής στην ΟΔΓ και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

χρόνος παραμονής στην ΟΔΓ	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τους έλληνες φίλους του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 335
	μόνο Ελληνικά n = 131	μόνο Γερμανικά n = 36	και τα δύο n = 168	
έως 5 έτη n = 28	64,3	3,6	32,1	8,4
6-10 έτη n = 120	40,8	10,0	49,2	35,8
11 και άνω n = 187	34,2	12,3	53,5	55,8
Σύνολο n = 335	39,1	10,7	50,1	100,0

$$\chi^2 = 9,84$$

$$df = 4$$

$$p = 0,04$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5β.1: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού* κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα (σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή του)	όταν έχουν γερμανούς επισκέπτες στο σπίτι, ομιλεί με τους γονείς του			σύνολο n = 346
	μόνο Ελληνικά n = 44	μόνο Γερμανικά n = 172	και τα δύο n = 130	
ελληνικά n = 60	23,3	38,3	38,3	17,3
γερμανικά n = 135	5,9	55,6	38,5	39,0
το ίδιο n = 151	14,6	49,0	36,4	43,6
Σύνολο n = 346	12,7	49,7	37,6	100,0

$$\chi^2 = 13,22$$

$$df = 4$$

$$p = 0,01$$

* Ο βαθμός κατοχής βασίζεται στην αυτοεκτίμηση των μαθητών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.2: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	όταν έχουν έλληνες επισκέπτες στο σπίτι, ομιλεί με τους γονείς του			σύνολο n = 353
	μόνο Ελληνικά n = 284	μόνο Γερμανικά n = 8	και τα δύο n = 61	
ελληνικά n = 61	96,7	1,6	1,6	17,3
γερμανικά n = 135	68,1	3,7	28,1	38,2
το ίδιο n = 157	84,7	1,3	14,0	44,5
Σύνολο n = 353	80,5	2,3	17,3	100,0

$x^2 = 25,75$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.3: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	όταν ψωνίζει στα καταστήματα με τους γονείς του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 352
	μόνο Ελληνικά n = 214	μόνο Γερμανικά n = 17	και τα δύο n = 121	
ελληνικά n = 60	61,7	8,3	30,0	17,0
γερμανικά n = 135	53,3	7,4	39,3	38,4
το ίδιο n = 157	66,9	1,3	31,8	44,6
Σύνολο n = 352	60,8	4,8	34,4	100,0

$x^2 = 11,25$

df = 4

p = 0,02

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.58.4: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	όταν παίζει στο σπίτι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 331
	μόνο Ελληνικά n = 88	μόνο Γερμανικά n = 47	και τα δύο n = 196	
ελληνικά n = 59	57,6	3,4	39,0	17,8
γερμανικά n = 124	10,5	26,6	62,9	37,5
το ίδιο n = 148	27,7	8,1	64,2	44,7
Σύνολο n = 331	26,6	14,2	59,2	100,0

$\chi^2 = 60,70$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.58.5: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 319
	μόνο Ελληνικά n = 83	μόνο Γερμανικά n = 53	και τα δύο n = 183	
ελληνικά n = 57	64,9	1,8	33,3	17,9
γερμανικά n = 117	9,4	28,2	62,4	36,7
το ίδιο n = 145	24,1	13,1	62,8	45,5
Σύνολο n = 319	26,0	16,6	57,4	100,0

$\chi^2 = 70,85$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.6: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	όταν ψωνίζει στα καταστήματα με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 330
	μόνο Ελληνικά n = 102	μόνο Γερμανικά n = 68	και τα δύο n = 160	
ελληνικά n = 59	66,1	5,1	28,8	17,9
γερμανικά n = 122	13,1	32,8	54,1	37,0
το ίδιο n = 149	31,5	16,8	51,7	45,2
Σύνολο n = 330	30,9	20,6	48,5	100,0

$\chi^2 = 58,71$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.7: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο γερμανικό σχολείο, ομιλεί με τα Ελληνόπουλα			σύνολο n = 338
	μόνο Ελληνικά n = 59	μόνο Γερμανικά n = 57	και τα δύο n = 222	
ελληνικά n = 60	36,7	5,0	58,3	17,8
γερμανικά n = 129	8,5	24,8	66,7	38,2
το ίδιο n = 149	17,4	14,8	67,8	44,1
Σύνολο n = 338	17,5	16,9	65,7	100,0

$\chi^2 = 29,41$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.58.8: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο ΜΜΓ, ομιλεί με τους συμμαθητές του			σύνολο n = 346
	μόνο Ελληνικά n = 114	μόνο Γερμανικά n = 38	και τα δύο n = 194	
ελληνικά n = 58	60,3	1,7	37,9	16,8
γερμανικά n = 134	17,2	20,9	61,9	38,7
το ίδιο n = 154	36,4	5,8	57,8	44,5
Σύνολο n = 346	32,9	11,0	56,1	100,0

$\chi^2 = 48,41$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.58.9: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τους έλληνες φίλους του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 344
	μόνο Ελληνικά n = 136	μόνο Γερμανικά n = 36	και τα δύο n = 172	
ελληνικά n = 60	71,7	3,3	25,0	17,4
γερμανικά n = 131	20,6	19,8	59,5	38,1
το ίδιο n = 153	43,1	5,2	51,6	44,5
Σύνολο n = 344	39,5	10,5	50,0	100,0

$\chi^2 = 55,94$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.58.10: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	όταν τον επισκέπτονται οι Έλληνες φίλοι του στο σπίτι, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 347
	μόνο Ελληνικά n = 149	μόνο Γερμανικά n = 29	και τα δύο n = 169	
ελληνικά n = 60	68,3	1,7	30,0	17,3
γερμανικά n = 133	21,8	14,3	63,9	38,3
το ίδιο n = 154	51,3	5,8	42,9	44,4
Σύνολο n = 347	42,9	8,4	48,7	100,0

$\chi^2 = 47,02$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.58.11: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	με τους συγγενείς του στη Γερμανία ομιλεί			σύνολο n = 345
	μόνο Ελληνικά n = 151	μόνο Γερμανικά n = 56	και τα δύο n = 138	
ελληνικά n = 58	50,0	19,0	31,0	16,8
γερμανικά n = 134	34,3	18,7	47,0	38,8
το ίδιο n = 153	49,7	13,1	37,3	44,3
Σύνολο n = 345	43,8	16,2	40,0	100,0

$\chi^2 = 9,25$

df = 4

p = 0,05

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.58.12: Συνάρτηση μεταξύ του βαθμού κατοχής και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

ομιλεί σωστότερα	όταν συναντά συμπατριώτες του στο δρόμο, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 350
	μόνο Ελληνικά n = 199	μόνο Γερμανικά n = 52	και τα δύο n = 99	
ελληνικά n = 59	79,7	8,5	11,9	16,9
γερμανικά n = 133	45,9	20,3	33,8	38,0
το ίδιο n = 158	57,6	12,7	29,7	45,1
Σύνολο n = 350	56,9	14,9	28,3	100,0

$\chi^2 = 20,21$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5γ.1: Συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών* στα Ελληνικά και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά (σύμφωνα με την αυτοεκτίμησή του)	όταν έχουν Έλληνες επισκέπτες στο σπίτι, ομιλεί με τους γονείς του			σύνολο n = 352
	μόνο Ελληνικά n = 282	μόνο Γερμανικά n = 9	και τα δύο n = 61	
όχι n = 130	89,2	1,5	9,2	36,9
ναι n = 222	74,8	3,2	22,1	63,1
Σύνολο n = 352	80,1	2,6	17,3	100,0

$\chi^2 = 10,77$

df = 2

p = 0,00

* Οι γλωσσικές δυσκολίες βασίζονται στην αυτοεκτίμηση των μαθητών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5γ.2: Συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών στα Ελληνικά και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά		όταν παίζει στο σπίτι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 330
		μόνο Ελληνικά n = 89	μόνο Γερμανικά n = 48	και τα δύο n = 193	
όχι	n = 127	33,1	8,7	58,3	38,5
ναι	n = 203	23,2	18,2	58,6	61,5
Σύνολο	n = 330	27,0	14,5	58,5	100,0

$$\chi^2 = 7,76$$

$$df = 2$$

$$p = 0,02$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5γ.3: Συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών στα Ελληνικά και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά		όταν παίζει στην παιδική χαρά με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 318
		μόνο Ελληνικά n = 82	μόνο Γερμανικά n = 54	και τα δύο n = 182	
όχι	n = 120	32,5	11,7	55,8	37,7
ναι	n = 198	21,7	20,2	58,1	62,3
Σύνολο	n = 318	25,8	17,0	57,2	100,0

$$\chi^2 = 6,64$$

$$df = 2$$

$$p = 0,03$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5γ.4: Συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών στα Ελληνικά και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά		όταν είναι σε ελληνικό γλέντι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 333
		μόνο Ελληνικά n = 176	μόνο Γερμανικά n = 27	και τα δύο n = 130	
όχι	n = 126	62,7	4,8	32,5	37,8
ναι	n = 207	46,9	10,1	43,0	62,2
Σύνολο	n = 333	52,9	8,1	39,0	100,0

$\chi^2 = 8,70$

df = 2

$p = 0,01$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5γ.5: Συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών* στα Ελληνικά και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά		κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο γερμανικό σχολείο, ομιλεί με τα Ελληνόπουλα			σύνολο n = 337
		μόνο Ελληνικά n = 59	μόνο Γερμανικά n = 58	και τα δύο n = 220	
όχι	n = 126	24,6	12,7	62,7	37,4
ναι	n = 211	13,3	19,9	66,8	62,6
Σύνολο	n = 337	17,5	17,2	65,3	100,0

$\chi^2 = 8,37$

df = 2

$p = 0,01$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5γ.6: Συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών στα Ελληνικά και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά		κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο ΜΜΓ, ομιλεί με τους συμμαθητές του			σύνολο n = 344
		μόνο Ελληνικά n = 114	μόνο Γερμανικά n = 37	και τα δύο n = 193	
όχι	n = 129	40,3	7,0	52,7	37,5
ναι	n = 215	28,8	13,0	58,1	62,5
Σύνολο	n = 344	33,1	10,8	56,1	100,0

$$\chi^2 = 6,36$$

$$df = 2$$

$$p = 0,04$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5γ.7: Συνάρτηση μεταξύ των γλωσσικών δυσκολιών στα Ελληνικά και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

έχει δυσκολίες στα Ελληνικά		όταν παίζει στην παιδική χαρά με τους Έλληνες φίλους του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 343
		μόνο Ελληνικά n = 136	μόνο Γερμανικά n = 35	και τα δύο n = 172	
όχι	n = 125	48,0	8,0	44,0	36,4
ναι	n = 218	34,9	11,5	53,7	63,6
Σύνολο	n = 343	39,7	10,2	50,1	100,0

$$\chi^2 = 5,87$$

$$df = 2$$

$$p = 0,05$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5δ.1: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	όταν είναι σε ελληνικό γλέντι με τους γονείς του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 334
	μόνο Ελληνικά n = 282	μόνο Γερμανικά n = 4	και τα δύο n = 48	
ελληνικά n = 307	87,3	0,7	12,1	91,9
γερμανικά n = 27	51,9	7,4	40,7	8,1
Σύνολο n = 334	84,4	1,2	14,4	100,0

$$\chi^2 = 27,36$$

$$df = 2$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5δ.2: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	όταν έχουν έλληνες επισκέπτες στο σπίτι, ομιλούν με τους γονείς τους			σύνολο n = 337
	μόνο Ελληνικά n = 274	μόνο Γερμανικά n = 7	και τα δύο n = 56	
ελληνικά n = 309	84,1	1,9	13,9	91,7
γερμανικά n = 28	50,0	3,6	46,4	8,3
Σύνολο n = 337	81,3	2,1	16,6	100,0

$$\chi^2 = 20,34$$

$$df = 2$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5δ.3: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 307
	μόνο Ελληνικά n = 81	μόνο Γερμανικά n = 48	και τα δύο n = 178	
ελληνικά n = 283	28,3	13,8	58,0	92,2
γερμανικά n = 24	4,2	37,5	58,3	7,8
Σύνολο n = 307	26,4	15,6	58,0	100,0

$$\chi^2 = 12,83$$

$$df = 2$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5δ.4: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	όταν είναι σε ελληνικό γλέντι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 319
	μόνο Ελληνικά n = 170	μόνο Γερμανικά n = 26	και τα δύο n = 123	
ελληνικά n = 293	56,0	7,5	36,5	91,8
γερμανικά n = 26	23,1	15,4	61,5	8,2
Σύνολο n = 319	53,3	8,2	38,6	100,0

$$\chi^2 = 10,54$$

$$df = 2$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.5: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο ΜΜΓ, ομιλεί με τους συμμαθητές του			σύνολο n = 330
	μόνο Ελληνικά n = 107	μόνο Γερμανικά n = 37	και τα δύο n = 186	
ελληνικά n = 302	34,8	10,3	55,0	91,5
γερμανικά n = 28	7,1	21,4	71,4	8,5
Σύνολο n = 330	32,4	11,2	56,4	100,0

$x^2 = 10,11$

$df = 2$

$p = 0,00$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.6: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	όταν παίζει στη παιδική χαρά με τους έλληνες φίλους του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 329
	μόνο Ελληνικά n = 133	μόνο Γερμανικά n = 35	και τα δύο n = 161	
ελληνικά n = 303	42,6	9,9	47,5	92,1
γερμανικά n = 26	15,4	19,2	65,4	7,9
Σύνολο n = 329	40,4	10,6	48,9	100,0

$x^2 = 7,89$

$df = 2$

$p = 0,00$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.7: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	όταν τον επισκέπτονται οι έλληνες φίλοι του στο σπίτι, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 331
	μόνο Ελληνικά n = 144	μόνο Γερμανικά n = 25	και τα δύο n = 162	
ελληνικά n = 304	46,1	5,9	48,0	91,8
γερμανικά n = 27	14,8	25,9	59,3	8,2
Σύνολο n = 331	43,5	7,6	48,9	100,0

$$\chi^2 = 19,34$$

$$df = 2$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.8: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	με τους συγγενείς του στη Γερμανία, ομιλεί			σύνολο n = 329
	μόνο Ελληνικά n = 146	μόνο Γερμανικά n = 53	και τα δύο n = 130	
ελληνικά n = 301	46,8	14,6	38,5	91,5
γερμανικά n = 28	17,9	32,1	50,0	8,5
Σύνολο n = 329	44,4	16,1	39,5	100,0

$$\chi^2 = 10,58$$

$$df = 2$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.58.9: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	όταν συναντά συμπατριώτες του στο δρόμο, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 333
	μόνο Ελληνικά n = 191	μόνο Γερμανικά n = 47	και τα δύο n = 95	
ελληνικά n = 306	59,5	12,7	27,8	91,9
γερμανικά n = 27	33,3	29,6	37,0	8,1
Σύνολο n = 333	57,4	14,1	28,9	100,0

$\chi^2 = 8,71$

df = 2

p = 0,01

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.58.10: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως ξένη γλώσσα	όταν ψωνίζει στα καταστήματα με τους γονείς του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 320
	μόνο Ελληνικά n = 196	μόνο Γερμανικά n = 17	και τα δύο n = 107	
ελληνικά n = 76	51,3	10,5	38,2	23,8
γερμανικά n = 244	64,3	3,7	32,0	76,3
Σύνολο n = 320	61,2	5,3	33,4	100,0

$\chi^2 = 7,37$

df = 2

p = 0,02

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.11: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως ξένη γλώσσα	όταν έχουν έλληνες επισκέπτες στο σπίτι, ομιλεί με τους γονείς του			σύνολο n = 321
	μόνο Ελληνικά n = 263	μόνο Γερμανικά n = 9	και τα δύο n = 49	
ελληνικά n = 76	67,1	3,9	28,9	23,7
γερμανικά n = 245	86,5	2,4	11,0	76,3
Σύνολο n = 321	81,9	2,8	15,3	100,0

$$\chi^2 = 15,34$$

$$df = 2$$

$$p = 0,0005$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.12: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως ξένη γλώσσα	όταν παίζει στο σπίτι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 301
	μόνο Ελληνικά n = 84	μόνο Γερμανικά n = 42	και τα δύο n = 175	
ελληνικά n = 71	19,7	23,9	56,3	23,6
γερμανικά n = 230	30,4	10,9	58,7	76,4
Σύνολο n = 301	27,9	14,0	58,1	100,0

$$\chi^2 = 8,93$$

$$df = 2$$

$$p = 0,01$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5δ.13: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως ξένη γλώσσα	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 291
	μόνο Ελληνικά n = 76	μόνο Γερμανικά n = 49	και τα δύο n = 166	
ελληνικά n = 67	17,9	29,8	52,2	23,0
γερμανικά n = 244	28,6	12,9	58,5	77,0
Σύνολο n = 291	26,1	16,8	57,0	100,0

$$\chi^2 = 11,34$$

$$df = 2$$

$$p = 0,03$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5δ.14: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως ξένη γλώσσα	όταν είναι σε ελληνικό τραπέζι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 303
	μόνο Ελληνικά n = 162	μόνο Γερμανικά n = 24	και τα δύο n = 117	
ελληνικά n = 72	41,7	16,7	41,7	23,8
γερμανικά n = 231	57,1	5,2	37,7	76,2
Σύνολο n = 303	52,5	7,9	38,6	100,0

$$\chi^2 = 11,80$$

$$df = 2$$

$$p = 0,02$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5δ.15: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως ξένη γλώσσα	κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο γερμανικό σχολείο, ομιλεί με τα Ελληνόπουλα			σύνολο n = 308
	μόνο Ελληνικά n = 55	μόνο Γερμανικά n = 51	και τα δύο n = 202	
ελληνικά n = 72	5,6	22,2	72,2	23,4
γερμανικά n = 236	21,6	14,8	63,6	76,6
Σύνολο n = 308	17,9	16,6	65,6	100,0

$$\chi^2 = 10,41$$

$$df = 2$$

$$p = 0,05$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5δ.16: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως ξένη γλώσσα	κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο ΜΜΓ, ομιλεί με τους συμμαθητές του			σύνολο n = 315
	μόνο Ελληνικά n = 106	μόνο Γερμανικά n = 34	και τα δύο n = 175	
ελληνικά n = 75	24,0	16,0	60,0	23,8
γερμανικά n = 240	36,7	9,2	54,2	76,2
Σύνολο n = 315	33,7	10,8	55,6	100,0

$$\chi^2 = 5,54$$

$$df = 2$$

$$p = 0,06$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.17: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως μητρική γλώσσα	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τους έλληνες φίλους του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 313
	μόνο Ελληνικά n = 128	μόνο Γερμανικά n = 31	και τα δύο n = 154	
ελληνικά n = 74	36,5	21,6	41,9	23,6
γερμανικά n = 239	42,3	6,3	51,5	76,4
Σύνολο n = 313	40,9	9,9	49,2	100,0

$$\chi^2 = 14,94$$

$$df = 2$$

$$p = 0,006$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.56.18: Συνάρτηση μεταξύ της σχέσης του ατόμου με την κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

αισθάνεται ως ξένη γλώσσα	όταν συναντά συμπατριώτες του στο δρόμο, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 317
	μόνο Ελληνικά n = 183	μόνο Γερμανικά n = 47	και τα δύο n = 87	
ελληνικά n = 74	36,5	25,7	37,8	23,3
γερμανικά n = 243	64,2	11,5	24,3	76,7
Σύνολο n = 317	57,7	14,8	27,4	100,0

$$\chi^2 = 19,00$$

$$df = 2$$

$$p = 0,001$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.1: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	όταν έχουν γερμανούς επισκέπτες στο σπίτι, ομιλεί με τους γονείς του			σύνολο n = 344
	μόνο Ελληνικά n = 44	μόνο Γερμανικά n = 170	και τα δύο n = 130	
ελληνικά n = 113	21,2	47,8	31,0	32,8
γερμανικά n = 47	6,4	53,2	40,4	13,7
το ίδιο n = 184	9,2	49,5	41,3	53,5
Σύνολο n = 344	12,8	49,4	37,8	100,0

$$\chi^2 = 11,90$$

$$df = 2$$

$$p = 0,01$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.2: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	όταν έχουν έλληνες επισκέπτες στο σπίτι, ομιλεί με τους γονείς του			σύνολο n = 350
	μόνο Ελληνικά n = 281	μόνο Γερμανικά n = 8	και τα δύο n = 61	
ελληνικά n = 114	90,4	0,9	8,8	32,68
γερμανικά n = 48	66,7	4,2	29,2	13,7
το ίδιο n = 188	77,7	2,7	19,7	53,7
Σύνολο n = 350	80,3	2,3	17,4	100,0

$$\chi^2 = 13,79$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.3: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	όταν παίζει στο σπίτι με τα αδέλφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 329
	μόνο Ελληνικά n = 86	μόνο Γερμανικά n = 48	και τα δύο n = 195	
ελληνικά n = 102	42,2	8,8	49,0	31,0
γερμανικά n = 46	13,0	21,7	65,2	14,0
το ίδιο n = 181	20,4	16,0	63,5	55,0
Σύνολο n = 329	26,1	14,6	59,3	100,0

$$\chi^2 = 22,10$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.4: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τα αδέλφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 317
	μόνο Ελληνικά n = 79	μόνο Γερμανικά n = 54	και τα δύο n = 184	
ελληνικά n = 99	41,4	12,1	46,5	31,2
γερμανικά n = 46	13,0	28,3	58,7	14,5
το ίδιο n = 172	18,6	16,9	64,5	54,3
Σύνολο n = 317	24,9	17,0	58,0	100,0

$$\chi^2 = 24,51$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.5: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	όταν φωνίζει στα καταστήματα με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 327
	μόνο Ελληνικά n = 98	μόνο Γερμανικά n = 69	και τα δύο n = 160	
ελληνικά n = 101	44,6	17,8	37,6	30,9
γερμανικά n = 47	21,3	31,9	46,8	14,4
το ίδιο n = 179	24,0	20,1	55,9	54,7
Σύνολο n = 327	30,0	21,1	48,9	100,0

$$\chi^2 = 18,11$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.6: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	όταν είναι σε ελληνικό γλέντι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 331
	μόνο Ελληνικά n = 173	μόνο Γερμανικά n = 27	και τα δύο n = 131	
ελληνικά n = 103	69,9	4,9	25,2	31,1
γερμανικά n = 47	27,7	14,9	57,4	14,2
το ίδιο n = 181	48,6	8,3	43,1	54,7
Σύνολο n = 331	52,3	8,2	39,6	100,0

$$\chi^2 = 25,73$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.7: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο γερμανικό σχολείο, ομιλεί με τα Ελληνόπουλα			σύνολο n = 336
	μόνο Ελληνικά n = 59	μόνο Γερμανικά n = 58	και τα δύο n = 219	
ελληνικά n = 110	23,6	12,7	63,6	32,7
γερμανικά n = 46	4,3	23,9	71,7	13,7
το ίδιο n = 180	17,2	18,3	64,4	53,6
Σύνολο n = 336	17,6	17,3	65,2	100,0

$$x^2 = 9,86$$

$$df = 4$$

$$p = 0,04$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.8: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο ΜΜΓ, ομιλεί με τους συμμαθητές του			σύνολο n = 342
	μόνο Ελληνικά n = 110	μόνο Γερμανικά n = 38	και τα δύο n = 194	
ελληνικά n = 111	44,1	13,5	42,3	32,5
γερμανικά n = 47	19,1	25,5	55,3	13,7
το ίδιο n = 184	28,3	6,0	65,8	53,8
Σύνολο n = 342	32,2	11,1	56,7	100,0

$$x^2 = 28,74$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.9: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τους Έλληνες φίλους του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 341
	μόνο Ελληνικά n = 133	μόνο Γερμανικά n = 36	και τα δύο n = 172	
ελληνικά n = 110	51,8	10,0	38,2	32,3
γερμανικά n = 47	19,1	25,5	55,3	13,8
το ίδιο n = 184	36,4	36,1	56,5	54,0
Σύνολο n = 341	39,0	10,6	50,4	100,0

$$\chi^2 = 26,68$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.10: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	όταν τον επισκέπτονται οι έλληνες φίλοι του στο σπίτι, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 345
	μόνο Ελληνικά n = 146	μόνο Γερμανικά n = 30	και τα δύο n = 169	
ελληνικά n = 111	57,7	7,2	35,1	32,2
γερμανικά n = 47	23,4	12,8	63,8	13,6
το ίδιο n = 187	38,0	8,6	53,5	54,2
Σύνολο n = 345	42,3	8,7	49,0	100,0

$$\chi^2 = 19,39$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ε.11: Συνάρτηση μεταξύ της στάσης του ατόμου απέναντι στην κάθε γλώσσα και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

νομίζει ότι του είναι πιο χρήσιμη γλώσσα	με τους συγγενείς του στη Γερμανία ομιλεί			σύνολο n = 343
	μόνο Ελληνικά n = 150	μόνο Γερμανικά n = 54	και τα δύο n = 139	
ελληνικά n = 109	57,8	15,6	26,6	31,8
γερμανικά n = 48	29,2	20,8	50,0	14,0
το ίδιο n = 186	39,2	14,5	46,2	54,2
Σύνολο n = 343	43,7	15,7	40,5	100,0

$$\chi^2 = 16,85$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5στ.1: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου, που παρακολουθούσαν οι μαθητές και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος σχολείου	όταν παίζει στο σπίτι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 234
	μόνο Ελληνικά n = 61	μόνο Γερμανικά n = 37	και τα δύο n = 136	
HS n = 130	33,1	14,6	52,3	55,6
RS n = 33	27,3	12,1	60,6	14,1
GY n = 71	12,7	19,7	67,6	30,0
Σύνολο n = 234	26,1	15,8	58,1	100,0

$$\chi^2 = 10,32$$

$$df = 4$$

$$p = 0,03$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5στ.2: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου, που παρακολουθούσαν οι μαθητές και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος σχολείου		όταν παίζει στην παιδική χαρά με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 222
		μόνο Ελληνικά n = 57	μόνο Γερμανικά n = 38	και τα δύο n = 127	
HS	n = 125	33,6	14,4	52,0	56,3
RS	n = 32	21,9	25,0	53,1	14,4
GY	n = 65	12,3	18,5	69,2	29,3
Σύνολο	n = 222	25,7	17,1	57,2	100,0

HS = κύριο σχολείο

RS = πρακτικό σχολείο

GY = γυμνάσιο

$$\chi^2 = 11,85$$

$$df = 4$$

$$p = 0,01$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5στ.3: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου, που παρακολουθούσαν οι μαθητές, και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος σχολείου		όταν ψωνίζει στα καταστήματα με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 231
		μόνο Ελληνικά n = 63	μόνο Γερμανικά n = 53	και τα δύο n = 115	
HS	n = 129	35,7	17,8	46,5	55,8
RS	n = 31	38,7	29,0	32,3	13,4
GY	n = 71	7,0	29,6	63,4	30,7
Σύνολο	n = 231	27,3	22,0	49,8	100,0

$$\chi^2 = 23,62$$

$$df = 4$$

$$p = 0,0001$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5στ.4: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου, που παρακολουθούσαν οι μαθητές, και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος σχολείου		όταν είναι σε ελληνικό γλέντι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 236
		μόνο Ελληνικά n = 123	μόνο Γερμανικά n = 23	και τα δύο n = 90	
HS	n = 131	65,6	7,6	26,7	55,5
RS	n = 34	38,2	20,6	41,2	14,4
GY	n = 71	33,8	8,5	57,7	30,1
Σύνολο	n = 236	52,1	9,7	38,1	100,0

HS = κύριο σχολείο

RS = πρακτικό σχολείο

GY = γυμνάσιο

$$\chi^2 = 26,97$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5στ.5: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου, που παρακολουθούσαν οι μαθητές, και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος σχολείου		κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο ΜΜΓ, ομιλεί με τους συμμαθητές του			σύνολο n = 244
		μόνο Ελληνικά n = 77	μόνο Γερμανικά n = 30	και τα δύο n = 137	
HS	n = 135	45,2	9,6	45,2	55,3
RS	n = 36	16,7	16,7	66,7	14,8
GY	n = 73	13,7	15,1	71,2	29,9
Σύνολο	n = 244	31,6	12,3	56,1	100,0

$$\chi^2 = 26,20$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5στ.6: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου, που παρακολουθούσαν οι μαθητές, και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος σχολείου	όταν παίζει στην παιδική χαρά με τους Έλληνες φίλους του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 244
	μόνο Ελληνικά n = 95	μόνο Γερμανικά n = 26	και τα δύο n = 123	
HS n = 136	53,7	7,4	39,0	55,7
RS n = 34	26,5	8,8	64,7	13,9
GY n = 74	17,6	17,6	64,9	30,3
Σύνολο n = 244	38,9	10,7	50,4	100,0

HS = κύριο σχολείο

RS = πρακτικό σχολείο

GY = γυμνάσιο

$$\chi^2 = 30,41$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5στ.7: Συνάρτηση μεταξύ του τύπου σχολείου, που παρακολουθούσαν οι μαθητές, και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

τύπος σχολείου	όταν τον επισκέπτονται οι Έλληνες φίλοι του στο σπίτι, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 246
	μόνο Ελληνικά n = 109	μόνο Γερμανικά n = 24	και τα δύο n = 113	
HS n = 136	58,1	7,44	34,6	55,3
RS n = 36	27,8	13,9	58,3	14,6
GY n = 74	27,0	12,2	60,8	30,1
Σύνολο n = 246	44,3	9,8	45,9	100,0

$$\chi^2 = 25,51$$

$$df = 4$$

$$p = 0,0001$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ζ.1: Συνάρτηση μεταξύ της επιθυμίας για παλιννόστηση και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

επιθυμεί παλιννόστηση		όταν φωνίζει στα καταστήματα με τους γονείς του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 348
		μόνο Ελληνικά n = 211	μόνο Γερμανικά n = 16	και τα δύο n = 121	
όχι	n = 36	38,9	19,4	41,7	10,3
ναι	n = 203	70,4	2,5	27,1	58,3
δεν ξέρω	n = 109	49,5	3,7	46,8	31,3
Σύνολο	n = 49,5	60,6	4,6	34,8	100,0

$\chi^2 = 36,17$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ζ.2: Συνάρτηση μεταξύ της επιθυμίας για παλιννόστηση και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

επιθυμεί παλιννόστηση		όταν παίζει στο σπίτι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 328
		μόνο Ελληνικά n = 88	μόνο Γερμανικά n = 46	και τα δύο n = 194	
όχι	n = 33	1	21,2	72,7	10,1
ναι	n = 192	35,4	10,9	53,6	58,5
δεν ξέρω	n = 103	17,5	17,5	65,0	31,4
Σύνολο	n = 328	26,8	14,0	59,1	100,0

$\chi^2 = 19,95$

df = 4

p = 0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ζ.3: Συνάρτηση μεταξύ της επιθυμίας για παλιννόστηση και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα*

επιθυμεί παλιννόστηση		όταν παίζει στην παιδική χαρά με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 316
		μόνο Ελληνικά n = 82	μόνο Γερμανικά n = 53	και τα δύο n = 181	
όχι	n = 31	6,5	26,8	67,7	9,8
ναι	n = 186	31,2	15,1	53,8	58,9
δεν ξέρω	n = 99	22,2	17,2	60,6	31,3
Σύνολο	n = 316	25,9	16,8	57,3	100,0

$$\chi^2 = 10,06$$

$$df = 4$$

$$p = 0,03$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ζ.4: Συνάρτηση μεταξύ της επιθυμίας για παλιννόστηση και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

επιθυμεί παλιννόστηση		όταν ψωνίζει στα καταστήματα με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 327
		μόνο Ελληνικά n = 103	μόνο Γερμανικά n = 67	και τα δύο n = 157	
όχι	n = 33	15,2	30,3	54,5	10,1
ναι	n = 191	39,8	16,2	44,0	58,4
δεν ξέρω	n = 103	21,4	25,2	53,4	31,5
Σύνολο	n = 327	31,5	20,5	48,0	100,0

$$\chi^2 = 16,27$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ζ.5: Συνάρτηση μεταξύ της επιθυμίας για παλιννόστηση και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

επιθυμεί παλιννόστηση		όταν είναι σε ελληνικό γλέντι με τα αδέρφια του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 331
		μόνο Ελληνικά n = 175	μόνο Γερμανικά n = 27	και τα δύο n = 129	
όχι	n = 34	17,6	17,6	64,7	10,3
ναι	n = 192	59,9	6,8	33,3	58,0
δεν ξέρω	n = 105	51,4	7,6	41,0	31,7
Σύνολο	n = 331	52,9	8,2	39,0	100,0

$$\chi^2 = 21,50$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ζ.6: Συνάρτηση μεταξύ της επιθυμίας για παλιννόστηση και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

επιθυμεί παλιννόστηση		κατά τη διάρκεια του διαλείμματος στο Γερμανικό σχολείο, ομιλεί με τα Ελληνόπουλα			σύνολο n = 334
		μόνο Ελληνικά n = 58	μόνο Γερμανικά n = 58	και τα δύο n = 218	
όχι	n = 34	5,9	29,4	64,7	10,2
ναι	n = 194	22,7	12,9	64,4	58,1
δεν ξέρω	n = 106	11,3	21,7	67,0	31,7
Σύνολο	n = 334	17,4	17,4	65,3	100,0

$$\chi^2 = 14,26$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ζ.7: Συνάρτηση μεταξύ της επιθυμίας για παλιννόστηση και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

επιθυμεί παλιννόστηση		όταν παίζει στην παιδική χαρά με τους έλληνες φίλους του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 340
		μόνο Ελληνικά n = 132	μόνο Γερμανικά n = 36	και τα δύο n = 172	
όχι	n = 33	12,1	12,1	75,8	9,7
ναι	n = 200	48,5	7,0	44,5	58,8
δεν ξέρω	n = 107	29,0	16,8	54,2	31,5
Σύνολο	n = 340	38,8	10,6	50,6	100,0

$$\chi^2 = 25,86$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5ζ.8: Συνάρτηση μεταξύ της επιθυμίας για παλιννόστηση και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα.

επιθυμεί παλιννόστηση		όταν τον επισκέπτονται στο σπίτι του οι έλληνες φίλοι του, ομιλεί μαζί τους			σύνολο n = 343
		μόνο Ελληνικά n = 146	μόνο Γερμανικά n = 30	και τα δύο n = 167	
όχι	n = 35	20,0	22,9	57,1	10,2
ναι	n = 200	51,5	4,0	44,5	58,3
δεν ξέρω	n = 108	33,3	13,0	53,7	31,5
Σύνολο	n = 343	42,6	8,7	48,7	100,0

$$\chi^2 = 27,20$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.5Ζ.9: Συνάρτηση μεταξύ της επιθυμίας για παλιννόστηση και της επιλογής του γλωσσικού κώδικα

επιθυμεί παλιννόστηση	με τους συγγενείς του στη Γερμανία, ομιλεί			σύνολο n = 341
	μόνο Ελληνικά n = 150	μόνο Γερμανικά n = 54	και τα δύο n = 137	
όχι n = 35	17,1	17,1	65,7	10,3
ναι n = 198	50,0	16,7	33,3	58,1
δεν ξέρω n = 108	41,7	13,9	44,4	31,7
Σύνολο n = 341	44,0	15,8	40,2	100,0

$$\chi^2 = 16,35$$

$$df = 4$$

$$p = 0,00$$

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
(που παρακολουθούν το ΜΜΓ)

SCHÜLERFRAGEBOGEN
(für SS, die den MSU besuchen)

Nr. Ερωτ. <input type="text"/>		
Nr. Καρτ. <input type="text"/>		
M.M.Γ. ☐	Γ.Σ. ☐	Ε.Σ. ☐
1. Σε ποια πόλη ζεις στη Γερμανία; In welcher Stadt lebst Du in Deutschland? _____ _____		
2. Σε ποιο σχολείο πηγαίνεις; In welche Schule gehst Du?		
☐	Grundschule	στο βασικό σχολείο
☐	Hauptschule	στο κύριο σχολείο
☐	Realschule	στο πρακτικό σχολείο
☐	Gymnasium	στο γυμνάσιο
☐	Gesamtschule	στο ενιαίο σχολείο
☐	Sonderschule	στο ειδικό σχολείο

3. Σε ποια τάξη πηγαίνεις στο γερμανικό σχολείο;
In welcher Klasse bist Du in der deutschen Schule?

τάξη Klasse

4. Τι είσαι;
Was bist Du?

αγόρι Junge

κορίτσι Mädchen

5. Πόσων χρονών είσαι;
Wie alt bist Du?

χρονών Jahre

6. Έχεις πάει στην Ελλάδα στο σχολείο;
Hast Du in Griechenland die Schule besucht?

όχι nein

ναι στις τάξεις
ja die Klassen

1 2 3 4 5 6

7. Ποιες τάξεις πήγες σε ελληνικό σχολείο και ποιες σε γερμανικό μέχρι τώρα;
Welche Klassen hast du in einer griechischen Schule und welche in einer deutschen bis jetzt besucht?

Γερμανικό σχολείο Deutsche Schule

1 2 3 4 5 6

Ελληνικό σχολείο Griechische Schule

8. Πού γεννήθηκες;
Wo bist Du geboren?

στη Γερμανία   in Deutschland

στην Ελλάδα   in Griechenland

9. Πού έζησες μέχρι τώρα;
Wo hast Du bis jetzt gelebt?

Ηλικία Alter	στην Ελλάδα in Griechenland	στη Γερμανία in Deutschland
1. έτος jahr	1. ☐	1. ☐
2. »	2. ☐	2. ☐
3. »	3. ☐	3. ☐
4. »	4. ☐	4. ☐
5. »	5. ☐	5. ☐
6. »	6. ☐	6. ☐
7. »	7. ☐	7. ☐
8. »	8. ☐	8. ☐
9. »	9. ☐	9. ☐
10. »	10. ☐	10. ☐
11. »	11. ☐	11. ☐
12. »	12. ☐	12. ☐
13. »	13. ☐	13. ☐

<p>10. Τι είναι ο πατέρας σου; Was ist dein Vater?</p> <p>☐ Έλληνας   ☐ Γερμανός   άλλο Grieche   Deutscher   sonstiges</p> <p>_____</p>
<p>11. Τι είναι η μητέρα σου; Was ist deine Mutter?</p> <p>☐ Ελληνίδα   ☐ Γερμανίδα   άλλο Griechin   Deutsche   sonstiges</p> <p>_____</p>
<p>12. Πόσα χρόνια ζεις στη Γερμανία; Wie lange lebst Du in Deutschland?</p> <p>☐ χρόνια   jahre</p>
<p>13. Πόσα χρόνια παρακολουθείς το Μάθημα της Μητρικής Γλώσσας; (δηλ. το Ελληνικό Μάθημα) Wie lange besuchst Du den Muttersprachlichen Unterricht? (d.h. den Griechischen Unterricht)</p> <p>☐ χρόνια   jahre</p>
<p>14. Σταύρωσε αυτό που νομίζεις ότι ταιριάζει καλύτερα. Βάλε μόνο 5 σταυρούς. Kreuze an, was nach Deiner Meinung zutrifft. Du darfst nur 5 Kreuze machen. Γιατί πηγαίνεις στο Ελληνικό Μάθημα; Warum besuchst du den Griechischen Unterricht?</p> <p>☐ για να μάθω να διαβάζω και να γράφω Ελληνικά um griechisch lesen und schreiben zu lernen</p> <p>☐ για να μην ξεχάσω τα Ελληνικά μου um mein Griechisch nicht zu verlernen</p>

- επειδή το θέλουν οι γονείς μου
weil meine Eltern es so wollen
- για να μάθω περισσότερα πράγματα για την Ελλάδα
um mehr über Griechenland zu erfahren
- γιατί μου αρέσει
weil es mir Spass macht
- για να μπορέσω αργότερα να εξασκήσω ένα επάγγελμα
στην Ελλάδα
um in Griechenland später einen Beruf ausüben zu können
- για να συναντώ άλλα Ελληνόπουλα
um andere griechische Kinder zu treffen
- για να μπορέσω να παρακολουθήσω αργότερα το σχολείο
στην Ελλάδα
um in Griechenland später die Schule besuchen zu können

άλλοι λόγοι, sonstiges: _____

---

15. Πόσες ώρες τη βδομάδα εργάζεσαι στο σπίτι σου για το Ελληνικό
Μάθημα;
Wieviele Stunden pro Woche arbeitest du zu Hause für den Griechischen
Unterricht?

ώρες   Stunden

16. Σκέφτεσαι καμιά φορά να πάψεις να πηγαίνεις στο Ελληνικό Μάθημα;

Denkst du ab und zu aufzuhören, den Griechischen Unterricht zu besuchen?

- όχι ποτέ   nie
- κάπου-κάπου   manchmal
- πολύ τακτικά   sehr oft

γιατί; warum? _____

_____

_____

_____

17. Τι μιλάς πιο σωστά;

Was sprichst du richtiger?

- Ελληνικά   Griechisch
- Γερμανικά   Deutsch
- το ίδιο   gleich

18. Τι γράφεις πιο σωστά;

Was schreibst du richtiger?

- Ελληνικά   Griechisch
- Γερμανικά   Deutsch
- το ίδιο   gleich

19. Ποια γλώσσα αισθάνεσαι σαν τη μητρική σου γλώσσα;
Welch sprache ist, nach deinem Gefühl, deine Muttersprache?

Ελληνική Griechisch

Γερμανική Deutsch

20. Ποια γλώσσα νομίζεις ότι σου είναι πιο χρήσιμη;
Welche Sprache ist, nach deiner Meinung, für dich nützlicher?

η Ελληνική Griechisch

η Γερμανική Deutsch

το ίδιο gleich

γράψε σύντομα γιατί;

schreibe kurz warum: _____

_____

_____

_____

21. Διάβασε προσεκτικά τις παρακάτω περιπτώσεις και βάλε σταυρό
πότε μιλάς Ελληνικά, Γερμανικά ή και τα δύο.

Lese vorsichtig die folgenden Fälle und kreuze an, wann du Griechisch,
Deutsch oder beides sprichst.

περιπτώσεις
Fälle

μόνο Ελληνικά
nur Griech.

μόνο Γερμανικά
nur Deutsch

και τα δύο
beides

1. Στο γερμανικό σχολείο με
τα Ελληνάκια, όταν έχουμε
διάλειμμα.

In der deutschen Schule mit
griechischen Kindern, wenn
wir Pause haben.

2. Κατά τη διάρκεια του Ελληνικού Μαθήματος με τους συμμαθητές μου. Während des griechischen Unterrichtes mit meinen Mitschülern.	☐	☐	☐
3. Με τους συμμαθητές και φίλους μου στο διάλειμμα, όταν έχουμε Ελληνικό Μάθημα. Mit meinen Mitschülern und Freunden, während der Pause, wenn wir Griechischen Unterricht haben.	☐	☐	☐
4. Με τον Έλληνα δάσκαλό μου, όταν έχουμε διάλειμμα. Mit meinem griechischen Lehrer, wenn wir Pause haben.	☐	☐	☐
5. Με τα αδέρφια μου, όταν παίζουμε στο σπίτι. Mit meinen Geschwistern, wenn wir zu Hause spielen.	☐	☐	☐
6. Με τα αδέρφια μου, όταν παίζουμε στην παιδική χαρά. Mit meinen Geschwistern, wenn wir auf dem Spielplatz spielen.	☐	☐	☐
7. Με τα αδέρφια μου, όταν ψωνίζουμε στα καταστήματα. Mit meinen Geschwistern, wenn wir einkaufen.	☐	☐	☐

8. Με τα αδέρφια μου, όταν κάνουμε τα ελληνικά μαθήματά μας. Mit meinen Geschwistern, wenn wir unsere griechischen Hausaufgaben machen.	☐	☐	☐
9. Με τα αδέρφια μου, όταν κάνουμε τα γερμανικά μαθήματά μας. Mit meinen Geschwistern, wenn wir unsere deutschen Hausaufgaben machen.	☐	☐	☐
10. Στην παιδική χαρά με τους Έλληνες φίλους μου. Auf dem Spielplatz mit meinen griechischen Freunden.	☐	☐	☐
11. Με τους Έλληνες φίλους μου, όταν με επισκέπτονται στο σπίτι. Mit meinen griechischen Freunden, wenn sie mich zu Hause besuchen.	☐	☐	☐
12. Με τους γονείς μου, όταν έχουμε γερμανούς επισκέπτες στο σπίτι μας. Mit meinen Eltern, wenn wir deutsche Freunde zu Besuch haben.	☐	☐	☐
13. Με τους γονείς μου, όταν ψωνίζουμε στα καταστήματα. Mit meinen Eltern, wenn wir einkaufen gehen.	☐	☐	☐

14. Με τους γονείς μου, όταν είμαστε σε ελληνικό γλέντι. Mit meinen Eltern, wenn wir in einem griechischen Fest sind.	☐	☐	☐
15. Με τα αδέρφια μου, όταν είμαστε σε ελληνικό γλέντι. Mit meinen Geschwistern, wenn wir in einem griechischen Fest sind.	☐	☐	☐
16. Με τους γονείς μου, όταν έχουμε Έλληνες επισκέπτες στο σπίτι μας. Mit meinen Eltern, wenn wir Griechen zu Besuch haben.	☐	☐	☐
17. Με τους συγγενείς μου στη Γερμανία. Mit meinen Verwandten in Deutschland.	☐	☐	☐
18. Με τους γονείς μου στην Εκκλησία. Mit meinen Eltern in der Kirche.	☐	☐	☐
19. Με τους συμπατριώτες μου, όταν συναντιώμαστε στο δρόμο. Mit meinen Landsleuten, wenn wir uns auf der Straße treffen.	☐	☐	☐
20. Με τα αδέρφια μου, όταν κάνουμε στην Ελλάδα διακοπές. Mit meinen Geschwistern, wenn wir in Griechenland im Urlaub sind.	☐	☐	☐

21. Με τους γονείς μου, όταν κάνουμε στην Ελλάδα διακοπές.

Mit meinen Eltern, wenn wir in Griechenland im Urlaub sind.

22. Τι λένε οι γονείς σου, όταν σ' ακούνε να μιλάς με τ' αδέρφια σου ή με τους έλληνες φίλους σου Γερμανικά;

Was sagen deine Eltern, wenn sie hören, daß du mit deinen Geschwistern oder griechischen Freunden Deutsch sprichst?

δεν λένε τίποτα
sie sagen nichts

μας λένε να μιλάμε Ελληνικά
sie sagen, wir sollen Griechisch sprechen

θυμώνουν μαζί μας, που μιλάμε Γερμανικά
sie sind mit uns böse, daß wir Deutsch sprechen

23. Σταύρωσε αυτό, που νομίζεις ότι είναι σωστό ή ταιριάζει καλύτερα.

Kreuze an, was nach deiner Meinung zutrifft.

Αν συγκρίνεις τα Ελληνικά και τα Γερμανικά σου βιβλία για τη γλώσσα μεταξύ τους.

Wenn du deine griechischen und deutschen Sprachbücher miteinander vergleichst.

τα Ελληνικά   τα Γερμανικά   το ίδιο
die griech.   die deutschen   gleich

– Ποια έχουν ωραιότερες εικόνες;
Welche haben schönere Bilder?

– Ποια έχουν πιο πολύ χιούμορ;
Welche haben mehr Humor?

- Ποια έχουν πιο πολλές ασκήσεις; Welche haben mehr Übungen?	☐	☐	☐
- Ποια έχουν πιο εύκολες ασκήσεις; Welche haben leichtere Übungen?	☐	☐	☐
- Ποια καταλαβαίνεις καλύτερα? Welche verstehst du besser?	☐	☐	☐
- Ποια περιέχουν ιστορίες, που να ταιριάζουν πιο πολύ στη ζωή σου; Welche enthalten Geschichten, die zu deinem Leben mehr passen?	☐	☐	☐
- Ποια διαβάζεις πιο ευχάριστα; Welche liest du lieber?	☐	☐	☐

24. Έχεις δυσκολίες στο Ελληνικό Μάθημα;
Hast du Schwierigkeiten beim Griechischen Unterricht?

όχι nein

ναι ja

Αν «ναι», δηλαδή αν έχεις δυσκολίες, πού έχεις δυσκολίες;
Wenn «ja», d.h. wenn du Schwierigkeiten hast, wo hast du sie?

Μπορείς να βάλεις πολλούς σταυρούς:

☐ στο διάβασμα	beim Lesen
☐ στην ορθογραφία	beim Rechtschreiben
☐ στην έκθεση	beim Aufsatz
☐ δεν μπορώ να γράψω σωστές μεγάλες προτάσεις	ich kann keine richtigen großen Sätze schreiben
☐ ομιλία	beim Sprechen

δεν καταλαβαίνω τη γλώσσα των ελληνικών βιβλίων   ich verstehe die Sprache der griechischen Bücher nicht

Άλλες δυσκολίες, sonstiges _____

---

25. Τι βιβλία (όχι σχολικά) διαβάζεις στον ελεύθερό σου χρόνο, ελληνικά ή γερμανικά;
Was für Bücher (nicht Schulbücher) liest du in deiner Freizeit, griechische oder deutsche?

- μόνο ελληνικά   nur griechische
- πιο πολύ ελληνικά   mehr griechische
- μόνο γερμανικά   nur deutsche
- πιο πολύ γερμανικά   mehr deutsche
- και τα δύο το ίδιο   beides gleich
- δεν διαβάζω καθόλου   ich lese überhaupt keine

26. Αν διαβάζεις ελληνικά βιβλία (όχι σχολικά) στον ελεύθερό σου χρόνο, πού τα βρίσκεις;
Wenn du griechische Bücher (nicht Schulbücher) in deiner Freizeit liest, wo findest du diese?

Μπορείς να βάλεις πολλούς σταυρούς
Du darfst viele Kreuze machen

- είναι δικά μου   sie gehören mir
- τα δανείζομαι από το σχολείο   ich leihe sie mir von der Schule aus

- τα δανείζομαι από τη βιβλιοθήκη της πόλης
ich leihe sie mir aus der Stadtbücherei aus
- τα δανείζομαι από την Ελληνική Κοινότητα
ich leihe sie mir von der Griechischen Gemeinde aus
- τα δανείζομαι από _____
ich leihe sie mir von _____
_____

27. Σου λέει καμιά φορά ο έλληνας δάσκαλός σου ότι έχεις δυσκολίες στα μαθήματα;

Sagt dir dein griechischer Lehrer ab und zu, daß du Schwierigkeiten hast?

- όχι nein
- ναι ja

Αν «ναι», δηλαδή αν λέει ότι έχεις δυσκολίες, τι λέει;
Μπορεί να βάλεις πολλούς σταυρούς.

Wenn «ja, d.h. wenn der Lehrer sagt, dass du Schwierigkeiten hast, was sagt, er?

Du darfst viele kreuze machen

- λέει, ότι δεν ξέρω να γράφω καθόλου
er sagt, dass ich überhaupt nicht schreiben kann
- λέει, ότι δεν ξέρω ορθογραφία
er sagt, dass ich nicht rechtschreiben kann
- λέει ότι δεν ξέρω να διαβάζω
er sagt, dass ich nicht lesen kann
- λέει, ότι δεν ξέρω ελληνική Ιστορία
er sagt, dass ich keine griechische Geschichte kenne
- λέει, ότι δεν ξέρω να μιλώ Ελληνικά
er sagt, dass ich kein Griechisch kann

Κάτι άλλο, sonstiges _____

_____

_____

28. Σου αρέσει να πηγαίνεις σε ελληνικές γιορτές (γλέντια);
Gehst du gerne zu griechischen Festen?

- ναι ja
- έτσι κι έτσι teils teils
- όχι nein

29. Σου αρέσει να πηγαίνεις σε γερμανικές γιορτές (γλέντια);
Gehst du gerne zu deutschen Festen?

- ναι ja
- έτσι κι έτσι teils teils
- όχι nein

30. Φαντάσου ότι παίζουν ποδόσφαιρο η ελληνική εθνική ομάδα με τη γερμανική εθνική ομάδα. Ποια θα ήθελες να κερδίσει;
Stelle dir vor, die griechische Nationalmannschaft spielte gegen die deutsche Nationalmannschaft Fussball. Welcher Mannschaft würdest du den Sieg wünschen?

- η γερμανική ομάδα der deutschen Mannschaft
- η ελληνική ομάδα der griechischen Mannschaft
- ισοπαλία unentschieden

31. Έχεις φίλους;
Hast du Freunde?

έχω:	ich habe:
☐ μόνο Γερμανούς φίλους	nur deutsche Freunde
☐ μόνο Έλληνες φίλους	nur griechische Freunde

☐	μόνο ξένους	nur ausländische Freunde
☐	Γερμανούς και Έλληνες φίλους	Deutsche und Griechische Freunde
☐	Γερμανούς, Έλληνες και ξένους φίλους	Deutsche, griechische und ausländische Freunde
☐	δεν έχω καθόλου φίλους	keine Freunde

32. Ποια χώρα αισθάνεσαι ότι είναι η πατρίδα σου;
Welches Land ist, nach deinem Gefühl, deine Heimat?

☐	η Γερμανία	Deutschland
☐	η Ελλάδα	Griechenland
☐	και η Γερμανία και η Ελλάδα	Deutschland und Griechenland
☐	καμία	keines

33. Ποια γλώσσα αισθάνεσαι σαν ξένη γλώσσα, την Ελληνική ή τη Γερμανική;
Welche Sprache ist, nach deinem Gefühl, für dich Fremdsprache, die griechische oder die deutsche?

☐	την ελληνική γλώσσα	die griechische Sprache
☐	τη γερμανική γλώσσα	die deutsche Sprache

34. Θα ήθελες να γυρίσεις **για πάντα** στην Ελλάδα;
Möchtest für immer nach Griechenland zurückkehren?

☐	ναι	ja
☐	όχι	nein
☐	δεν ξέρω	ich weiss nicht

35. Και μια τελευταία ερώτηση;
Und eine letzte Frage

Σε ποια γλώσσα διάβασες τις περισσότερες ερωτήσεις, στην ελληνική ή στη γερμανική γλώσσα;

In welcher Sprache hast du die meisten Fragen gelesen, in der griechischen oder in der deutschen Sprache?

στην ελληνική γλώσσα   in der griechischen Sprache

στη γερμανική γλώσσα   in der deutschen Sprache

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ

VIELEN DANK

**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΓΟΝΕΙΣ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

Νρ. Ερωτ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>																		
Νρ. Καρτ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>																		
Μ.Μ.Γ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>	Γ.Σ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>	Ε.Σ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>																
Πόλη																		
<p>Κατ' αρχή σας παρακαλούμε να μας δώσετε μερικές πληροφορίες για την εκπαιδευτική κατάσταση του(των) παιδιού(ών) σας.</p> <hr/>																		
<p>1. Έχει το παιδί σας δυσκολίες στη γερμανική γλώσσα;</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%;"></th> <th style="width: 33%; text-align: center;">1. παιδί</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">2. παιδί</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">3. παιδί</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>☐ ναι πολλές</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>☐ ναι λίγες</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> <tr> <td>☐ καθόλου</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> </tbody> </table> <p>Άλλο: _____</p> <p>_____</p>				1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί	☐ ναι πολλές	☐	☐	☐	☐ ναι λίγες	☐	☐	☐	☐ καθόλου	☐	☐	☐
	1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί															
☐ ναι πολλές	☐	☐	☐															
☐ ναι λίγες	☐	☐	☐															
☐ καθόλου	☐	☐	☐															
<p>2. Έχει το παιδί σας δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα;</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%;"></th> <th style="width: 33%; text-align: center;">1. παιδί</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">2. παιδί</th> <th style="width: 33%; text-align: center;">3. παιδί</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>☐ ναι πολλές</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> <td style="text-align: center;">☐</td> </tr> </tbody> </table>				1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί	☐ ναι πολλές	☐	☐	☐								
	1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί															
☐ ναι πολλές	☐	☐	☐															

ναι λίγες καθόλου

Άλλο: _____
_____

3. Αν έχει/έχουν δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα (είτε πολλές, είτε λίγες), τι είδους δυσκολίες είναι αυτές;

Μπορείτε να βάλετε πολλούς σταυρούς

- δυσκολεύεται στην ομιλία γενικά
- δυσκολεύεται στην προφορά
- δυσκολεύεται στο διάβασμα
- δυσκολεύεται στο γράψιμο γενικά
- δυσκολεύεται στην ορθογραφία
- δεν καταλαβαίνει αυτά που διαβάζει
- έχει πολύ φτωχό λεξιλόγιο

Άλλου είδους δυσκολίες: _____

_____
_____
_____
_____
_____

4. Αν έχει/έχουν δυσκολίες το παιδί/τα παιδιά σας στα Ελληνικά, ποιος/τι φταίει, κατά τη γνώμη σας, γι' αυτό;

---

5. Για ποιους λόγους στέλνετε το παιδί/τα παιδιά σας στο Ελληνικό Μάθημα;

Σταυρώστε μόνο πέντε περιπτώσεις

- για να μάθουν να διαβάζουν και να γράφουν Ελληνικά
- για να μη ξεχάσουν τα Ελληνικά
- για να μάθουν ορισμένα πράγματα για την Ελλάδα
- γιατί το θέλουν τα ίδια τα παιδιά
- για να μπορέσουν αργότερα να εξασκήσουν ένα επάγγελμα στην Ελλάδα, σε περίπτωση επιστροφής
- για να έρχονται σε επαφή με άλλα Ελληνόπουλα
- για να μπορέσουν αργότερα να παρακολουθήσουν το σχολείο στην Ελλάδα, σε περίπτωση επιστροφής

Άλλοι λόγοι: _____

---

6. Σκεφτήκατε καμιά φορά να διακόψετε το παιδί σας από το Ελληνικό Μάθημα;

ναι

όχι

Αν «ναι», για ποιους λόγους; _____

_____

_____

_____

_____

_____

7. Σε ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως στο σπίτι με τα παιδιά σας;

μόνο Ελληνικά

μόνο Γερμανικά

Ελληνικά και Γερμανικά

Αν μιλάτε και Ελληνικά και Γερμανικά, ποια γλώσσα μιλάτε πιο πολύ;

πιο πολύ Ελληνικά

πιο πολύ Γερμανικά

8. Τα παιδιά σας (αν έχετε περισσότερα από ένα), τι γλώσσα μιλούν μεταξύ τους;

μόνο Γερμανικά

μόνο Ελληνικά

Ελληνικά και Γερμανικά

Αν μιλούν και Ελληνικά και Γερμανικά, ποια γλώσσα μιλούν πιο πολύ;

πιο πολύ Ελληνικά

πιο πολύ Γερμανικά

9. Σε ποιες από τις παρακάτω περιπτώσεις μιλάτε με τα παιδιά σας Ελληνικά ή Γερμανικά ή και τα δύο;

περιπτώσεις	μόνο Ελληνικά	μόνο Γερμανικά	και τα δύο
1. την ώρα του φαγητού	☐	☐	☐
2. όταν ψωνίζουμε στα γερμανικά καταστήματα	☐	☐	☐
3. όταν πηγαίνουμε βόλτα στην πόλη	☐	☐	☐
4. στην εκκλησία	☐	☐	☐
5. όταν είμαστε σε ελληνικές εκδηλώσεις (π.χ. γλέντια)	☐	☐	☐
6. όταν έχουμε γερμανούς επισκέπτες	☐	☐	☐
7. όταν επισκέπτονται τα παιδιά μας γερμανοί φίλοι τους ή συμμαθητές τους	☐	☐	☐
8. όταν κάνουν τα παιδιά μας τα γερμανικά μαθήματά τους	☐	☐	☐
9. όταν κάνουν τα παιδιά μας τα ελληνικά μαθήματά τους	☐	☐	☐

10. όταν έχουμε έλληνες επισκέπτες
11. όταν κάνουμε στην Ελλάδα διακοπές
12. όταν είμαστε σε κάποια γερμανική υπηρεσία

Άλλες περιπτώσεις: _____

_____

_____

_____

_____

_____

10. Τι είδους βιβλία (όχι σχολικά) διαβάζουν τα παιδιά σας τον ελεύθερό τους χρόνο, ελληνόγλωσσα ή γερμανόγλωσσα;

- μόνο γερμανόγλωσσα
- μόνο ελληνόγλωσσα
- και από τα δύο

Αν διαβάζουν και από τα δύο, ποια διαβάζουν πιο πολύ;

- πιο πολύ ελληνόγλωσσα
- πιο πολύ γερμανόγλωσσα

11. Αν διαβάζουν τα παιδιά σας ελληνόγλωσσα βιβλία τον ελεύθερό τους χρόνο, πού τα βρίσκουν;

- είναι δικά μας
- τα δανείζονται από το σχολείο

- τα δανείζονται από συμμαθητές τους
- τα δανείζονται από τη βιβλιοθήκη της πόλης
- τα δανείζονται από τη βιβλιοθήκη της ελληνικής Κοινότητας
- τα δανείζονται από _____
- _____
- _____

12. Σας συμβαίνει καμιά φορά, όταν μιλάτε με τα παιδιά σας ή με συγγενείς, φίλους, κλπ. να μη σας έρχεται η κατάλληλη ελληνική λέξη ή φράση και να χρησιμοποιείτε την αντίστοιχη γερμανική;

- ναι συχνά
- κάπου κάπου
- σχεδόν ποτέ
- ποτέ

13. Ως γονείς γνωρίζετε τα βιβλία που χρησιμοποιεί(ούν) το παιδί/τα παιδιά σας στο γερμανικό σχολείο και στο Ελληνικό Μάθημα. Ποια βιβλία είναι κατά τη γνώμη σας καλύτερα (δηλαδή προσφέρονται καλύτερα για να μάθει το παιδί);

- τα ελληνικά βιβλία
- τα γερμανικά βιβλία
- δεν έχω γνώμη

Αν θεωρείτε τα μεν ή τα δε καλύτερα, μπορείτε να αναφέρετε τους λόγους;

_____

_____

_____

_____

14. Θα θέλατε να μας αναφέρετε τους λόγους, για τους οποίους στέλνετε το παιδί σας / τα παιδιά σας στο γερμανικό σχολείο;

Και τώρα σας παρακαλούμε να μας απαντήσετε μερικές προσωπικές ερωτήσεις:

15. Ποια είναι η εθνικότητά σας;

πατέρας		μητέρα	
☐	ελληνική	☐	ελληνική
☐	γερμανική	☐	γερμανική
.....		.....	

16. Γραμματικές γνώσεις

	πατέρας	μητέρα
Μερικές τάξεις του Δημοτικού	☐	☐
Απολυτήριο του Δημοτικού	☐	☐
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου (παλιού τύπου)	☐	☐
Απολυτήριο του Γυμνασίου (παλιού τύπου) ή Λυκείου	☐	☐

Πτυχίο μιας τεχνικής σχολής

Πτυχίο μιας ανώτερης σχολής

Πτυχίο μιας ανώτατης σχολής
ή Πανεπιστημίου

Άλλο: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

17. Ποιο είναι το επάγγελμά σας σήμερα;

πατέρας _____

μητέρα _____

18. Εργάζεστε σε κάποια φίρμα ή είστε αυτοαπασχολούμενος;

πατέρας

φίρμα

αυτοαπασχολούμενος

άνεργος

μητέρα

οικιακά

φίρμα

αυτοαπασχολούμενη

άνεργη

19. Σκοπεύετε να επιστρέψετε για πάντα στην Ελλάδα;

όχι

ναι

δεν ξέρω

Αν ναι, σε πόσα χρόνια;

χρόνια

20. Πόσα χρόνια ζείτε στη Γερμανία;

πατέρας μητέρα
 χρόνια χρόνια

21. Πώς είναι τα Γερμανικά σας;

πατέρας	μητέρα
☐ πολύ καλά	☐ πολύ καλά
☐ καλά	☐ καλά
☐ μέτρια	☐ μέτρια
☐ περιορισμένα	☐ περιορισμένα

Αν έχετε να συμπληρώσετε κάτι σχετικό με την εκπαίδευση του παιδιού σας, μπορείτε να το γράψετε εδώ.

SCHÜLERFRAGEBOGEN
(für SS, die den MSU nicht besuchen)

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
(που δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ)

Nr. Ερωτ. <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>		
Nr. Καρτ. <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>		
M.M.Γ. ☐	Γ.Σ. ☐	Ε.Σ. ☐
1. In welcher Stadt lebst Du in Deutschland? Σε ποια πόλη ζεις στη Γερμανία; _____ _____		
2. In welche Schule gehst Du? Σε ποιο σχολείο πηγαίνεις;		
☐	Grundschule	στο βασικό σχολείο
☐	Hauptschule	στο κύριο σχολείο
☐	Realschule	στο πρακτικό σχολείο
☐	Gymnasium	στο γυμνάσιο
☐	Gesamtschule	στο ενιαίο σχολείο
☐	Sonderschule	στο ειδικό σχολείο

3. In welcher Klasse bist Du in der deutschen Schule?
Σε ποια τάξη πηγαίνεις στο γερμανικό σχολείο;

Klasse τάξη

4. Was bist Du?
Τι είσαι;

Junge αγόρι.

Mädchen κορίτσι

5. Wie alt bist Du?
Πόσων χρονών είσαι;

Jahre χρονών

6. Hast Du in Griechenland die Schule besucht?
Έχεις πάει στην Ελλάδα στο σχολείο;

nein όχι

ja die Klassen
ναι στις τάξεις

☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6

7. Welche Klassen hast du in einer griechischen Schule und welche in einer deutschen bis jetzt besucht?

Ποιες τάξεις πήγες σε ελληνικό σχολείο και ποιες σε γερμανικό μέχρι τώρα;

Deutsche Schule Γερμανικό σχολείο

1 2 3 4 5 6

Griechische Schule Ελληνικό σχολείο

8. Wo bist Du geboren?

Πού γεννήθηκες;

 in Deutschland   στη Γερμανία

 in Griechenland   στην Ελλάδα

9. Wo hast Du bis jetzt gelebt?

Πού έζησες μέχρι τώρα;

Alter Ηλικία	in Griechenland στην Ελλάδα	in Deutschland στη Γερμανία
1. Jahr έτος	1. ☐	1. ☐
2. »	2. ☐	2. ☐
3. »	3. ☐	3. ☐
4. »	4. ☐	4. ☐
5. »	5. ☐	5. ☐
6. »	6. ☐	6. ☐
7. »	7. ☐	7. ☐
8. »	8. ☐	8. ☐
9. »	9. ☐	9. ☐
10. »	10. ☐	10. ☐
11. »	11. ☐	11. ☐
12. »	12. ☐	12. ☐
13. »	13. ☐	13. ☐

10. Was ist dein Vater?

Τι είναι ο πατέρας σου;

Griechen
Έλληνας

Deutscher
Γερμανός

sonstiges
άλλο

_____

11. Was ist deine Mutter?

Τι είναι η μητέρα σου;

Griechin
Ελληνίδα

Deutsche
Γερμανίδα

sonstiges
άλλο

_____

12. Wie lange lebst Du in Deutschland?

Πόσα χρόνια ζεις στη Γερμανία;

jahre   χρόνια

13 – 16

17. Was sprichst du richtiger?

Τι μιλάς πιο σωστά;

Griechisch   Ελληνικά

Deutsch   Γερμανικά

gleich   το ίδιο

18. Was schreibst du richtiger?

Τι γράφεις πιο σωστά;

Griechisch   Ελληνικά

Deutsch   Γερμανικά

gleich   το ίδιο

19. Welche Sprache ist, nach deinem Gefühl, deine Muttersprache?
 Ποια γλώσσα αισθάνεσαι σαν τη μητρική σου γλώσσα;

Griechisch   Ελληνική

Deutsch   Γερμανική

20. Welche Sprache ist, nach deiner Meinung, für dich nützlicher?
 Ποια γλώσσα νομίζεις ότι σου είναι πιο χρήσιμη;

Griechisch   η Ελληνική

Deutsch   η Γερμανική

gleich   το ίδιο

schreibe kurz warum:

γράψε σύντομα γιατί; _____

_____

_____

21. Lese vorsichtig die folgenden Fälle und kreuze an, wann du Griechisch, Deutsch oder beides sprichst.

Διάβασε προσεκτικά τις παρακάτω περιπτώσεις και βάλε σταυρό πότε μιλάς Ελληνικά, Γερμανικά ή και τα δύο.

Fälle
περιπτώσεις

nur Griech.
μόνο Ελληνικά

nur Deutsch
μόνο Γερμανικά

beides
και τα δύο

1. In der deutschen Schule mit griechischen Kindern, wenn wir Pause haben.

Στο γερμανικό σχολείο με τα Ελληνάκια, όταν έχουμε διάλειμμα.

2. _____

3. _____
4. _____
5. Mit meinen Geschwistern,
wenn wir zu Hause spielen.
Με τα αδέλφια μου, όταν
παίζουμε στο σπίτι.
6. Mit meinen Geschwistern,
wenn wir auf dem Spielplatz
spielen.
Με τα αδέλφια μου, όταν
παίζουμε στην παιδική
χαρά.
7. Mit meinen geschwistern
wenn wir einkaufen.
Με τα αδέλφια μου, όταν
ψωνίζουμε στα καταστή-
ματα.
8. _____
9. Mit meine Geschwistern, wenn
wir unsere deutschen Haus-
aufgaben machen.
Με τα αδέλφια μου, όταν
κάνουμε τα γερμανικά μα-
θήματά μας.
10. Auf dem Spielplatz mit meinen
griechischen Freunden.
Στην παιδική χαρά με τους
έλληνες φίλους μου.
11. Mit meinen griechischen
Freunden, wenn sie mich zu
Hause besuchen.
Με τους έλληνες φίλους
μου, όταν με επισκέπτο-
νται στο σπίτι.

12. Mit meinen Eltern, wenn wir deutsche Freunde zu Besuch haben Με τους γονείς μου, όταν, έχουμε γερμανούς επισκέπτες στο σπίτι μας.	☐	☐	☐
13. Mit meinen Eltern, wenn wir einkaufen gehen. Με τους γονείς μου, όταν ψωνίζουμε στα καταστήματα.	☐	☐	☐
14. Mit meinen Eltern, wenn wir in einem griechischen Fest sind. Με τους γονείς μου, όταν είμαστε σε ελληνικό γλέντι.	☐	☐	☐
15. Mit meinen Geschwistern, wenn wir in einem griechischen fest sind. Με τα αδέρφια μου, όταν είμαστε σε ελληνικό γλέντι.	☐	☐	☐
16. Mit meinen Eltern, wenn wir Griechen zu Besuch haben. Με τους γονείς μου, όταν έχουμε έλληνες επισκέπτες στο σπίτι μας.	☐	☐	☐
17. Mit meinen Verwandten in Deutschland. Με τους συγγενείς μου στη Γερμανία.	☐	☐	☐
18. Mit meinen Eltern in der Kirche. Με τους γονείς μου στην Εκκλησία.	☐	☐	☐

19. Mit meinen Landsleuten,
wenn wir uns auf der Straße
treffen.
Με τους συμπατριώτες
μου, όταν συναντιώμαστε
στο δρόμο.
20. Mit meinen Geschwistern,
wenn wir in Griechenland im
Urlaub sind.
Με τα αδέρφια μου, όταν
κάνουμε στην Ελλάδα δια-
κοπές.
21. Mit meinen Eltern, wenn wir
in Griechenland im Urlaub
sind.
Με τους γονείς μου, όταν
κάνουμε στην Ελλάδα δια-
κοπές.

22. Was sagen deine Eltern, wenn sie hören, daß du mit deinen Geschwistern
oder griechischen Freunden Deutsch sprichst?
Τι λένε οι γονείς σου, όταν σ' ακούνε να μιλάς με τ' αδέρφια σου ή
με τους Έλληνες φίλους σου Γερμανικά;
- sie sagen nichts
δεν λένε τίποτα
- sie sagen, wir sollen Griechisch sprechen
λένε να μιλάμε Ελληνικά
- sie sind mit uns böse, daß wir Deutsch sprechen
θυμώνουν μαζί μας, που μιλάμε Γερμανικά

25. Was für Bücher (nicht Schulbücher) liest du in deiner Freizeit, griechische oder deutsche?

Τι βιβλία (όχι σχολικά) διαβάζεις στον ελεύθερό σου χρόνο, ελληνικά ή γερμανικά;

☐	nur griechische	μόνο ελληνικά
☐	mehr griechische	πιο πολύ ελληνικά
☐	nur deutsche	μόνο γερμανικά
☐	mehr deutsche	πιο πολύ γερμανικά
☐	beides gleich	και τα δύο το ίδιο
☐	ich lese überhaupt keine	δεν διαβάζω καθόλου

26. Wenn du griechische Bücher (nicht Schulbücher) in deiner Freizeit, liest, wo findest du diese?

Αν διαβάζεις ελληνικά βιβλία (όχι σχολικά) στον ελεύθερό σου χρόνο, πού τα βρίσκεις;

Du darfst viele Kreuze machen

Μπορείς να βάλεις πολλούς σταυρούς

☐	sie gehören mir	είναι δικά μου
☐	ich leihe sie mir von der Schule aus	τα δανείζομαι από το σχολείο
☐	ich leihe sie mir aus der Stadtbücherei aus	τα δανείζομαι από τη βιβλιοθήκη της πόλης
☐	ich leihe sie mir von der Griechischen Gemeinde aus	τα δανείζομαι από την Ελληνική Κοινότητα
☐	ich leihe sie mir von _____	τα δανείζομαι από _____
		_____

27. —

28. Gehst du gerne zu griechischen Festen?

Σου αρέσει να πηγαίνεις σε ελληνικές γιορτές (γλέντια);

 ja   ναι teils teils   έτσι και έτσι nein   όχι

29. Gehst du gerne zu deutschen Festen?

Σου αρέσει να πηγαίνεις σε γερμανικές γιορτές (γλέντια);

 ja   ναι teils teils   έτσι κι έτσι nein   όχι

30. Stelle dir vor, die griechische Nationalmannschaft spielte gegen die deutsche Nationalmannschaft Fussball. Welcher Mannschaft würdest du den Sieg wünschen?

Φαντάσου ότι παίζουν ποδόσφαιρο η ελληνική εθνική ομάδα με την γερμανική εθνική ομάδα. Ποια θα ήθελες να κερδίσει;

 der deutschen Mannschaft   η γερμανική ομάδα der griechischen Mannschaft   η ελληνική ομάδα unentschieden   ισοπαλία

31. Hast du Freunde?

Έχεις φίλους;

ich habe:**έχω:**

☐ nur deutsche Freunde	μόνο Γερμανούς φίλους
☐ nur griechische Freunde	μόνο Έλληνες φίλους
☐ nur ausländische Freunde	μόνο ξένους φίλους
☐ Deutsche und Griechische Freunde	Γερμανούς και Έλληνες φίλους
☐ Deutsche, griechische und ausländische Freunde	Γερμανούς, Έλληνες και ξένους φίλους
☐ keine Freunde	δεν έχω καθόλου φίλους

32. Welches Land ist, nach deinem Gefühl, deine Heimat?

Ποια χώρα αισθάνεσαι ότι είναι η πατρίδα σου;

☐ Deutschland	η Γερμανία
☐ Griechenland	η Ελλάδα
☐ Deutschland und Griechenland	και η Γερμανία και η Ελλάδα
☐ keines	καμία

33. Welche Sprache ist, nach deinem Gefühl, für dich Fremdsprache, die griechische oder die deutsche?

Ποια γλώσσα αισθάνεσαι σαν ξένη γλώσσα, την Ελληνική ή την Γερμανική;

☐ die griechische Sprache	την ελληνική γλώσσα
☐ die deutsche Sprache	τη γερμανική γλώσσα

<p>34. Möchtest du für immer nach Griechenland zurückkehren? Θα ήθελες να γυρίσεις για πάντα στην Ελλάδα;</p> <p>☐ ja   ναι</p> <p>☐ nein   όχι</p> <p>☐ ich weiss nicht   δεν ξέρω</p>
<p>35. Warum besuchst du den Griechischen Unterricht nicht? Γιατί δεν πηγαίνεις στο Ελληνικό Μάθημα;</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>36. Hast du früher den Griechischen Unterricht besucht? Πήγαινες παλαιότερα στο Ελληνικό Μάθημα;</p> <p>☐ ja   ναι   ☐ nein   όχι</p> <p>Wein ja, wie lange? Αν ναι, πόσα χρόνια πήγαινες.</p> <p>☐ Jahre   χρόνια</p>
<p>36. Und eine letzte Frage Και μια τελευταία ερώτηση;</p> <p>In welcher Sprache hast du die meisten Fragen gelesen, in der griechischen oder in der deutschen Sprache? Σε ποια γλώσσα διάβασες τις περισσότερες ερωτήσεις, στην ελληνική ή στη γερμανική γλώσσα;</p> <p>☐ in der griechischen Sprache   στην ελληνική γλώσσα</p> <p>☐ in der deutschen Sprache   στη γερμανική γλώσσα</p>

VIELEN DANK

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ

**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΓΟΝΕΙΣ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΔΕΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**

Νρ. Ερωτ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>														
Νρ. Καρτ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>														
Μ.Μ.Γ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>	Γ.Σ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>	Ε.Σ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>												
Πόλη _____														
<p>Κατ' αρχή σας παρακαλούμε να μας δώσετε μερικές πληροφορίες για την εκπαιδευτική κατάσταση του(των) παιδιού(ών) σας.</p> <p>_____</p>														
<p>1. Έχει το παιδί σας δυσκολίες στη γερμανική γλώσσα;</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;">1. παιδί</td> <td style="text-align: center;">2. παιδί</td> <td style="text-align: center;">3. παιδί</td> </tr> <tr> <td>☐ ναι πολλές</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐ ναι λίγες</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐ καθόλου</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </table> <p>Άλλο: _____</p> <p>_____</p>			1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί	☐ ναι πολλές	☐	☐	☐ ναι λίγες	☐	☐	☐ καθόλου	☐	☐
1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί												
☐ ναι πολλές	☐	☐												
☐ ναι λίγες	☐	☐												
☐ καθόλου	☐	☐												
<p>2. Έχει το παιδί σας δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα;</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="text-align: center;">1. παιδί</td> <td style="text-align: center;">2. παιδί</td> <td style="text-align: center;">3. παιδί</td> </tr> <tr> <td>☐ ναι πολλές</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </table>			1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί	☐ ναι πολλές	☐	☐						
1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί												
☐ ναι πολλές	☐	☐												

☐	ναι λίγες	☐	☐
☐	καθόλου	☐	☐

Άλλο: _____
 _____
 _____

3. Αν έχει/έχουν δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα (είτε πολλές, είτε λίγες), τι είδους δυσκολίες είναι αυτές;

Μπορείτε να βάλετε πολλούς σταυρούς

- δυσκολεύεται στην ομιλία γενικά
- δυσκολεύεται στην προφορά
- δυσκολεύεται στο διάβασμα
- δυσκολεύεται στο γράψιμο γενικά
- δυσκολεύεται στην ορθογραφία
- δεν καταλαβαίνει αυτά που διαβάζει
- έχει πολύ φτωχό λεξιλόγιο

Άλλου είδους δυσκολίες: _____
 _____
 _____
 _____
 _____
 _____

4. Αν έχει/έχουν δυσκολίες το παιδί/τα παιδιά σας στα Ελληνικά, ποιος/τι φταίει, κατά τη γνώμη σας, γι' αυτό;

---

5 – 6

7. Σε ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως στο σπίτι με τα παιδιά σας;

- μόνο Ελληνικά
 μόνο Γερμανικά
 Ελληνικά και Γερμανικά

Αν μιλάτε και Ελληνικά και Γερμανικά, ποια γλώσσα μιλάτε πιο πολύ;

- πιο πολύ Ελληνικά
 πιο πολύ Γερμανικά

8. Τα παιδιά σας (αν έχετε περισσότερα από ένα), τι γλώσσα μιλούν μεταξύ τους;

- μόνο Γερμανικά
 μόνο Ελληνικά
 Ελληνικά και Γερμανικά

Αν μιλούν και Ελληνικά και Γερμανικά, ποια γλώσσα μιλούν πιο πολύ;

πιο πολύ Ελληνικά

πιο πολύ Γερμανικά

9. Σε ποιες από τις παρακάτω περιπτώσεις μιλάτε με τα παιδιά σας Ελληνικά ή Γερμανικά ή και τα δύο;

περιπτώσεις	μόνο Ελληνικά	μόνο Γερμανικά	και τα δύο
1. την ώρα του φαγητού	☐	☐	☐
2. όταν ψωνίζουμε στα γερμανικά καταστήματα	☐	☐	☐
3. όταν πηγαίνουμε βόλτα στην πόλη	☐	☐	☐
4. στην εκκλησία	☐	☐	☐
5. όταν είμαστε σε ελληνικές εκδηλώσεις (π.χ. γλέντια)	☐	☐	☐
6. όταν έχουμε γερμανούς επισκέπτες	☐	☐	☐
7. όταν επισκέπτονται τα παιδιά μας γερμανοί φίλοι τους ή συμμαθητές τους	☐	☐	☐
8. όταν κάνουν τα παιδιά μας τα γερμανικά μαθήματά τους	☐	☐	☐
9. —			
10. όταν έχουμε έλληνες επισκέπτες	☐	☐	☐

11. όταν κάνουμε στην Ελλάδα διακοπές

12. όταν είμαστε σε κάποια γερμανική υπηρεσία

Άλλες περιπτώσεις: _____

---

10. Τι είδους βιβλία (όχι σχολικά) διαβάζουν τα παιδιά σας τον ελεύθερό τους χρόνο, ελληνόγλωσσα ή γερμανόγλωσσα;

μόνο γερμανόγλωσσα

μόνο ελληνόγλωσσα

και από τα δύο

Αν διαβάζουν και από τα δύο, ποια διαβάζουν πιο πολύ;

πιο πολύ ελληνόγλωσσα

πιο πολύ γερμανόγλωσσα

11. Αν διαβάζουν τα παιδιά σας ελληνόγλωσσα βιβλία τον ελεύθερό τους χρόνο, πού τα βρίσκουν;

είναι δικά μας

τα δανείζονται από το σχολείο

τα δανείζονται από συμμαθητές τους

- τα δανείζονται από τη βιβλιοθήκη της πόλης
- τα δανείζονται από τη βιβλιοθήκη της ελληνικής Κοινότητας
- τα δανείζονται από _____
_____
_____

12. Σας συμβαίνει καμιά φορά, όταν μιλάτε με τα παιδιά σας ή με συγγενείς, φίλους, κλπ. να μη σας έρχεται η κατάλληλη ελληνική λέξη ή φράση και να χρησιμοποιείτε την αντίστοιχη γερμανική;

- ναι συχνά
- κάπου κάπου
- σχεδόν ποτέ
- ποτέ

13. —

14. Θα θέλατε να μας αναφέρετε τους λόγους, για τους οποίους στέλνετε το παιδί σας / τα παιδιά σας στο γερμανικό σχολείο;

Και τώρα σας παρακαλούμε να μας απαντήσετε μερικές προσωπικές ερωτήσεις:

15. Ποια είναι η εθνικότητά σας;

πατέρας		μητέρα	
☐	ελληνική	☐	ελληνική
☐	γερμανική	☐	γερμανική
.....		.....	

16. Γραμματικές γνώσεις

	πατέρας	μητέρα
Μερικές τάξεις του Δημοτικού	☐	☐
Απολυτήριο του Δημοτικού	☐	☐
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου (παλιού τύπου)	☐	☐
Απολυτήριο του Γυμνασίου (παλιού τύπου) ή Λυκείου	☐	☐
Πτυχίο μιας τεχνικής σχολής	☐	☐
Πτυχίο μιας ανώτερης σχολής	☐	☐
Πτυχίο μιας ανώτατης σχολής ή Πανεπιστημίου	☐	☐

Άλλο: _____
 _____
 _____
 _____
 _____

17. Ποιο είναι το επάγγελμά σας σήμερα;

πατέρας _____

μητέρα _____

18. Εργάζεστε σε κάποια φίρμα ή είστε αυτοαπασχολούμενος;

πατέρας

μητέρα

φίρμα

οικιακά

αυτοαπασχολούμενος

φίρμα

άνεργος

αυτοαπασχολούμενη

άνεργη

19. Σκοπεύετε να επιστρέψετε για πάντα στην Ελλάδα;

όχι

ναι

δεν ξέρω

Αν ναι, σε πόσα χρόνια;

χρόνια

20. Πόσα χρόνια ζήτε στη Γερμανία;

πατέρας

μητέρα

χρόνια

χρόνια

21. Πώς είναι τα Γερμανικά σας;

πατέρας	μητέρα
☐ πολύ καλά	☐ πολύ καλά
☐ καλά	☐ καλά
☐ μέτρια	☐ μέτρια
☐ περιορισμένα	☐ περιορισμένα

Και τώρα τρεις τελευταίες ερωτήσεις

22. Για ποιους λόγους δεν στέλνετε το παιδί / τα παιδιά σας στο Ελληνικό Μάθημα;

---

23. Αν έχετε περισσότερα από ένα παιδί σε σχολική ηλικία, ποιο παιδί δεν πηγαίνει στο Ελληνικό Μάθημα;

1ο παιδί	☐	δεν πηγαίνει	☐	πηγαίνει	
2ο παιδί	☐	»	»	☐	»
3ο παιδί	☐	»	»	☐	»

24. Πήγαينه(αν) παλαιότερα το παιδί / τα παιδιά σας στο Ελληνικό Μάθημα;

ναι   όχι

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
(που παρακολουθούν Ελληνικό Σχολείο)

SCHÜLERFRAGEBOGEN
(für SS, die eine griechische Schule besuchen)

Νρ. Ερωτ. <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>		
Νρ. Καρτ. <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>		
Μ.Μ.Γ. ☐	Γ.Σ. ☐	Ε.Σ. ☐
<p>1. Σε ποια πόλη ζεις στη Γερμανία; In welcher Stadt lebst Du in Deutschland? _____ _____</p>		
<p>2. Σε ποιο σχολείο πηγαίνεις; In welche Schule gehst Du?</p> <p>Όνομα του σχολείου: _____</p> <p>Name der Schule: _____</p>		
<p>3. Σε ποια τάξη πηγαίνεις; In welcher Klasse bist Du?</p> <p>☐ τάξη Klasse</p>		
<p>4. Τι είσαι; Was bist Du?</p> <p>☐ αγόρι Junge</p> <p>☐ κορίτσι Mädchen</p>		

<p>5. Πόσων χρονών είσαι; Wie alt bist Du?</p> <p>☐ χρονών Jahre</p>											
<p>6. Έχεις πάει στην Ελλάδα στο σχολείο; Hast Du in Griechenland die Schule besucht?</p> <p>☐ όχι nein</p> <p>☐ ναι στις τάξεις ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐</p> <p style="text-align: center;">1 2 3 4 5 6</p>											
<p>7. Ποιες τάξεις πήγες σε ελληνικό σχολείο και ποιες σε γερμανικό μέχρι τώρα; Welche Klassen hast du in einer griechischen Schule und welche in einer deutschen bis jetzt besucht?</p> <p>Γερμανικό σχολείο Deutsche Schule ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐</p> <p style="text-align: center;">1 2 3 4 5 6</p> <p>Ελληνικό σχολείο Griechische Schule ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐</p>											
<p>8. Πού γεννήθηκες; Wo bist Du geboren?</p> <p>☐ στη Γερμανία in Deutschland</p> <p>☐ στην Ελλάδα in Griechenland</p>											
<p>9. Πού έζησες μέχρι τώρα; Wo hast Du bis jetzt gelebt?</p> <table border="0" style="width: 100%;"> <thead> <tr> <th style="text-align: left;">Ηλικία Alter</th> <th style="text-align: left;">στην Ελλάδα in Griechenland</th> <th style="text-align: left;">στη Γερμανία in Deutschland</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1. έτος jahr</td> <td>1. ☐</td> <td>1. ☐</td> </tr> <tr> <td>2. »</td> <td>2. ☐</td> <td>2. ☐</td> </tr> </tbody> </table>			Ηλικία Alter	στην Ελλάδα in Griechenland	στη Γερμανία in Deutschland	1. έτος jahr	1. ☐	1. ☐	2. »	2. ☐	2. ☐
Ηλικία Alter	στην Ελλάδα in Griechenland	στη Γερμανία in Deutschland									
1. έτος jahr	1. ☐	1. ☐									
2. »	2. ☐	2. ☐									

3. »	3.	☐	3.	☐
4. »	4.	☐	4.	☐
5. »	5.	☐	5.	☐
6. »	6.	☐	6.	☐
7. »	7.	☐	7.	☐
8. »	8.	☐	8.	☐
9. »	9.	☐	9.	☐
10. »	10.	☐	10.	☐
11. »	11.	☐	11.	☐
12. »	12.	☐	12.	☐
13. »	13.	☐	13.	☐

10. Τι είναι ο πατέρας σου;

Was ist dein Vater?

Έλληνας
Grieche

Γερμανός
Deutscher

άλλο
sonstiges

_____

11. Τι είναι η μητέρα σου;

Was ist deine Mutter?

Ελληνίδα
Griechin

Γερμανίδα
Deutsche

άλλο
sonstiges

_____

12. Πόσα χρόνια ζεις στη Γερμανία;

Wie lange lebst Du in Deutschland?

χρόνια   jahre

13 – 16

17. Τι μιλάς πιο σωστά;
Was sprichst du richtiger?

- Ελληνικά   Griechisch
 Γερμανικά   Deutsch
 το ίδιο   gleich

18. Τι γράφεις πιο σωστά;
Was schreibst du richtiger?

- Ελληνικά   Griechisch
 Γερμανικά   Deutsch
 το ίδιο   gleich

19. Ποια γλώσσα αισθάνεσαι σαν τη μητρική σου γλώσσα;
Welche Sprache ist, nach deinem Gefühl, deine Muttersprache?

- Ελληνική   Griechisch
 Γερμανική   Deutsch

20. Ποια γλώσσα νομίζεις ότι σου είναι πιο χρήσιμη;
Welche Sprache ist, nach deiner Meinung, für dich nützlicher?

- η Ελληνική   Griechisch
 η Γερμανική   Deutsch
 το ίδιο   gleich

γράψε σύντομα γιατί;
schreibe kurz warum: _____

_____

_____

_____

_____

21. Διάβασε προσεκτικά τις παρακάτω περιπτώσεις και βάλε σταυρό τότε μιλάς Ελληνικά, Γερμανικά ή και τα δύο.
Lese vorsichtig die folgenden Fälle und kreuze an, wann du Griechisch, Deutsch oder beides sprichst.

περιπτώσεις Fälle	μόνο Ελληνικά nur Griech.	μόνο Γερμανικά nur Deutsch	και τα δύο beides
1. _____			
2. Κατά τη διάρκεια του Μαθήματος με τους συμμαθητές μου. Während des Unterrichtes mit meinen Mitschülern.	☐	☐	☐
3. Με τους συμμαθητές και φίλους μου στο διάλειμμα. Mit meinen Mitschülern und Freunden, während der Pause.	☐	☐	☐
4. Με τον Έλληνα δάσκαλό μου όταν έχουμε διάλειμμα. Mit meinen griechischen Lehrer, wenn wir Pause haben.	☐	☐	☐
5. Με τα αδέρφια μου, όταν παίζουμε στο σπίτι. Mit meinen Geschwistern, wenn wir zu Hause spielen.	☐	☐	☐

6. Με τα αδέρφια μου, όταν παίζουμε στην παιδική χαρά. Mit meinen Geschwistern, wenn wir auf dem Spielplatz spielen.	☐	☐	☐
7. Με τα αδέρφια μου, όταν ψωνίζουμε στα καταστήματα. Mit meinen Geschwistern, wenn wir einkaufen.	☐	☐	☐
8. Με τα αδέρφια μου, όταν κάνουμε τα ελληνικά μαθήματά μας. Mit meinen Geschwistern, wenn wir unsere griechischen Hausaufgaben machen.	☐	☐	☐
9. Με τα αδέρφια μου, όταν κάνουμε τα γερμανικά μαθήματά μας. Mit meine Geschwistern, wenn wir unsere deutschen Hausaufgaben machen.	☐	☐	☐
10. Στην παιδική χαρά με τους έλληνες φίλους μου. Auf dem Spielplatz mit meinen griechischen Freunden.	☐	☐	☐
11. Με τους έλληνες φίλους μου, όταν με επισκέπτονται στο σπίτι. Mit meinen griechischen Freunden, wenn sie mich zu Hause besuchen.	☐	☐	☐

12. Με τους γονείς μου, όταν έχουμε γερμανούς επισκέπτες στο σπίτι μας. Mit meinen Eltern, wenn wir deutsche Freunde zu besuch haben.	☐	☐	☐
13. Με τους γονείς μου, όταν ψωνίζουμε στα καταστήματα. Mit meinen Eltern, wenn wir einkaufen gehen.	☐	☐	☐
14. Με τους γονείς μου, όταν είμαστε σε ελληνικό γλέντι. Mit meinen Eltern, wenn wir in einem griechischen Fest sind.	☐	☐	☐
15. Με τα αδέρφια μου, όταν είμαστε σε ελληνικό γλέντι. Mit meinen Geschwistern, wenn wir in einem griechischen fest sind.	☐	☐	☐
16. Με τους γονείς μου, όταν έχουμε έλληνες επισκέπτες στο σπίτι μας. Mit meinen Eltern, wenn wir Griechen zu Besuch haben.	☐	☐	☐
17. Με τους συγγενείς μου στη Γερμανία. Mit meinen Verwandten in Deutschland.	☐	☐	☐
18. Με τους γονείς μου στην εκκλησία. Mit meinen Eltern in der Kirche.	☐	☐	☐

19. Με τους συμπατριώτες μου, όταν συναντιώμαστε στο δρόμο.

Mit meinen Landsleuten,
wenn wir uns auf der Straße treffen.

20. Με τα αδέρφια μου, όταν κάνουμε στην Ελλάδα διακοπές.

Mit meinen Geschwistern,
wenn wir in Griechenland im Urlaub sind.

21. Με τους γονείς μου, όταν κάνουμε στην Ελλάδα διακοπές.

Mit meinen Eltern, wenn wir in Griechenland im Urlaub sind.

22. Τι λένε οι γονείς σου, όταν σ' ακούνε να μιλάς με τ' αδέρφια σου ή με τους έλληνες φίλους σου Γερμανικά;

Was sagen deine Eltern, wenn sie hören, daß du mit deinen Geschwistern oder griechischen Freunden Deutsch sprichst?

δεν λένε τίποτα
sie sagen nichts

μα λένε να μιλάμε Ελληνικά
sie sagen, wir sollen Griechisch sprechen

θυμώνουν μαζί μας, που μιλάμε Γερμανικά
sie sind mit uns böse, daß wir Deutsch sprechen

23. Σταύρωσε αυτό, που νομίζεις ότι είναι σωστό ή ταιριάζει καλύτερα.

Kreuze an, was nach deiner Meinung zutrieft.

Αν συγκρίνεις τα Ελληνικά και τα Γερμανικά σου βιβλία για τη γλώσσα μεταξύ τους.

Wenn du deine griechischen und deutschen Sprachbücher miteinander vergleichst.

	τα Ελληνικά die griech.	τα Γερμανικά die deutschen	το ίδιο gleich
- Ποια έχουν ωραιότερες εικόνες; Welche haben schönere Bilder?	☐	☐	☐
- Ποια έχουν πιο πολύ χιούμορ; Welche haben mehr Humor?	☐	☐	☐
- Ποια έχουν πιο πολλές ασκήσεις; Welche haben mehr Übungen?	☐	☐	☐
- Ποια έχουν πιο εύκολες ασκήσεις; Welche haben leichtere Übungen?	☐	☐	☐
- Ποια καταλαβαίνεις καλύτερα; Welche verstehst du besser?	☐	☐	☐
- Ποια περιέχουν ιστορίες, που να ταιριάζουν πιο πολύ στη ζωή σου; Welche enthalten Geschichten, die zu deiner Leben mehr passen?	☐	☐	☐
- Ποια διαβάζεις πιο ευχάριστα; Welche liest du lieber?	☐	☐	☐

24. Έχεις δυσκολίες στα Ελληνικά; (δηλαδή στη γλώσσα)
Hast du Schwierigkeiten beim Griechischen?

όχι nein

ναι ja

Αν «ναι», δηλαδή αν έχεις δυσκολίες, που έχεις δυσκολίες;
Wenn «ja», d.h. wenn du Schwierigkeiten hast, wo hast du sie?

Μπορείς να βάλεις πολλούς σταυρούς:

στο διάβασμα beim Lesen

στην ορθογραφία beim Rechtschreiben

☐	στην έκθεση	beim Aufsatz
☐	δεν μπορώ να γράψω σωστές μεγάλες προτάσεις	ich kann keine richtigen großen Sätze schreiben
☐	ομιλία	beim Sprechen
☐	δεν καταλαβαίνω τη γλώσσα των ελληνικών βιβλίων	ich verstehe die Sprache der griechischen Bücher nicht

Άλλες δυσκολίες, sonstiges _____

---

25. Τι βιβλία (όχι σχολικά) διαβάζεις στον ελεύθερό σου χρόνο, ελληνικά ή γερμανικά;
Was für Bücher (nicht Schulbücher) liest du in deiner Freizeit, griechische oder deutsche?

☐	μόνο ελληνικά	nur griechische
☐	πιο πολύ ελληνικά	mehr griechische
☐	μόνο γερμανικά	nur deutsche
☐	πιο πολύ γερμανικά	mehr deutsche
☐	και τα δύο το ίδιο	beides gleich
☐	δεν διαβάζω καθόλου	ich lese überhaupt keine

26. Αν διαβάζεις ελληνικά βιβλία (όχι σχολικά) στον ελεύθερό σου χρόνο, πού τα βρίσκεις;
Wenn du griechische Bücher (nicht Schulbücher) in deiner Freizeit liest, wo findest du diese?

Μπορείς να βάλεις πολλούς σταυρούς**Du darfst viele Kreuze machen**

- είναι δικά μου
sie gehören mir
- τα δανείζομαι από το σχολείο
ich leihe sie mir von der Schule aus
- τα δανείζομαι από τη βιβλιοθήκη της πόλης
ich leihe sie mir aus der Stadtbücherei aus
- τα δανείζομαι από την Ελληνική Κοινότητα
ich leihe sie mir von der Griechischen Gemeinde aus
- τα δανείζομαι από _____
ich leihe sie mir von _____
- _____

27. Σου λέει καμιά φορά ο Έλληνας δάσκαλός σου ότι έχεις δυσκολίες στα μαθήματα;

Sagt dir dein griechischer Lehrer ab und zu, daß du Schwierigkeiten hast?

- όχι nein
- ναι ja

Αν «ναι», δηλαδή αν λέει ότι έχεις δυσκολίες, τι λέει;

Μπορεί να βάλεις πολλούς σταυρούς.

Wenn «ja, d.h. wenn der Lehrer sagt, dass du schwierigkeiten hast, was sagt, er?

Du darfst viele kreuze machen

- λέει, ότι δεν ξέρω να γράφω καθόλου
er sagt, dass ich überhaupt nicht schreiben kann
- λέει, ότι δεν ξέρω ορθογραφία
er sagt, dass ich nicht rechtschreiben kann
- λέει ότι δεν ξέρω να διαβάζω
er sagt, dass ich nicht lesen kann
- λέει, ότι δεν ξέρω ελληνική Ιστορία
er sagt, dass ich keine griechische Geschichte kenne

λέει, ότι δεν ξέρω να μιλώ Ελληνικά
er sagt, dass ich kein Griechisch kann

Κάτι άλλο, sonstiges _____

_____

_____

28. Σου αρέσει να πηγαίνεις σε ελληνικές γιορτές (γλέντια);
Gehst du gerne zu griechischen Festen?

- ναι ja
- έτσι κι έτσι teils teils
- όχι nein

29. Σου αρέσει να πηγαίνεις σε γερμανικές γιορτές (γλέντια);
Gehst du gerne zu deutschen Festen?

- ναι ja
- έτσι κι έτσι teils teils
- όχι nein

30. Φαντάσου ότι παίζουν ποδόσφαιρο η ελληνική εθνική ομάδα με τη γερμανική εθνική ομάδα. Ποια θα ήθελες να κερδίσει;
Stelle dir vor, die griechische Nationalmannschaft spielte gegen die deutsche Nationalmannschaft Fussball. Welcher Mannschaft würdest du den Sieg wünschen?

- η γερμανική ομάδα der deutschen Mannschaft
- η ελληνική ομάδα der griechischen Mannschaft
- ισοπαλία unentschieden

31. Έχεις φίλους;
Hast du Freunde?

έχω:

ich habe:

☐ μόνο Γερμανούς φίλους	nur deutsche Freunde
☐ μόνο Έλληνες φίλους	nur griechische Freunde
☐ μόνο ξένους	nur ausländische Freunde
☐ Γερμανούς και Έλληνες φίλους	Deutsche und Griechische Freunde
☐ Γερμανούς και Έλληνες φίλους	Deutsche und Griechische Freunde
☐ δεν έχω καθόλου φίλους	keine Freunde

32. Ποια χώρα αισθάνεσαι ότι είναι η πατρίδα σου;
Welches Land ist, nach deinem Gefühl, deine Heimat?

☐ η Γερμανία	Deutschland
☐ η Ελλάδα	Griechenland
☐ και η Γερμανία και η Ελλάδα	Deutschland und Griechenland
☐ καμία	keines

33. Ποια γλώσσα αισθάνεσαι σαν ξένη γλώσσα, την Ελληνική ή τη Γερμανική;
Welche Sprache ist, nach deinem Gefühl, für dich Fremdsprache, die griechische oder die deutsche?

☐ την ελληνική γλώσσα	die griechische Sprache
☐ τη γερμανική γλώσσα	die deutsche Sprache

34. Θα ήθελες να γυρίσεις **για πάντα** στην Ελλάδα;
Möchtest für immer nach Griechenland zurückkehren?

- ναι   ja
 όχι   nein
 δεν ξέρω   ich weiss nicht

35. Και μια τελευταία ερώτηση;
Und eine letzte Frage

Σε ποια γλώσσα διάβασες τις περισσότερες ερωτήσεις, στην ελληνική ή στη γερμανική γλώσσα;
In welcher Sprache hast du die meisten Fragen gelesen, in der griechischen oder in der deutschen Sprache?

- στην ελληνική γλώσσα   in der griechischen Sprache
 στη γερμανική γλώσσα   in der deutschen Sprache

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ

VIELEN DANK

**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΓΟΝΕΙΣ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ**

Νρ. Ερωτ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>														
Νρ. Καρτ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/> <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>														
M.M.Γ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>	Γ.Σ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>	Ε.Σ. <input style="width: 30px; height: 20px;" type="text"/>												
Πόλη _____														
<p>Κατ' αρχή σας παρακαλούμε να μας δώσετε μερικές πληροφορίες για την εκπαιδευτική κατάσταση του(των) παιδιού(ών) σας.</p> <p>_____</p>														
<p>1. Έχει το παιδί σας δυσκολίες στη γερμανική γλώσσα;</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td align="center">1. παιδί</td> <td align="center">2. παιδί</td> <td align="center">3. παιδί</td> </tr> <tr> <td>☐ ναι πολλές</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐ ναι λίγες</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐ καθόλου</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </table> <p>Άλλο: _____</p> <p>_____</p>			1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί	☐ ναι πολλές	☐	☐	☐ ναι λίγες	☐	☐	☐ καθόλου	☐	☐
1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί												
☐ ναι πολλές	☐	☐												
☐ ναι λίγες	☐	☐												
☐ καθόλου	☐	☐												
<p>2. Έχει το παιδί σας δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα;</p> <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td align="center">1. παιδί</td> <td align="center">2. παιδί</td> <td align="center">3. παιδί</td> </tr> <tr> <td>☐ ναι πολλές</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐ ναι λίγες</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>☐ καθόλου</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </table>			1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί	☐ ναι πολλές	☐	☐	☐ ναι λίγες	☐	☐	☐ καθόλου	☐	☐
1. παιδί	2. παιδί	3. παιδί												
☐ ναι πολλές	☐	☐												
☐ ναι λίγες	☐	☐												
☐ καθόλου	☐	☐												

Άλλο: _____
 _____
 _____

3. Αν έχει/έχουν δυσκολίες στην ελληνική γλώσσα (είτε πολλές, είτε λίγες), τι είδους δυσκολίες είναι αυτές;

Μπορείτε να βάλετε πολλούς σταυρούς

- δυσκολεύεται στην ομιλία γενικά
- δυσκολεύεται στην προφορά
- δυσκολεύεται στο διάβασμα
- δυσκολεύεται στο γράψιμο γενικά
- δυσκολεύεται στην ορθογραφία
- δεν καταλαβαίνει αυτά που διαβάζει
- έχει πολύ φτωχό λεξιλόγιο

Άλλου είδους δυσκολίες: _____
 _____
 _____
 _____
 _____
 _____

4. Αν έχει/έχουν δυσκολίες το παιδί/τα παιδιά σας στα Ελληνικά, ποιος τι φταίει, κατά τη γνώμη σας, γι' αυτό;

_____
 _____
 _____

---

5 – 6

7. Σε ποια γλώσσα μιλάτε κυρίως στο σπίτι με τα παιδιά σας;

- μόνο Ελληνικά
- μόνο Γερμανικά
- Ελληνικά και Γερμανικά

Αν μιλάτε και Ελληνικά και Γερμανικά, ποια γλώσσα μιλάτε πιο πολύ;

- πιο πολύ Ελληνικά
- πιο πολύ Γερμανικά

8. Τα παιδιά σας (αν έχετε περισσότερα από ένα), τι γλώσσα μιλούν μεταξύ τους;

- μόνο Γερμανικά
- μόνο Ελληνικά
- Ελληνικά και Γερμανικά

Αν μιλούν και Ελληνικά και Γερμανικά, ποια γλώσσα μιλούν πιο πολύ;

- πιο πολύ Ελληνικά
- πιο πολύ Γερμανικά

9. Σε ποιες από τις παρακάτω περιπτώσεις μιλάτε με τα παιδιά σας Ελληνικά ή Γερμανικά ή και τα δύο;

περιπτώσεις	μόνο Ελληνικά	μόνο Γερμανικά	και τα δύο
1. την ώρα του φαγητού	☐	☐	☐
2. όταν ψωνίζουμε στα γερμανικά καταστήματα	☐	☐	☐
3. όταν πηγαίνουμε βόλτα στην πόλη	☐	☐	☐
4. στην εκκλησία	☐	☐	☐
5. όταν είμαστε σε ελληνικές εκδηλώσεις (π.χ. γλέντια)	☐	☐	☐
6. όταν έχουμε γερμανούς επισκέπτες	☐	☐	☐
7. όταν επισκέπτονται τα παιδιά μας γερμανοί φίλοι τους ή συμμαθητές τους	☐	☐	☐
8. όταν κάνουν τα παιδιά μας τα γερμανικά μαθήματά τους	☐	☐	☐
9. όταν κάνουν τα παιδιά μας τα ελληνικά μαθήματά τους	☐	☐	☐
10. όταν έχουμε έλληνες επισκέπτες	☐	☐	☐
11. όταν κάνουμε στην Ελλάδα διακοπές	☐	☐	☐
12. όταν είμαστε σε κάποια γερμανική υπηρεσία	☐	☐	☐

Άλλες περιπτώσεις: _____

---

10. Τι είδους βιβλία (όχι σχολικά) διαβάζουν τα παιδιά σας τον ελεύθερό τους χρόνο, ελληνόγλωσσα ή γερμανόγλωσσα;

μόνο γερμανόγλωσσα

μόνο ελληνόγλωσσα

και από τα δύο

Αν διαβάζουν και από τα δύο, ποια διαβάζουν πιο πολύ;

πιο πολύ ελληνόγλωσσα

πιο πολύ γερμανόγλωσσα

11. Αν διαβάζουν τα παιδιά σας ελληνόγλωσσα βιβλία τον ελεύθερό τους χρόνο, πού τα βρίσκουν;

είναι δικά μας

τα δανείζονται από το σχολείο

τα δανείζονται από συμμαθητές τους

τα δανείζονται από τη βιβλιοθήκη της πόλης

τα δανείζονται από τη βιβλιοθήκη της ελληνικής Κοινότητας

τα δανείζονται από _____

---

12. Σας συμβαίνει καμιά φορά, όταν μιλάτε με τα παιδιά σας ή με συγγενείς, φίλους, κλπ. να μη σας έρχεται η κατάλληλη ελληνική λέξη ή φράση και να χρησιμοποιείτε την αντίστοιχη γερμανική;

- ναι συχνά
- κάπου κάπου
- σχεδόν ποτέ
- ποτέ

13. Σαν γονείς γνωρίζετε τα βιβλία που χρησιμοποιεί(ούν) το παιδί / τα παιδιά για το γερμανικό και για το ελληνικό μάθημα. ποια βιβλία είναι κατά τη γνώμη σας καλύτερα (δηλαδή προσφέρονται καλύτερα για να μάθει το παιδί;)

- τα ελληνικά βιβλία
- τα γερμανικά βιβλία
- το ίδιο
- δεν έχω γνώμη

Αν θεωρείτε τα μεν ή τα δε καλύτερα, μπορείτε να αναφέρετε τους λόγους;

---

14. —

Και τώρα σας παρακαλούμε να μας απαντήσετε μερικές προσωπικές ερωτήσεις:

15. Ποια είναι η εθνικότητά σας;

	πατέρας		μητέρα
☐	ελληνική	☐	ελληνική
☐	γερμανική	☐	γερμανική
	.....		.....

16. Γραμματικές γνώσεις

	πατέρας	μητέρα
Μερικές τάξεις του Δημοτικού	☐	☐
Απολυτήριο του Δημοτικού	☐	☐
Μερικές τάξεις του Γυμνασίου (παλιού τύπου)	☐	☐
Απολυτήριο του Γυμνασίου (παλιού τύπου) ή Λυκείου	☐	☐
Πτυχίο μιας τεχνικής σχολής	☐	☐
Πτυχίο μιας ανώτερης σχολής	☐	☐
Πτυχίο μιας ανώτατης σχολής ή Πανεπιστημίου	☐	☐

Άλλο: _____

_____

_____

_____

17. Ποιο είναι το επάγγελμά σας σήμερα;

πατέρας _____

μητέρα _____

18. Εργάζεστε σε κάποια φίρμα ή είστε αυτοαπασχολούμενος;

πατέρας

μητέρα

φίρμα

οικιακά

αυτοαπασχολούμενος

φίρμα

άνεργος

αυτοαπασχολούμενη

άνεργη

19. Σκοπεύετε να επιστρέψετε για πάντα στην Ελλάδα;

όχι

ναι

δεν ξέρω

Αν ναι, σε πόσα χρόνια;

χρόνια

20. Πόσα χρόνια ζήτε στη Γερμανία;

πατέρας

μητέρα

χρόνια

χρόνια

21. Πώς είναι τα Γερμανικά σας;

πατέρας	μητέρα
☐ πολύ καλά	☐ πολύ καλά
☐ καλά	☐ καλά
☐ μέτρια	☐ μέτρια
☐ περιορισμένα	☐ περιορισμένα

22. Σε ποιο σχολείο πηγαίνει(ουν) το παιδί / τα παιδιά σας (γράψετε τον τύπο του σχολείου, π.χ. Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο, και την πόλη, π.χ. Düsseldorf, Wuppertal)

1. παιδί _____
2. παιδί _____
3. παιδί _____

23. Σε ποια τάξη πηγαίνει(ουν) το παιδί / τα παιδιά σας;

1. παιδί τάξη
2. παιδί τάξη
3. παιδί τάξη

24. Και μια τελευταία ερώτηση. Θα θέλατε να μας αναφέρετε για ποιους λόγους στέλνετε το παιδί / τα παιδιά σας στο Ελληνικό Σχολείο και αν είστε ευχαριστημένοι με το Ελληνικό Σχολείο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ

**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΟΥΝ
ΣΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ (ΤΜΓ)**

Νρ. Ερωτ. <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
Νρ. Καρτ. <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>
Πόλη
<p>1. Σε πόσα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας (ΤΜΓ) διδάσκετε;</p> <p>☐ Τμήματα</p>
<p>2. Πόσα απ' αυτά τα Τμήματα είναι ομοιογενή και πόσα ανομοιογενή, όσον αφορά την ηλικία (τάξη) των μαθητών;</p> <p>☐ ομοιογενή   ☐ ανομοιογενή</p>
<p>3. Πόσα απ' αυτά τα Τμήματα είναι ομοιογενή και πόσα ανομοιογενή, όσον αφορά τις γλωσσικές γνώσεις (στην Ελληνική) των μαθητών;</p> <p>☐ ομοιογενή   ☐ ανομοιογενή</p>
<p>4. Σε ορισμένες περιπτώσεις δεν παρακολουθούν οι μαθητές στα ΤΜΓ τη διδακτέα ύλη, που αντιστοιχεί στην τάξη που παρακολουθούν στο γερμανικό σχολείο, αλλά την ύλη μιας κατώτερης τάξης. Μπορείτε να αναφέρετε το ποσοστό των μαθητών σας που διδάσκονται στα ΤΜΓ την ύλη μιας, δύο, τριών κλπ. τάξεων χαμηλότερα απ' αυτή που παρακολουθούν στο γερμανικό σχολείο;</p> <p>☐ % 1 τάξη χαμηλότερα</p> <p>☐ % 2   »   »</p>

% 3 » »

% 4 » »

μαθαίνει στα ΤΜΓ την ύλη της τάξης που αντιστοιχεί στην τάξη που παρακολουθεί στο γερμανικό σχολείο

5. Σας διαθέτει(ουν) το σχολείο / τα σχολεία, όπου λαμβάνει χώρα το Μάθημα Μητρικής Γλώσσας (ΜΜΓ), εποπτικά μέσα, πολυγράφους, κλπ.;

---

6. Πόσοι από τους μαθητές σας παρακολουθούν τακτικά (δηλαδή απουσιάζουν μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις) το ΜΜΓ;

%

7. Αν έχετε μαθητές, που δεν παρακολουθούν τακτικά το ΜΜΓ, μπορείτε να αναφέρετε τους λόγους;

---

8. Υπάρχουν στην περιοχή σας (πόλη) Έλληνες μαθητές, που δεν παρακολουθούν καθόλου το ΜΜΓ;

ναι

όχι

δεν ξέρω

9. Αν υπάρχουν μαθητές που δεν παρακολουθούν καθόλου το ΜΜΓ, μπορείτε να αναφέρετε για ποιους λόγους δεν παρακολουθούν το ΜΜΓ;

---

10. Για ποιους συγκεκριμένους λόγους επισκέπτονται, κατά τη γνώμη σας, οι μαθητές σας το ΜΜΓ;

---

11. Έχετε καμιά φορά την εντύπωση, ότι οι μαθητές σας νοιώθουν το ΜΜΓ σαν μία επιπρόσθετη επιβάρυνση;

ναι συχνά

κάπου-κάπου

ποτέ

Αιτιολογήστε την απάντησή σας; _____

---

12. Έχετε μαθητές με τους οποίους έχετε δυσκολίες συνεννόησης στα Ελληνικά;

ναι

όχι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε ποσοστό επί του συνόλου των μαθητών σας;

%

13. Έχετε μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες στη γλώσσα;

ναι

όχι

Αν ναι, πού έχουν δυσκολίες;

στην ανάγνωση

στην κατανόηση κειμένων

στην ορθογραφία

στη γραμματική

στη σύνταξη

στην έκφραση

στην προφορά

Άλλες δυσκολίες; _____

---

14. Χρησιμοποιούν οι μαθητές σας γερμανικές λέξεις ή φράσεις κατά τη διάρκεια του ΜΜΓ;

ναι

όχι

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε ποσοστό επί του συνόλου των μαθητών σας;

%

15. Εσείς χρησιμοποιείτε τη γερμανική γλώσσα για να εξηγήσετε στο ΜΜΓ κάτι στους μαθητές, που δεν το καταλαβαίνουν στα Ελληνικά;

ποτέ

σπάνια

συχνά

Αιτιολογήστε παρακαλώ την απάντησή σας: _____

---

16. Βασιζόμενοι στις μέχρι τώρα παρατηρήσεις σας, μπορείτε να μας πείτε σε ποιες από τις παρακάτω περιπτώσεις μιλούν οι μαθητές σας **(στην πλειονότητά τους)** –και γενικά τα Ελληνόπουλα στην ΟΔΓ–, Ελληνικά, Γερμανικά ή και τα δύο;

περιπτώσεις

μόνο Ελληνικά   μόνο Γερμανικά   και τα δύο

1. Στο διάλειμμα όταν, έχουν ΜΜΓ

2. Στην παιδική χαρά, όταν παίζουν με Ελληνόπουλα	☐	☐	☐
3. Στο λεωφορείο με Ελληνοπούλα	☐	☐	☐
4. Με τα αδέρφια τους, όταν παίζουν	☐	☐	☐
5. Με τους γονείς τους, όταν πηγαίνουν για ψώνια	☐	☐	☐
6. Με τους έλληνες φίλους τους, όταν είναι σε ελληνικές γιορτές	☐	☐	☐
7. Μεταξύ τους, όταν έχουμε σχολικές ή εθνικές γιορτές	☐	☐	☐
8. Με τους γονείς τους στο σπίτι	☐	☐	☐
9. Στην εκκλησία	☐	☐	☐

Άλλες περιπτώσεις: _____

_____

_____

_____

17. Έχετε μαθητές που να νομίζουν, ότι η γερμανική γλώσσα τους είναι πιο χρήσιμη απ' ότι η ελληνική;

ναι

όχι

18. Έχετε μαθητές, που βάζουν την ελληνική γλώσσα, σε αξιολογική σύγκριση με τη γερμανική, σε δεύτερη θέση;

ναι

όχι

19. Έχετε καμιά φορά την εντύπωση, ότι μερικοί μαθητές σας έχουν αποξενωθεί από τη μειονότητά τους και τη χώρα προέλευσής τους;

Αν ναι, μπορείτε να αναφέρετε ποσοστό επί του συνόλου των μαθητών σας καθώς επίσης ενδείξεις αποξένωσης;

%

Ενδείξεις αποξένωσης: _____

_____

_____

20. Κάνουν καμιά φορά οι μαθητές σας αξιολογική σύγκριση των ελληνικών βιβλίων τους με τα αντίστοιχα γερμανικά, σχετικά με το μάθημα της Γλώσσας, Σπουδής του Περιβάλλοντος, Ιστορίας και Γεωγραφίας;

ναι

όχι

δεν γνωρίζω

Αν ναι, ποια θεωρούν οι μαθητές καλύτερα και γιατί;

_____

_____

_____

21. Εσείς προσωπικά, πώς αξιολογείτε τα παραπάνω ελληνικά βιβλία; Είναι κατάλληλα για τα Ελληνόπουλα της Γερμανίας;

ναι

όχι

Αν «όχι», πώς θα έπρεπε να είναι αυτά τα βιβλία διαμορφωμένα και τι θέματα θα έπρεπε να περιέχουν;

_____

_____

---

22. Διαθέτει το σχολείο σας (Τα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας) ελληνόγλωσση δανειστική βιβλιοθήκη για τους Έλληνες μαθητές;

ναι

όχι

Αν ναι, σε ποιο βαθμό κάνουν χρήση οι μαθητές σας αυτής της δυνατότητας;

---

23. Έχουν τα Ελληνόπουλα της περιοχής σας (πόλη σας) τη δυνατότητα να δανειστούν από κάπου ελληνόγλωσσα βιβλία;

όχι

ναι από τη βιβλιοθήκη της πόλης

ναι από τη βιβλιοθήκη της ελληνικής κοινότητας

ναι από την ελληνική ορθόδοξη εκκλησία

ναι από _____

δεν ξέρω

